

Eesti Teaduste Akadeemia
Eesti Keele Instituut
2005

EESTI MURRETE SÕNARAAMAT

IV köide

17. vihik

kõhvits – kähür

Toimetanud
Evi Juhkam
Mari Kendla
Piret Norvik
Jüri Viikberg

ISBN 9985-79-140-1

kõhvits *kõhvits* g -a kõhetu olend *Neoke piske kuib inimene just kui üks kõhvits* Mih

kõhvitsama, kõhvitsema *kõhvits|ama* Urv Rõu Vas Se, -ema Hel Nõo, -em(e) Hls Krk, -õmõ San Krl(da-inf *kõhvidõ*), -õ(m)ma V; *kõhvitsema* hv IisR

1. sügama latse om süüdikin ja kõhvitseve ennast Hls; mõni kõhvitsess ku ta unine om Krk; *mis sa kõhvitsõt ennäst ütte` puhku* San; *põrss taht kõhvidõ* Krl; *medäss sa tanh kõhvitsõt, kas sul täi? sällän omma vai* Har; *Kõhvit's kõrvajuurt ja üteli et ku ma_taha, sõss lää` tüüle* Rõu; *Tsiga nakkass puud` vasta kõhvitsõmma* Vas; *kõgõ kõhvitsõss kui kirbanõ pini* Se || *nakitsema kanase kõhvitseve* [sulgi] Krk **Vrd** *kõhvma*

2. aega viitma, kohmitsema *tõine jakk inimisi, na kõhvitsev sääli, neil ei edene sij* tüü Krk; *Är sääli kõhvitsõgu nii kaua* Rõu || *kõpitsema* Ma *kõhvitsen viel nattuke` üävlit teravamast* IisR **Vrd** *kõhvlema*

Vrd *kõhveldama*²

kõhvle pl *kõhvle* Hls Ran kõlud, kerged viljaterad *nuy periss kõhvaku vai` kõhvle - -`panti lammastele* Ran **Vrd** *kõhvak*¹

kõhvlema *kõhvlema* VJg Ran/-lõ-/, -me Krk; (sa) *kõhvlet* Võn; *kõhvõlõma* Röp; pr (ta) *kõhvõlõss* Se

1. nihelema, vähkrema *uni ärä,` kõhvõlõ sängin, käänä iki tõist` kül'ge ja tõist` kül'ge* Ran; *üüse lätt uni är?, kõhvõlõtt niisama sängüh* Röp

2. sügama *Mi_sa* *kõhvlet, kas kirbu jooseva* Võn; *kõõ` kõhvõllõss pääle, nüüst kui t'siga* Se

3. kohmitsema *sii miu tüdruk, egä ta kunagi tuleme ei saa,` kõhvleb ja` kõhvleb* Krk; *mis sä` kõhvõlõtt, naka jo rutõmbuise` rõivehe` panma* Röp

Vrd *kõhelema*¹, *kõhvitsema*

kõhvma *kõhvma* Võn Röp/-h-/, pr (ta) *kõhvip* Kam sügama *mis te kõhvite` endä, ku te` sanna ei lää* Võn; *tsiga kõhvip ja rüštäp ennäst* Kam; *ku halva` viija mõni kõrd ihho mõsõt, sõss muutku` kõhvi? õnnõgi* Röp **Vrd** *kõhvitsema*

kõhvme *kõhvme* Hls, (nad) *kõhvive* Krk (isatedre häälitsemisest) *esä teder kõhvip, emä vakutep - -` keväde om sij mängu aig* Hls

kõhvõmb komp *kõhvõmb* g -a kõlune *kõhvõmbat teräd lätsivä iki` alla tuulõ* Ran

kõhõ *kõhõ* tugev – Lei **Vrd** *kõhtsõ*

kõhõmma → *kohmima*

kõhõsti *kõhõsti* kehv, vilets *Tämä oli elu aa kõhõsti* (nõrkade kopsudega); *Rugi üsä kõhõsti* Khn

kõibakas *kõibak|as* Juu/*kõe-*/ hv Jür, JõeK Amb, g -a (pikajalgne) kõhn, kleenuke olend *lähäb pika` jalgega nagu kõebakas* Juu; *kõibakas, pienike ja pika` jalgadega* JõeK || *Kapsa taimed sul nii kõibakad* Jür; *kui ta* (kapsataim) *ülesse` tõusis, oli üks tol'li pikkune pienike* *kõibakas* Amb **Vrd** *kõlbakas, kõidakas*

kõid¹ *kõid* g *kõiu* (suur) jääpank *kõiud on suuremad jää tükid, mis vara kevade tegema akkab; Suurõd al'lid* (hülged) *olid nagu obosõd` kõidõ piäl; Kõiud olid nagu suurõd` mõisad üläl* Khn

kõid² *kõid* g *kõia* hv TLä Võn (hrl kohanimeses) *Mäekõia ainama* Puh; *Kõia jõgi* Nõo; *Kõia päält üle käia, see on soo peal, veike oja, mädä kotuss* Võn

***kõigateme** *ma anni tal mitu ääd` põõna, ta es kõigategi* Krk

***kõigatuma** *suõmõ `silda nõkatuie, minu kübär kõigatuie* rhlv Khn

kõige *kõige, -õe-* Põi Muh L HMd Juu KuuK Koe Äks KJn TLä(-õi-) TMr, `kõige u Hlj, Lüg Jõh; *keige* Jõe/`k-/ Ans Khk Rei Phl Noa Ris HMd JõeK; *kõõge* Trv, -õ Lei adv (väljendab superlatiivsust) `meie kodune rand on `kõige kivisemb Hlj; *keige tumemad* Ans; *ida tuul on keige külmem* Khk; *otsi mis kõige ennemini mekib* Muh; *pulma ajamisega on sii inimesed ikka keige ilma* (kõige rohkem) *vastusemad* Rei; *must toot `pande* [seelikule] *keige `alla* Phl; *keige vähämad luiged olid kaksteist `naela* Noa; *puu aad* (haod) *pannasse* [leotamisel] *kõige `vasto lenasid ja siis pannasse kibid* Mar; *tema `juure läksin kõige `esteks sepapatta* Mih; *kõige vanasti oli Ámmari vald; lesta `püidjaid oli keige `rohkem* HMd; *see oli veel kõige ullem, kaodand palitu ää* Juu; *`piened takud, kõige pärast tulid* [linasugemisel] KuuK; *minu koht on kõige mägisem* Äks; *kõige `esti `pesti* [surnu] *ärä, sis `miinti `kirstu `tuyuma* KJn; *kõõge paremp ta ei ole* Trv; *palanule olna rüä jahu kõige suuremb rohi* Ran; *kõige `rohkeimb võtap kül`m `varbit* Puh; [vana-aasta õhtul] *`lasti kõige enne ussaja `õnne* TMr **Vrd** *kaige, kige, kõge¹, kõikse, kõkõ¹*

kõigeks *kõigeks* Pil, *kõi-* Jäm Pha, *kei-* Jäm Khk JõeK ainult, *kõigest Keigeks niipaelu ma korjasi* Jäm; *keigeks ühe `aintse `täidis anda* Khk; *viis kuus `aastad kõigeks elasime* [mehega koos] Pha; *keigeks üks luom on `otsa saand* JõeK; *kõigeks kaks last* Pil **Vrd** *kõigist¹, kõigiks*

kõigene *kõige|ne* g -tse *kõige kõigetsen lõpun om inimene kõige targemb, siss ta viil tiiab kõik sest elust* Ran **Vrd** *kõgõni*

kõige|näoline mitmesugune [Anseküla seelikul] *oli keige `näulissi `lõngu, punast oli ikka kõige `rohkem - - ning keige `näulissi oli neid `triipusid sääil sihes* Ans **-pealt** *kõige enne; esmajoones, eeskätt Keigepeelt tuleb asi eesele kenasti selgeks teha* Kaa; *Keigepäald õpi `aasu üles `looma* Rei; *kõige pealt lähme nüüd teeme selle töö `valmis* Mar; *selle teeme kõige pealt, rutuldasi `tõõsid oo pal`lu* Mär; *suvene toit tä* (kaerakile) *kõegepialt `ongi* Tõs; *kõige piält tuleb vili maha tehä, siis tulevad karduled* Juu; *kõige pialt tuon metsast võru puud* VMr; *uhakas sji kasvab iga vil`la sehes - - niid aavad kõige päält* Äks; *kõige päald nakap kül`m iki nõna `kül`gi* Ran **Vrd** *kaigepäald, kigepäält, kõgepäald -pidi* *kõikepidi, igati nad tulavad omaga kõigepidi `easti läbi, tunne millestkid `puudust* VII **Vrd** *kõigipidi -saganõ* mitmesugune *kõigesagat`šid `ruuhje ollõv; kõõgõsagatsõ inimidse[?]* Lei **Vrd** *kõikõsaganõ*

kõigess *kõigess* Puh; *kõege|ss* Kod MMg Nõo, -s SJn *kõigest, ainult kõegess üks õun onegi* Kod; *Kas sa kõegess nii pal`lukese saidki* Nõo **Vrd** *kiges(s), kõgõss*

kõigest *kõigest, -õe-* Põi L K IPõ u Kam, `kõigest Lüg, *kõigest* Jaa u Phl, HMd, *keigest* Jäm Mus VII Käi Phl Ris HMd; *`keigest* Jõe Kuu ainult, *üksnes siin `keigest kakssada `inge* Jõe; *mina `käisin küll vähä `kuolis, kaks `talve `kõigest sai* Lüg; *mool on kõigest viis `markad* Jaa; *mul on neli tütard ja keigest üks poeg* Käi; *meid on sii `seekes* (vaestemajas) *kõigest kolmteins tükke* Phl; *vahet oli siis kõigest kolm `tundi* Mar; *kõigest ühe talve `saingi `koolis `käia* Tor; *keigest viis rubla raha sai tüdruk `palka `aastas* Ris; *kõigest üks aenuke* Juu; *kõigest puar kolm `marja sain* Tür; *kardulid on kõigest paar kolm tükki all* Sim; *laps on kõigest kahe `kuune* Lai; *`veike nurgakene kõigest säl taga, sji `ol`li meie põllu maatükk* KJn **Vrd** *kigest, kõgõst, kõigeks, kõigess, kõigist¹, kõigenest, kõigiks*

kõigest-kõike, -kõiki kõigest, üksnes maal kaks `pääva `keigest `keike kuiv Jõe; Tämäl `kõigest `kõike üks tüttär õligi, ei `rohkem `ühtä Lüg; kolm meest meid kõigest `kõike oligi Tor; üksainuke puu on keigest `keike Ris; kõigest `kõiki kaks `kuormad Koe Vrd kõigist-kõiki

kõige|sugu kõiksugu seal o kõige sugu `rohtu Muh -sugumane, -sugune kõiksugune kõige sugust `karva `mütme sugussi `asju Khk; inimeisi kõegesugusid ilma piäl Kod; Vil'ländi laadal `olli jassikit ja `saane kõege sugusit Ran; kõigesugusit `päivi mes om ollu Nõo; vij sihen om kah kõige sugumast `aina Ote Vrd kaige-, kike|sugune, kõgõ|sagamane, -sugudanõ, -sugumanõ, kõkkõsugunõ, kõkõsugumanõ -**taoline** igasugune sarvilised ja ristilised ja sõõrilised, kõige `taolisi [võõsid] `olli Ran; ku ma nuur olli, siss `olli ka `kähgi kõige `taolisi Nõo Vrd kike-, kõgõ|taoline

***kõigeti** kõegeti PJg Tor igati, kõigiti Nüid oo see asi kõegeti kordas PJg

kõigildõ kõigildõ V(kõõ- Röp) kõigiti Lahva inemine kõigildõ, ega_midägi üteldä ei olõ? Urv; laulõtass kõigildõ Har; meilgi ol suur kotuss, lät's pal'lo tuud `riinti, pidi kõigildõ `tijnmä Rõu; tubli um, kes um kõigildõ tubli, kere poolõst ja, um `tjukkass ja tark Vas; kõigildõ üt's `mõistlik müss Röp; timä kõigildõ või olla?, kas tä om nii vai nii Se

kõigin kõigi|n Nõo Võn Har Rõu(-hn) Plv, -h Plv Vas Röp/-õõ-/ Se(kõõ-); kõigiin Lei kõikjal kui ma_i oss krippi põdenu, ma_ Jess aenakaari pääl ollu ja kõigin Nõo; nüt tä kääse aian ja kõigin, lätt vai `puude üless Võn; mis_sa nurgit uma nõnaga kõigin Har; uma kari um teil - - ristikhainun ja kõigih Nõu; silmänägemine um kehev, kõik' lööse hal'liss, väläh ja kõigih um hal' Plv; ku kokko sünnütäss, siss eletäss kõigih hüäste? Vas; `täüt'sä müss, timä nõu lätt kõõgih aša ette Se Vrd kõikih

kõigipidi igati Ma katsusi keigipidi teha, äga pole mette tä tahtmise järge saand Khk; tämä kõegipidi kaval Kod; [ta] olli neil `ustav `tiinjä, kole `ustav ja osav `veske man, kõegi pidi Ran; tä_i `jõvva `endä ihu enämb ülevän `oita, tä_m joba vettel kõigi pidi (väga haige) Rõn Vrd kigi-, kõige-, kõiki|pidi

kõigipoodi a. kõigiti ta om koer kõigi poodi Kan; naid päävakeisi um kõigipoodi elet ja `müüdä saadõt Plv **b.** kõikjal A hikõ juusk alla kõigipoodi; kõigipoodi om rahvaäs Se

kõigipooli kõikjal(e) kõigi pooli jaanitule `paistsiva Nõo; ku ma `poiskõnõ ol'li, siss kuuli kõigi pooli uaruug ja `erneruug Võn; kõigi pooli ot'siti timmä takah Vas; raud and kibõnit, kibõna `lindlõsõ kõigi pooli Se Vrd kõikipooli -**päidi** kõigiti, igapidi suur täis kondiga müss - - suur jämme kihä ja, kõegi `päidi tugev Ran; serände lustiline kaäs, ta mängib ja väherdäb, kõigi päedi pillub ennäst Puh; `olli kõigipäidi tubli müss, `tjüüle tubli ja sõnale tubli Nõo; ja kae, sij paneb aki kõigipäidi ritta Ote; tä um ussin kõigi päidi Vas; kõõgi päadi mõist Röp Vrd kiigipäia, kõikipäidi

kõigist¹ kõigist Kuu/`k-/ L(-õe-) HaLo(-õi-) Juu Kos Pee Kad, kõe- Muh JMd, kei- Rei Phl HMd kõigest, vaid ma sai kõegist kaks kopikid Muh; mul keigist üksainus tütar on Phl; seal oli kaks-kolm inimest kõigist Mar; `lambu oo vähä, kõigist kolm tükki oo veel Tõs; laps om kõigist viis `päeva vana Ris; kõigist kolm `venda meid oligi Kad Vrd kõigeks

kõigist² kõigist Khn(-õe-), kõigist Har Rõu kõikjal, igalt poolt [maja] seest ning väljast ning kõigist värvitud Khn; Minna lätt kõigist üle Har; Sinnä_tul' noid `ostjit Riast ja_kõigist Rõu Vrd kõikist

kõigist-kõiki 1. ainult, kõigest kaks nädalad käisin kõigist `kõiki `kuolis Jür; kõigist `kõiki üks ainuke mies oligi Iis Vrd kaigist-kaiki, kõigest-kõike

2. kõiksugu siäl oli kõegist `kõiki, igasugu oli Juu

kõigiži kõigiži, kõi- kõigiti, mitmeti ma lõ t'ennü kõigiži Lei

kõigite kõigite Jõh/`k-/ Puh, kõi- Ran, kõe- Kod Kam kõigiti, igapidi vali ja kõva kõegite, tä ei uali tõesess Kod; kaits moonanaist olliva, mõlemba pagsu, tõene `vannu ja sõemanu toda tõist kõigite Ran; sinist tuld ta (välk) pillup sääl `taivan, `risti ja `rästi, kõegite ta pillup Kam

kõigiti kõigiti Kse Hää JIn Iis Plt, kõe- JMd Kod KJn Kõp Ran, kõi- VII, kei- Jäm Khk Kaa igati obu ajab taaspidi, ajab `püsti, ep võta `koormad paigast ää, teeb (perutab) keigiti Khk; Juhan oli keigiga keigiti nõua Kaa; tast saab kõigiti inime Hää; puhas töö oli `tehtud kõigiti, [hunt] sõi [lamba] ära vist kõigega JIn; asi on kõegiti kõrran Kod; leeväga ja `kartuliga, kõegiti olliva [kiisad] ääd Ran Vrd kõigetiti, kõigildõ, kõigiži, kõigite

kõigusõ pl kõigusõ? kuhjavarada toed kuhä pesä vaja valmiss tetä?, vii? kõigusõ? mano õnnõ Plv

kõigutama kõigutama Lüg/`k-/ Põi Mar/kõigo-/ Mär Kse Saa Koe VJg Iis Trm Plt Puh Urv Har Plv Se, -em(e) Hls Krk San, -õmõ Krl; kõegutama Muh spor Pä, Juu JMd KJn Trv Nõo, kõego- LNg Kod, kõõgu- Puh Nõo V(-mma); kõigutama Jäm Khk Põi Ris/kõego-/, -dama Emm Rei; `koigutam(m)a VNg Vai(`koigo-); keigutama Urv, `k- Kuu

1. edasi-tagasi või üles-alla liigutama, kiigutama tuul `koiguta `metsäs puid Vai; [linavästri] Kõigutab `ända ja jääb `kuskile kivi `otsa `silpsima `jälle Põi; kõeguta `pissi (liiguta suppi) Muh; mis sa ennast `loumise juures kõigudad Rei; mes sa eese jalast kõigotad Mar; pil`liroog mis tuulest kõegutase Tor; `istund ahju eäre peäl, kõegutand aga `jalgu Juu; `kange tuul kõegotas puid Kod; ärä kõigute kihage Hls; mis sa lavvast kõigudet Krk; võtiva minu `sülle, siss kõegutive sülen Nõo; tulõ_ `saista_mu jala pääle, ma kõõguta sinno Kan; sinnu keiguda ütte `puhku [hälliga]; kae_ku_lat's ikk inne, sõss nakka_tedä kõigutama Urv; kõõguda last, muido nakkass `ikma Se || vibutama, vehkima `ratsil obese sellän kõiguten `piitsa; küläkubjass - - kõigut's `vitsa, ai teomihi `mõisa tühü Krk || ikke `koigota ja kegota, `uhkud täis Vai

2. vaaruma ku päe `viirme akkass, sõss kõigut's muutku `mäele poole; kõiguts ku mõni saa `aastene Krk; kae ku ta kõõgutõn käü; kel vigadsõ jala omma?, tyy käü nii kõõgutõn Har || lonkima kõõgutass `aigu pite Plv || aega viitma enne olli `aiga küll, kõigutive `pääle kodun Hls

***kõiguti** kõeguti `olli vanamuiste koon ja silmad `ollid pilguti, kõht `olli paun, nina `olli nohisti Muh

kõiguts kõiguts laiskvorst inimene sääne kõiguts om, kõiguteb ja vahib ümmer Hls

kõigutus kõigutus g -e VII/kõ-/ VJg Hls Puh kõigutamine

kõik kõik g kõige (-õe-), kõigi Põi Muh L K I Trv Hel/`k'/; kõik, kõik, -k' g kõge, kõ- spor T(kõkk Ote Rõn; g kõõge Nõo), kõõõ, kõ- Võn Ote San V(g kõõ, kõõ, kõõ); keik g keige Sa Hi Noa Rid Saa Ris HMD hv Jür Amb Trm Vil, `keige R(n keig Vai); kõik g kõige u Sa Rei Phl LNg (tähendusrühmade piirid pole selged)

1. a. (substantiivselt) igaüks, viimane kui üks ku minu laps juo `kasvas - - õlivad ikke `püksid juo `lastel `kõikil jalas ikke; Kõik `lähvad üht tied `mulla `toidule Lüg; Äga me_b või

keik kodund ää `minna Khk; Keik oo ikka keigiga igatipidi nõua Kaa; Kõik jähid nii vagusi just kut kaera küli aeg. `Kaeru külitakse vaa ilmaga, sellepärast `öötakse nõnda Põi; kõik ei ole saama päevad Kul; `lindudel `kõikel oo pood (pugud) Vig; kõigidel [jääradel] sarvesi ei ole mette Tõs; Mio pärast `kõikõl `ruumi eläda Khn; keigel korruga `puhkus Ris; linsed [kangad] olid enamani kõik kaks `piilised Amb; ikke kõik `sel'tsis said mihed ja naesed [sõnnikukoorma] piale ja se läks `koormaga väl'lale Pee; varessid arakid no neid on mud'uki, kõigidel `tuntavad ja `tiada ja Äks; ja sis pruudi pult pulmalest üheskos läksid kõik laalatselle ja KJn; kõegil `ol'li süia ja juua Vil; sa_let nigu kõigist põletu Ran; miu lastel om kõigil mehipuid Puh; me jäeme `vaesenlatsen maha, aga meist kõigist `kasviva inimese Nõo; Siss `ol'li laia säängi, kõik magasiva üten Rõn; nii ütte `vällä kõik tegive_tüü San; kõik umma? är? `lännü? Krl; Nu_nakašs kõigil hirm ja kõik pagõsi_tarõst `vällä Rõu; timä ol' kõigilõ `helde `andma Vas; Vaihhõl pakute ka toobiga kõõgilõ [juua] kõrrast läbi Rãp **b.** (adjektiivselt) kõik luam jo ot'sib [toitu], kui tal kõht tühi on Hlj; `ülpad ära keik asjad Ans; Keik pulmalised puhas kenad, ruudi vend pole üksi olnd, oli vana laul Khk; sügise lækku kõik kuhad täis Krj; Kõik linnud `lindast ää `louna `maale Rei; taal keivad kõik viis last korruga `koolis LNg; Vanaema oo kõntsis jään, kõik asi võtab ta kää pailu `aega Han; `Kõikõl tüdrikätel `kääüjad Khn; ät't tõmmas keik lauakaštid peräni Saa; Alt einam, küla kõigi peredel HMD; kõik obused olid kodo kõie `otsas Kei; `olla nii kit'sik kõige asjaga Juu; [kevadel] kõik kohad `oistuvad ää Amb; kõik kolm suurt õle `virna põlesid ää Ann; aga aru soab kõigist jutust Tür; niisukesed kõik ned `juhtumised on old Koe; [juudasitta] `antasse kõigi `luomadelle Sim; kõegiss kõhuss õli lumi ärä suland Kod; kas meie ei saa paremad `leiba, kõik test naaravad meie leva kanikad Vil; kõik `lamba ja lehmä ja `vaška lännuve `järve Ran; nõu kolm tüärt nõu vedäsvä mu `kõiki `paiku Nõo; [jäätükid] `lүүди `katski, siss sai lämmi kõgile küllile manu; vana inimese põse, kõkk `kõrtsu jäänuva Rõn; kõik inemise `üttese_tuda et, ta_m `mõistlik müss San; ja sõidõti minno `tramvaiga? `kõiki kotussehi Vas; aga no mõtsanõ kotušs siss väega heläšs `kõik'e `paiko `vasta kah Rãp; siss timä tennü? ristü põha ala kõigilõ anomillõ Se; kõigil ~ kõiges ~ kõigil(e) pool(e) ~ kõigilt poolt ~ kõigist poolist kõikjal(e), kõikjalt kõnidid ei `oigagi mitte, aga `nõrkus on keiges pool HMD; kõigilt poolt viisid kivid [ära]; [tänapäeval] on kõegel puul nuad `kahvlid ja KJn; ni lämmi, et vesi kõegil puul [lume] all Ran; kärmäss inimene, tedä saap kõigile poole Nõo; nii ku lätt kõigist poolist -- ka ku vesi `juuskma Lut **Vrd** kõikipooli

2. a. (substantiivselt) kogu kõne all olev, kõik mõeldav, võimalik `kãrruga `aeta `keiki, mis paned `kãrru `peale Jõe; Kui kõik oli `sisse `vietu akketi [vilja] `vihkusi `parsile panema Lüg; ages oma käde keik Jãm; Keik äi ole mette kuld mis `iilgab Khk; Noh, niid keik see mees maast lahti, vikatid käde ning ärjabad äigama Kaa; kui [hoone] `nõubud on `sisse `vaibund, siis on kõik lämmakil Pha; iga `laupa sai keik `puhtaks `küirida VII; Rugid, nisud odrad kõik kogu oli kaks vakka; Seal pole `kahtlust, poiss pani ise selle (raha) akkama ja see on kõik Põi; ää aa `kõiki suust `välja Muh; keik on tõsi mis rahvas reegib Emm; keik oli ni `plaakas puhas Rei; kuuled ükskord [hanede] äält natuke ja on sellega keik, nii ää ermutud et Noa; mis `nüitse aa inimestel viga oo, vabrikud tegevad `kõiki Mär; suured `vaangad ja kõik oo `puhtas `tehtud Kir; võta kõik Kse; Kui raha ond, siis suab `kõiki `osta Khn; ega mul `kõikega tegimest põle Vãn; ma ei saa aru õieti keigist, mul jääb `pal'lu

`kuulmata HMD; ei anna teisele kedagi, ehk tal küll `kõiki on Nis; ma usun `talle `kõiki
 `rääkida Kei; [tal] oli ea laulu eal, käis `kõrgesse üle kõigi kohe; üks on alam ja teene
 ülem, se on kõigist ülem Juu; ära jäga `kõiki oma kääst ää, jäta omale ka Ann; kui inimene
 on ike kõik maa pial läbi eland siis tiab tema ka, kus ia on ehk kus saant on Pee; tema `aitas
 mul `kõiki kohendata VMr; kõik pistetud `nahka, `mulle jäend kedagi Kad; jumal tenätud,
 `kõike one Kod; pika `veoga, `kõike teeb pikka `mööda Plt; lehtain tapeti kõik ütte kokku
 raudaenaga, tolle vahet es teta Ran; mul ei ole `kõiki meelen, mes sääil lehe pääl `olli Puh;
 [ta] om ää jutu miiss, ta võip viil kõnelda kõigest ja kõigest Nõo; raseda vil`lä koti olliva,
 kõik' nõu `kaudu temä ütsindä `puñse Ote; ma_kai et, tel om kõkõ külänt San; ta murõtass
 henele talvõ jaoss kõgõ `val`miss Har; na umma? `püüdligu inemise?, `püüdvä iks kõgõst
 `saaki; `Talguliisilõ `anti mõni võidleväkõnõ ja tuu ol' kõik' Rõu; `kõikõ saat ilmah
 `vahtsõlt, a ello inäp saa ai? Vas; kõik' om otsah vara, hää Se; kõik ja puhas kõik
 viimseni; kogu Nee panid siit minema keik ja puhas; Kokk oli ja õde oli ja üks sanitar, see
 oli keik ja puhas [haigla personal] Rei; ma pani sealt mõnekad õunad `taskosse, see oo kõik
 ja puhas Mar; see oli kõik ja puhas mu palk sügise (väiksest palgast) Kul; kõik kui
 kõik keik ku keik räägib ära, räägib viimase ku sõna mis teab Mus; ta ræegib keik kui keik
 asjad ära Emm || tji nüit tigidale ääd ehk kaedsa kadeda `karja, üits `juudass kõik
 (ükskõik) Nõo || (rõhutavalt) meil olid `valged `riided `seljass, `valged `püksid jalass ja keik
 Jõe; `maarjapäiv oli - - peris püha päiv, kerikus `jutlus ja keik; ja siis nägivad `tontisi ja,
 ise olivad nie `tondid ja keik VNg; sij oli me üü `korter ja kõik Ksi **b.** (adjektiivselt) kogu,
 terve keik minu särk ja keik `saivad kala sodiseks Hlj; ei sie `keiget `aastat õle siin; siis
 `tantsisivad kõik sie üö Lüg; männi kasudest `tehti patti, `vanni, keige ihuga võis ka `sisse
 `menna Jäm; Kui oostega rehte tambiti, siis pidi üks mees keik see aeg rehe äärt ülespoole
 tõstma Kaa; taal (loomal) o magu, kus ta kõik põhu sööb Jaa; Kes kõik kõnsid kõnsib, see
 kõik marjad maitseb Põi; Meidel on juba keik `kardulid ülal Rei; kõige see `õntsa kebede
 oli `aige Mär; sedasi ta on kõege minu määllestuse aea `otsa olnd Vig; kui mina lapselik oli,
 kõik vald `peksis [käsitsi reht] Kse; kõik vili loob Tõs; Keväde akkab kõik `süemine vähäks
 `jäämä Khn; kedagi kärsub, kõik ilm `aisu täis Hää; keik vili leigati käsil Ris; kõik nahk oli
 punasetipuline KuuK; keigel ajal (kogu aeg) JIn; kõige `õhta `kestis [pulmas] sihuke raha
 `loopimine Ann; seisavad vahel teised (linad) kõige sügise muas Koe; kõik pääv tuli `olla
 `leikuväälal küirakille VJg; kui sügise `küñti, siis jäi ta (põld) kõigess talvess `ingama Trm;
 oh sedä juttu ja elinäd kõik ilm täis Kod; ma olin kõik selle õõ `otsa elevel, ei soand
 magada Pil; kõik kraam piap elämise jaoss `ostma; ma ole kõik sij aig kotu ollu Nõo; karu
 ol' tõmmanu kõik taguotsa maha tõesel (taltsutajal) küistega TMr; siin na võtava, et kõkk
 maailm rägiseß; pluum (ploomirasv) om sisen, om üle kõgõ tsia kül`le Ote; ja ku_ma säält
 kodu tul`li, sõss ol' kõik' hirm `kaonu? Urv; Ma üt`li sa_lt sõs õks `tolvañ kül?, ku_sa_kõgõ
 raha telle är? annat Rõu; ma otsõ `täämbä kõõ kõõgi läbi, es lövvä_ma umma `kruusi Vas;
 hõõratass kõkõ ihoga; Kõgõl küläl ol' sitt `talgedega_veetü?; kõnõl' kõgõ üü Rär; voki pink
 mink pääl vokk sais, kõik vokk ta pingi pääl sais Lut; kõik viimane iga viimane; kõik
 viimseni võt`seo raha kõik viimane omale San; Ja mi`tei innevanast käsitüü ja koi kõkkõ
 viimäst Urv; tu `mõistsõ kõkkõ viimäst tetä?; Taal piat kõik viimane värmit olõma Har; noh
 sõss nii sõss `naksit kõkkõ viimäst tegemä Plv; säl`g ol' timäl kõik' viimane `pestü ar?

`haudlikatsõss, hanguga ol' kōik' tuu sāl'g `haudlikatsõss ar[?] `pestü[?] Vas; kōigest hingest ~ jõust ~ väest ~ kōige ihu hingega ~ kōigelt jõult kōigest väest, innukalt `kōigelt jõult vai `kōigelt ramult piad `tõstama Lüg; `jooskes keigest ijñest äga äi es jõva Khk; Keigest vääst tuleksi sulle abiks Kaa; tegi küll keigest jõust Ris; `vehkle sääl [tööl] kōge ihu ehgega päiv `otsa Ran || `karjusid kōigest kōrist Plt

3. igasugune, igat laadi, liiki ouvi kalast sai ning ahvenast ning `saadi kenad suppi, ega keigest kalast sa_p saa ju Ans; `keikidel puudel on `mähka mis `kasvavad Khk; ta on `keikes `asjas ni viisakas Rei; keik `tõösid tegin, mis majas `tehja `olle Phl; kül'm on `änameste kōigi `aigoste ema Kul; plekk plaskuga tuuakse eli ja kōik niisukest `asja Mär; see rohi pidädä `kōike `kärne vasta olema Vig; `Ljõnnõs `kōiki `kaupa `suaja Khn; meil käis `enne talu perenaene (ajakiri), sial `mustred sies keik HMd; ta on `liiga eidand, kis `kōiki `tühja reagib Jür; `kōiki suppi võib piimaga `keeta Ann; `kōike `marju oli, jõhvikaid neid oli, et `tõmma rehaga kokku Pai; kōik asi all'litab, nagu piim, leib Kod; noh `peigme emäle `ahti niisammati ka, ja nii et tekk ja särk kōik siukst `värki KJn; Sellege (mõrraga) saap `kōike kala võtta, pal'last kiisa lääve läbi Trv; sul om rõevast `kōiki ja, `süvvä ja `juvva, tõesel ei ole Ran; tulilind laolap kōege keelde pääl Puh; temä sõõmass miu kōigess ja kōigess Nõo; siin om nüüd kōkke, istutamist ja kōkke seräst tüüd; Nüüd tetäss kōkke `muudu, puukatusse, kivikatusse ja plekk-katusse Rõn; tõnõ om kōgõ tüü man `väege virk San; `täütäga määritäss `saapit, hobõsõ `riistu ja kōkkõ säänest naha `kraami Kan; neil ol'li alati kōik' rohu_kotun Urv; ta `naarõ neid rumalass ja ul'liss ja venne pappi ta sõõmass kōgõss Har; [männist] saasõ `pal'ke ja lastupakka, kōõd `ehitüss `materjaa-le Röp; ost `leibä `kōike rõõvast, `lehmi, `kōike Lut; kōkõ `karva (mitmevärvilisi asju) om Kra || mitmel viisil, kōigiti sa `ütlet tõesele rumalit sõõnu ja kōege moodu pääle noogutat tõese läbi Puh; tiä ol'li jo inemine, kōgõ muu ala olõss olnu abi Urv; `rehti inne sukatass `pääle kōgõl muul rahaga ja vil'aga; peremiiss sõss, [karjast] pingut' kōgõ moodo ala, söögiga ja Plv

4. üleni, tervenisti, täiesti üsna kilu `meeter maad oli keik lahve vee all VII; See `sõuke `aigus, suu `lõhkus kōik ää, keele kida valutab koa Põi; särki piht oo kōik tahmane sool Mär; Puust aid oo nagu rääsakas, kōik maha kukn ja mädan Han; aeab naha maha, `kestab kōik PJg; õue kōik `parka täis Hää; kerstul on pial põen, üks laud `kõrgemal, aga `kohvrel on kōik üks sile kaas; kää nahk kōik maraskil JJn; jalad on kōik paestetanu ja ihu on mul `raske Äks; nii kül'm, kōik alasti, `kiindid egä kedägi KJn; tñ om nii `õige kōik ja siledä Nõo; tuul `pernaasõl ol'li valu sitaga kard kōik' kuun Har; lasõ no_hil'lokõisi, mud'o lätt `kuurma kōik' `ümbre Röp; üle kōige üleni, täiesti ihu lüüb üle kōege igisess, kui palav one Kod; serände nahuk `tulli [vihma], et ma_lli üle kōge like Nõo; ma palasi üle kōgõ, kōik' mu `rõiva_palasi Urv; siil' om üle kōgõ uhakanõ, ta nõelaäs nii et Har

5. koos, ühes läks keige oma kraamiga Jäm; `tuhlid soab keige koorega maal keedetud VII; Vana jumal on kōige kutsikatega `latsis (sajab ja tuiskab vahetpidamata) Põi; mine kōige oma mehega Rei; ma nägi põdra kōege vasikaga Aud; tule keige perega Ris; kōege oma `tütrega oli seäl Juu; ma panen [kartulid] kōige pisikestega `kiema JJn; ümmargune mätas kōige rohuga, `süötind maa pialt `võeti Sim; `tõmmas [ohaka] kōige juurega `väl'ja Trm; obene läits kōege riija [vette] `sisse Ran; põrut `akna `kōiki `raamega puruss Nõo; siis see püt't `ahti pruudi kätte kōege viinaga TMr; lepp `paanti `kōiki `ossega aiass Kam; kahru `aardsõ mihe kōiki `kaarugõ `üskä San; ussõ `leie kōiki `piituga maha[?] Har; `kohvri

`võeti är_`kõiki rättega[?] Rõu; kōgō uma keelega lää `hauda; ma jäi tji pääle kōõ kraamiga[?]; opõtaja tul'l kōõ naasōga[?] Vas; mōnōl saiś mesi kōõ vahaga[?] kōõ talvō pot'ih Rāp; kōgō `tütrega[?] Se Vrd kaikine, kigen; kōige täiega ~ kupatusega täielikult, koos kõigega ning teine obu pani tese `järke ka ning löid ülegali mind keige kupatusega ning, koorm `umber ning Khk; keige täavega läks [koorem] `umber VII; laeb läks kōege täiega `pōhja Mär; tuul `tōstis küini kōige täiega üless, `viskas - - puruks Sim; mi taś sattu kōgō täivega pōrmandu pääle maha Urv || sāng `pal'li kōgōga `puhtass Urv; (ilma) kōigita ~ kōigeta lisanditeta siis sai `jälle `panna [pesu] lopputuse vesi, `ilma `keigita VNg; me Miinaga joome `kohvi ilma piimätä ja kōigeta Nõo

Vrd kaik, kiik⁵, kikk¹⁰, kōikse

-kōik Ls kaerakōik

kōikadi-kōikadi deskrl läits nuk'ke pääl kirikuss ettepool iki `kōikadi `kōikadi (taarudes)

Krk Vrd kōikat-kōikat

kōikat-kōikat = kōikadi-kōikadi Elds tule säält kōikat kōikat Krk || post lükäts `ōigess, post liiguss kōikat kōikat tege Krk

kōik|edimält esmalt kōikedimält lask [seeme] hannakōsō jo tüvest Lut

kōikegese mitmekesi sis `naksevva_rihelse_`kōikegese `veiga `herrä `kuütōga `peśmä Se Vrd kōikmikesi

kōikes `kōikes Hää, `kōikes Khk kōikjal sihande `kōikes abe (täishabe), see on soku abe Khk; `Teisi räägib `kōikespuul, kjiil sij kōige suurem süialune on Hää Vrd kōikis

kōike|sugune kōiksugune `keikesugust `ullu tikkisi on `tehtud Ris; `kōike sugust rodu on `siia `aeda `aetud VJg

kōiki `kōiki Har VI d kōikjale, igale poole ta taht `kōiki minnä[?], sinna ja tännä[?], mia `mijlde halgatuss ennedä Har; är[?] palotedust savikivist tji_ `kořsnat vai mia taht, tyy ol'l `kōiki kōlvulik Plv; `naasli õks om `tsuugō paranda ni - - `naasli `kōiki kōlbuss Se Vrd kōikisō

kōikih `kōikih kōikjal `kōikih om rahvaśs Se Vrd kōikis

kōiki|moodi igati, igatemoodi `kōiki`moodi tehasse Mar **-pidi** igati, igatemoodi see oo `kōiki pidi `ōige Muh; `kōiki pidi oli `asju Juu Vrd kōige-, kōigi-, kōik-, kōikō|pidi **-pooli** kōikjal, igal pool ne saa [kaevu] vett kōiki pooli täüs jo[?] Lut Vrd kōigi-, kōiki|pooli **-päidi** kōigiti ta om `kōiki päädi[?] hää ineminō Kan Vrd kōigipäidi

kōikis `kōikis Khn Aud, `keikis Kaa kōikjal Miol siäl `kōikis `käädüd; vata kui suur sugu võsa `meitel ond, laial `kōikis Khn; noh ega siis ma `kōikis `poole koa saan mette Aud Vrd kōigin, kōikes, kōikih

***kōiki|saganō** ppl `kōikisagatsit mitmesugune – Lut Vrd kōige-, kōikō|saganō

kōikist kōikjalt külä sisest ja `ümbre `tsōõri sugulasō ja[?], `kōikist tul'li iks [katsikulisi] Rõu Vrd kōigist²

kōiki|sugu kōiksugu sii oo `kōiki sugu `linda Muh **-sugune** kōiksugune noh eks mere `pohjas on `kōikisugusi `asju Kuu; siis inimest viisid isi `kōikisugust `kraami [vaestele] Kir; eks neid `sijni ole `kōiki sugusid Pal Vrd kaikisugune

kōikisō kōikjale luõm ond ikka kua `tüütes asi, näed kui tikub `kōikisō; Tämäl `kōikisō `asja Khn Vrd kōiki

kōiki|viisi igati, mitmeti küll näd äävitäsüd näid (vareseid) `kōiki `viisi Kod

-kõiklone Ls ükskõiklone

kõikmikesi mitmekesi *midäss ti`kõik`mikesi üt`te naarat* Se **Vrd** kõikegese

kõikne `kõikne Hää Amb JJn Sim kogu *joome`kõikne aeg* [taimeteed] Hää; `kõikne ommiku Amb; *mina`tahtsin`kõikne aeg`kiita seda vanaamad* JJn; `kõikne üö istud üleval, *ei maga* Sim **Vrd** kõikse

-kõikne Ls ükskõikne

kõik|pidi igati, igapidi *see asi läheb tal kõikpidi easte* Mar **Vrd** kõikpidi **-rauane** täiesti rauast *kõikravvadsõl umma` jaku` ravvadsõ`, pulga` ravvadsõ` -- tuu um kõikravvanõ äkl* Lut

kõikse *kõikse* LNg Mär Rap Juu/*kõe-*/ HljK JMd Pee ViK Iis, `kõikse RId Han Juu HJn JJn VMr Rak, `keikse Jõe VNg Käi Rei Lih, *keikse* Jäm Kaa LNg JõeK; `keiksi Khk; *kõikse* Khk

1. adv (väljendab komparatiivsust) *tema (kiluvõrk) on`keikse tihedama`silмага võrk* Jõe; *Mahu sadamas oli,`keikse`suurem`kartuli sadam* VNg; *See on kõikse kenam sort astart* Khk; *Jaanibe esine aeg oo sii keikse kenam aeg* Kaa; *Piim on lapsele`keikse param* Rei; `Kõikse parem toit oo limbisupp Han; *mul`kõikse nuorem pueg on kinksepp* HJn; *see (maatükk) on mul kõikse suurem varandus* Pee; *Ikke suvel sai seda tüed kõikse`rohkem teha* Sim **Vrd** kaikse, kõige, kõiksema, kõiksest

2. kogu, terve sügelik *akkas`kõikse pere`külge* Lüg; *Poiss krippeldab`kõikse aeg isale`kaasa menema* IisR; *mis sa tubrad`keiksi aja* Khk; `Keikse aeg sa loed, tee midagid Rei; *mis se vana regi oli -- sellel olid aesad`kõikse`talve ees* Juu; *keikse aja olime merel* JõeK; *magan`kõikse päävad* JJn; *pärast läks kõikse oma perega mualt`linna* VMr **Vrd** kõikne

-kõikselt Ls ükskõikselt

***kõiksema** *keiksema,`keiksema kõige aga`keiksema`enne olite viel`korged`mütsid;* `kammilad -- sügisi sai `suola`pandud, `keiksema`paksemad Jõe **Vrd** kõikse

***kõiksepääl** kõigepealt *keikse pääl tegin* [voki] ratta VNg **Vrd** kaiksepääl

kõiksest kõigist *Saaremaal oo`kõiksest kõige elusam keel* Rid **Vrd** kõikse

kõik|sugu kõiksugune *no õli sial kõiksugu`toitusi`lauva pial* Lüg; *kõiksugu asjad saavad`ilmes olema* Vig; [kodukäija] *lasn luomad`lahti ja tein keiksugo vigurid* Ris; `värvisin *kõiksugu puudega, paakpuudega, lepuuudega, kanarbikkudega* JJn; *kõiksugu`kraami oli, riiet,`siidi, sit`si rätikid* Plt; *kõik`sugu rahvast ol`l säääl kuyh,`suure ja`väikeise ja`väega ilosastõ mängite* Röp **Vrd** kaik-, kiik-, kikk-, kõige-, kõiki|sugu **-sugumane** kõiksugune *sie`mängis kõiksugumased`mähjud`ärmuo-nikuga* Lüg; *ma`toonu` sullõ kõik`sugumatsõ söögi`lavva pääle* Se **Vrd** kõgõsugumanõ, kõikõsugumane, kõkõsugumanõ **-sugumine** kõiksugune *sie kudub ju kõiksugumisid`mustrisid ja* IisR **-sugune** mitmesugune *tegi keiksugused kometid* Vai; *nõdra`jääga sai meres käidud ja keiksugust tükid`tähtud* Noa; *pulmas`tehti kõiksugused nal`lad* Nis; *sõjavägi oli meil`kortelis,`tataa-risi ja kõiksugusi* JJn; *naese ulganiste kuyun -- säääl tuleva näil kõik`sugutse jutu arutusele* Nõo; *kõik`sugutsit hät`i om nättü, surm ei olõ iks vjil tullu`* Röp **Vrd** kikk-, kõige-, kõike-, kõiki|sugune, kõiksugu, kõik|sugumane, -sugumine

kõikuma `kõikuma (ta) *kõigub* Põi spor L(-ob Mar), Koe VJg Sim Iis Trm Äks Plt, `kõigub Lüg(-ie), *kõegub* Muh spor Pä, Juu Kos JMd; `kõikma Han Var Kõp Ran Puh, (ta) *kõegub* KJn Trv, *kõiguss* Har VId; `kõikme M San; `kõikuma, (ta) *kõigub* Jäm Khk VII

Emm Rei, köe- Ris; `koikuma Vai, (ta) `koigub Hlj VNg, `keikuma, `keigub Kuu; `keikma hv Krl

1. edasi-tagasi või üles-alla liikuma; õõtsuma *tuul ko puhu, siis `metsa puud `koikuvad* Vai; *Räime `püüsed `lasti `õhta `sisse, ise `kõikusid paadiga seal `juures, omiku vara [võeti võrgud] `välja Pöi; kätki keha o kasti `moodi, et põranda peal `kõikuda saab Muh; laev kõigub `lainede sees Emm; puud `kõikvad tänä mis kole, suured puud `keerväd seäl naa et Var; pil`lirroog kõegub tuule kää Tor; lapsed kõeguvad kiigu päl Hää; [kätki] vedruga laes sedasi, siis kõegub üles `alla Kos; umbjärv on `kiinni `kasvand, `sitke, kõigub jala all, nõtkub Sim; sild `kõiki `jalge all Krk; vili `kasvi ja kõik Röp || nelipühid on ikke `kõikuvad (liikuvad pühad) Juu || tuikuma, vaaruma jalad `kõikuvad Khk; sie kukub ju maha, ta üsna kõegob Ris; nii `joonud, et toegub ja kõegub `jalge peäl, ei soa `käidud Juu; akkass katsipidi `kõikme, siss kõiguss iki, tõisel ja tõisel poole Krk || fig Kõigub `peale kahe ilma vahel (heitleb surmaga); vat siis ihu `kõikus, vat siis ihu värises [hirmust] Pöi*

2. fig ebalema, kõhklema `koigub kohe `justku `kiige päl oma sanadega, ei saa `pohja käde Hlj; sji inimene ei ole `kindel, sji om `kõikuv oma tegude ja mõtetege; [iseloomu inimene] Kõiguss ku pilliruug Hel

kõikõ|pidi = kõikipidi see riägib küll [Kihnu keelt] `kõikõpidi Khn **-saganõ** mitmesugune suur `kangri `kõikõsagat`sit kuda; kasuss `kõikõ sagast `haina Lut **Vrd** kõige-, kõiki|saganõ, kõkkõ-, kõkkõ|sagamanõ **-sugumane** = kõiksugumane ku `tüt`rik mehele lät`s minemä, ol`l `kõikõsugumast rõivast Rõu

kõiluma `kõiluma, `kõe-, (ta) `kõelub kajama kiriku kell `kõelub `kaugele, kui vaga ilm oo Tõs

kõinlane `kõinlane Muh, `kõi- Jaa Kõinastu laiu elanik `kõinlast tulavad Jaa; `kõinlastel oo koa einamaad Põris Muh

kõipa|jalg mies üttäl `naisele et süöd küll, aga midägi ei teho, õled ikke va `kõipajalg (peenikeste säärttega) Lüg

kõiss kõiss millal kirjän on kõik üleväl, kõiss laalatet ja kui vana; kõiss ta käis siin Kod

kõisski `kõisski ialgi, kunagi ma ei õle tämad `kõisski nähnu; ei õle `aega `kõisski tehä Kod

kõiv kõiv g kõiv|u (-õe-) Hls T(n -b TMr) Rõu, -o Plv Se, kõo Hel Nõo Ote San V(kõjo Kan Vas), kõõvõ Võn(-v-) Röp(n kõiv); kõev g kõeva Trv Hel; kõju g kõiva (-õe-) Trv Hel(n -o) Lei(g kõo); n, g kõjo, -u T; keiv, pl k'eu?, kõõu? Lei kask tuli `takla `saadi mõtsast kõevu kül`lest; kõjo om tikatu, siss mahl `reñni `müüjä valiste silgub Ran; ku kõevu olliva parajan lehen - - siss [ta] korjass noid `lehti rohiss Puh; sile kõiv, ei saa kõjo `otsa ronida kah; jalak om ristapuu, ta_m kõvemb ku kõjo Nõo; meil ei ole muid puid kui `kõive ja kit`sevisnapuid Ote; kõjo tahap maha raguda Kam; ku_kõiv lehin om, siss tets viha?, a ku_`pal`lass om lännü?, siss tets kõo ossõst `luudu San; kõivõl omma_`keväjä tilga_külen Kan; kõiv jääss kiñni?, `rahka aja joba Urv; Näröp kõiv, nuu? kõo? ol`li? väega väikese? ja? sammõld täüs Rõu; tah um naid kõivo kagarit periss pal`lo Plv; üt`skõrd ol`l lõõnü? sül`lem `õigõ hää `korgõhe `kõivo Röp; hõllõ kõiv, mis `lahkõss, tu om `valgõ koorõkasõga? Se **Vrd** koiv

kõiva- kase- kõeva mähk om maguss Trv; enämbeste `lasti iks kõeva `mahla Hel; kõiva tohikit sai `kistu Võn **Vrd** kõivu-

kõivane *kõiva|ne* Võn, *kõeva-* TLä(kõõ- Nõo), g -tse; *kõivanõ* Kra; ppl *kõivatsit* Se; pl *keivadsõ* Lei kase-, kasest *enne olluva* [äkkepulgad] *puust kõevatsit, perä otsa pääl tetti ravvast* Ran; *kõevatsē* `vehmre Puh; `olli *kõevatsit jalassit kah, kõjo puust jalassit* Nõo; *kõivatse sebitvitsa* Võn **Vrd** *kõivune*

kõiva|pess kasetael *kõeva pessist ümārik* [nõela] *padi* Ran **Vrd** *kõjopess -seen* = *kõivuseen* pl *kõeva seene* Trv Hel

kõivastik *kõivastik* Har Se/-s-/ kaasik *kõostik* vai *kõivaistik* Se **Vrd** *kõivustik*

kõivik *kõivi|k* Hel, *kõe-* Trv Ran Kam, g -ku kaasik *minu emä `olli karjan, Pilsu veeren, Jaanussaare nõna man, üits kõevik `olli* Ran; *pedāstikku* vai *kõevikude tet'ti äll, säääl älliti lihavede pühāde aal* Kam **Vrd** *kõivistik*

kõivist → *kõivistu*

kõivistik *kõivisti|k* TMr San Plv Vas Se, *kõe-* Nõo Ote Rõn, *kõõ-* Nõo Rõn Vas Rāp Se/-s-/ , g -ku VId, g -gu Nõo Rõn kaasik *muedu `kõik'i `paiku `tulli vesi `sisse, aga kõevistigu vett es tule* Nõo; *säääl om nüid nõur kõevistik* Rõn; *tõsõl puul ol'l mäe kül'g, säääl ol'l kõivistik* Plv; *lät'si kõõvistikku `sijnde* Se **Vrd** *kõevestik, kõivastik, kõivik, kõivistu, kõivustik, kõostik*

kõivistu *kõivistu* Urv Har(-st); *kõõvistu* Urv Har(-st) Rāp Lei/`kõõvi-/ kaasik *Kõivistun kasusõ noorõ_kõõ?*, *nigu lepistün lepā?* Urv; *Kõõvistut no?* *enāmb ei olõ?*, *tuy `raoti jo ammu_maha?* Har **Vrd** *kõivistik*

kõivu- kase- *`vahre mahl olna magusamp kui kõevu mahl; kõevu puu `võeti, tuy `olli rehā puu; ta `olli nāost `valge kui kõevu tohik* Ran; *kõivu tohikuga om äā tuld läidätā; jušt `lõikamise `perrē pañd ta toda kõevu lehe `lõimi aava päāle; lippe pidi kõevu puiest olema, kõevu puie tuhk om `kange kõva nigu kivi; ahjun om kõivu üdse* Puh; *naid `nuuri kõivo `lehti pandass päāle, ku jalg valli aasõ ja `paistõt um; kõivo tohk lää kovaste palama* Plv; *hargat'si omma `nilbõ ja hurmõlidse?*, *kõõvo mõtsa all kasusõ; ināmbāst iks tahetass kõõvo puid leevā kütsā?* Rāp **Vrd** *kõiva-, kõjo-, kõõ-*

kõivu|kõrgats (seen) *`väega hāā ja magusa?*, *kõivokõrgad'si?* Se

kõivune *kõivu|ne* g -tse Nõo(kõe-) San; *kõivo|nõ* g -tsõ Plv(kõe-) Se kase-, kasest *kõivutse `vehmri; kõivune tarõ* San; *latsõ hällü nõderm ol'l kas kõivonõ vai kuusinõ* Plv; *kõivonõ tõlv; kõivonõ `kirvõ kuvvaás* Se **Vrd** *kõivane, kõjone, kõonõ, kõõvine*

kõivu|seen (seen) *kõevu seene om mõruda, tahava kõva kupatamist* Ran; *kõivo seene?*, *`sääntse vahatse?* Rāp **Vrd** *kõiva-, kõjo-, kõõ|seen*

kõivustik *kõivusti|k* Se/-o-/ , g -gu Krl; *kõevusti|k* g -ku Rõn Har kaasik *kevājā sai iks kõevustikust `mahla `tuydud* Rõn; *tsirk laul kõivustigul* Krl **Vrd** *kõivastik, kõivistik, kõostik*

kõivu|sõir fig *Mā anna sullõ kõõvo `sõira* (kasevitsa) *`maitsa* Rāp **Vrd** *kõjo-, kõõ|sõir*

kõjama *kõjama* Koe Lai *kajama mets kõjab* Koe; *mõni naerab et kõik küla kõjab* Lai

kõjo → *kõiv*

kõjo- kase- *mul `olli mitu kõjo `algu, sääld oless saanu `kirvevart; tuy `tahtse kah toda kõjo `kāsna, et tuy olna vähjä rohi; kõjo `lehtega [värvides] ka lääp ilusass kõllatsess; kõjo mahl `panti suure tünni `sisse, läits `apnass; kos `ulka `kõive om, puha kõjo mõts; rii jalasse tetti kas kõjopuust vai saarepuust; kõjourva tiiid tettānā, siss saana sil`mānāgemist; [lõi] ike nāuh ja nāuh kõjo vitsaga; kõjo māi `olli kõõgõ magusamb; võti kõjo oosiku ja*

`lahkse tollega nii_et küll sai; kōjo tohikust viisu `saisnu kōge `rohkemb `aiga Nōo; tošku kōjo tohikust - - marja `siisse; nii ilusa arva kōjo lehesse Kam; tulev`aasta saa kesvä suvi, kōeo mõts om nii kõllane kui; kōjopuu mol'd olli rasva tsagada; ku ää jämme kōjo pakk `olli - - toda kutsuti rehe tam̄p Ote; Kōeo viha iks `ol'li, ädäperäst tet'ti kah tamme `ossest ja lepä `ossest viht, kui `kõive lähiksen suguki es ole Rōn Vrd kōivu-, kōo-

kōjo|kannu|seen (kasekännul kasvav seen) kōjokannu seene om serätse õhukese ja `pehme, pääld om na kõllaka, ja alt nuu libeme om alli Nōo

kōjoke dem < kōju paristik, sääil kasvap ega sugust vitsakeisi, ani paeosit, periss paeosit, mõni kōeoke Kam; ta om paks ku pihestik, noore kuuse, mõni lepp siän, mõni kōjokōne Ote Vrd kōokanõ, kōokõnõ

kōjone kōjone Nōo; g kōjutse Ote kasest, kase- vips `olli kas kuusine ehk kōjone ehk aavane Nōo; vihalehesse om kōjutse Ote Vrd kōivune

kōjo|pess kasetael kōjo pessu iks olli no tule `lүүdävätse Ote Vrd kōiva-, kōo|pess -seen = kōivuseen kōjo `siini mina ei süü Ran || pilvik kōjosijn om makuss, toda tükivä tiguse ja `maokese `väega `siümä Nōo -sõir hum kasevits odot ma tu kōjo `sõira, küll sij avitab Nōo Vrd kōivusõir -vahelik (seen) kōjo vahelikke ma tunne Kam

kōju → kōiv

kōka kōka VJg Trm Kod Krk Rõu kergats, lobiseja kuradi kōka, juokseb tüö kallalt ära VJg; Ega [ta] sääst kōkat ei tahagi, tema saap parepit tüdrukut küll Krk; A sõs tyy kōka kōnõl' tyyd ma jo? `arvssi Rõu || vilets loom, kronu obese kōka Kod Vrd kōku¹, kōkand

kōka-kōka deskri istub [vankri] `piale, laseb [sõita] kōka kōka Lai

kōkat (kõhn, kidur loom) Ku oben vōi mõni muu luum om kehväss `jäänu, kuppet üless `kiskun, siss ütelt: sii om kōre kōkat Krk Vrd kōkats

kōkatama kōkatama naeru lagistama Tütärlatsõ_kōkadi autu pääl umma_ `naaru õnnõ? Rõu Vrd kōkutama

kōkats kōkat's g -i Trm Hls Krk Krl

1. kergats – Trm

2. väike vilets ese vōi olend [tuuliku] kōkat's Trm; Kutsu iki iit's tugevep miis, sij kōkat's ei jõvva ju midägi `tõsta; Ärä selle tooli `pääle küll istu, sij kōkats vōip kokku kah vajude Krk; Lippaja iin, talvinõ takkan, kōkat's pääl, nakats peon = hobune, regi, mees piitsaga Krl Vrd kōkat, kōkats

kōkerdama kōkerdama HJn Kod Nōo

1. (kana häälitsemisest) üks kana kōkerdab HJn Vrd kōketama

2. naeru lagistama, lõkerdama siäl õllud `lapsi kua, niid kōkerdanud naarta, muko kōkerdavad naarta Kod; Mes ää miil sul om, et vahet pidämädä kōkertat Nōo

kōketama kōketama Vig Tõs Aud Vän Nis Juu Kos Jür Koe VMr Plt, kōkke-Lüg/-mma/ Jõh

1. (kana häälitsemisest) kana, kui akkab munele menemaie, siis kōkкетab Lüg; kana pesa peab `kuskil olema, kōkкетab sii `kohtes üleval Vän; [kanad] omiku tulevad puu pealt `alla, siis kōkкетavad nõnna et Juu Vrd kōkerdama, kōkkitamma, kōkutama

2. punetama, lõkendama `tõine, kui vihastab, siis akkab kōhe näust kōkкетamma; kie prisk ja punane on, sie kōkкетab `silmist küll Lüg; Küll sel õli juba asunik `inge all, ega sie nägu `muidu nii ei kōkкетand Jõh Vrd kōkkendamma

kõkin → kõgin
kõki|pooli igal(e) pool(e), kõikjal(e) *kagoss`lätsi vihma?*, *kõki pooli, siia es tulõ`vihma; kõki pooli omma_suurõ`kartoli San Vrd* kõikipooli
kõki-rõki *Nina niki riki, kõrvad kõki rõki, saba rilli ralli = iir Trm*
kõkk → kõik
kõkkendam *kõkkendam* punetama, lõkendama `tütriku põsed `kõkkendavad, tuli `külma kääst Lüg Vrd kõketama
kõkkis sirgelt, kikkis *Vana oli nii kõkkis teiste seas Põi Vrd* kokkis
***kõkkitama** (nad) *kõkkitavad* (kana häälitsemisest) *kanad kõkkitavad, kana tieb kõkk kõkk kõkk Lüg Vrd* kõketama, kõkutama
kõkkõ|sagamanõ igasugune *kõkkõsagamanõ Lut Vrd* kõikõsaganõ, kõikõsagamanõ -**sugunõ** igasugune *no keväjä ol' latiket ja kõkkõ sugust kallo aga, tiindi kalla ja kõkkõ sait suurõ järve päält Röp Vrd* kõigesugune
kõks¹ *kõks Põi Muh Juu VJg Trm Lai Krk/-k-/ Nõo*
1. int (helist, häälitsemisest) **a.** kiirest lõögist tekkiv heli *Puur oli vassakus piius, vasar paramas, `andis aga `pääle kõks, kõks, kõks puuri otsa `pihta Põi; [tael] `pandi selle sure tulerava `peale ja siis, siis `lüüdi sedasi kõks ja kõks Muh; Sirbi `ambad löi [sepp] tina tüki pial. Pisike `peitlike oli näppude vahel, löi aga kõks ja kõks Trm; linna inimene on `arjund [kõrgete kontsadega], käib kõks kõks Lai Vrd* koks⁶, kõksak **b.** ku väljän `ütlet [kanale] *kõk's kõk's, sõs tule `leibä `ot'sme Krk*
2. adv (kergesti, kiiresti toimuvast) *Sae oli kukkund kivi `peale ammas `välja kõks, sae ammas on ellik Põi; kit's tulna üle `ruudlitse aia nigu kõks Nõo*
kõks² *kõks Krk, g kõksu Muh Kse Tõs Trm Kod, g `kõksu IisR; kõks Kse Saa Juu Kod, kõk's Muh Hls Krk, g kõksi*
1. kerge, kiire hoop, lõök *Andis kõksi pihta Saa; [sepp] Lööb tornile kõksu - - `kõksab mõne kõksu lüia Trm; tõese kõksu tehnu tõesele ja õli `val'mis Kod; ränikivi `taskun, nigu sa kõksi annid, olli sädeme tagla ümmer Hls; kõks pähä `rivo-lvrige, sõss ei röögide kedägi siga Krk Vrd* koks⁶
2. luks, luksatus *kui kõksud kõevad, siis reagitse taga Muh; mool kõivad kõksud üles Tõs Vrd* kiks³
3. k õ k s i lõõma *laksi `laskje kül'm, ku aia `teibä `kõksi lõõve, külmäge Krk*
4. väike asi, ese *Selle `kleidile `käivad `valged `kõksud (rõhknööbid), a mul `valgeid `kõksusi ei ole IisR; ma sai sialt pisikse kõksi (koorma) `eina koa Muh; ma `vaata kas sul oo pal'lu `kõksisi (hambaid) suus Kse; ku nüris lännü `lüüdi üits kõk's kül'lest (kild tulekivi küljest) Hls || vilets olend `väike obese kõk's Krk Vrd* kiks¹, kõksik
5. kergats *va Muti tuat `üitakse kua kõks Juu; üks mijs on - - kutsuvad kõks, `nijske araka `müüdu mijs, `kerge Kod*
kõks³ *kõks g kõksi Kod, `kõksi Lüg IisR*
1. kõbus, tragi (olend) *Niisike kõks, lähäb mehelegi Lüg; pildi piäl ämm on kõks, kõik one kõksid Kod*
2. hästi riides, traksis *Vahi sie `teine `palju `kõksim IisR*
kõksak *kõksa|k g -ku, -gu kergest lõögist tekkiv heli ku midägi kõksakut om, siss `ärküt üless Krk Vrd* koks¹

kõksama `kõksa|ma Trm Kod Kan, -me Hel, kõksa-

1. kergelt lööma, koksama *Siis kõksati vumriga iga kiilule ühte moodi õtsa -- et [veski] pill enam kaelast loksuda ei annud* Trm; *kõksasin vasta kivi ärä* Kod; *vasarege kõksa`pääle* Hel **Vrd** kõpsama

2. (kiiresti toimuvast) *eks näd ikke`kõksa`apteeki`liikva järele, lähväd`kõksti* Kod

kõksatama *kõksateme* Krk; pr (ta) *kõksatass* Rõu kõksuga millegi vastu minema, kõksu tekitama *`väike asi kõksats, ku maha satass; varrass läit's maha ku kõksati, kõksak olli kuulda* Krk; *`Kirvõ`kuudass piät ka_ks kõva kimmäss puu olõma, es hõllõst puust midä saa õi?*, *tuy lätt`kat'ski nigu_kõksatass* Rõu **Vrd** kõpsatama

kõksi korda, traksi *Küll lüünd`ennast`kiksi ja`kõksi* IisR **Vrd** kiksi

kõksik *kõksi|k g -ku* Khn, -kse Krk kõhn vilets (olend) *Mede lapsõd muõdu kõksikud, testel nagu punud* Khn; *ta om är kokku sadanu, ku kõksik, olli neli viis lehmä kõksikest* Krk **Vrd** kõks²

kõksi|kivi tulekivi *kõksi kivi olli ja tuleraud; tule kivi õigati ike kõksi kivis,`lүүди`kõksti* Hls

kõksima `kõksima, (ta) *kõksib* Aud PJg Jür Kad Trm Kod; `kõksma Saa KJn; `kõk'sma, (ta) *kõgsib* Ran Nõo; nud-part `kõksinu Äks; `kõksida Jõh korduvalt lööma, toksima *mehed`kõksivad katust* PJg; *kõksin need naalapääd puha`sisse* Saa; *Sa kõksi need lepavõsad kohe vikatiga maha* Jür; *tulekivi vahele panevad [taela] ja kõksivad sellest tuld piibu`piale* Kad; *Ja natuke`aega kõksis ja õlidki ambad sirbil sees* Trm; *`sindre katust om parõmb lüvvä [kui laastukatust], panõd`sindred`suunde, pik'äld`kõrru, kõgsid`kinni* Ran; *ma_la agu`kõk'sma, niipa'lu kõksi [kirvega], ku_ma saa* Nõo || fig maha lööma *mehi isegi kasina, näväd kõksivad neid viil* Kod; *sääl`mõisa järve`ümber oli`parta`kõksinu maha* Äks

Vrd koksima¹, kõpsima

kõksis `kõksis IisR Muh pingutatult korralik, traksis *Poiss`kõksis küll; On teine küll`kõksis,`kõrge`apsatiga`kingad jalas* IisR; *Mihkel`seisi naa`kõksis et* Muh **Vrd** kiksiss, kõksis-mõksis

kõksis-mõksis = kõksis [oli] *Nii`kõksis`mõksis, et inimesed`aina`vahtisivad* Jõh

kõksjas `kõksjas kärmas, käbe *tämä on`kerge ja`kõksjas,`kõksja muaduga, tämä ihu alate`kerkib ja liigob* Kod **Vrd** keksjas

kõksti `kõksti Lüg IisR Tõs KuuK Trm Kod Hls Krk Ran Nõo Võn(-k'-), *kõkst* Võn descr **a.** *kõksatusega lei`kõksti`vasta`lauda* Lüg; *`kõksti kohe tulavad [luksud]* Tõs; *laasi lüvväss kokku ku`kõksti* Krk; *nüid kisub üits miu,`tõmbap`kõkst ja`kõkst (luksud käivad)* Nõo **Vrd** kõksti, kõkstik **b.** (järsku, ootamatult) *Ükskord`kõksti`trehvasime`rahva`murrus`täмага kokku* IisR; *tema (härja) pia`andis,`nõnda ku [sahk]`vasta kivi läks, sis`kõksti, tagasi`kõksti sedavisi tõmmata* KuuK; *Sarabu suan õli kui kekats, kui vähe viita õli, siis läks kõksti`ümber* Trm; *`lүүди [aadriraua]`pääle sõss`kõksti tulli veri`vällä* Krk; *perän`lүүди [nõule] puu puñn ette, vits`kõksti tagasi* Ran; *lellänaane`tahtnu tälle`kääskuga vett`sälgä visata,`kõk'sti karanu iist ärä* Võn **Vrd** keksti, kiksti

kõksuma `kõksuma, (ta) *kõksub* Khk/'kõ-/ Muh Kse Tor Hää VJg Kod Ksi Puh(kõksup), -me San; `kõksma, (ta) *kõgsub* Nõo

1. kergelt, kõksuga lööma *`aamer`kõksus mutku vasta kivi ja tükid`lendasid* VJg || *linnan käi ku kõksub näie`kingegä* Kod

2. kõksuvat heli tekitama *mis sa kõksud* (luksud) Muh; *raha `kõksus `taskus* Kse; *kana kõksub* Hää; *sa kõksud ike `kõhki* (kõhida) *vijl* Kod; [kell] *lähäp jälle `käimä, nakap jälle `kõksma* Nõo

3. *võt'in obese `ratsmiss `kiinni, obene tuli järele ku `kõksus* (kiiresti) Kod

Vrd kõpsuma

***kõksutama** (ta) *kõksutab* Kse Kod

1. kergelt lõõma *sepp kõksutab `aamriga* Kse **Vrd** kõpsutama

2. *deskr* (linnu häälitsemisest) *kivitraks kõksutab, tämä `piäle sadu laalab* Kod

kõku¹ *kronu `väikene kõhn hobõsõ kõku* Plv **Vrd** kõka

kõku² *kõku* krapsakas *Oh see* (vana naine) *alles nii kõku, punetab kui eilne noorik; See naine oli eluaeg aige ja virin, mees pidas kõrval kõkut* (armukest) Pil **Vrd** keku

kõkukanõ *kõkukanõ* dem < *kõku*¹ *kehv hobõsõkanõ, sääne kõkukanõ om täl ka?*; *panõse kõkukasõ ette* Se

kõkutama *kõkutama* Jäm/kõ-/ Muh Rid Han Saa JMd VMr Kad VJg Trm Lai Plt Nõo Kam Vas/-mmal, -eme Hel; *kõkkutama* Lüg IisR

1. (kana, ka muu linnu häälitsemisest) *Kõkk, kõkk, kõkk, `poigidega kana kõkkutab, `kutsub `poigi `süõma* Lüg; *kivitikk kes tikutab, kõkutab* Rid; *Kana kõkutab kui [pesa] pialt munemast ää tuleb* Han; *kuked kõkutavad, kui `ku'lli näevad* Saa; *kana kõkutab, `omme saab mune murida* VJg; *kanad kõkutavad, mune ei ole `koskil* Lai; *kana kõkutese, tahave magame* Hel || *Inimesed kõkutavad kua, kui näd ennast suure `suuga `kiitvad või muđu `al'pvad* Han **Vrd** kokutama³, kõketama, kõkkitamma

2. (naermisest) *Tütrukud `armastasivad `naeru kõkkutata* IisR; *Es saa naeru pidama, muud kut kõkutas* Jäm; *noored tüdrukud `mitmekeisi koos, siis kõkutavad `pialegi, `asja ees teist taga* Lai; *mia via rasset kotti, temä mugu kõkutab `naaru* Nõo; *Ta om valmiss ega tühã aõa pääle naaru kõkutamma* Vas

3. kopsama; kõbima, kohendama *poiss kai toda ratat, kõkut veedike, `iste `säl'gã ja läitis* Nõo; *klaas om kah abrass, lätt `kat'ski, mugu vähã kõkuta enne* Kam

kõkutis *kõkutis* kergats, kekutis *See kõkutis kiidab külas ennast üles* Han

kõkõ¹ *kõkõ* San(kõ-) Har Rãp Se; *kõkkõ* Har VId (liitülivõrdes) kõige *`na_lli_kõkõ ullõmbõ siin nukan* San; *Kõkkõ vanast põimõti rükã tsirbiga, ku? `iiruydsi is tunda?* Har; *noorõl kuul kõkõ kalõmb aig* Rãp; *kõkõ edimãlt lää `Tartohe* Se **Vrd** kõge¹

kõkõ² → kõik

kõkõ|pite kõikipidi – San -**sagamanõ** mitmesugune *Noil* (lastel) *o'lli_kõkõsagamatsõ_`rõiva?*, *paprõst vai `minkast o'lli õnnõ* Se **Vrd** kõikõsaganõ, kõkkõsagamanõ -**sugudanõ** mitmesugune *sãäl om kõkõsugudaist rahvast* Se **Vrd** kõigesugune, kõgõsugudanõ -**sugumanõ** mitmesugune *Noid `rõivit sai `koetuss kül_kõkõ sugumat'si* Urv **Vrd** kõigesugumane, kõgõsugumanõ, kõiksugumane

kõla¹ *kõla* Jõh Põi Muh L Hag Juu Amb JMd Koe VJg I VIPõ M Puh San V, *kõla* Jäm Emm Rei Ris, *kola* Kuu VNg Vai

1. heli, hääli; heli, hääle kõlavärving *ääne kola `kuulub* Kuu; *Kellud on teras lekiõst vasega õle joodetud, vask annab kõla; Kergu orelitel oli puhvas vali kõla* Põi; *niid ei sua ännã aru, mis loul sii oo, aga kui meie vana viil omal ialt `tõstas, siis olas üks `selge kõla olavat* Var; *ilos kõla õli jäälel, ta alandas ehk ülendãs nagu pill puhk, tore õli kuulata, ilos*

puhas eli Kod; kuulen jaale kõla ää Plt; täl om õigõ² illuss laulu kõla Krl || kära, lärm laste kila ja kõla kõik kohad täis KJn; tulev suure kisa ja kõlage; muud ei ole ku temä kõla Hls

2. kaja se oli `metsä kola Vai; ääle kõla kostib metsast `vastu Jäm; `körvade ees nisuke kõla Ris

3. kuulujutt, kuuldus sie on tühi kõla, `rahvas `räägib aga `ninda Jõh; olli suur kõla taga Muh; Nee va ilma kõlad, neid maksa eige mitte tähele pannagid Emm; see kõla jooseb mööda küla juba Mar; tühi kõla kõik, `tühja juttu teeväd Juu; kui midagi uuemad `kuuldi - - siis `tehti kõla `väl'la, et asi kõlasse läks Lai; nüüd om sedä `tühjä kõla kik'k mai-lm täüs Krk || (tühja jutu rääkijast) kui vana igävene kõla, `sarjass ütte ja tõist Röp Vrd kõlakas¹

4. krapu tila neid `üiti krapid, kañdilised, kõla sial sies, mis `vasta käis, klobistas sedasi Amb Vrd kõra

kõla² kõla Var Hää Saa Kod MMg Pal Ksi M T(kõlla San), kõla Krj sag pl

1. vöökudumisriistad ööd ning ohja pailad kojuti kõladega Krj; pooga, vana`aegne püksirihm, kujutud kõladega Hää; kõla om `siantse lavvakse, kõladega `võetse lahk ja säält pistetse koe läbi Pst; kõla om laua tükk, kus augu sehen; kõladege `koetse `puuka ja `ohje, `üükest koets ka kõladege Hls; nuu om `nitse ja vüükudamise kõlase Ran; kõla olliva serätse nelläkandilise `väikese, mulgu olliva nukke sehen, langa olliva sääl kõla `mulkest läbi Nõo; kate tõistme kõlaga `koetse `uhju, ilusa uhja saava Ote

2. niieketas niied on juba kõlade kül'les Ksi; kõlase, mes `nit'sit ülevän oiava - - kolm tükki, pääkõla ja kaits `väikest `kõlla Kam

3. võrguujuuk kõlade oiave `vörku vijj pääl üleven Trv; neil om `mitmed `müüdu neid kõlasid, mõnel om männapuu koordest Hls

4. (võrdluses) koa (koon) `amme `sel'gä ku kõla; peenike ja iluse sikke [lõng] ku kõla, ei tunneki, et ta `pakle om Krk

kõlahhuss kõlahhu|ss Vas, kõla,u|ss Har, g -sõ kõlksatus ma_`kaie et kõla,uss ol', mis tanh hädä om Har; nigu ma_kodo sai, nii pää pääle `maahha lä't'si, ol' kõlahhuss õnnõ Vas

kõlajas kõlaljas g -ja Mär Juu JMd IPõ Pil KJn vibalik pikk kõlajas puu Mär; elajas on kõlajas, nisuke `piendlane JMd; pikad ja kõlajad kased, nied on rabedad ja lähävad `kat'ki `painumisel Trm; Pikk, kuiv kõlajas mees Lai; kõlajad loomad KJn Vrd kõlakas²

kõlak¹ kõla|k g -ku Trv Pst Ran Nõo San, -gu Krk Rõu

1. hoop, löök anni ää kõlaku Trv; añds talle üte ää kõlagu küll, üte koltsu küll Krk; sai paar kõlakut, toda üteldi `lüümise vai `kaklemise kottale; satte jää pääl maha, kukus sai ää kõlaku Ran

2. kuuldus Saa õs viijl perälegi² ku olli_jo_kõlagu iijn Rõu

Vrd kõlakas¹

kõlak² kõla|k Se, g -ku Kod

1. kaigas, toigas Võrgud `pandasse `järve ükstõise `järgi rittä. Ranna puult sõidetässe `vennegä ja koputatasse puu kõlakuga `venne servä piale Kod

2. vibalik olend pik'k mehe kõlak, pik'k mijs `väega ja kõhõn, tu om mehe-kõlak Se Vrd kõlakas²

kõlakas¹ kõlak|as g -a Vig Kse Mih Jür Trm Puh IisR, kö- Kaa

1. hoop, löök *Ma oomiku vara kuulsi et säält poolt keis igavene kõlakas* Kaa; `antsi taale ea kõlaka Kse; pane `talle üks kõlakas kõrvade vahele Trm **Vrd** kõlak¹

2. kuulujutt, kuuldus *Üks laseb ühe kõlaka `lahti, `asä eest teist takka* Mih; *Kõlakas käib külas `ringi küll, aga kas ta tõsi on* Jür **Vrd** kõla¹

kõlakas² *kõlak|as* g -a Lüg Mär Kse Aud Juu, kö- Pha

1. kõlujas vili *Villas pailu kõlakaid, näab pailu säält teri kogub* Pha; *sii liivase põha pial vili kuevaga küpseb `enne `aegu ää, va kõlakad aga* Aud

2. pikk ja kuivetu olend või asi *va pikk kuind kõlakas* Mär; *see oo aga küll kõlakas kasund koa* Kse; *`kõrge kõlakas puu kasvab, isi piinike; kõl'bakas ehk kõlakas, pikä `jalgega loom ehk* Juu **Vrd** kõlajas, kõlak², kõlask

3. (võrdlustes) [kartulid] *puha õlid `suured kui kõlakad, kaks `kümmand kolm tükki õli ühes pesäs* Lüg

Vrd kolakas³

kõlakas³ *kõlakas* (sulamata lumest) *lume kõlakas ei lähä ära* (kui kevadel vihma ei tule) Pil **Vrd** kolak(as)²

kõlaki *deskr Sai kõlaki `vasta piad* Jür

kõlaki-kolaki *deskr Lehmad `joosid `kiili, kellad tegid neil `kaelas aina kõlaki kolaki* Jür

kõla|laud *lokulaud* – Vas

kõlama *kõlama* Pöi Muh L K I M(-me) TLä San Krl/-mõ/ Har Plv(da-inf kõlla²), kõla-Sa Hi

1. kostma, kuulda olema *kuke laulu ääl kõlab nii `kaugele* Khk; *ilma muude [tuleb] kui ääl kõlab ehk `kostub `kaugele* Rid; [karjane] *aas külävahel pasunad tuutat tuutat, vahest `kangeste kõlas nõnna omiku* Juu; *räägib kõlava ääleaga, kõlavalt, sie kõlab `ästi `kaugelle* JMd; *kui vana õppind karjuss, siis `mängis sellega (pasunaga) ilusad lood `väl'ja, et kõlas `kaugele kõvast* Lai; *köögitüdruku asi olli loki `lüümine, kate puu vasarege `lüüdi, et `mõisa kõlasi* Hel || *see jutt kõlab (levib) igase `kohta* Muh; *seda [juttu] pole `siia mitte kõland* Rei; *Arja kõlab (kasutatakse talunimena), mõisaraamatus oli `Esna* Aud; *eks mõni asi kõlab naa `kaugele, et kis tiab kus sie on juba kuulda* Hag

2. helisema, helama *laulud kõlavad `laste suus; [kiriku] kell kõlab, kõliseb* Khk; *kõrv aab `pil'li, no mes asi siäl kõlab* Kod; *Siis `lasti `laulu nigu kõlas* KJn; *Kus see `rõõmus sõit, kellad kõlasid pial, pil'lid `üitsid* SJn; *Ega magada es läpe, vaja olli `luusi ja `nal'la tetä, luht kajab ja kõlas* Ran; *äkki kuuleme et kul'luss nakap kõlama, nõnda_t terve luht kajab* Puh; *ku laalab, siis kõik ilm kõlab* Nõo || *kooskõlas olema, harmoneeruma küll see `valge kõlas siis iluste [vikerkaarevärvilises kindas]* Kul; *`mitme eäleaga laalavad, see kõlab nii iluste kokku* Juu; *ääled kõlavad `ühte* VJg

3. kajama kirk kõlab `vastu Khk; *Sügiseti, kui oo kena vaga õhta, kõlab mets mütmest kandist vastu* Kaa; *maa kõlab (tümiseb, kõmiseb)* Rei; *`höilab nenda et mets kõlab `vastu* Phl; *omigu vara kõlab, egä `pääbä naa kõla, `õhta koa kõlab* Vig; *kui mets pani ääle `kiinni, siis on `omme ilus ilm, kui aga kõlas `vasta, siis `omme on vist `vihma* VMr; *kui mets `vasta kõlab iast, siis tuleb teist `ilma* Lai; *aga keik kõlass `vasta, ma mitte üits sõna [jutlusest] arru es saa* Nõo; *koodi `lüümine, ku `lüümä `naksit, siss külä kõllass inne* Plv

Vrd kolama²

4. karjuma, kära tegema; valjult lobisema *mis sa nõnda pal'lu kõlad* Pst; [laps] *puhast kõlab* (kiusab, karjub) *selle päeva* Hls; *karjalatse kõlava nii et, `näevä `vihma* Ran; *tütrigu pistävä kõlama* Puh

5. (muid tähendusi) *nii ilus puhas puu et kõlab* Tor; *Ma pane sul `müüda päd ku kõlab* Hää; *mõnel pialuu pal'las, nigu kõlab* Ksi; *nende kähen tüü lätt ku kõlass `õkva* San

kõlamik *kõlami|k g -ku, -gu* Ran

1. (keelpilli) *kõlakast puust `pil'lel om kõegil kõlamigu, `kandlel ja `kitral, mandoliinel ja, nuu kõik om kõlamiguga pilli* Ran

2. hoop, lõök *sai paar kõlamikku `antuss* Ran

kõlasi *kõlasi* Rid Mar Kir puuliist, mille ümber sõlmitakse võrgusilmad *lõngaui oli ja kõlasi, kõlasi peal kujoti `mõrda, rääm `võrkude jaoks olid nisust `peened kõlasid* Rid; *kõlasi oo puust `tehtud pisike lai pulk* Mar **Vrd** *kalasi*

kõlask *kõlaš k g -i* vibalik olend *koindine inimene nigu kõlaš k, vekest kõlaš kist ei `ööldud, see pidi olema `iakene pikk* Lai **Vrd** *kõlakas*²

kõlatama *kõlatama* Trm Kod Puh, *-eme* Krk Hel; *imps ipf kõlati* San *mom < kõlama pakk `kuksi maha ku kõlatas* Kod; *ku puu `vastu lüüt, sõss kõlatess* Krk; *mõts lajatess ja kõlatess* Hel; *sa jo kuulet ku tu kul'luss kõlatap; ker k kõlat `vasta* Puh; *toda ma `kuuli, ku ta tei uih, uih, Tõnu mõts kõlati* Nõo; *anis üte [hoobi] `vasta päd ku kõlati* San **Vrd** *kolatama*¹

kõlauss → *kõlahuss*

kõlav part < *kõlama räägib kõlava äälega* JMd; *esi`en de kituss `aisess, aga tõese kituss kõlav* Trv

kõlbak, **-as** *kõlba|k g -ka* Ksi Hel, *g -ku* Kse; *kõlbak|as g -a* Muh Lih Kse Han PJg Hää Pee Koe Ksi SJn Puh, *kõl'ba-* Juu(*kõl'pa-*) Kad, *kõlba-* Krj Ris/*-l'-/*

1. vibalik (olend) *nii pikk kõlbakas mees* Krj; *pika `jalgega ja peenikse kehaga oo kõlbakas inime* Kse; *pika jalaga kõlbakas, peenikese kehaga* PJg; *on küll üks kõl'bakas luom* Ris; *pikk nagu toonakurg, kõl'bakad jalad* Juu; *pika `jalgadega luom on kõlbakas luom* Koe

2. kergats *mine va kõlbakas* Puh

3. (napp riietusese) *lühikesed `riided nagu `kõlbakud `sel'gas* Kse; *`piške kõlbakas, igalt poolt juba kõlbakas, `käised lühikesed ja Han; kõlbakas, see käib ühe lühikse `riide `kohta, `üeldas, et nagu kõlbakas, põle nägu kedagi* SJn; *särk nigu kõlbak* Hel

Vrd *kõlp*

kõlbama *kõlbama* Pöi, *kõlvata* Muh L(*kõlbata* Mar Tõs) Juu KuuK ^{spor} Jä ViK, TaPõ Plt KJn M(*-me, -te*) T(*-mõ, kõlbado* San), *kõlvada*[?] V(*-mma; -mõ, -dõ*[?] Krl, *-ta*[?] Rõu Plv), *`kõlbada* Lüg Jõh IisR Jür Plt Hls/*-e/* Rõu Vas Lut/*-baada/*; *`kõlvama, kõlvata* Tor; u *`kõlbama, kõlbada* Khk VII Emm, *kõlvata* Rei; *`kõlvama* Kaa; *`kelbama, `kelbada* Kuu VNg Vai

1. kõlblik olema, nõuetele vastama *Ei `kelba [vilets toit] `kassilegi pakkuda, viel vähemb omal `süüä* Kuu; [soomlased] *ajasivad `vilja `kallist ja `meie `silgud ei `kelband kuhugi* VNg; *kuhu miä kolin ne `kraamid, `kelle `kelba se koli* Vai; *Eks Juhan kõlvab esimehe koha pæele kenasti* Kaa; *Kellel `sõuke jahu_b `kõlba `süia see olgu ilma* Pöi; *see äi `kõlba `kusse pool* Emm; *kui kask oksendab, sis mahl änam ei `kõlba* Aud; *kes kodo ei `kõlba olema, viiakse `aige majasse `linna* Juu; *Mulle `kõlbab iga palit, kui ta aga lai ja soe*

on Jür; mahl akkas sis kohe `kõlbama kui maa ära sulas KuuK; tule `vuata, kas see rätik `kõlbab `osta Koe; ei `kõlband minu `tehtud `süümine ega kedagi VMr; kõlu ivad mis kuhugi ei `kõlba, vii aga `uostele Kad; ma `prüüvysin kas õun `kõlbab süädä; ei kõlvanud tule tegemine ei tji `kiitmine, sinule ei `kõlba minu `tüü Kod; no aga sai laut aga nii suur mis sovhoosile ka kõlvass Äks; üks paik oli teise meelest ia, teisel ei kõlvand kuhugi Lai; sji ei `kõlba kellegige eläme, tüü rasse ja palk `väike Trv; sji `kõlbass egäss kottel, pane koe sa tahat ammatiss Krk; madalad kotussed - - põlluss ei `kõlba Ran; õdagu tuleva sia `sulgu iki `aada, egä na `väl'lä ei `kõlba iki jäädä Puh; miu kuup om ärä lagunuu, ei `kõlba `kartuld enämb `sisse panna Nõo; nuu kupatedu `kapstapää pidi ärä jahutama, muidu na_s `kõlba `tõnni panna Ote; kolm `asja, `sjiirdmadõ jahu, `ristmäde lait's, ja_ `kurnamadõ_piim, nuu ei_ `kõlbav San; No sõss ku_ `kartuli_ `pehme ol'i? nii et jo_ süüvä_ `kõlvssi?, sõss `pañti `peoga_jahu Urv; ku [laps] joba jo `karja `kõlpsi, siss läi'si `karja KrI; taa um ilma `rossõlda_plek'k, taa `kõlbass küll_ `katussõss Rõu; ku tüü um - - üle suu pää visat (ülepeakaela tehtud), siss ei_ `kõlba_ `kohegi? Plv; tõõsõ kopk es `kõlba timäle kohõgi (ei võtnud kunagi võõrast raha) Röp

2. paslik, sünnis olema kui tämäl `kelbab [teise mehe naist] pidada, eks meil `kelba `vahtida Kuu; mis sa lodised, mis ei `kõlba `rääkida Jõh; siä oma `teoga_t `kelba kuhugi `puole Vai; See jutt äi kõlva mitte kohegile, kus ma sind paes saa sisse lasta Kaa; tüärtlaps ja nisuleib ei `kõlbama majan kava oeta Kod; sul `uñdrik om `alla ribatanu, ko_sa serätsega `kõlbat Nõo; alamb inemõni es `kõlba? sinnä? `suurdõ `sel'tskonda tulla? KrI; ta ei_ `kõlba taalõ mihele naasõss, ta om kuri Har; ma_ `kõlba õi? inäp nägemä `rahvilõ Rõu; nõrdso setol `kõlba ei? ekka `paika ummi `rõividega? minnä? Röp

3. tarvis, vaja olema tüül om küll kõhn hobõsakõnõ nigu kroñukõnõ, toolõ `kõlbass armu `leibä anda?; üt's vakk `kõlbass mullõ viil manu anda_siss saami_tasa Har; kiä sõnna `kullõ õs, toolõ `añti `vitsu, toolõ `kõlba'ss ka tüü nahatäüs Vas; tälle `kõlba'ss vot tälle `kõlba'ss (paras, et sai lüüa) Se

Vrd kolbama, kõlbuma

kõlbamata `kõlba|mata Kod, -matta Jõh, -mada Nõo Ote Se, -mede, -mõdõ San

1. kõlbmatu `kõlbamatta, mis ei `kõlba kuhugi Jõh; kui one vana `kõlbamata kat't, lahevad näie laada taha `lahti, nüid Maril one viis kat'ti Kod; ei kasva `vil'lä, ei `aina, mitte midägi, üüts `kõlbamada maa Ote; `kõlbamada puu, mis seost tetä? Se

2. kõlvatu; ebasünnis; üleannetu sa `kõlbamata küll Kod; Mes sä kõlbamada jälle oled tennu Nõo; na `ol'live esi usu järele `käijä, näide teod `ol'live `kõlbamõdõ San

Vrd kõlbmata

kõlbart kõlbar|t Var, g -di Mar/-l-/ kolge, vibalik (olend) kõl'bart, neoke loom, kel suured pikäd jalad ja kere põle `ühti Mar; kõlbart [inimene] oo pikk ja kui Var **Vrd** kõlgard, kõllart

kõlbatavva kõbulik, tarvilik ta üts kõlbatavva inemine, kõbulinõ inemine; kõlbatavva asi Se

kõlbatu → kõlvatu

kõlbendama kõlbendama ripendama rätikud ole'ss veel ku paelu, va narmakad kõlbendavad Hää **Vrd** kõlgerdama

kõlblik `kõlbi|k hv Vai, Kse Amb Kod Krk, g -ku PJg Röp; `kõ- Ans Khk Pha

1. sobiv, kohane, otstarbekas vilets korv, mis pole suurem `kölblik enam Khk; ma oli veel `kölblik mees, `terve mees ja `kölblik tööd tegema; kipper `vaatas järele, kas jää `kölblik oli Pha; sie riie oleks old viel `kölblik Amb; `Vaasket tapõte sõss kuna näid ol'l ja `tapmise kölblikuss `saiva? Ráp

2. paslik, sünnis `ainult `sinne ei old `kölblik `purjes `ilmuda Vai; see peab üks puhas asi olema, mis jumala ees `kölblik on Ans; `kölblik elu -- kus väär elu ei ole PJg; ku ta seast `nal'la tege, mis `kölblik om Krk

Vrd kolvlik, kölbulik, kölvalik, kölvulik

kölbmalda `kölbmalda? kölvalu – Se **Vrd** kölbmata

kölbmata `kölb|mata Jõh Muh Mih Ris JJn Sim Kod Äks Lai Plt KJn, -matta Tõs Amb KJn, -mada Puh Kam Ote Rõu(-mada?) Vas, -mede Krk; `kölbmata Jäm Khk VII

1. mittekölblik, sobimatu krõmm -- lahja ning `kölbmata maa Jäm; `see `kölbmata vesi vissati `jälle kus seda teist, solgi `auku Mih; igavene uunik maha luobitud `nahkasi -- olid jo `kölbmataks `muutund JJn; koerput'ked, nisukse `kölbmata koha pääl ta kasvab Äks; parts on, risune, põle üks ega teene, poolteist `kölbmataks lähäb Plt; `kölbmede leib, ärä allidet Krk; mul `olli ilusit vüü `kirju, ega ma sitta tüüd ei ole tennu, mes `kölbmada om Puh; meil kutsutass sigimädä maa -- vai `kölbmada maa Ote; `kölbmada maa, koh midäge ei kasu?; `kölbmada? maa, mis um [sõõti] jätedu maha Rõu

2. kölvalu, ebasünnis ää reagi `kölbmata juttu Muh; `kölbmede elu eläss Krk

Vrd kölbamata, kölbmalda

kölbulik `kölbuli|k Põi Mär PJg Ris JJn Koe HljK Sim Iis Kod Plt KJn Nõo, `kölbuli|k Jõh, `kölbuli|k Jäm Khk Rei, g -ku; `kelbuli|k g -gu Kuu

1. millekski kölbav, sobiv, kohane Nee on keik veel kölbulikud asjad Jäm; see ratas pole sõiduks kölbulik Khk; See oli päris kölbulik maja veel Põi; See riie, mis majale änam kölbulik pole, `kölbab päranda `riide kudeks ikka Rei; saea `aasta pärast on mets kölbulik PJg; kas ta (lõng) kannatab kududa -- kas ta on kölbulik teha koa või ei ole Koe; nüüd on nad keik päälakutte, kanad ja aned, sie (kitsas ruum) ei ole ka ikke luamal kölbulik HljK; sült on kopastand -- põle kölbulik enam Sim

2. kohane, sünnis ei `vaata kedägi, aga si asi ei õle kölbulik Kod; vana takune kortsik, sellega ei ole kölbulik `minna tešte `ulka Plt

Vrd kölblik, kölbuline, kölvalik, kölvulik

kölbuline `kölbuli|ne g -se Hää/-lene/ KuuK Se/-nõ g -sõ/, kö- Jäm kölblik; sünnis See asi pole änam kölbuline Jäm; kis kölbulene töös (tööle) ka minema `olli, see läks Hää; seo tikutus om kölbulinõ, siiä midä hää `sisse `panda säänest; kölbulinõ ineminõ om kiä tege tüüd, eläss jumala `peirä Se **Vrd** kölbulik, kölvuline

kölbuma `kölbuma Vas; (ei) `kölbua Krk; pr (ta) kölbuss Se kölbama sa olet nij `kinda nõnda ärä kimmanu, et kohekil ei `kölbua Krk; olõ õi_mitte midäginä säänest hüvvä, mis `kölbusi `anda? Vas; `naassli õks om `tsuugõ paranda -- `naassli `kõiki `kölbuss Se

kölbutama `kölbutama Var Mih Tõs, -dama Saa

1. riputama lae `alla nooksi `otsa kölbutatse [tapetud loom], siiss veri jooseb `väl'la Mih; ta kölbudas (poos) ennäst üles Saa

2. fig m o k k a k ö l b u t a m a lobisema mis te oma mokka kölbutate Var

Vrd kölgutama¹

kõld¹ *kõld* Hlj, g *kõlla* Kad(*kõllu*) Iis Trm kelme, kile `rasva `kõlda panen [haige koha] `pääle Hlj; *taig liha peal on kõld*; *kui magu puhasta, siis sialt kül'lest tuleb kõlla kord `lahti*; *rasva `ümber on kua kõld, sie jääb järele, kui rasv ää sulatata Kad Vrd kõle², kõlu*

kõld² *kõld* g *kõlla* Iis Trm Kod

1. veetaimede jäänused, kõnts *kõld on korjand vie `piale* Iis; *kõlla unnikud on `kaldal* Trm; *veden one `niiske rohi, tämä nagu al'litus ehk kõld eedäb vede `piäle*; *vedele kasvab roheline kõld, nagu nahk kuevab ärä*; *mes seesäb vesi, on kõhe kõlla kõrd pial* Kod

2. taimne värvaine *sibula kuared tiäväd kua ilosad `kõlda*; *õhacad raiud pienikesess, siis tuleb kõld `väl'jä*; *ku [linased lõngad] ligeneväd, siis tuleb kõld `väl'jä*; *lõnga kõld, must nõnnagu tõrv tõene*; *rükisse juuren saed minu jakid mussass, rükkil one kõld piäl*; *linatüü on üks kõllatüü* (määrib riided kõllaga) Kod

kõldane *kõlda|ne* g -se Lüg; *kõldanõ* g *kõlladsõ* Har; *kõldan* g *kõl(l)atsõ* Lei kollane *`telkad `onvad `kõldased*; *kui on `kõldased `viirud üleväl (taevas) siis tuleb `ilma `muutust* Lüg; *vili om `kõldanõ, val'miss näet, muudgu mine vikadiga manu* Har; *kõldan niin* Lei Vrd koldne, kõllane

kõldi *kõl'di* Mär Jür Trm/-l-/ kõlinal, kõlinaga *Klaasist asi - - läheb `kõl'di `kat'ki* Jür; *loi `kõldi vastu `rauda* Trm

kõldukõnõ *kõldukõnõ* killuke *iä kõldukõsõ, tükü `kaupa om jäänu iäd* San Vrd kilduke

kõldus *kõl'dus* (halvasti istuvast seelikust) *Naesed tõsserdäsüd `käiä mõni kõl'dus või rünä sel'läs* Vil

kõle¹ *kõle* Lüg Jõh, g -da IisR L spor K(*kõ-* Ris), I TLä; n, g *kõle* Põi Muh Rid M; *kõlõ* g -da Khn Har; *kõlle* g *kõleda* Kam; n, g *kõllõ* San(g *kõllõde*) Plv Vas; *kõle* Noa, g *kõle* Sa Hi(u *kõleda* Emm)

1. teravalt, lõikavalt vinge (tuul, ilm); vingelt kül'm *kõle tuul, kuiv tuul, `ninda `irmus vali* Lüg; *nii `kange, kõle kõre kül'm* Khk; *pia tee selle kõle tuulega oo ää `kuivand* Mus; *See teab kõled `kuiva `aega kui koristi õlal puu ladvas omiku koristab* Põi; *oh kuu nii `püsti, tuleb kõled ja `külma* Emm; *nehuke kõle `ärmas omigu oli* Vig; *Sügüse akkavad `jälle igävesed kõlõdad jõlmad* Khn; *kõle `talve* Vän; *kõle tuul on sügise `pal'la moa `aegas* Kei; *kõleda tuule kääs lähäb nägu ketutama* Kad; *uh kui `irmuss kõle tuul', paänds mu väriseme kohe* Hel; *`talve om kõle kül'm, nigu `üüise `sel'ge ilmaga* Ran; [kevadine] *kõllõ tuul' Vas || kuiv ilma lüü kõllõss, ilm lätt kuivalõ* Vas || *halgas kui lüüt tokiga `vasta puud, siss kõlisess, kõlle puu, äste pik'k, peenike, illuss, `sirge kuus - - küll ta om kõlle* Kam Vrd kõlejass

2. lumeta, paljas, kiilas *piab `seokest kõled `aega, kõle pidu (lumeta tee) on*; *kõle `piuga pidavad `raudud obused olema* Khk; *kõle `jääga piab obustele porgad ala `lõõma* Mus; *`liiga kõle tee oli, võttis looma jalad ää* Põi; *igavene kõle ja libe, mis pole mitte lund peel end* Emm; *`talve, kui väga `jäine ja pohas on lomest, kõle tee* Käi; *läks kõle `teega* Rid; *kõle `iates*; *kõle maa* Trm; *kõle koha pääl regi jooseb `risti, regi lüüb `virri* Pst; *tij om nõnda kõle - - oben libastess* Krk

3. kile, kriiskav *tõesil õlid õma `muudu eledäd jääled, tämäl õli kõle jääl üle `laaljite* Kod

kõle² *kõle* kile, kelme *naha pialt `võetasse nihuke peenike kord, si `üeldasse kõle* Ksi; *rasva peal on kõle, rasva kõle* Sjn Vrd kõld¹

kõle³ *kõle* Põi Muh Han, *kõlõ* Khn, *kõle* Sa Emm

1. kaigas, kepp *ma`võtsi suure kõle käde* Khk; *`Vetku kõle käde, kes`koera kardab* Kaa; *tahaksid kõle`saaja puhas; tõmma kõle käde,`näita soole* Krj; *ketta kõle, virutas kõlega kettale* Põi || *Jurka`olli mai`lma kõle (pikk)* Muh || *suur kõlepuu`selgas [õeld], kui kukel saba`püsti on* Emm

2. madal regi kivide jm veoks *kõle jooseb maad katta, sellega viiasse kivisid`teise`kohta* Khk; *Kõlega sai kivisi koristada ainult kena ülejalgse ajaga* Kaa; *kõle oli ägede (äkke) all; kõle jähi siis`sonna põllu`otsa maha* Pha || *kanderaam kivi kõle, missega kivi rataste (vankri)`pæele`tõstvad* Jäm

kõle⁴ *kõle* g -*me* Mih PJg(g *kõle*) puust lehmakütke *kõle oli seena`külges, lehm`pandi kõleme`otsa`kinni, kõle kõis pange`külge, mis oli lehmalt`kaelas* Mih; *loomad kõlemes`kinni; ma seda ei ole näind et obu puu kõles oli* PJg **Vrd** *kõlge*²

kõledass *kiledalt jääll (hääll) läks kõledass`väl`jä, ei akand tõesegä kokko* Kod

kõlejass *kõlejass* g -*a* Kam Ote, *kõlõ-* Kan

1. *kõva; halgas üits mõts om, üits puu om kõlejass, tõne kuus om räni* Ote

2. *suur, lahja taa om sääne kõlõjass hobõnõ* Kan

kõlem *kõlem* g -*e* Kam; pl *kõlõma* Kam Urv(n *kõllõm*)

1. *võrguujuk* – Kam

2. *kõlu kui tuulutedass,`jäässe kõlõma sarja`pääle, nu peenikse õlõ* Kam; *kõlema nu`mma?`säärtse olõjaku?`kõik`koon* Urv || *[riivitud porgandi] Mahla pit`sidä lat`silõ, nuu`kõlõma, mis jääse?, nuu`panõ koogi`taina`sisse, tii`kuukõ* Urv

kõlep *kõlep* Plv, g -*pi* Sim; *kõlõlõp* g -*bi* Plv kõhn, kondine olend *mis`tüüle sa nisukest kõlepid`oskad`suata* Sim || *rahtu, püsimatu olend Om üits kõlep, püsü`i [paigal]* Plv **Vrd** *kolep*

kõletama *kõletama* külмага kahjustama *Kevadine kuju kül`m rikub, kõletab ära, oras`kuivab ära, läheb`koltseks, jääb põdema* Hää

kõlgard *kõlgard*, -*t* vibalik olend, kolge õte *pikk kõlgart tene* Lih **Vrd** *kõlbart*

kõlgas *kõlgas* Põi Muh L K, -*ss* M Nõo Ote Urv Krl(pl *kõlkõ?*) Rõu Plv, *kõlgas* Jõe Lüg IisR, g *kõlka; kõlgas* g *kõlka* spor Sa Hi(-*es* g -*e*), Noa Ris; pl *kõlkad* Kuu; *kolgas* g *kolka* VNg; pl *kolkad* Vai õlepahn; jäme agan; kõlu *Kõlkad kohuss aganad`ambass (laisa toidupoolisest) Kuu;`mengä nüid`kolkasi`puistama* Vai; *vilja saab uuest tuulda, nii pailu`kõlku sihes* Khk; *Muidu kena puhas rugi, just mõned pitkad`kõlkad on sihes* Põi; *See rugi läheb kanadele, sii egasugust trei seas,`kihnusi ja`kõlkid* Rei; *aganad oo peenemad kui`kõlkad, põhod`jälle pikemad* Mar; *mis`oostega pekseti, siss olid`kõlkad --`kõlkad olid söömä põhud, kis se odra`põhku alla pani* Vig; *Elmed`kaelas,`kõlkad`kõhtus (hästi riides, halvasti söönud)* Han; *kõlgas sai pahna pialt ära puestatud* Tõs; *Kõlkad ning aganad tuulatassõ viljast`vällä* Khn; *toodi õlevihk tuppä, see oli pühadeaea`otsa, need olid nagu`kõlkad --`nii`peened kohe* Nis; *kui`oostega pahmati, obosed`tallasid`peeneks,`kõlkaks, ohra`kõlgas ehk kaera`kõlgas* Juu; *Kui oli ia vili, sai kolmed`kõlkad võetud [suvivilja pahmamisel]* Sim; *kõlkad ehk alumise vili, mis`tuulamisega nagu`kaugemale läheb* Iis; *tuuletamisel ike jäävad`niiskesed nagu pulgad, kutsutasse`kõlkad;`kõlkad one tühjad piäd ja kõrresõlme tükid* Kod; *kui obesad ärä`sõksid, siss`võeti`kõlkid, jala pääl puistati* Vil; *ere sarjast lätsive terä läbi,`kõlka jäeva`pääle* Trv; *aganit saa tuuludamise,*

`kõlkit sõkudamise man Krk; `kõlkõ² jääse² tuulutõn sarja pääle Krl; kuiv kui kõlgass (kõhn inimene) Plv || (pehkinud puust, puitunud rohust) `sieme `ärjääbä `peksetässe `vällä, `jäävä `kõlkad järele Lüg; rohu `kõlkad, jämed rohud, mis vanaks lähäb, koer`putked ja `ätsed Pha; Enne oli puul vaik sihes, nüüd on vaik ää `lastud, puu muidu üks kõlgas, `varsti on mädanik sihes Pöi **Vrd** kõlge¹, kõlkjas

kõlgastik kõlgasti|k g -ku VJg Sim hv JMd, Trm, `kõlga- IisR kõlgaste hoiuruum, kõlgus **Vrd** kõlgustik

kõlgats kõlga|ts Vas Se/-t-/ , g -dsi Plv

1. lehmakell, krapp lehmil olli² lokadsi² ja kõlgadsi² kaalah Plv || Kõüdü vanalõ `lambalõ kõlgats (puuklots) `kaala, siss ta saa_i nii joosta Vas

2. vana asi, logu vok'i kõlgats, taa määne vokk, vana vok'i rööbõh; vana massina kõlgats Se

kõlge¹ kõlge g `kõlke Rõn; pl `kõlkma Rõu kõlgas nüü õle `kõlke, mes tuulutusest üle jäävä, nüü visatass kõrvale Rõn

kõlge² kõlge lõög, kütke – Kir **Vrd** kõle⁴

kõlgerdama kõlgerdama Muh Kse, -ämä Nõo

1. hulkuma, tolgendama mis sa kõlgerdad, suur inimene Kse

2. komberdama Temä kõlgerdap kodu ümbre oma aigide jalguga, egas temäst ei ole jo kõhjat Nõo

3. rippuma – Muh **Vrd** kõlbendama

kõlgerdis kõlgerdis g -e Kul Mär niiekolk kõlgerdis, niied käevad sial pial, pial on puud ja rattad sial `kül'gis Mär

kõlgots kõlgots g -e (niie)pöörad niie kõlgots Mar **Vrd** kolgots

kõlgus¹ kõlgu|s g -se Tor Hää Saa SJn(-si) Vil Hls, -sa Kõp; kõlgu|ss g -sse Hää M Puh Kam Ote San, -ssa Vil(-ssi) Trv Pst, -(s)sõ Võn V(n -ss Rõu Vas Se; g `kõlksõ); kõlgu|s g -sse IisR; kõlks Kra, g `kõlksõ San; n, g `kõlksõ Lei

1. aganik (rehielamu või laudaga ühe katuse all) `Pääle `tuulamist `aeti aganad `kõlgussesse IisR; aganate jauks ol'id ju kõlgused Hää; Kõlgusi oli `siuke ruum `lamma laada kõrval, kus `kõlkad olid SJn; Kõlgus ol'li just laada kõrval, uks vahel, `sinna visati talvel laadapäält `einu `alla Vil; Peräst `võeti `kõl'ka rihe rihage `vällä, `panti `ohje `pääle kõlgusses `viimisess Pst; kõlgussesse pandass õle, agana Ote; `kõlksõdõ `panti `lehmi pudi ja `lambaaina², üle läve `aeti iks `sisse `viklugõ San; kõlguss ol' lauda otsan laudaga üte katussõ all Urv; meil `pan'ti kõik' olõ `kõlksõdõ, meil ol' `põhta otsan kõlguss Har; olõ kõlguss ja haina kõlguss ol'li² lauda kõrval; palgest saina², katuss pääl -- lakõ olõ õs kõlgussil Rõu; näil ol' nii`müüdu tett tahr, kõlgusõ² `ol'li_tõõsõl puul, ja tõõsõl puul `ol'li_lauda², tahr ol' `vaihhõl Vas; [niidul] haina saraja, a kotoh om kõlguss, kohe olõ `sisse panõt, eläjä söödä vai -- laudaga üteh meil ommava kõlgusõ² Se; agana `kantasõ `kõlksõdõ Lei || Kõlgussil käima [õeld kui] poisii käävä lakka tütrike manu Võn || kõlgas kõlgusse `anti lammastele vai visati `vällä kana rehivä Puh **Vrd** kõlgastik, kõlgustik, kõlkalune

2. (kodulähedane) heinaküün aena küün ol' kõlguss, kõlgussede `pan'ti aena `sisse ja õle ja, suur kõlguss ol', kohe kõik talu õle `sisse lätsivä Kam; Kõlguss tetti rehest kavvõ, aga

laudalõ ligi Vas; Haina[?] pandass kõlksõhe, kõlgusõ[?] omma[?] suurõ[?] Se; õdasku `puolõ
`naatass `haina `pandma `kuhja voi vidämä `kõlksõlõ, sjoõ um haañatüü Lut

kõlgus² kõlgus (lahjast loomast) See on `sõuke `kõrge jalaga peenike urda `moodi lehm,
kut suur kõlgus, rammu äi võta Pöi **Vrd** kõlges¹

kõlgus|pael hri pl pastla põikpael kõlguspaelad `paslel peal Jür

kõlgustik kõlgusti|k g -ku KJn; ill `kõlkustikku Sim kõlgus **Vrd** kõlgastik

kõlgut kõlgut g -i LNg Kei Juu/-t/ Jür HJn Ann Kad VJg, kõlgu|t g -ti Khk(-di) Mus

1. ripnev, kõlkuv asi **a.** krapü või kella tila üks pisine `tiisli kell oli, sellel oli raet sihes
ning ümarune tina lumm oli `otsas, see oli kõlguti ots; rippusi tüki `aega sääil (üle laeva
parda) nõnda kut suure kella kõlgut Khk; rapugud olid `kaelas [loomadel], kõlgut oli sihes
Mus **b.** keps kõlgut on voki tallaspu otsa `kül`ges see puu Kei; [voki] talla `laudade `külges
on kõlgut, mis ratast `ringi ajab Ann **c.** [veski] king, seal `külges on kõlgut (puupulk) ja see
kõputab villa kivi `silma LNg **Vrd** kõlguti

2. fig laterdaja, lobiseja oh sa va tühja jutu kõlgut VJg

Vrd kõlk¹

kõlgutama¹ kõlgutama Pöi Muh Mär Kse Tor Hää Juu JMd Kad VJg Trm Kod Lai KJn
Puh Plv Röp/-mma/, -eme Krk Hel; kõlgu|tama Jäm Khk Kaa VII, -dama Hi(kõlgo- Käi);
`kolgutama Kuu VNg Vai(`kolgo-, `kelgo-)

1. hõljutama, kõigutama ärä `kolguda `jalgu Kuu; Midä sa `kelgodad `ennast ühe jala
päält `toise Vai; Kõlgutas kää `otsas pisist pakki Jäm; mis sa sest mo nina all kõlgutat
Khk; Lapsele räägiti, et [söögi ajal] `jalgu kõlgutades ta kiigutab kurjavaimu last Kaa;
vahest `panti kell [jõulupukile] `kaala ka ja kõlgodade seda Käi; Tohi mitte sedasi jälgu
kõlguta Rei; ei tia mis tal teha oo, `muudku istub `piale ja kõlgutab `jalgu Mär; No küll
temäl om elu, muugu kõlgutep `jalge ja kõõrutep `laulu Krk; kossegi tuul kõlgutap ust Puh
|| fig kui kaua ma seda vahet kõlguta (käin, sõidan) Muh; naka[?] kattõkümme kilu `meetrit
`jalkse kõlgutama Röp

2. rippuma; riputama oli puu `oksa `kolgutamas Vai; `poomise `juures kõlgutasse inime
üles Mär; `kõlgutas enese `oksa (poos üles) JMd; kõlgute [pada] koogu `otsa Hel || peksma
ma näid kõlgutan; ma õlesin tädä kõlgutand, `kargas ärä ets Kod **Vrd** kõlbutama

3. latrama, lobisema; keelt peksma kõlgutab aga `peale teist taga `reakida Muh; sa oled
naa kut vana kell, mis sa kõlgudad õhest `teise Emm; see_p tee muud kui kõlgudab `teisi;
mis sa `pääle kõlgudad Rei; mis sa kõlgutad oma kielega nii pailu VJg; mis sa tah kõlgutat
Plv

kõlgutama² → kelgutama

kõlguti, -s kõlguti Muh Kse Juu Jür HJn Kad; kõlgu|ti Jäm Ans Khk VII Phl, -di Jäm
Käi; kõlgu|tes g -tse Nis; kõlgudis Jäm(-tis) Ans ripnev, kõlkuv asi **a.** kõra puust või rauast
kõlgutis oli [krapü] sees Jäm; krapu kõlguti Ans; rapud oo `lehmdel `kaelas, kõlgutid
kolisevad Muh; kella kõlguti Kse **b.** keps kõlgutes tuleb tallalaua küllest, käib voki ratta
raua `otsa, kõlgutes on paelaga tallalaua `kül`gis `kinni; kõlgutse pael läks `kat`ki Nis; voki
kõlguti aab ratast `ringi Juu; mõni ütles voki kõlguti, me `ütlesime keps HJn; kõlguti mis
vokki `käima paneb; ma`ssinal on keps Kad **c.** [koodi] nial on kõlgudis, kahe `võrliga ~
`võrdliga varre `otsas Jäm

Vrd kolgutid, kõlgut, kõlgutis

kõlin¹ *kõlin* Pöi Muh L K Iis Trm M(g -e) Puh Nõo Võn, *kõlin* Jäm Khk VII Emm Rei Ris, *kelin* RIId(n, g -ä Vai) Käi Rei Iis, g -a; *kõllin* Puh Nõo San, *kõl'lin* spor V(g -õ Krl), g *kõlina*

1. *helin*, *kõlin* [Pada] *mäe sies, sääl võib `kuulla vahel soja`riista ja obe ja `kuldase raha kelinat* VNg; *`metsäs `ninda suur kelin kui puu `linnud (mesilased) `kõrjavad `puide päält sedä magusa `kastet Lüg; Nävad `kuulasivad kelinat ja kelina järele `tiasid, kas on ia vikkat IisR; `rauda keliso, kelinä `kuulu Vai; Tillevoni (telefoni) kõlin Khk; Üks loasi kõlin oli korra, ju ta (aknaklaas) siis eest ää kukkus Pöi; kui [hobuse] kella kõlin `tulli, siis kapsati üles ja `võeti värav `lahti Muh; Äi tää, mis kelin see `vankri all on Rei; va sepp taob `peale pajas kilk kõlk, kilk kõlk, kilin ja kõlin taga Mar; väga ilus kõlin on obese `raudel Saa; mis `kange klaasi kõlin sie on Ris; siis sai `kuulda seda kõlinad, kul`jused tegid `tihti ja tasast kõlinad JJn; kõik kuld ja õbe asjad tagusid `kat`ki mis kõlises, seda elinad ja kõlinad oli kõik mai`lm täis Ksi; ahelte kõlin Hls; temä teräsriista kõlinet `pel`gäss Hel; massin tule mugu kõllin taga õnne[?] San; ma tul`li kellä kõlinõ pääle Krl; Jeeseuse imä nõrgatu ärä[?] ku timä tuud naala kõlinat kuul`d Har; [sepp] higo `väätsi ja pess raud`naklu ja `rõngiid, üt`s ravva kõl`lin om õnnõ Vas || (võrdlustes) latse võtve `kambren ku kõlin Trv; linnu `tõmbav `laulu ku üt`s kõlin mõtsan; ku ta es saa oma `tahtmist, siis pañs `rüükme ku ütts kõlin Krk; mõnikõrd pisuand toonu raha, lasnu põrmandule nigu ütts kõllin Puh; iä tilba kõik `ripneva, kepiga `kül`ge lüüd, siss tuleva nigu kõlinaga maha; kõrva `aava `pil`li nigu kõlinaga; ta_m nigu külä kell, nigu sa tälle sõna `ütlet, nii lähäp nigu kõlin `müüdä külä lakka Nõo Vrd kilin*

2. fig kuuldu, kõmu seda kõlinad oo kõik mai`lm täis Muh

kõlin² pl *kõlinad* kuljus obusel kõlinad `kaeles Hää

kõlina *kõlina* kõlinal õrn rõusk jää, lähäb mis kõlina vajub alla Vig

kõlinal *kõlinal* Tor Saa Juu/-nä! JJn Vas, kö- Khk Kaa, ke- Rei kõlinaga laes läks kõlinal katti Khk; Lehm `lahti pääsänd, tuli kodu, kett kelinal taga Rei; kilinäl kõlinäl läksid kihutades läbi külä Juu; meda (mööda) rautee `siinisid -- läks [turbakäru] nii et kõlinal JJn Vrd kõlina

kõlisama *kõlisama* Trv, -m(m)a Har Vas kõlisema kellä kõlisava Trv; a ma olõ saanu_ `säantsiid `pauka, et pää kõlisass Vas

kõlisema *kõlisema* Pöi Muh L spor K(-mä Juu KJn) TaPõ(-mä Kod), Puh Nõo Kam Har, -eme M, -õma Plv Se, -õmõ San Krl; *kõlisema* spor Sa, Emm Rei Ris, ke- Jõe RIId(-mma) Rei Iis

1. *kõlinat* tekitama; *helisema sild `lasti `õhko, siis `akna `ruudud lõgisesid ja kelisesid; nagu `tetre `laulab et kõik ilm keliseb Lüg; kie õppined `õstama vikkasti, `katsuvad `vasta letti, kuda keliseb, ega kõik ei `anna üht ääld Jõh; oomiku veiste kellad `akvad kõlisema, lähvad `metsa; raha kõlises `taskus Khk; Soare pulk oli [kärsti peal], see kõlises kenast, oli kõva vali Pöi; [nooriku põlle] rõhud `ollid -- `seksed pisiksed mis kõlisesid Muh; tahetasse neokest kõba puud, mis kõliseb, aga malts puu kobiseb; juba `Päärdu vikatid kõlisesid, juba `niitsid Vig; `võt`mekimp kõlises `taskus Saa; kiriku kellad kõlisevad Juu; kõik kohad kõlisesid `jäätusest JJn; minul ka pia vigane, kõravad kõlisevad (huugavad) Äks; õbe ein on nii kõva `niita vikati ees, kui niidad, siis kõliseb kohe Ksi; kui raheterad tulid*

`vasta `akna `ruutu, *kõlises kohe Pil; aava puu om äste ele, kõliseb äste; ma `rjüükse nii et mai-lm kõlisi Nõo; kui lüüit tokiga `vasta puud, siss kõlisess, kõlle puu Kam; tä (karjakell) nigu logisi, nigu kõlisi Har; raud kõlisõss, and tuud hellü, ravva hellü; külmänü `maaga ratastõga sõit, vot kõlisõss Se || (võrdlustes intensiivsussõnana) `tõised `remlid `õitsevad kevade, mesilasi `ninda täis, et kõliseb kõhe Lüg; Poiss löi nõnda pea ää, et `kukla koht kõlises; Kere on nii tühi, et õsna kõliseb Pöi; Kuusepuud -- kõvad ku kõlisevad Hää; `õösseks läks [tuba] külmaks na_t kõlises Ann; kütuse rügä, `jämme ku pilliruug, kõrre kõllatse ja libeve, ku kõliseve Krk; siss nu_mma_`pähkmiid täüs ku_kõlisõss San Vrd kilisema¹, kõlisama*

2. kajama `nüitsel aeal kerk nii tühi, üsna kõliseb Khk; [tühi õlleankur] Kõliseb juba `vastu, pole seal änam midagi Pöi; Vahest karjalatse `uikse üts `tõisi nigu mõts kõlisi `vasta Hel

3. fig (kuulduse, tühja jutu levi(ta)misest) üks jutt keliseb inimiste kääs Lüg; Nüüd sie rumal lori keliseb külas kui kell IisR; sa na va kell, kõlised mööda küla; üks va tühi jutt kõliseb eliseb sii möödä küla Mar

kõlisev kõlisev Trm Krk fig raha Tassenpung kõlisevad täis Trm; temäl sedä va kõlisevet iki om Krk

kõlistama kõlistama u Jõh, Pöi Muh L Hag Juu Kos JMd Kad VJg IPõ Ksi VIPõ M(-em[e]) TLä Ote Har(-mma) Plv, -õme San, -õmõ Krl; kõlistama spor Sa, Hi Ris; kelist|ama Hlj VNg Jõh IisR, -amma, -ämmä Lüg Vai

1. kõlisesama panema, kõlinat tekitama pikk kepp, `selle `otsas kott ja `kellad olivad `külles, siis iga `pingi vahel käis [võõrmünder kirikus raha korjates] kelistamas Hlj; kell `kulbi `külge ja siis kelistas, [korjas pulmas] `ämmäle `kulbi raha IisR; mis sa neid `marku kõlistad kui sool `rohkem pole Khk; kevade kui oli aketud `loomi `väl'ja `laskema, siis oli `kellasi kõlistud Mus; kiriku `kella kõlistadass Hää; säääl kõlistse kul'lusid, pannas obest saani ette Saa; `enne oli `mõisas kell -- kõögitudruk kõlistas, siis tulid `lõunelle Juu; kõlistand `võt'metega Kad; pulmas muud põld kui `luaside kõlistamene Plt; mõness talul olli adra nina üless pant, sõss kõlistide säääl (anti märku tööle minekuks ja töölt tulekuks) Krk; suurdel taludel kõlistadass `süümä Puh; poisit? kõlistõsõ? pudõliid ja olle `klaasõ Krl; papi kot'ti raputõdass -- tuul `säartse kul'lusõkõsõ manh -- tuud kõlisti `vüülmeldri Har || kõlistab `naerda, [õeld] kui `ästi eledast naeravad VJg; kassi kõlistase `raudu, künni `raudu (karjuvad kevadel künniajal) Ote || fig lööma, virutama Ta oli selle `ööse kahe pere `aknad `sisse kõlistand; Nii kauva `vahtis `pääle, kut kipu lauad (hambad) `sisse kõlistati, siis `mõistis ää `tulla Pöi Vrd kilistama

2. u telefoniga helistama siis kõlistas Pagari `mõisa_t `mõisi `ütles isale et `tulgu nüüd raha võttama Jõh; Koolimajas oli üksi kõnepunkt, sealt sai siis üksi kõlista Pöi; Ole miheks, kõlista korra `Kärdele Rei; arstile mennässe kõlistama Mar; Sõita ei õle vaja, `linna võib kõlistata Trm; Kõlist Karla siiä Nõo

Vrd kõllima²

3. fig (kuulujutu levitamisest, laimamisest) kelistab `rääkida; mida sa kelistad minuda üle `mai-lma ja `räägid mind Lüg; on va küla kell, käib `mööda küla `kellasi kõlistamas Juu; kes seda juba kõlistas Lai; las na kelläde ja kõliste Krk

4. (läbi) puhuma tuul kõlistab nõnda läbi ete, et sa üsna tunned Jäm; tuul kõlistab maa nii kuivaks, keik kuhad εε kõlistand Khk; Täna kõlistab vinget põhi tuult puhuda Kaa; tuul kõlistab elud ää (puhub majad külmaks); tuul kõlistab inimese läbi Rei || külmast kahjustama külm kõlistan kõik vilja ää - - võtab ää kõik vilja Tõs

5. kui mättad jo püsus paljad, ne (hobused) olid einamaal kõlistand (toitu otsinud) Rei
kõlisti kõlisti Põi Muh, kõ- Khk; kelisti Jõe, g -mme Kuu kõlistamisvahend, lapse mänguasi Anna lapse kõlisti käde Põi

kõlk¹ kõlk g kõlgu Põi Mar KJn; kõlk g kõlgu spor Sa, Rei Phl

1. eseme rippuv osa **a.** kõra lehm `kautand kella kõlgu sihest εε Khk; Meni tegi vahest mene va rapuka jalakast, saarest, pani kõlgud `sisse Kaa; Rapukas oli puust ja rapuka kõlk oli koa puust, kaks kolm `kõlku oli sihes Põi **b.** koodi nui nuiä kõlk, kõlguga `anti [viljale] valu Kär **Vrd** kolk²

2. fig (keelepeksjast, latrajast) Just kut va kella kõlk, pärisest rabiseb Põi; va vale kõlk Rei; üks va tühä juto kõlk sa ikke oled, ei sa muud ole Mar || keele kõlgu `tapmine on teiste inimiste `rääkimine Khk

Vrd kõlgut

kõlk² kõl'k Kod, g kõl'gi Mar kõle, kalk küll on aga kõl'k külm - - `neoke `kange kõl'k külm Mar; vana kõl'k savi mua, köietämine on kua irmus alb Kod

kõlk³ → kelk¹

kõlkad-kolkad deskr `kõlkad `kolkad lähäd kui kuadiga peksäd Kod

kõlka|korv `kõl'ka korv või `süüdo korv pannakse `einu täis ja viiakse luomadel ette Ris **-kott** fig (kogukast inimesest) oled ikke va `kõlka kot't - - [öeld] vaest meele pahaga, kes väga tugev oli Plt

kõlka-kõlka deskr panema obosele `kullukesed `kaula ja `sõidama keriku, `kullukesed siis `tievad `kõlka `kõlka Lüg

kõlkaline `kõlkaline g -se kõlkane `enne oli leib `kõlkaline VJg

kõlk|alune tuu ol' säände varjualune, kutsuti kõlkalune - - kõlkalutse takan `ol'li aganik Kam **Vrd** kõlgus¹

kõlka|märss võrkkott kõlgaste kandmiseks `kõlka märss om parep ku `kõlka rõõvass Krk

kõlkane `kõlka|ne Põi Muh spor L, Juu JMd Koe Trm Plt Hls, `kö- Jäm Khk Ris, g -se; `kõlkõni Krl kõlkaid täis, kõlkaid sisaldav Püsus `kõlkane [vili] on, mis sest, roovime ää, `aitab küll Põi; `kõlkane vili, `kõlku täis, tuleb uieste tuulata Tõs; kuub on kua `kõlkane Koe; vili om `kõlkõni Krl || purune need oo `sõuksed sandid `kõlkased einad Khk **Vrd** kõlkaline, kõlklene

kõlka|pea rumal inimene `kõlkapia, tühi nagu kõlgas Kad **Vrd** kõlupea **-püks** kehkenpüks mes see oo, üks `kõlkapüks Mar; oh sa va `kõlkapüks JMd **-rõivass** kõlgaste kandmise riie kablast `süürüss om kate nurga kül'len `kõlkarõõval ja kate nurga kül'len pulga - - nel'lakandiline rõõvass, et iki üits viis sületäit `kõlkit `pääle lää Krk **-sari** hõre tuulamissari esimene kord oli arvem sari, `kõlkasari, see aas suuremad põhud `väl'la seest Han

kõlkima `kõl'kima, (ma) kõl'gin Mär Jür JMd kõlksuga lööma sepp kõl'gib sepapaas JMd **Vrd** kõlksima

kõlkjass `kõlkjass g `kõlkja Nõo Rõn/-l-/ kollakas mul `valget siidirät'ti küll ei olõ, om vahanõ vai säräne `kõlkjass Rõn

kõlklene `kõlklene kõlkane nõnda aganene [leib] ol'li ja `kõlklene Vil

kõlks¹ `kõlks Aud, g `kõlksu Muh Mär/kõlksu/ Tõs Hää Juu Jür JMd VJg Trm Plt KJn, `kõlksu IisR(ke-); `kõlks g `kõlksu Rei

1. terav heli, kõlksatus `Õhta akkas `einam kajama [vikati] `pinnija `kelksudest IisR; taon `aamriga, `kõlksud taga Tõs; tänä omiku `peksti [pintadega vilja], `kõlksud `koõtsid Juu; Lüe mis `tahjes asjaga `vasta `klaasi, ikka `kõlks tuleb, sie on kohe klaasi ääl Jür; `kõlksud käevad sepa paas JMd **Vrd** `kõlksna

2. a. raas, tükk põle enam jae `kõlksugi meres Muh; ei mul ole raha `kõlksu VJg

b. vilets asi üks kella `kõlks on tesel kaelas VJg || see oo kuiv kui `kõlks, `õetse lahja inimese `kohta Aud

kõlks² `kõlks Muh Mar Kse/-l-/ Tõs Tor JJn Koe Krl/-l-/ int `kõlksib `peale, `kõlks ja `kõlks Muh; sepp taob `peale pajas, `kõlks `kõlks, `kõlks `kõlks, nii `kange kõlin Mar; kell teeb `kõlks, `kõlks Tor; kui kärru üle [siinide] jätku koha läks, siis tegi `kõlks, `kõlks JJn; enne pekseti pindaga reht `kõlks ja `kõlks Koe; kivikese satasõ_ku `kõl'ks Krl **Vrd** kilks

kõlks³ → `kõlgus¹

kõlksat int kui `sirge tie oli, siis läks [rullik] nii et `kõlinal, kus [siinide] ühenduse kohad olid, tegi `kõlksat, `kõlksat, `kõlksat JJn **Vrd** `kõlks²

***kõlksastama** `kelksastama `kõlksatama Aga siis `ninda kui `vasta `rauda õles `lüüdüd, `ninda `kelksastas Jõh

kõlksatama `kõlksatama Tor Jür, `k- IisR; ipf (ta) `kõlgsat Ran `kõlksatust tekitama rahad `kõlksatasid Tor; Katsu ikka `tühje pudeleid kotiga õlale võtta, `kõlksatavad `kõik läbisegi Jür; kelläga [kala]püik käis - - nigu kala lei, nii kell `kõlgsat, siss pidi `väl'la `tõmbama Ran **Vrd** `kilksatama², `kolksatama, `kõlksastama, `kõlksatama

***kõlksalema** ta `köhe (kõhis) kui `kõlkselli `õkva Kan

kõlksima `kõlksima, (ta) `kõlksib Põi Muh Han Jür/-l-/; `kõlksima Khk Ris/-l-/ `kõlksutama `akvad [sepa]pajas `kõlksima; Tuuligud `kõlksitasse taguda Khk; `Kõlksimine `kuulti olavad, ju nad teda (traktorit) ikka parandavad Põi; Vikatid luisates vahel ka kostab nagu `kõl'ksimine Jür || vahest `kõl'ksib pea sies `kõl'ks `kõl'ks Ris **Vrd** `kõlkima

***kõlksima** (nad) `kõlksiva[?] sirama, heledalt paistma no om nii külm, et tähe[?] [taevas] `kõlksiva[?] Har

kõlksna `kõlksna `kõlksumine koodi `kõlksna Plv **Vrd** `kõlks¹

kõlkssti `kõlkssti IisR(`ke-) Jür Sim Puh(-st) `kõlksatades, `kõlksuga Ke'ti `viskasin `kõlkssti sara põrandalle IisR; [lehma] Kell tieb `kõlkssti Jür; raha kukkus ku `kõlkssti, aga i leia Sim; sääsä võrgu kül'len `olli `väike kell ehk kul'luss, `väike kala tei [puutudes] til'lukest ääld `kõlksst `kõlksst Puh **Vrd** `kilkssti, `kõlks², `kõlksstik

kõlksuma `kõlksuma, (ta) `kõlksub Muh spor L(-oma, -ob Mar; `kõlksub Mär) K, Iis Trm, `kõlksub IisR(ke-); `kõlksma San, (ta) `kõlksup Puh; `kõlksuma, (ta) `kõlksub Jäm Emm Rei Ris

1. heli, kõlks tekitama `Aambri `lüögid akkasid `kelksuma IisR; loomad olid kadun, kellad `kõlksusid eespool Tõs; Kuule, midagi `kõlksub põllu pääl, vist lõhutse kivisid Saa; pindad `kõlksuvad juba nii omiku vara Juu; midagi `kõlksus ikke sial, kas suurauad - - mõni

`päitse kett või JJn; kukkus maha mis `kõlksus Plt; juba `veske kõlksuss joh San || küll aga on mõnel inimesel seda luule `vaimu `antud et need sõnad `kõlksuma (riimuma) lähevad Kei || kajama, kõlama `enne kui miu vanamiss ärä `kuuli, siss kägu `tulli siia tamme `otsa ja, kuk'k nigu `kõlksusi Puh **Vrd** kilksuma, kolksuma, kõltsma

2. ripnema, kõlkuma kui sa midagid `asja omale `külge siud, siis see kõlksub Jäm; kui kedagi ennast ära poob, kõlksub seel puu küljes Emm; see tükk seisa seal `ühti, kõlksub `peale Kse

kõlksutama kõlksutama Mär/-ls-/ Kse Hää Saa Juu Jür Koe Iis Trm Plt KJn Puh(-lg-) Nõo San/-emel, `kõ- IisR(`ke-), kõlks- Ris

1. korduvalt kõlksudes lööma, kõlkse tekitama *Vikkati piab `ostama `äele järele, `kelksutata vikkat `miski `asja `vasta, eleda `äelega on ia vikkat IisR; vat sepapoi si töö on `raske, sepp isi peab ainult väha vasaraga kõlksutama Saa; kus ta (lehm) kõlksotab seda `kella Ris; Lehm kõlksutab `kella, kui kielega `külge lakub Jür; kõlksutasid `klaasisi Koe; sepp kuulub pajas kõlksutama, kõlksutab kõrvad lukku Iis; kõlksutas ukse `linki Plt || kägu kõlksutap nii et mõts kajab Puh **Vrd** kolksutama, kõltsutama*

2. lobisema; keelt peksma *Kuradi `kõlksutaja, sie täma elu, kui saab `teisest `alba `räekida IisR; `tühja juttu kõlksutama Koe; Mes sä kõlksutat ja töotat, sinust ei ole jo ütegi töotuse täitjat - - ärä ilmaaigu kõlksuta Nõo*

kõlksõ → kõlgus¹

kõlku `kõlku Pöi Kse PJg Vän Tor Jür Trm rippu *Vana `tõmmand ennast `kõlku (üles poonud) Pöi; piima kula - - konks taga, panid `kuiskil `kõlku PJg; võrgud `paandi põõningule `kõlku Vän; `tõmmas `veskes kot'id `kõlku Tor; `Võt'sid suure angutäie `eina - - siis lasid õla `piale `kõlku Jür **Vrd** kõlpu*

kõlkuma `kõlku|ma Pöi Muh L(`kõlko- Mar) Jür KuuK JMd Koe VJg I VIPõ Puh Vas, -me Hel San, (ma) kõlgu(n); `kõlk|ma KJn Rõu, -me Hls Krk, (ma) kõlgu(n); `kõlkumaie, (ta) `kõlgub Lüg; ipf (nad) `kõlksid Vig; `kõlkuma, (ta) kõlgub Jäm Khk VII Pöi Rei; `kelkuma Kuu

1. (edasi-tagasi liikudes) ripnema, rippuma *pedäspäne `perguline tuli nüüd `tiele tappelema, `kirves `kelkus vüö vahel rhlv Kuu; `erneirmudis kõlgub `teiba `otsas Khk; Pane nee [riided] siit ää, mis nee sii silma kohas `kõlkuvad Pöi; peso pannasse nõöri `peale - - `kõlkuvad `peale seal tuule käe Mar; kudrussed olid koa, need `kõlksid jaki sel'la taga, kus see `peenuse koht oo Vig; later ol'li juba `tuüni `aega lauda laes `kõlkund Saa; nüütsel aal tõmmatakse - - [tapetud] siga ülesse, `kuškille `kõlkuma KuuK; võti oli naela otsas - - `kõlkus sial Lai; Kas ninda om parep `sõita kui jala üle `vankre ääre kõlguve Krk; [pastlad] kõlgusse kabla otsan San; Iä purigõ kõl'gi? `ossõ külen Rõu || Kõlgub peale kahe ilma vahel, äi sure äi ela, ing on visa `välja minema Pöi || kuulda olema, levima üks jutt - - juo `kõlgub juo `rahva suus ja `kuulub Lüg*

2. logelema, tolknema; vahtima *Ju ta `kõlkus päevad läbi seal poe ukse taga, õllepudel peos Tõs; mis sa kõlgud, kui ei viitsi tüöd teha Koe; ise joob ju kolmat `pääva ja obene kõlgub käsibu kül'jes Trm; ei saa [tööd] teha, masin `kat'ki või, siis kõlgu sial väl'ja pial ja `oota külma kääs Lai*

Vrd kõlpuma

kõlkus `kõlkus Pöi Kse PJg Tor Jür rippus *Las* [tapetud siga] *kõlgub tuule ees, mõnel on päeva kaks* `kõlkus Pöi; `kahte `moodi [lepa] `urmi, ümmargused ja teesed oo pikad `kõlkus PJg; sari oo `kõlkus Tor **Vrd** kõlpus

kõlkõni → *kõlkane*

kõll¹ *kõll* Pöi Muh spor L, Kos Koe VJg Trm Nõo

1. int (heledast helist) *Puumoameistel olid omal [sepa] pajad, ega mees tagus oma pajas* *kõll kõll* Pöi; *tilguti lööb `vastu `kella kõll ja kõll* Muh; *kui metsa kukk `lindas puu `latva, siis laalab seal kõll* Kul; [kirikukotil] *kell oli `kül'gis koa, kõll-kõll-kõll* siis kõlistas, siis panid igaiüks [raha] `senna `sisse Kir; *kell üiab kõll kõll* Kse; `akna `pääle tulli `arva `te'ri, nigu *kõll ja kõll, räesä te'ri* Nõo || fig *Kõll* `jalga ning oma `valda Khn **Vrd** kill³, kill-kõll

2. s *Pialelõömise aeg sepp ise löi oma käsivamriga alasi piale `kõlli vai takti ja siis selle kõlli lõömise aeg löi kergelt rauale piale* Trm

kõll² *kõll* g *kõlli* Hää VJg (must)rähn *Kõll on mustrõõt, suur tutt pääs, punane ari, rõõt-rõõt-rõõt-kõll* laulab `metsas Hää; *nägin täna metsas `kõlli* VJg

kõll³ *kõll* g *kõlli* Kod Pal Urv Plv Se, *kõlli* Hel (vana) vilets olend *vanapoesi kõll* Kod; *vana poi's ehk luyum, vana kõll, sji tähendab puul`kuinud inimest; vana kõll võtab vjil naist või lähäb mehele* Pal; [loom] *kõhn nigu va kõll kunagi* Hel; *Mi_sa vana kõll nuhit siin, sul ei olõ_siin midägi `asja* Urv; *hobõsõ kõll, üt's vana kõhõn hobõnõ* Se || *vibalik mehe kõll, pik'k* Se

kõll⁴ *kõll* g *kõlli* Hls Krk kollakas(punane) härg *vitsi kõll* Hls; `kõlli `pulli olli vanast paarin, ku künneti Krk

kõll⁵ pl *kõllid* pärlid `Puudis `olli *kõllisi näha, ma tõi oma lapsele ka kõllid, tõi `el'med, `pa'nti `kaela* Hää

kõlla *kudas sinna üle mere `minna, kil'ladega, kõll'ladega* Hää **Vrd** killa³

kõlladi → *killadi-kõlladi*

kõlladsõkanõ dem < *kõllakanõ ta väega kõlladsõkanõ, olõ õi verd näo pääl* Se

kõlla|hain (taim) *üte omma kõllahaina?*, *nigu kadaja puhmakanõ -- noidõga ka painõtass `langu* Se **Vrd** kollahain -**jume** kollakas näovärv *ku inimene om kõllatõben, siss om täl kõllajume näo pääl* Nõo

kõllakanõ *kõllaka|nõ* g -*tsõ* Kan Har(-sõ) Rõu, -*dsõ* Räp; transl *kõllakatsess* Kam kollakas *roste om ka mädä suun, nigu värv `õkva, võtap kõllakatsess vereväss jala ja `rõiva* Kam; *joba näüss kõllakanõ ollõv kõik mõtsa vjij; lepä `kuyrige [värvides] sai tumõ kõllakasõ* Har; `lu'stja oma[?] lina siseh, *kõllakadsõ* Räp **Vrd** kõllakas¹

kõllakas¹ *kõlla|kas* Trm Kod Äks M, `kõlla|kas Lüg Jõh; *kõlla|kass* spor T(g -*kase* Ran Puh) V, g -*ka* kollakas `riide on `kõllakas, vähä `kõllakast tegi, ei võtta `väarvi `selgä Lüg; *mäe õtsan kaarad kõllakad `valged* Kod; *kõllaka el'uga rõõvass* Trv; *angerpüssi lehe annave iluse kõllaka värimi* Hel; *kivisammalt tarvitedi kah, tollega sai kõllakass rohilane* Ran; *aga es ole iluss naene -- `niske kõllakass nägu `olli* Nõo; *võik hobõnõ om sääne kõllakass `valgõ* Kan; *võihainakõnõ võiu `karva kõllakass* Har; *mõni ku last jääse, siss um otsaesine ja silmäsarna? -- kõik' um `pruunõ täppe täüs, sääne kõllakass* Plv **Vrd** kõllakanõ

kõllakas² `kõlla|kas g -ka kollane sipelgas Vanad `ütlesid `kõllakas, kusitab, siis on `kange valu IisR Vrd kõllik¹

kõlla-kõlla kõlla-kõlla Tor VJg, kõlla-kõlla Rei int kõlla-kõlla, kesköla kõmm - - liiva `ränka-`ränka (lehmakella kõlast) Rei; kõra teeb rapil rõka-rõka ja kellal kõlla-kõlla Tor; kell tegi kõlla-kõlla VJg Vrd killa-kõlla

kõlla|lill tulikas hainamaa pääl om pal'lo kõlla`lil'i Se Vrd kollalill

kõllama `kõllama, kõllata Puh; pr (ta) kõllass Hel heli tekitama; kolistama Mis tä sääl iks kõllass Hel; ma pane kaase kõrvale et, mes ma `üüse `kõlla Puh Vrd kollama¹

kõllane kõlla|ne g -se I Vil, -tse Saa Kõp Vil M(-n Krk) T; `kõlla|ne g -se Lüg Jõh Vai; kõlla|nõ g -tsõ Nõo Ote San V(g -dsõ)

1. kollast värvi, kollane `kõllane `väävel, `mingä `pitski `õtsast tuld võttab Lüg; kari`kakla kõllane Kod; `korja niid kõllatsemad [ploomid] `väl'lä siit, niid on magusamad Vil; kõllaste `kirjega rõõvass Trv; kana`kakre annave iluse kõllatse värmi; siin meie laadade pääl kirgiisi - - `seantse kõllatse [nahavärviga] inimese Hel; tõesel om pruunemba `juusse, tõesel om kõllatsemba, eledämbä Ran; vanast üteldi et kõllatside `jalguga kana võtta ja tolle liha `süüvä, siss lännä kõllatõbi `müüdü; kõllane rebu klopiti `suhkruga ärä ja `süüdi nii sama; kuuse seene om serätse kõllatse verevä (punakaskollased) Nõo; ei õle `õige kõllane ega `valge, om puul`paat', nigu paat' obene Kam; tulev`aasta saa kesvä suvi, kõeo mõts om nii kõllane kui Ote; kõllanõ värv es olõ nii pruugitav, tüüd `lüüdi ka mõni kriipsukõnõ [seelikutriipudeks] Kan; koosõni kõllanõ valsõmb ku pihu kõllanõ Har; kõllanõ `häälläne (lind) päält ol'l hahk, alt ol'l kõllanõ; poolõni `taivani_tul'l tu kõllanõ juga üless, `verpjass kõllanõ Rõu; ja tõsõ ol'li kõlladsõ?, pia `säantse?, nyy_kutsuti või seene? Plv || (liiginimetuses) punase `taigne, `musta `taigne ja kõllatse `taigne (sõstrad) Hls || vana jakop õli kõllane vanamiis (kurja pilguga, kaetaja) ja vihane, vanid meie vasikaid Kod || kui midägi `ol'li `kaotedu, vai äpäränu, siss üteldi et, oi sedä kõllast kahju Ran

2. a. kollane värvus, värv, värvaine kõllane tähenteb `vihkamist Hls; `pissmarga kõllane (oranžkollane) Krk; kõllane üteldäss alamb värm olevat, vai alb Ran; vanast `värvnuva noede kanapasa `lil'lega kõllast Nõo; ordijooni kõllane ja ordijooni verrev Kam; kõllanõ saa karikakardõga, `väega `el'jass Kan; minol ku ma last `jäie, sõss mitte ütte kibõnat [kehal] `koskil kõllast es olõ? Plv b. munakollane, rebu muna kõllane õõrutasse `suhkruga ära Äks; kanamuna kõllanõ Urv; muna sisel `omgi kõllanõ Krl; kõllast munna `ül'ti sorass Vas

3. kollatõbi kõllast kõik' pereh `haigõ Se

Vrd kõldane

kõlla|pühä|päiv esimene pühapäev peale lihavõtteid – Se

kõllart kõllart kolge suur tüdriku kõllart Muh Vrd kõlbart

kõllatamma kõllatamma, -õmmõ Har, -õmõ San kollendama võililli_tan `äitsnesi nigu kõllati San; joba nakasõ kõllatamma; niit kõllatõss, konna`kapsta? [õitsevad] Har Vrd kollendama

kõlla|taud kollatõbi jäin `kõlla`taudi Lüg -tõbi kollatõbi [sügelemine] käib sene `aigussega `kaasas, sie `kõllatõve `aigussega Lüg; kõllatõbi om sji, ku inimen kõllatsess lää Krk; mõni `ütless et veri nakass kuioma, et selle om tu kõllatõbi Se -tõbine kollatõbine meie sordi seen ei ole kõllatõbe ollu, ei ole kuulu üttegi kõlla tõbist Ran

kõlle → kõle¹

kõllendama *kõllendama* Kod Äks TLä, *-eme* M(-*teme*), *kõllõndamma* Urv kollendama linnud *kõllase kõhualusega`lendäväd ülesi nagu kõllendab* Kod; *puu kõllendeve joba, sügise om kähen* Hel; *vili om kõik karikagarit täis, nigu kõllendab jälle* Nõo; *Süküss om käen, näet kõo joba kõllõndasõ?* Urv **Vrd** kõllatamma, kõlletama

kõllerdama *kõllerdama* ringi kolama, logelema *nisuke suur plika`lastakse kõllerdada, ei`panda`tüöle* Jür

kõlletama *kõlletama* Trm hv Puh, `kõlle- Jõh, kõl(l)õ- Se

1. kollaseks muutuma, kolletama *Sügise on lehed`kõlletand* Jõh **Vrd** kõlletuma, kõllõstuma

2. kollendama *nii pal`lo`lille kõllatsit et kõlõt inne; päiv kõlõtass, kuna om sääne kõllanõ* Se **Vrd** kõllendama

***kõlletuma** (ta) *`kõlletub kolletuma kui kase leht juo`kõlletub ja kukkub maha* Lüg **Vrd** kõlletama

kõllik¹ `kõlli|k g -ku kollane sipelgas *`Kõllik kusetab`kõige valusamalt* IisR **Vrd** kõllakas²

kõllik² *kõlli|k g -ku* tühine, tähtsusetu olend *temä meelest olli ma kõllik, temä es`kaegi miu sugutse`poole, ku`müüdä läits; kõllik om jo serände alatu inimene, tuj ei ole midägi väärd; noh sannakõllik ja talulaits ei`kõlba jo`ütte* Nõo

kõllima¹ `kõllima, (ta) *kõllib* jooma, kaanima küll ta *`kõllis aga`juua; poti tääve kõllib* [põrsas] ää`päevas; küll see aga õlut`kõllis Muh

kõllima² `kõllima Põi, `kõ- Mus kõlinat tekitama, kõlistama *`lehm`kõllis`pæele kellaga`metsas põösaste vahel* Mus || fig telefoneerima – Põi

kõllin → kõlin¹

kõllis *kõllis* jõllis, pungis *vahib alt kulmu`kõllis`silmadega nagu ärg* Plt **Vrd** killis

kõllitama *kõllitama* jõllitama *silmad`kõllis pias, kõllitab* Plt

kõll-kõll int sa jo kuulet ku tuj kul`huss *kõllatap - -`tjip kõll-kõll-kõll* Puh

kõllu *kõllu* kollakaspunane hobune – Krk

kõlluteme *kõlluteme* Trv Krk lõnga peitsima *ku taheti rohelist siss enne kõllutedi* Trv; *lõnga kõlludide enne kase`lehtige,`oiti kase lehe vij sihen mitu`päevä, siss`oiti poti sinitse sihen ka mitu`päevä* Krk **Vrd** kollutama¹

kõllõ¹ *kõllõ* g *kõllõhha* kahvatu, kollakas sääne *kõllõ, vahanõ palõ?* - - jäänü *kõllõhõst* Lut **Vrd** kõllõtu

kõllõ² → kõle¹

***kõllõstuma** nud-part *kõllõstunu* kahvatuma, kollaseks muutuma [vangide näod] *nii kõlladsõ?* ja *kõllõstunu* Vas **Vrd** kõlletama

kõlm → kolm

kõlmima kolmandat keeret peale punuma *`Este punuti [kõis] kahe`keermeline, pärast`aeti vai punuti kolmas keere`peale - - seda`üeldi`kõlmimine* Trm **Vrd** kõlmistama

kõlmistama *kõlmistama* Lai Kod/-ss-/, *kõlmistam(m)a* Lüg

1. kolmandat keeret peale punuma *`enne on kaks`kieret, paneb`kolmanda, siis`kõlmistab, siis saab ilus sile nüör* Lüg; *ku kedägi kõvemad`nüüri tahetasse, siis*

kõl'missatse vijl kõlmas kei juure; lehmä küt'kmit kõl'missite, siis õli kõvem, kahe`keine lagunes rutto ärä Kod Vrd kolmistama, kõlmima

2. (tugevdamisest) *vanast sugadest (niineribadest) -- 'luomide küt'ked kõlmistatti (keerutati) suaga ümber; kui riide lappiti või torniti siis kõlmistatti lappi ääred perä vällä (lapi ääred õmmeldi riide külge) Lüg || fig kaks talve õli Mussveden, kolmas talv õli Kodaveren kihelkonna kvalin, siäl kõl'missas (täiendas) piäle vijl Kod*

kõlmistamma *kõlmistamma lõoma, peksma kõlmistas ovost; kogu tie kõlmista sedä obose sadika (kronu) Lüg*

kõlp *kõlp g kõlbi Mar Var; kõlp g kõlbi Han, kõl'bi Sim*

1. (peenikestest jalgadest) *Mis sa näitad oma paljaid kõlpe Mar; piened siared, kuivand kõl'bid Sim*

2. (napp riietuse) *Ühüvahe olid pikad riided moodis, nüid oo na lühiksed kõlbid; See pintsak oo poisil na kõlbis jään Han; naa lühüke kleit nagu suur kõlp selgäs Var*

Vrd *kõlbakas*

kõlpakas → *kõlbakas*

kõlpama *kõlpama, kõlbata Hää Saa SJn ringi jooksuma, kargama ole vagusi kah, mis sa iki kõlpad; Natuke napp on [riie], aga ää küll lapsel kõlbata Hää; laps kõlpab ümmer Saa; kõlpvad test (lapsed) pal'la persega ringi SJn Vrd kilpama², kõlpima*

kõlpe *rippu arimalgad pandi peale -- otsad jäid kõlpe kueha külje peal Han Vrd kõlpu*

kõlp|harakas *hilpharakas Kõlparakad, nijd on lapsed, aeevad pikade (pikalt paljaste) jaladega Hää*

***kõlpima** *ipf (ta) kõlpis = kõlpama [laps] särgiga talve kõlpis lume sees Var*

kõlpjalg *pikkade peenikeste jalgadega olend Viskas aga pikad sammud, see kõlpjalg, üle vagude Mar; kõlpjalg [hobune], ei tühi põle obu ühti Kse Vrd kõlpsäär*

kõlp|reis *Vig Han Kse a. kurg – Vig b. (lühikeste riietega) pikajalgne olend Ühüvahe olid pikad riided moodis, nüid oo na lühiksed kõlbid, et tüdrikud nagu kõlpreied sihes Han*

kõlpsti *kõlpsti* *deskr Üpati kõlpsti, kõlpsti ringi, oli labajala tants Kei*

kõlp|säär = *kõlpjalg Üks kõlpsäär nähakse seal olavad Pöi; kõlpsäär jah on see, kellel pikad lahjad peened sääred oo ja ese peenike kui pentsel; vanasti olid pikad riided, kui lühike asi sel'las, siis oli kõlpsäär (paljaste säärtega) Rid; aga see peenikse säärdega va kõlpsäär Mar*

kõlpu *kõlpu Var Mih Tõs Aud rippu kõlpu jäen või rippuma jäen Var; noorikule pandi õbe reesid uju (pruudiliniku) ede kõlpu Tõs Vrd kõlku, kõlpe*

kõlpuma *kõlpuma, (ta) kõlbub Kse Han Mih Tõs Aud Hää rippuma, kõlkuma mis sa kõlbud seal tooli ots, kaalus (kõigutas, kallutas) tooli peal Kse; Suured vargad sõitvad tõldas, väiksed vargad kõlpvad võllas Han; koogud kõlpusid ja paead olid seal külges; ku luyumi tapetse, pannasse nooksi otsa kõlpuma Mih; riided kõlpvad varna otsas Tõs || Sui kõlbub äнна otsas, talve laulab laua otsas (laisast) Han*

kõlpus *kõlpus Var Mih Tõs Aud Hää rippus võrgud pannase juhtmese, teine äär kõlpus moas, teine oo pulga ots; sookašk, mis kõlpus okstega Var; sari oli ülal lae all kõlpus, peksuga panime [vilja] sõnna peale Mih; jalg oo kõlpus, maha ei või panna*

Aud; [külvi] *mat't on paelaga `kõlpus `kaelas Hää || kui keegi sai `noomida siis `öeti, ei sel põln `õlpu, keik kohad olid üsna `kõlpus* Aud **Vrd** kõlkus

kõlss → kõlts³

kõltes pl *`kõltes vana, vilets riie, naru sellel oo muidu ühed `kõltes üll; sandid `kõltes `selgas* Muh

kõlts¹ *kõlts* Hel, g *kõltsa* Krk õhuke kord; kelme sarve aave *`kõltsa, kõlts tule maha päält, mullikitel tule kõlts maha ku lehmäss saave; lahts, kõlts lääp ärä, `amba lahts, `amba akkav rageneme* Krk **Vrd** kõlu, kõnts¹

kõlts² *kõlts* g *kõltsu* a. hoop, löök *änd ää kõltsu laasile `külgi* Trv **b.** (heli) *käis üits kõlts* Trv **Vrd** kõlks¹

kõlts³ *kõlts* Hel, g *kõlts|a* Trv, -u Pst Krk/-ds-/; *kõlss* g *kõltsu* Hel; -*kõlts* Ote kelts *kudass sa läbi saat, tji päl `kõltsu iki viil vähä om* Krk; *`kül'män kõlss om vii all, mud'u om maa ärä sulanu* Hel **Vrd** kõltsak

kõlts⁴ *kronu pane vana kõlts aiste vahele ja sõidame* Hel

kõltsa → kiltsa-kõltsa

kõltsak *kõltsa|k* g -*ku* Hel Puh, *kõlsak* Sim kelts [teel] *päris kõva kõlsak viel all* Sim **Vrd** kõlts³

***kõltsatama** ipf (ta) *kõltsati* Trv; *kõltsateme* Krk *kõlksatama sat'te maha ku kõltsati* Trv; *lei ku kõltsats* [kõva puu pihta], *`kirvel `amba `sisse* Krk

kõltsma *kõltsma*, (ta) *kõltsub* Trv; (ta) *kõltsup* Krk

1. *kõlksuma kau's terve küll, pess (päris) kõltsub* Trv

2. *sikke lõim, ku kõltsup, ku kaet tatt* Krk

kõltsutama *kõltsutama* Trv, -*eme* Krk; ipf *imps kõltsutedi* Hls *kõlksutama `Vöeti näpuga üits `kiuke* [taela] *kül'lest ärä, `panti tule kivi_bäl ja kõltsutedi `pihta ja näe, tuli olli otsan* Hls; *naiste kirvess ei `pel'gä kivi kah, muud ku kõltsute* Krk

kõlu *kõlu* RId Pöi Muh L(-o Mar Lih) K I(-l'- MMg; *kõl'o* Kod,) M(g *kõlva* Hls Krk) Ran TMr Lut, *kõlu* Jäm Khk Mus Kaa Emm Rei Noa

1. **a.** hr1 pl väljatuulata kehv viljatera või kesi *kõlud nied õlivad juo `niiskesed, kel ei õld enamb `tuuma sies* Jõh; *kõlud lähvad tuule `alla, `kerged* Noa; *vili piinikseks jäänd, `justkui kõlod, vili oo üsna kõlo* Mar; *vil'la änd tuulati veel läbi, siss jäid `alla üsna kõlud* Kse; *mes vili see oo, va kõlud, mes sa `seokest maha külid, tä_i saa jo kasuda kui `tuuma ei ole* Mih; *mis `niuksed kõlud olid ja `kergemad, need läksid kõik `allatuule aganate `ulka* Juu; *suured aganad puhus* [tuul] *ää, eks veked kõlud jäänd kõik [vilja] `ulka* Amb; *rabarukis, sie oli kõige parem vili, teise vil'la `ulkas oli `pienesi ja kõlusi ja lustart* JJn; *kuiv aeg, suab ikke `vil'ja kua ivake, aga vihmaga ei sua kedagi, kõlu ikke kõlu* Trm; *kõlud niid o `niskesed lujoteräd andasse obeselle* Kod || *kaeralible, kõlud, mis kaera teral `ümber kasuvad* Kse; *kõlud olliva kesvil `ümbre, `uhmrõn tambiti kõlud `valla* Ran **Vrd** kõlgas, kõlu|iva, -tera, kõlts **b.** a *kõlune tänakond oo kuib aeg, vili jäänd üsna kõloks, vili oo piinikseks jäänd* Mar; *vartalused on kõlumad terad, ei ole suurt `tuume* Var; *odra on tuppe jäänd, kõlud terad* PJg

Vrd kõlukas

2. *kõhn, vilets olend Vana inimese kõlu, äi tea mis maja sa änam teed, kergu `aidas on so maja* Pöi; *inimese laps oo koa, `öötasse, küll oo lahja, justkui üks kõlo* Mar; *Memm oo kah na kõluse jäänd, tuul puhub juba läbi kül'le kõndide* Tor; *ta on kõlu `moodi, pane teise*

kõrvale, tene on täis tugev [inimene] JJn; sinä `vaata `põrsa nägu, `niiske kõl'o, terve suvi ei süü, tämä raisk ei tunnegi et tämädä süädäd Kod || see see viimane kõlu (viimane laps), mis säääl taga `otsas aa Emm

Vrd kõbu¹

3. *kile, kelme rasu aeda masinest läbi ja `panda siis kõlu `sisse tagasi Rei; sulatamisest jäävad rasva kõlud järele Saa; naha kõlu Trm; kopsõ kõlu; südäme kõlu KJn; loomi rasva pääl om rasva kõlu, kõlu om õhuke nahk Pst; `lapmerasval om kõlu pääl; mao kõlu om katik lännu, soolikse tulev naha ala; `amba kõlu (hambavaap) Hls; kase kõlu (õhuke libe kasekoorel); sääält tule `valge kõlts, kõlu maha, [loomä] keele päält, suu laest kaabidets maha; naha kül'len kõlu, mis `nülgmisege jääss, kutsuts kõlvass Krk **Vrd** kõld¹, kõlts¹, kõlv*

4. *kae mul on ka silmal kõlu pääl; pruun kõlu ja al'l kõlu Hää; üä silmal om kõlu pääl, kõlu `piavet kõva oleme ku küüs Hls*

5. *pähklitupp `pähke kõlu; ühe kõlu `sisse kasund kahe poolega pähes Jäm; mis `pähke `ümber kasumise ajal on, see on `pähke kõlu Khk; `pähkid `pandi moa `sisse vanuma, kaks nädalt `peeti mulla all, siis akati kõluma, ju nad kõlust siis juba ise ää `tullid Muh*

kõlu|iva *kõlune viljatera kõlu übad, lahjad mis tuul viib ära vilja seest Emm; Kui tuulega tuulade siis kõlu öad läkst vilja unigo otsast kaugele ände Käi; mis tuule `alla lähvad, `üitakse va kõlu ivad ja alumesed JJn; `pal'ju kõlu ivi oli, suve vil'lal on kõlu ivi Sim **Vrd** kõluterä*

kõlujas *kõlu|jas g -ja Mär, kõlo- Lih Kod/-l-/ kõlune tänabu oo nii kõlujas vili Mär; see [vili] oo vähä kõlojas jäänd - - tal ei tule täit `tuuma mette Lih || kõhnavõitu piänike ja kõl'ojas põrsas, `peekoni `liiki Kod **Vrd** kõlukas*

kõlukas *kõluka|s Tor, -ss Võn*

1. *a kõlune kõlukad odrad Tor **Vrd** kõlujas*

2. *s kõlu kui `tuulad, siss tuleve kõluka `väl'ja Võn*

kõluma *kõluma Põi Muh, kõ- Jäm Khk Kaa VII*

1. *lüdima Ma kõlu `pähklid Jäm; kõlumata `pähked Kaa; kohe põle kõlutud (enne lasti pähklitel seista) Muh*

2. *närima, mäluma kõlu `peale kui pole `ambud suus VII; Vana äi kõlu änam midagi läbi Põi*

kõlune *kõlu|ne g -se Lih Tõs HJn Amb JMd Koe Lai Plt KJn kõlusid sisaldav aga nied [rukkid] mis me sis pärast `vartadega `peksime - - nied olid kõlusemad ivad Amb; vili on kõlune, ei saa ia jahu JMd; kõlune vili, kui pailu kõlu ivasi sees on Koe; Kui [terad] olid väga kõlused, siis visati agandesse Lai; kõlused kaerad, kõlune vili, `tuuma sees põle KJn **Vrd** kõlujas, kõlukas*

kõlu|pea **1.** *kõlune viljapea Rugide sehes paistab see aasta rohkesti kõlupeid olavad Kaa; kõlupia, põle iva suuremalt sies Kad*

2. *rumal inimene Mis se kõlupia nisukesest tüöst aru saab IisR; Ei niisugust kõlupead poleks maksnud küll võtta Mar **Vrd** kõlkapea*

kõlu|rukis [peale rabamist] *sai õled reiale maha `pandud, et kõlurukkid ka `väl'la tulid Pee; aga kõlu ruki on vilets `peksa, tal on tera kesta sees Trm -tera kõlune, vähese tuumaga viljatera kõlu terad oo peeniksed, need `lähtvad [tuulamisel] kõege `kaugemale Aud; rukkid kogus ligi kolmkümmend vakka, kõluterad veel `piale kauba Trm; kõlu terad*

olid `kerged, põle `tuuma sees -- ta ei kasva, ei idane Lai || fig Kõlu tera leheb `kougele, tüdruk kis pole viks, saab `kougele mihele, lisidel teda äi taheda Emm **Vrd** kõluiva -vili kõlujas vili kõlu vili, mis tuul `alla aab, ilma `tuumeta Jür

kõlva → kõlu

kõlvalik kõlvali|k g -ku Mär Trv kõlblik see oo üsna kõlvalik Mär **Vrd** kolvalik, kõlvulik

***kõlvama** tud-part kõlvatud, nud-part `kõlvand lagunema maead on maha vaond, maha vaond ja ära `kõlvand; ära lagund on, ära purunend ja ära kõlvatud Mih

kõlvama → kõlbama

kõlvatu kõlvatu Lüg/`k-/ Pöi Ris Ran, g kõlvatu Kul/-o/ Tõs Saa Juu HJn Koe Iis Plt KJn Ran Puh San Krl, -ma Muh L(-oma LNg Kul; -lb- Tor) Juu JMd Koe ViK Trm KJn; n, g kõlvadu Urv Plv, kõlvetu Trv Hls Krk; kõlvat Pal; kõlvatu VII, g kõlvatu Jäm Khk Rei, -ma Khk Emm; `kelvadu Kuu, `kelvatu, -o Vai, g `kelvatuma

1. häbematu, siivutu, sündsusetu Tämä `kohta `räägidä `kelvatumi juttu Kuu; Varas on üks nii kõlvatu alb inimene, seda_b taha oma `seltsi kedagi Pöi; oh sa kõlvatu laps Emm; kõlvatu loom, nisuke paha loom, kas üppab üle aea või Mar; änam kõlvatomad tego saa `ollagi Kul; Mis sä oma kõlvatumad tegu kiidad Khn; kõlvatu inimene, alvad `kombed -- oma eluga ukka läind PJg; see `olli ka kõlvatu inimene, kis sõi nõnda pal'lu, et söök suust tagasi tul'li Saa; kõlvatu tüdruk Plt; kõlvatumid tegusid teeväd KJn; mea ei salli kõlvetid jutte Hls; sij üt's va kõlvetu inimene, sedä ei taha `kennigi Krk; ega tõist seräst kõlvatut ei ole olema-nnegi Puh **Vrd** kolvatu

2. kõlbmatu Sie on `aerupuuks `kelvadu Kuu; nii kõlvatu riie, mis nii arune ning `vaene on Khk; kõlvatu maa, `keegi asi seal peal ei kasva PJg; see va kõlvatu, aeseb, ei süüni enam `süia; kõlvatu, mis saändiks läind on; kingad läind seest nii kõlvatumaks (määrdukuks) Juu; kui põld enam ei kasvatand, `jäeti ta karjale -- oli üks kõlvatu mua Trm; vana kõlvatu oonõ, ei `kõlba enämb, maha `lahku, saab tulõ puiõss Ran; vana? kõlvadu aina karvaku? Urv

Vrd kõlbmata

kõlvatus kõlvatus g -e Tõs PJg JMd VJg Plt s < kõlvatu no `neskest kõlvatust ma küll ei sall'i VJg; ta teind veel `muidki kõlvatuisi Plt

kõlvetu → kõlvatu

kõlvulik kõlvuli|k Kan Urv Plv, g -ku Ran Nõo Har, -gu Krl kõlblik `väike laits ei `märka toda, mes om kõlvulik vai mes ei ole Ran; ta_i ole kõlvulik pedädä, ta_m `väega `väikese piimä anniga [lehm] Nõo; meil iks hoobiss `hõela mullaga maad ei olõ?, mis kõlvulik ei olõ? Kan; toorass piim om sääne et, tuu ei olõ_kõlvulik süvvä?, to_m sääne pütel, sakõ Urv; küll mi eßs (ise) sullõ kõlvuligu mihe kae Krl; är? palotedust savikivist tii_ `koõrsnat vai miataht, tuu ol'l `kõiki kõlvulik Plv **Vrd** kolvulik, kõlvalik, kõlbulik

kõlvuline kõlvuli|ne g -se KuuK Ran Võn, `kelvu- Kuu; kõlvuli|nõ g -tsõ Har kõlblik Valada alade, kas se asi on `kelvuline, midäss tied, jua `kaugalt `ennemi, ku sie asi tule `tehtävak Kuu; kui teräd es ole kõlvulised, `niisked vai mes nä `olliva, siss es saa ääd jahu Ran; eiss `laskõnu äräki `rikstij-ri?, siss oss ollu_ka kõlvulitsõmb inemiisi meelest ja jumalõ meelest Har **Vrd** kolvuline, kõlbuline

kõlõtu *kõlõtu* kahvatu, kollakas *ta om nii kõlõtuss jäänü_ñaost, ta om nii kõlõtu`ñaoga*
Kan **Vrd** kõllõ¹

kõma *kõma* Lüg spor L, Hag Juu JMd Koe VMr Iis Kod Hel Puh Räp, *kõ-* Jäm Khk Kaa

1. *kõmin suur jutu kõma keib* *εε* Khk; *vähä kõma oo`kuulda, aru ei saa`ühti* Mär; *tij pääl sõedetas, kõma kuulda* Hää; *jutu kõma oli`kaugelt`kuulda* JMd; *laalab, vähä laalu kõma kuulusse* Kod; *kuulu, et kõma vai mürrin`tõssi - - kari kõnd mäe pääl* Räp || *kõla, helivärving viiulil oo ea kõma, ku tal ea ääl oo* Tor **Vrd** kuma¹

2. *kuuldus Seikest kõma oo kuulda küll, et meite koloos pidada teisega kogu pandama* Kaa; *ühekorraga äkiste on sie kõma`väl`la tuld, et sial on niisuke asi old* Hag; *külas oli kõma juo, käisid kosilased* VMr; *õli küll ühekõrra seda kõma* Iis

3. *fig suur kiirus, rutt Meil oo sepikojas iga pää`neuke kõma pial, et põle aega ninagi`pühkida* Han || *merel on ea kõma`järges* (tormijärgne laine) Jäm

Vrd kumu¹, kõmu¹

kõmahtama *kõmahtama* = *kõmatama* – Plv

kõmahuss *kõmah(h)u|ss* Se/-ss/, g -sõ Rõu Plv(-se) tugev pauk *hopõn lei mul pää`vasta`müürü,`õkva kõmahuss ol`l* Rõu; *kuuli üte kõmahuse* Plv; *püssü kõmahhuús ol`l* Se

kõmajas *kõmajas* kumer, kummis *koas oli pealt nihuke kõmajas, ei old lamp`ühtigi* Juu **Vrd** komajas

kõmak(as) *kõmak|as* g -a Lüg Põi Han Hää JMd Koe I Plt KJn San; *kõma|k* g -ka VJg Krk, -ku Saa(-ki) Kod MMg Krk(-gu) Räp

1. tugev pauk *See oli ikka`sõuke kõmakas jumakas, et kõik kohad kõmasid pärast veel tüki`aega`järge* Põi; *käis üks püssi kõmakas* Iis; *suuretüki paagud, kõmakud käeväd* Kod; *üks kõmakas`oll`li kuulda, kivi lastasse* KJn; *kõmak käüp* Krk

2. tugev hoop, löök *sain kõva kõmaka`sel`ga* JMd **Vrd** komak

3. suur ese või olend *suur luom ehk suur inimine nagu kõmakas; suur kõmakas, mina sedä ei`jõvva kuhugi`viia* Lüg; *täo on`säantsid kardule kõmakid, et tõsta kahe`käega`korvi; kardule vagude päält`pildsime mulla kõmakud ära, visasime`jusku kivisid* Saa; *suur kivi kõmakas* Koe; *ämm, tule`vaatama meie tüdrikud,`niske kõmakas* Kod; *om üits ää kõmak`luyma;`saarlese olli jämme ku kõmaku* Krk || *inimese olli kõva ku kõmaku* (tervise, jõu poolest tugev) Krk

Vrd jõmakas

4. (suur) suutäis, lonks *andis ea kõmaka`viina* VJg; *tuy ol`l`võtnu`liikvat kõva kõmaku* Räp **Vrd** klõmakas

kõmama *kõma|ma* IisR Põi Muh spor L, Juu HJn Koe Kod Plt Vil Puh Plv, -me Hls Krk Hel San, *kõmama* Khk Emm; *kõmmama, kõmada?* Vas

1. *kõmisema; kumedalt kajama nõmme maa kõmab`jalgade all* Khk; *meitel see maa tänava sees kõmab`vastu* Emm; *lased puu maha nii et maa kõmab ja põrub`vastu* Var; *mets kõmab`vasta* Hää; *akkab müristama, jo`kaugel kõmab* Koe; *külm lüüüb seenäpal`gid`lõhki ku kõmab; piä alate vuhiseb ja kõmab* (kumiseb) mul Kod; *külmene maa kõmab ku sõidets* Hls; *ku maa kõma, sõss tule vihm* Krk; *kui kerķ om`väega tühi, siss kerķ kõmab* Puh; *sõit ku kõmma õnnõ* Vas || *kõlama viiul kõmab`easte* Tor

2. kuulujuttu rääkima; kuulduma, kostuma *see jutt on nii laiaili, see kõmab iga õhö`kõrvu* Juu; *rahvass kõmasiv sedä ammu joba* Krk

Vrd komama², kumama¹

kõmatama *kõmatama* Jõh Kod, -õmõ San; *kõmatamma* Rõu mom < kõmama Nüüd [pikne] *kõmatas* `kuskile `sisse Jõh; *pauk käis ku kõmatas* `katsess läbi Kod; *Tul'l suur' `pik'se pil'v ja väl'k paänd uma põmagu tarõharast* `sisse nigu_kõmati Rõu || *On vihänä, kõmatab* `uksiga Jõh **Vrd** kõmahtama

kõmbak *kõmba|k g -ku* Krk Plv Vas, -gu Urv

1. komberdis, lombakas *kõmbak oben om kõva* `jalgek, *ärä jala kõvass veet; mea_s taha tat kõmbakut* `osta Krk; *vana kõmbak* (lodeva kõnnakuga), *ei viisi_`jalgu pääl kävvü?* Plv **Vrd** kõmbakas¹

2. kõlbmatu asi *vana* `kirve *kõmbak, ka_gos om kõmbak viil maa pääl* Urv; *kõmbak om üt's* `kõlbmada asi, *saa* `vijrde visade Vas

kõmbakas¹ *kõmbak|as g -a* Mar Kse Mih Hää Trm Puh San **a.** komberdis; lombakas *Ei sa seda kõmbakat hobust küll laadal müüa ei saa* Mar; *sa saa ju* `kõia `ühti, *sa nagu va kõmbakas* (kangete jalgadega) Kse; *kõmbaka jalaga inemine* San **Vrd** kõmbak **b.** kõikuv, lõnkuv *ese Nägu laual või toolil üks jalg lühem on, sis ta ei seisa ilusti - - on kõmbakas; Sæe sij kõmbakas* `korda Hää

Vrd kombakas¹

kõmbakas² *kõmbak|as g -a* kõrge (kivine) maa; *küngas va kõmbakas einama, kivine ka ja põle* `õiged `rohtu, *muidu na kõmbakas; einäma kõmbakad, kõrgemad koehad* Var **Vrd** kõmbal, kõmp³

kõmbal *kõmbal, pl* `kõmped *küngas* PJg **Vrd** kõmbakas², kõmbas

kõmbas *kõmbas g* `kõmpa LNg Mar Kse Han Var Mih Tõs põndak, kõrgem koht *Mis loomadel seal kõmpast võtta on; Ei eina saa sealt kõmpa pealt midagi* Mar; *mõni kõmbas oo sial* [soo] *sees* `kõrgem, *kõvem* [koht] Kse; *kõmbas on* `kõrgem *mää nukk põllu või karjama sees* Han; *mäe* `kõmpad, *kõmbas tema pole mägi; elus loik maa saue põhaga, mene veel pool* `versta, *on* `seoke *kõmbas* Mih **Vrd** kombas¹, kõmbal, kõmp³, kõmm²

kõmberdama *kõmber|dama* Muh, -teme Krk; *kõmbõrdõmmõ* Har komberdama, ebakindlalt *käima enne kõmberdas ikka ülal, aga nüüd tarin* (jäänud) *ühna maha* Muh; *lait's akkass tooli nõal kõmberdama; va* `vaese *jala, kõmberdama* iki Krk **Vrd** kõmberdama

kõmdi `kõmdi Tõs Krk Nõo, `kõmdi Emm int *kukud maha* `kõmdi Emm; `kõmdi uiss `kinni, *es võta jutulegi* Nõo || *siss oless naa vaba, ku* `kõmdi (vabaneksid kohe vanglast) Krk **Vrd** kõmdik

kõme *kõme g -da* jäme, madal *akab jo mehe iäl tulema, kõme ja tore iäl* Kod **Vrd** kume

kõmeldama → kõmmeldama², kõmmeldama³

kõmendik *kõmendi|k g -ku* kõrgendik va `kõrge *kõmendik, anna* `einä *kedagi, va* `kõrge alb *eenämä* Vig

kõmikas *kõmik|as g -a* jonnakas inimene *just niisukest kõmikad ei ole, mine sis niisukese inimesega ela ja pia sõbrust* Kad

kõmima *kõmima* Plv; *kõmida* Mih

1. peksma, klohmima *tiä ol'l kõminu küll_tedä, kül'p* `ruškuga, *küll_põlvega* Plv

2. lasnd *obost roho siit kõik ää kõmida* Mih **Vrd** kõõmima

Vrd komima², kõmmima²

kõmin *kõmin* g -a Lüg IisR Pöi Muh spor L K, I M(g -e) Nõo; *kõmm* g *kõmina* Puh Nõo San V(-*nim*- Se); *kõmin* g -a SaLä Ris

1. (ebaselge) kumedalt kajav hääl, heli `külmand `maaga suur rataste kõmin keib Khk; `Sõuke tasane [müristamise] kõmin käis tuule sihes Pöi; jooseb naa et `kange kõmin taga Kse; *muđu* [kaugelt] *kõminad kuuled* Hää; *müristamise kõmin on `kaugel* Ris; *kõmin `justku pias* Koe; *nigu müristamise pilve üless aab, on ka kõminad `kuulda* Lai; *mul ka kõrva `kuulmene on ära, teise kõrvaga kuulen `õige vähä kõminad* Plt; *kõnelev ku üits kõmin, ulga inimeste kõne* Krk; *siss ku vanemb nakap `kaugelt tulema, siss om serände tume kõmin* Nõo; *mehidse[?] tulõvõ[?] mõtsast ku kõmm* Krl; *tuy* (kirikukella helin) *o'l nuidõ* (vanapaganate) *meelest `hüürläse kõmm* Har; *rataste kõmm*; *ma kuul` õks kõtu kõminat ja nahanuia nabinat* (lorilaul) Se || *praeguse keele kõmina sees* (tänapäeva keeles) Mus **Vrd** *komin³, kõminik, kõmistus*

2. fig kuuldus, kõmu räägib *muđu kõmina piale, ise tia kedagi* Mär; *ükski asi ei jää `salguisi, kõmin tuleb `väl`jä varsi* Kod; *kui väga vähe on `miškid `asja riagitud, ivake `mõista `antud - - oleks nagu kõminad `kuulda* Lai; *pal`jalt kõmm* õnnõ, *tühi kõmm* Krl

Vrd *kõma*

kõminal *kõminal* IisR Koe adv < kõmin tuli lääb põlema vurinal ja kõminal Koe **Vrd** *kominal*

kõminik *kõmini*|k g -ku lühike, ühekordne kõmin *kõminik õli taren, vaja `vaatama `minnä* Kod

kõmisama *kõmisama* Har Vas *kõmisema pään kõmisass* Har; *lät's `müüda ku kõmisi* Vas

kõmisema *kõmisema* IisR Pöi Muh spor L, Juu JMd JJn Tür Koe Kad VJg I(-mä Kod) Plt KJn/-mä/ SJn Puh Nõo, -eme Hls(-m) Krk San; *kõmisõma* Röp Se Lei; *kõmisema* Jäm Khk Pöi Rei kumedalt kõlama *Kuiv kõva maa nõnda et kõmised* Pöi; [õllenõu] *tühi nõnna et kõmised* Muh; *tõr'ss kõmised `vasta tühjast päst* Juu; *sa virutasid [jalgadega] nii, et sein kõmises kohe* JJn; *vedru vanger piäb kõmisemä ku lähäb* Kod; *tühi tõr'ss kõmised* Plt; *tühi rehe kõmised `vastu; kõng kõmisi* (sumises), *pere sehen, mesilinnu sehen* Hls; *võeti ahjust üits leeväpät's väl`lä, koputedi, üteldi, oi sij om küt`se, sij kõmised* Nõo; *ratta kõmisõsõ ja; juusk nigu maa kõmisess* Se || *kumisema pee üsna kõmises* Jäm; *kui väga `val`lu `rääki, siis võtab jälle kõrvad kõmisema* Vig || fig *sij kõmisess* (räägib) *ütsinti, võtt ütsinti ku kõmin* Krk **Vrd** *komisema, kõmama, kõmisama*

kõmistama *kõmistama* IisR Pöi Muh Mär Kse spor Pä, Juu HJn Koe VMr Trm Kod/-ss-/ Plt KJn/-ämä/ Puh Nõo Kam Kan/-mma/ Plv, -eme Hls Krk San; pr (ta) *kõmistass* Se; *kõmistama* Ans Khk Kaa

1. kõminat tekitama *Poisid, `ärge kõmistage säel `tühni `kallal, lõhute ära* IisR; *mis sa kõmistad seda kiha* (nõu) Khk; *Sii põha all omiku [pikne] korra kõmistas, kadus ää* Pöi; *kõmistab õete kõvaste täna* (müristab) Aud; *kõmistab `kaugel müristada* Tor; *vähä kõmišt, suurelt es müriste* Krk; *nemä kõmistiva siin ja koputiva, ja `viilsevä ja mes nä siin teevä* Nõo; *joba kõmistap, vihm tulep, oleme vali `ainu `võtma* Kam; *kaugõl o'l kõmistamist kuulda[?], aga meile es tulõ `vihma `tsilkagi[?]* Kan **Vrd** *komistama²*

2. mõminal rääkima *kõmissavad, kõnelevad tasa* Kod; *ei tää mis na sääll kõmisteve* Hls; *tõese tuleva üle nurme kõmistaden* Nõo || fig *riidlema niid ta sai alles kodus kõmistamist*

Ans || fig (kuulujutu levitamisest) *Kõmistatakse et söda olne tulemas Kaa; `enne kõmistadass `rahva sehen toda `asja, siss peräst tulep kätte kah Nõo*

kõmistus *kõmistus* g -e kõmin, kõmistamine *`kaugelt om kõmistus kuulda Hls*

kõmm¹ *kõmm* Pöi Mär Kse Hls Krk(-*nim*) Puh Se/-*nim*/, *kõmm* Khk Mus int põmm *pani `vastu `seina kõmm, ma `kohkusi nii väga Khk; `toori puud olid kää, nee (jõulusokud) kolistasid, löödi `vastu maad, kõmm kõmm kõmm kõmm otsaga, kui tulid Mus; Lasi oort teineteise `peale kõmm kõmm Pöi; kukkus pikali kõmm Mär; peeretas üsna kärts ja kõmm Kse; `raatus lei kõmm ja kõmm (kellalöögid) Hls; lõhup nindagu kõmm ja kõmm `ussi `kinni Krk; ma lüü kõmm Se || (kiiresti toimuvast) puul'tõist nädälit, sõss ol'l [haavatu] havvah nigu kõmm Röp Vrd komm⁸*

kõmm² *kõmm* g *kõmmu* Mär Kse Tõs Kei JMd Koe Kad VJg Trm Plt, *`kõmmu* Jõh; *kõmm* g *kõmmi* Krk Röp Se; *kõmm* g *kõmmu* Jäm Khk

1. hoop, lõök, võmm *Kõmm `kukla ja `nurka, `enne `vällä et saand kui palusid `andest Jõh; sai ühe kõmmu turja `pihta Khk; küll ta sai `kõmmusid `selga, aga ta sest ei kartnd Kse; poisikesed ikka `ütlevad, annan `sulle kümme `kõmmu `kuklasse Kei; luges `kõmmusid `selga Plt; ää kõmmi ike sai, jää `pääle lätsi maha ku mürät's Krk; sai tälle üts hää kõmm Se Vrd kommu¹*

2. pauk, lask üks kõmm keis korra ja keik olid sirakili maas Khk; *`piale pääva `vieru oli kõmmu teind ja last maha Kad; kõmmud käivad Trm*

kõmm³ *kõmm* Plv, g *kõmmi* Juu VJg Krk/-*nim*/ San, *`kõmmi* Lüg; *kõmm* g *kõmmi* VII

1. vana, jõuetu olend; söim *vana `tütriku kõmm Lüg; on kuradi kõmm VII; tõi üte musta kõmmi, vana obese kõmm olli; oh sa `põrgu kõmm, vana mijs, vana kõmm ike om, mis iluss ta siss om Krk*

2. suur, kogukas asi; jässakas olend *seal peres on mitu poisi `kõmmi VJg; teive suure kuhja ku kõmmi üless Krk; paks ku kõmm; mijs kui kõmm San*

kõmmakas *kõmmakas* Juu, *kõ-* Khk kaardunud, kumer *kõmmakas on ka ülespidi kõver Khk; [laud] on `päikse kää `kuivand ja nii `kõmmi läind, on nii kõmmakas Juu Vrd kommakas*

kõmmeld *kõmmeld* (-*l'd*) g -i I Ksi Puh, *kõmmõl'd* Võn(-*l'g*) Röp lusikanuga *`enne sai `mõisa lusikid `tehtud, selle jaust õli kõmmeld Trm; puu `vuagnad õlid lepä puuss, kuabitud kõmmeldigä sidess `õõnsess Kod; vanast ol'liva särätse_puu `pääga kõvõra väedse, kutsuti kõmmõlgi, nood'ega ol'l ää `luitsit `kaiva Võn*

kõmmeldama¹ *kõmmeldama* Trm Kod Lai Puh

1. kõmmeldiga õõnestama *kõmmeldigä kõmmeldasse Kod*

2. paljaks sööma, närima *küll on [hobune] selle koha ära kõmmeldand Lai*

kõmmeldama² *kõmmeldama* Pöi L(*kõmel-* Aud, *kõmmõl-* Khn) K Trm, *`kõmmel-* Hlj Lüg(*ke-*) Jõh(-*mma*) IisR, *kõmmel-* Käi Ris kaardu tõmbuma [lauad] *`kõmmeldavvad ja kisuvad `kaardu Lüg; sie laud on `nõnda `kõmmeldand `vällä Jõh; Kui üks tehasse `tuoredest `laudadest, siis sie `kõmmeldab ühe suvega ära IisR; [puunõu] kõmmeldab ää ennast, veab `soplikuks ja ulluks Pöi; leia kooroksed ülesse kõmmeldand; `kange õlot -- kõmmeldab põha ää -- lõõb põha `nõnna [kaardu] ja lõõb alt ää koa Mar; puu nõued kõmmeldavad, `paisuvad ää ja lõõvad vitsa `kõmdi ää Tõs; `Kuõrmata puud kõmmõldavad `kergest päävä käe Khn; paja kaan auru käes kõmmeldab ülesse PJg; pink on*

ää kömmeldan Ris; [leivaastja] Lauad pidid kanis kuivad olema, mud'u kömmeldasid Kei; kui `ankur on õlut täis, lööb lauad `kömmi, juba kömmeldab, `varsti lööb puruks Juu; riista põhi kömmeldab, kui laud `tõmbab kuivaks siis akkab kömmeldama JMd; põranda lauad kõik ää kömmeldand Sim; südame `poole ei kömmelda laud, ikke pinna `poole Plt || Kõht täis mis kömmeldab Han **Vrd** kömmeldama³, kummeldama¹, kömmelduma, kömmima¹

kömmeldama³ kömmeldama Mar Mär Saa JMd Trm Kod Ksi Lai KJn SJn, `kömmel- Lüg Hlj, kömel- Saa, kömmel- Ris

1. laisklema, logelema; aega viitma, viivitama ikka `kömmeldab veel Hlj; mis sa kömmeldad siin, kasi ruttu `tööle Mär; mis sa kömmeldad, akka ükskord minema Saa; mies kömmeldab, ei akka tüö `külge `kinni JMd; mis sa kömmeldad, kui sa ei tule KJn || kartma ei kömmelda ma ühegi asja ette Ris

2. peksma, vemmeldama võta malakas kätte ja mine kömmelda neid (lapsi) Mar; sai kömmeldata Trm || palju sõõma, vohmima `Kömmeldas `kinni kõik Lüg **Vrd** kömmeldama¹, kömmima²

3. kurameerima; suguühites olema no miks ta teda siis ära ei `võtnud kui ta taga (temaga) kömmeldas; jõmmjahi juures, kui jahis (ehal) oled, siis kömmeldad Ksi

kömmelduma `kömmeldum(m)a kaardu, kummi tõmbuma laud akkab `märjägä `kömmeldumma; `lauvad `kömmelduvad, ta `pitkusest ei `tõmma kõvera, aga `põigite Lüg **Vrd** kömmeldama²

kömmi `kömmi Juu Trm, `kömmi Khk kaardu, kummi `muljund `varbad `kömmi Khk; laud kisub kõberasse ja võtab `kesspaegast `kömmi enese, on `päikse kää `kuivand ja nii `kömmi läind Juu; laud tõmmanud `kömmi Trm **Vrd** kömmi¹, kömmu

kömmima¹ `kömmima kummi kiskuma laud `kömmib ülesse, mida laiem laud, seda rohkem `kömmib Ksi **Vrd** kummima¹, kömmeldama²

kömmima² `kömmima, (ma) kömmiin Jür KuuK JJn VJg Plt Pil; `kömma Kod, `kömme Krk; `kömmima, (ma) kömmi(n) Khk Ris; da-inf `kömmi Hlj

1. taguma, löõma [hobune] kömmib jalaga Jür; külap vist parandab `aeda, mis muud seal kömmib JJn; siis [kell] tõssab üless `uamri, siis akab `kömma, `vassa vedroda Kod; `kömmis ukse taga Plt; mis sa kömmid siin, jätä `kömmiin `järgi Krk

2. peksma, klohmima mis sa kömmid teist Ris; pärast suad ise `kömmida KuuK; küll `kömmis teist ea tükk `aega VJg **Vrd** kömmima, kömmima, kömmeldama³

Vrd klömmima

kömmis `kömmis Kir Han Trm, `kömmis SaLä Emm kummis, kaardus; kühmus On üks va `kömmis eit Ans; kuuse `teibad on nii `kömmis, neist ep saa kuidagid `aida teha; `varbad `kömmis; Oh ma käi juba nõnda kömmis, vanus vajutab Khk; Kõht ees `kömmis (punnis) Han; laud on `kömmis Trm || fig See naine aa jälle kömmis (rase) Emm **Vrd** kömmis, kömmus

kömmutama kömmutama Põi Muh spor L(-o- Mar), JMd TÜR Koe VJg Sim Trm VIPõ M(-eme), `kömmu- Lüg, kömmu- Khk VII paugutama; tulistama `kömmutas `tõise maha Lüg; kömmutas ühe `aintsa päävaga kolmteist jänest maha Khk; Üks kömmutas juba omiku sii Põi; ta kömmotand selle `peale koa püssiga Mar; kömmutas `metsas, `laskis metu `looma maha Tõs; Kooli ajal `olli igal poisil oma sußs, küll me sis kömmutasime Tor; suurestükid

kõmmutasid Hää; *olli tõise maha kõmmuten* Krk || fig *sukkur kõmmutas* [õlle]nõul *vitsa pealt ää Muh*; *tema `oskab pal't raba `püüsi kõmmuta* (peeretada) Saa **Vrd** *komutama*

kõmmõlg → *kõmmeld*

kõmp¹ *kõmp* g *kõmbi* Pöi Jür Trm; pl *kõmbid* Muh Hää(-ad) hrl pl *laste mängukargud Poisid vallatusega käisid `kõmpidega* Pöi; *kõib `kõmpide peal ühna* Muh **Vrd** *komp*¹, *kõmps*⁴, *kõmp*²

kõmp² *kõmp* Kod, *kõmp* Khk int *obu jooseb kõmp, kõmp, kõmp suurde `kangete `jalgadega* Khk; *ähän nokitsab puu kül'jen kõmp kõmp* Kod **Vrd** *komp*⁵, *kõmps*⁴

kõmp³ *kõmp* g *kõmba* Mar Kir Kse Han Tõs PJg; *kõmp* g *kõmbi* Muh kõrge (kivine) maa; *põndak üks kõmp oo kõik see moa*; *`meitel `olli kõmbi arb* Muh; *Päris kõmp on see küünimaa küll* Mar; *kõmbi peal ei kasva vili ega kedagi* Kir; *see põle ea maa `ühti, see va kõmba `pealne* Kse; *mäe kõmp oo siäl*; *`kõrge kõmba moal põle `rohtu `ühthe* Tõs; *kruusa kõmp* PJg **Vrd** *komp*², *kõmbakas*², *kõmbas*, *kõmm*²

kõmp⁴ *kõmp* g *kõmba* põidlaliiges (ka mõõtühik) *Kõmbaga mõõdeti ka - - kaksteist `kõmpa* `olli naiste *`pastla pikkus* Hää **Vrd** *kõmp*⁴

kõmpama *`kõmpa|ma, kõmba|ta* Mar Hää Ran, *-me, -te (-de)* Hls Krk ebaühtlaselt liikuma **a.** *lonkama*; *komberdama* *Ta kõmpas natuke vasakut jalga* Mar; *ta iki `kõmpap edesi, tõine jalg ärä alvat* Hls; *ma `kõmpa ka, ega ma ilust `kõndi ei saa*; *mea `kõmpa nüid kodu poole* Krk; *`umbele (paisele) ei avita `üitsegi, mugu `kõmpa, seeni kuda `juuskma lääb* Ran **Vrd** *kõmpima* **b.** *kõikuma, lõnkuma* *Laud `kõmpab, pane `sinna midagi jala `alla* Hää

Vrd *kompama*¹

kõmpima *`kõmpima, (ta) kõmbib* Pöi Muh spor L, Juu JMd Tür Koe VJg I Plt Pil, *`kõmbib* Lüg IisR; *`kõmp|ma* Saa/-m-/ Kod KJn/-m-/ Trv Puh Röp, *-me* Hls Krk San, (ma) *kõmbi(n)* (aeglaselt, raskelt) astuma; *vantsima* *Sedasi `kõmpides `paistab tie pikk olema ja väsitab `rohkest kui `kähku `käimine* IisR; *Ma akka nüid `kõmpima koa `jälle* Pöi; *kui näed lina `peastrikku `kõmpivad maa peal, siis lina ei soa* Muh; *kõmbib jala, põle obust ette `panna* Mär; *nüüd oo rattad ja `mootorid, enne sai ika jala `kõmpida* Mih; *eks ma selle maa ikki kud'agi ärä kõmbin* Saa; *no akkame siis `kõmpima nüid, se `käimine on nii vilets* Juu; *kõmbib `minna kodu `poole* Trm; *minul tuleb akata `kõmpma* Kod; *poodid on edemal, mine vanainime kõmbi `sinna* Lai; *ma kõmbi ka kodust `vällä* Hls; *ma akka ärä `kõmpme, kunass ma kodu kõmbi* Krk; *änd ike `kõmpi küll enne kui är sai* San; *Edimält `istõ esä hobõsõ `säl'gä, poig `kõmpse `jalksi takah* Röp **Vrd** *kompima*¹, *kõmpama*, *kõmpsimä*, *kõmpima*

kõmpjalg *kompjalg* *tuy tuy vana kõmpjalg* (hobune) ka *`ussõ `juuma* Har **Vrd** *kõmpjalg*

kõmps¹ *kõmps* Pöi; pl *kõmsud* Juu mütsak *Üks kõmps ennest oli, see (palk) kukkus siis sealt maha* Pöi; [astumise] *kõmsud käeväd, ei teä kas `keegi tuleb* Juu **Vrd** *komp*³

kõmps² *kõmps* IisR Pöi Krk, g *kõmsu* Juu deskr [leiba] *katsuti sedasi kõmps, kõmps kõmps `kääga - - kui kõmises, siis oli küpse* Pöi || (luksumishäälitsusest) *üit's kõneless miut, tõmbass kõmps ja kõmps* Krk **Vrd** *komp*⁴

kõmps³ *kõmps* g *kõmsu* Krk, p *`kõmpsu* Trv Hls, *`kõmpsi* San

1. jõud, ramm miul olli *kõmps*, mia käisi tokige; sellel om ää *kõmps*, sii viij ei sure Krk || (rammusast loomast) ää tubli obene, ää *kõmps* om sellän tal; kõhn lehm, ei ole ääd *kõmpsu* sellän Trv; ää *kõmps* pääl Krk

2. fig raha, vara *tuul* om *kõmpsi* küländ San

Vrd *kamps*³

kõmps⁴ *kõmps* g *kõmb*si hum jalg miu *kõmb*si küll nii *kaugele* ei vii Nõo

kõmpsima *kõmpsima* Pöi, (ta) *kõmpsib* Kse Koe Kad, *kõmpsib* Jõh IisR; *kõmpsma*, (ta) *kõm(b)sib* Khn Trm Kod Nõo, *kõmsip* Puh, (ma) *kõmpsi* V(ma-inf -mõ Krl); *kõmpsme*, (ma) *kõmb*si Trv Hls; *kõmpsima* Ans, (ta) *kõmsib* Khk; (ma) *kõmpsin* Emm

1. *kõmpsudes* käima; (raskelt, aeglaselt) astuma, vantsima *Ommiku* vara akka aga *jälle* *einamale* *kõmpsima* IisR; *mis sa kõmsid* oomiku vara nende va puu *kingadega* *uksi katu* Khk; nüüd *sedaviisi* *jälle et*, *kõmpsin* *peale* [pärast haigust] Emm; *Akkamõ koo puõlõ* *kõmpsma* Khn; *mugu kõmsib* *tasailjukeisi* Kod; *peremiss näele obest es anna, ütlet et, küll nä kõmb*siva jala Nõo; *olõ mitu tuñni* *kõmpsnu* Har; *nyurmijs* *istuss hobõsõ säläh ja vanamijs* piät *kõrval* *kõmpsma* Röp **Vrd** *kõmpima*

2. (korduvalt, kergelt) taguma, kopsima *Ta* *kuulti eile* *jälle* *eese maja kallal* *kõmpsi*vad Pöi; *obu kõmpsi*b *jalga* *vastu* maad Kse

Vrd *kampsima*¹, *kopsima*

kõmps-komps *deskr Akkan keppi nõjal* *kõmps komps* *astuma*, küll *ma jõuan* IisR

kõmpsti *deskr Astu* *saapaga* *kõmpsti* *piale ja on traat* *sirge* IisR **Vrd** *kompsti*

kõmpsuma *kõmpsuma*, (ta) *kõmsub* Juu hv JMd, Kod, *kõmpsub* Kse tumedat, tümpsu^{vat} heli andma *sammud kõmsuvad* Juu; *muagene ja* *kijdev* *mua muku* *kõmsub* *alt*, *kelts all* Kod **Vrd** *kompsuma*

kõmpsutama *kõmpsutama* *kõmpsu*vat heli tekitama *mis ta kõmpsu*tab *sial* nüüd - - *kui juttu* *ajab*, *siis jalad* *iki teevad* *kõmps* *kõmps* Ksi

kõmu¹ *kõmu* Pöi Muh spor L, Hag Juu Koe VJg Trm Kod Lai Plt Vil Hls Krk Hel Nõo Urv Krl, *kõmu* Jäm Rei, *komu* VNg

1. *ebaselge* *hää*l, *kõmin* *jutu* *kõmu* *kostib* *ühest kohast*, *eemalt* *kougelt* *kuuled* Jäm; *Kuskilt* *kaugelt* *midagi* *kõmu* *kostis*, *mina_s* *saa aru* *kust see tuli* *või mis see oli* Pöi; *selle kõmuge* *ei kuule* *meastigi* Krk

2. *kuulujutt*, *kuuldus* *tieb* *juttukomu* *väljä*, *ninda et* *toine ei* *teagi* VNg; *Sõukest kõmu* *nad sii aasid*, *kas see tõsi on* *äi tea* Pöi; *kõmu küla* *täis* Mär; *räägib* *mud'u* *tühjä* *kõmu*, *põle õige* Tõs; *jutu* *kõmu* *käib* *ringi* Juu; *ei sij* *tõsi õle*, *sij* *mud'u* *kõmu* Trm; *olid irmu* *jutud*, *oli* *nisuke* *kõmu*, *et riisutasse* *ja röövitasse* Lai; *ka sij* *om* *üit's* *aiguss* *või om* *pal't* *kõmu* *asi* Krk; *rahva* *sehen* *om* *kõmu*, *et* *lambit* *ei* *lastana* *enämb* *pedädä* Nõo; *tuu* *om* *pal'lass* *kõmu* *õnnõ* Krl

Vrd *kõma*

kõmu² *kõmu* Saa Hls Krk

1. *peenike* *puru*, *prügi*; *kõdu* *kõmu* *muld on* *seake*, *et säält* *kuivaga* *ültse* *vil'la* *ei saa*; *kõmu* *maa on* *ära mädanenud* *puu juured* *ja keik* Saa; *pal't* (paljalt) *Viira* *niidust* *anti* *soo* *kõmu* (sooheina) Hls; *ma lätsi* *einu* *ot'sme*, *sääl es* *oole* *muud*, *seast* *lehe* *kõmu* *olli* *mahan*, *peenike* *puru*, *seante* *rämp*s; *sule* *kõmu*, *ku* *padi läbi* *and* Krk **Vrd** *kimu*¹

2. õhuke kord, kiht `samle kõmu kivi pääl; vähä einä kõmu om pääl, puha pal'lass maa, lühüke ein Krk

kõmu³ kõmu Lüg Koe VJg Lai Plv Röp

1. kiirus, rutt; hoog, säru tien kõmu taha; no küll mina `andasin `talle kõmu (peksta), aga plarts ja plarts `vasta nägu Lüg; teisele kõmu tegema, et ta rutem `tüöle lähäb Koe; ma anna tälle kõmu takast, siss ta piät ruttu minemä Plv; `rohkõmp saa [puid pliidi alla], and kõmu takast Röp **Vrd** komu⁵

2. jaks, jõud; ramm `taimed `mustavad kõhe, nüüd akkab `sõnnik alt juo kõmu `andamaie Lüg; tal um viijl kõmu Plv **Vrd** kamu¹

kõmu⁴ kõmu Tõs Juu Kod kuma, koidu-, ehavalgus suvel ku ehä kõmu akab kaduma, siis koedo kõmu lüüb; `valge kõmu ku jo akas, siis õli rehi peksetud; ehä `valgel sae `tulla, `valge kõmuga; `valge kõmul akasin tulema Kod || vähäkese seda kõmu on mul `meeles (veidi mäletab) Juu || ammas akkab tulema - - all oo kõmu näha läbi naha Tõs **Vrd** kamu², komu⁴

kõmune a < kõmu² kõmune muld läheb ka mül'dis, kui õige märg on Saa

kõnastama kõnastama LNg Lih Var Tõs Aud kanastama leib oo kõnastan LNg; vesi võtab `sambla ja nisukse kõnastand korra `piale Lih; piim kõnastab, kue ta apus lähäb, võtab korra `piäle Var; lüpsiku toru kõnastas ää Aud

kõnastus kõnastus g -e kanastus kõnastus oo piimä piäl Tõs

kõnd¹ kõnd g kõnni JMd VMr Kad VJg Trm Lai Vil, `kõnni IisR; p `kõndi VNg; kõnd g kõnnu Kse JõeK, `kõnnu Jõe Lüg; kond g `konni Kuu käimine, käik; kõnnak ja siis seda (kelku) sai `aina `ringi `käia - - ja `kõnnuga viatud, `kõnnuga `ringi `käidud [noota vedades] Jõe; hüä `kerge `konniga Kuu; tegi pikka `kõndi ja tuli kodu VNg; samu samult `kõnnib - - ei `jõua oma `kõnnuga kuhugi Lüg; obune `kärme kõnnuga JõeK; läksin oma `vaese kõnniga (jalad haiged) VMr; akas jõnka jõnka `kõndi edasi minema Kad; mine sa laps sa `kärme kõnniga Trm; partsid lamerdavad - - anid on ju ka partsi `taolest oma kõnniga Vil || taal põle tööd `ühti, ta oo kõnnu peal Kse **Vrd** kõnning

kõnd² kõnd g `kõnnu Lüg IisR, kõnnu Muh Nõo, kõnna Ote

1. kuiv, kõrge, savine maa; põndak Kõnd, kole savine maa `kõrge jõe `kalda pääl; `kõnnus `pieti `karduli pali maas, iast `kasvas Lüg; `veissed `aeti kõnnu `peale; kõnnu `pealne oo vett täis Muh; Lähme lehmäga kõnnu pääle Nõo; kuev kotuss suu pääl om kõnd või põnts Ote

2. aletatud maa Las kõnd `esteks mädaneb, siis saab `alles `kõnnumaad `künda IisR

Vrd kond¹, kõnnumaa

kõnd³ kõnd g kõnna Muh Lä PJg spor K, Kod Lai; kõnd g kõnna Sa Phl Ris; kond g konna Jõe

1. varandus, raha taal oo vanad `kõnda ees Khk; igavese kõnnaga läks [kratt] minema Mus; põle sellel õte `kõnda üht Muh; raha `kõnda võib `olla koa mõni ea tuhat tal koos Mar; Kõnna `korjajud oo küll `ilmas Han; eks temal seda `kõnda ole kuos küll, ega temal selle `puudus ole Ris; sel on raha `kõnda pailu Jür; kus ta selle vana kõnna jätab Pil; k õ n d a paljuekest mis `kõnda mool seda on Krj; Kõnda neid elupäävi änam on VII || kasu, tulu ei tast põle suurt `kõnda `ühti, ta ikka üsna vilets (haige, vaene inimene); `aigest inimesest põle koa `kõnda `ühti Nis

2. vana `kõnda (hoonet) `oeti koos Ris

3. lapsel nõnda pailu `kõnda pæes Jäm; `kõnda jäeb vede põheja Kod

kõndama kõndama kolama, hulkuma – Kad **Vrd** kondama

kõnded pl `kõnded Sim Iis Trm riided tia kus nied minu `kõnded on kua Iis; k õ n d e (s) riides(se) ma panin enese küll `kõnde, aga ma_i tule Sim; kas õled `kõndes jua; pane ennast paremast `kõnde Iis; paneb ennast `kõnde, akkab reisu `peale menema Trm

kõndermann jõnglane, jõmpsikas Näe, nüid iga kõndermannil püksid jalas Hää

kõndes → kõnded

kõndija tgn < kõndima

1. hulgus kait's `kõndjet om `kinni, kait's varast om `valla Krk || laanõ `kõndja (kurat) Se

2. jalg mea võta ka oma `kõndje `valla Krk

3. a. jõulo^o oma^o `kõnja (liikuvad) pühi^o Röp b. (reumast) Eks sie va `kõndija õle, senel `aigussel on mittu nime, käib ühast kõhast `teise Lüg

kõndima `kõndima (-nd-) Pöi Muh spor L K, IPõ, `kõnd|ma KJn Vil Nõo San spor V(kõ-), -me Hls Krk, -mõ Krl, `kõnma Saa Kod Vil M(-e) T(-e) San spor V(kõ-), (ma) `kõnni(n) (-nn-); `kõndima, (ma) `kõnnin Lüg(-ie) IisR; `kõndima, (ma) `kõnni Jäm Khk VII Emm Rei; `kõndima, (ma) `kõnnin Jõe Kuu VNg Vai(-mma) (ringi) käima, astuma, sammuma sie maa `tahtub ärä `kõndida Kuu; laps akkab juo `kõndimaie; luom kie ei `sõisa `karjas, kolab ühest kõhast `tõise ja `kõnnib Lüg; [laps] jo `kõndi `nenda, et enämb `süülis ei `kanneda; tama ikke `kõndi kuda `liikmed `andavad Vai; Naised, mujavädajad `kõntsidi muja `koormate `kõrvas Khk; Kes võib `santi `sundida, kui saht äi taha `kõndida Pöi; poiss `kõnnib toa peal, liha aage pea peal = kukk Muh; ei see `kõnni `änäm jala `täitki Mar; kari miul `raasis `randa kaudu, ise ma `kõntsini `tiedä kaudu rlvl Khn; `kõndsini `müüda `metsa, aga es leia `ühtegi sijnit Saa; tulivad `kõnnides JõeK; [jalad] ei taha `kõndmist Pal; mul jalad vigasest jäänuvad, ei saa `kõndida; `kõndmine nii vilets Äks; temä `olli kärmäs `kõnma Vil; laseb obesal `kõndi, `kõnnib usse `aida `müüdü Trv; `kindre soone om nõnda valuses jäänu `kõndin Hls; joba miu lait's `kõnd joh Krk; mitu kõrd ole ma `kõnnu essitust (eksinud) Ran; kae seräne om miu `kõnmine, mes miä nüid `kõnsi, jala om `kange Puh; to_m ka joba jo sängin, ei `kõnni enämb ülevän; jalu põdess, pikäle es ole, niisama `kõnd ülevän ja `kõnni ärä Nõo; mia ol'li nooren virk, mina es `kõnni, mia ik'i tirt-tirt laäsi; `poiskese ol'liva viietõiss `kümne `aastatsõ, noil `pükse es ole, `kõnneva nii samatõ amõtega Vön; tulge `kaema, toonekurg niidu pääl `kõnnip; jala om nii `kange, valiste `kõndi ei saa Rõn; `aigõ olt, siss ei `kanna_ni pal'lu `kõndmeist Krl; vana lõõberüss ei viisi `õigõhe `kõndigi, lõõberdäss Urv; iks üleväh `jalgo pääl `kõnnidi; a seo `üüdrük om mul `kõgõ all, `maatõh ja `kõndõh Vas; kiä harino om `kõnma, tollõ ei tii_ `kõnmine midäge^o Röp; lat's lätt `kõnma, alostass `kõnde^o, lat's jo käüse; lasõ hobõsõl `kõnde^o, las `kõndeh lätt Se || (putukate liikumisest) kirgese `mut'ku `kõnnõ^o inne, `üüse ku es ole_tuld tarõhn Rõu; mehine hõõrd `jalgo, `kõnd niisama, ei jõvva^o minnä^o üless vahho mano, jääss `maaha Röp || fig jalad ei `kõnni, jalad oo käest ää Tõs; me_s_i kell sul `kõnnib (mis kell on) Kod; seni ta põdess, seni ku `kõnds ärä looja `karja (suri) Krk; rubib `üüd ku `päivä, aga iks rikkass ei saa, näl'g `kõnnip taka nigu tõbiannaga kaäs; `kül'genakkaja `aiguss om `kõnman; Ei tiia

kuivast ilmast viil midägi, pilve kõnniva ümbre taiva veere Nõo; [tema] tütar ollo joba üle kõnnitu (on rase) Plv; jõulo? `kõnva?`, mõnikõrd om `rijde edimäne pühä, mõnikõrd iisspäiv edimäne pühä Röp || jalutama Mere `ääress on suve `ehtujell ilus `kondida Kuu; mul tütar kuvvetõiss `kümne `uassane, vaja `kõndi peiuga Kod; illošs ilm um, `kõnkõ_ti_ka järve `vijrde Rõu; vana [peremees] `kõnde sääl ummi `põlda vahel Plv || ringi rändama, hulkuma selle ajaga joba olna näil kolmass kotuss `kõndi Puh; võit ametist `valla ja kõnnip nii sama; võta nüid krapp (vallaslaps) `kaala ja kõnni ütest `tõisi Nõo; `mustlase talusit piti `kõndseva, `tahtseva kätt `kaeda Ote; ega ta sul iks ei püsü? ta lätt jäl `kõnma (varastama) Kan Vrd kõnnitama, kõntsama

***kõndsak** pl kõndsak|ku, -gu kõlgas sarjapäälitse kõndsagu vii `lauta eläde ala; ärä aia kõndsakit agante sekkä; sõlme kõndsagu ja obese sita tüki, nij narriv agane ärä Krk Vrd kõndsak

kõndse → kõntse

kõndsak kõndsak g `kõntsle Krk

1. kalts, naru; näruses riides inimene `kõntsle `selga topit ku üits igaven kõndsak; nende kõndsakite sijst võta `kennigi neid `täiji `vällä Krk

2. kõlgas vilä seken oo sõlme `kõntsle Krk Vrd kõndsak

kõnduma `kõnduma, (ta) `kõndub kõhnaks, viletsaks jääma loomad akkavad äe `kõnduma Muh

kõndus kõndus otsajäänu Ise igavene vana kõndus, `kortsus `kirtsus `varsti muld `valmis, siis ta lihah veel mehele Põi

kõne n, g kõne Jõe Lüg Jõh u, hv Muh L(-õ Khn) Hag Juu JõeK Jä VJg, I Plt KJn Vil M TLä, g `kõnne T; kõnõ, -õ? g `kõnnõ San(k-) V(kõ-; hv g kõnõ); n, g kone Kuu VNg Jõh Vai, hv kõne Jäm Khk Rei Ris (tähendusrühmade piirid pole alati selged)

1. rääkimine, kõnelemine; kõnelus, vestlus, jutt *Pikkad koned ei paranda `asja Kuu; miä_n taha siu konet `kuulla Vai; suur jäme meeste kõne keib Khk; Ma sai kohe aru, see on teist rahvast, kõne keel oli teine Põi; nied olid sial kõnes Hag; mine kohe, ilma pikema kõneta, ilma `vasta `rääkimata JõeK; värvi ja tee, mes sul sellegä nõnna palju konet on Kod; mina kõnelen täma konet, mes täma õma silmaga nähnud Pal; sellest asjast põld kõnetki; mõni `tõstis kõva konet, läks riiu `piale üle Lai; ei kannata tõse konet Trv; kiket konet ei massa `usku ja kiket ei massa kõnelte; ta üit's tõste kõne alune, egä üit's tat naar ja kõneless Krk; taht oma kõnedege ja tegudege pal'lu tetä, aga midägi ärä ei tji Hel; kuidass nüid kõnne seken tuleb, üteldäss iki linnud, mesilinnud Ran; miul es ole `enne meelen, aga jutt tulep jutust, kõne `kõnnest Puh; ega tost kõnest ei ole midägi, kui tegu ei ole; mes ma sust sitast kõnele, sa_i ole `kõnne väärd; siss kõnelnu kellelegi et, küll ta_m armõtu, aga `mulle `tuydi `jälle kõne tagasi Nõo; ma tei selle `kõnne (nõidumise, sõnamise) ära Kam; mia muud es kuule kui teie kõne tõninät kuuli Rõn; ku_magamõ taht, siss näet jäät tõnõkõrd `kõnnõ päält kah; ku_tulõ nii kõnnõn ette, siss mõistatõ_kah San; tuyst es olõ? meil kõnõt Krl; uja suust hola `kõnnit (ajab rumalaid jutte) Lut; ilma kõneta kindlasti tuñn `aiga iki ilma kõnete Krk || (kuulu-, laimujutust) teese `kohta ei tohe `tühjä konet `reakidä Tõs; tark `ütles: sa saad paha kõne ala Krk; ala usu? `kuurja kõnõt Har || vanast `olli teo `orjuse `aigu pal'lu serätsit `kõnnit (kõnekäände), et ärrä aru es saa Ran Vrd kõnõk*

2. kõneanne, -võime; kõnelemisviis `niske viletsa kone `annega om tämä eluaja old VN_g; ma kirgul ei kei, see õpetaja pole midad kõne poolest Jäm; tal pole `kaplis ääd lugemise kõned Rei; mõni teine [kirikuõpetaja] `ütleb aleda ja elosa kõnega, mõni teine põle `jälle `ühti Mar; tema oli ia kõnega, ia aänniga JJ_n; täl õli sedä kõne `aändi jumalass luodud Kod; kõne on `puudulik, vahel suu nigu ära `kuivand, kohe ei saa `öölda sõna Lai; `võeti temäle kõne ärä, ja es saa ännäm kõnelda Vil; [tal] om rabe kõne, temä kõneless valiste Trv; temäl om kõnet, ei kurda vait; iluss mahe kõne, lahe kõnege inimene; pakiline kõne om, ku mõni pakilt kõneless, putrass Krk; mul om `amba ärä, miä ei saa nii `sel`gede kõnelda, ma tunne ärä et kõne om `sände pehme; oh ta_m nigu `umne jälle, täl kõnet ei ole Ran; `tõnnamisi pomiseb, mia aru temä `kõnnest ei saa Nõo; mõni kogelep `kõnnega Rõn; `veitü `kõnnõgõ Krl; eestläne om vähämbä `kõnnõga Har

3. avalik esinemine; jutlus keis sii ka kõnet pidamas Khk; `Rahvamajas oli kõnõl paõlu rahvast Khn; kis neid kõnesid jõuab ära kuulata Saa; `aeti inimesi kõik kiriku kokku, õpetaja pidas kõnet ka Pai; pidas ia kõne, õpetaja on ia kõnemies Iis; pidas vägeva kõne Lai; kihutuse kõne; pidu kõne Hls; sõss tege ta (kirikuõpetaja) lavva `rahval kõnet Krk; [ta] `olli äste jutukass, pedäss `Elvän kõnet Nõo; kuul`meistre pidäsi kõnõt Krl; Õpõtaja pedi `kõnnõid ja paänd `paari Har

4. keel, keelekasutus egän talun esi taar, egän vallon esi kõne Hls; sij kutsuts jõõbitemine miu kõne `järgi; sij om peenep kõne, saksep kõne; vana `aigine kõne, sij olli korjat kõne, kust na `kennigi sõna om saanu Krk; ku ma `poiskõsõ klopats olli, siss ma_s saa setukeste kõnest aru Nõo; täl om sääne kõnõ? mul om esi `muudu kõnõ? Se

kõne|annikas u kõneosav tema on kõige kõneännikam JõeK

kõnekas kõnek|as g -a Jõh Hag Lai; kõne|kass Krk, kõnõ- Krl jutukas sie on üks kõnekas mies, ta `õskab `rääkida, pali `räägib ja mõnusast Jõh; kõnekass om sij, ken `äste juttu aab Krk

kõne|kään(d) 1. rahvasuus käibiv piltlik ütlus Kes teisele `auku kaevab see ise `sisse lanõeb, see vana kõne käänd Põi; vanast jäänd nisuke vana kõne käänd - - et pal`las kui pia luu Lai

2. keelekasutus `Tahku`randas on isimoodi kõnekään Hää; sel on teine kõne kään kohe, nigu Petseri rahvas olid siin, neil oli teist`moodi sõnad Lai

kõnelama kõnelama Saa Kõp Vil Trv Hel T, kõnõ- Nõo TMr Ote Rõn V(kõ-; -mma); tgn kõnõ|laija Vas, -laja Se kõnelema mena_s näe, aga sij kõnelas, isä vend Vil; ei kõnelagi enämb `miuga Trv; mihe suguline kõnelap - - vil`ländi kijild Hel; lah_ma kõnela, kudass tuu asi `olli Puh; tuu poosikene tuu kõnel nigu imet jälle; sagsa es taha et ta matsi `muudu (murrakut) kõnelab; ega sa nii valiste kirjutada ei saa kui mia kõnõla Nõo; puid keelega kõnelass nigu ugalane võtt; mina kõnelavat maa kijild Kam; ärä sa `kõvva kõnõlagu temäga Ote; `t`siga rõhütäss ku `põrssit imõtäss, tuu rõhütämine om nigu kõnõlamine inne `põrssidõga Kan; Taalõ kõnõla_kas kulladsõ keelega?, to_m nigu hani `säl`gä vesi; lat`silõ üteldi vanast et, sa kõnõla_sõss ku kana kusõss; Ku kat`s tük`kü kõnõlasõ?, sõss kolmass tiiid `eski_kõs_tä uma nõna `tsuskass Urv; egä põra? tuud ei kullõlda? mis vanamuti? kõnõlasõ? Krl; mi_vana kõnõlass alasi unõst; ma_tuuperäst ep kõnõlõ et timä `ümbre kõnõlass (räägib edasi); tulõ no mu_manu kõnõlamma Har; ma_kõnõla vanna `muudu Plv; vanast eläjä_kõik

kõnõlnu?, *peräst võeti eläjil kõnõlamise võim ar?*; *must olõ õi_kohegi minejät*, *ei_määnestki_kõnõlajat*; *ega_timä pal'lo 'kinkaki_kõnõla as Vas*; *ot's 'tõisi kõnõlai-ji* (keelejuhte) *Se*; *hüppä kõnõlama sonima ta om nii 'haigõ, et hüppä kõnõlass Har*; *viina ~ vee pääle kõnõlama nõiduma tuu kõnõl' viina päle ni vii päle Lut* || (tagarääkimisest) *Ku_harak nakkass kodu 'tükmä ja mugu_'lindlõss ja_kad'satass sõss sa_tiiät, et sust kiä midä kõnõlass Rõu* || jutlust pidama *tükiss üless ambonia päle, kõnõlass uma jutusõ ar?* Lut

kõnelema *kõnelema* hv Muh L K(-mä KJn), I(-mä Kod) Pst T(*kõnõlõ-* Nõo Ote Rõn), -m(m)a Lüg Jõh, -m(e) M; *kõnõlõma* hv Khn, San(-e, -õ), V(*kõ-*; -mma; -õ Krl); *kõnelema* hv S Ris; *konelem(m)a* Jõe Kuu VNg Vai

1. rääkima *ei ole konelemise 'voimeline, on 'lapsestunud Kuu*; *sääl mul õli pali kõnelemist Jõh*; *siä koneled, koneled aga ei saa 'arvo Vai*; *konk inime kes sedist kongist kõneleb*; *kõneleb nii et suu nurgad vahuli Jäm*; *äga nee_p kõnele, nee tulad vagusi Khk*; *kõnelema on naa uue 'seeduse asi (uus sõna) Emm*; *'aige akkab jo kõnelema, soab paramas Tõs*; *Kui sie allõs kõnõlõma akkab, siis teesed enäm 'riäki ei sua Khn*; *va Kadri kõneleb ilmad ja maad kokku Hää*; *seda sa kõneled omast peast, ega se tõsi põle Kei*; *ei sua enese suud 'pietud, kõneleb 'varsti 'väl'ja Hag*; *kõneldes küll kogeleb tene natuke Tür*; *mis mina tian kõneleta Kad*; *mõni kõneleb puuli sõnu, jokotab, rebotab (kogeleb)*; *minä näie 'ulka (jutu vahele) esin kõnele*; *ei mõessa tämä kannelt 'mängä, ei kitarid, ei mandoliini, kuari 'pil'less kõnelemata*; *kõnele mes tõsi, süü mes küps Kod*; *aga sji jäi mul vel kõnelemata Äks*; *milla see laps kõnelema akkas, kui vanalt Lai*; *ei mõista kõneleda, nämmutab pääle (kogeleb) KJn*; *nemad nõuavad sis nüid kudas rahvas siin kõnelevad SJn*; *võeti temäle kõne ärä, ja es saa änäm kõnelda Vil*; *ei mõista 'õigest kõnelde, rabeless üits sõna siit, tõine sääl Trv*; *kõnele või ole kõnelemede, temä ei 'kõssagi; keelik om sji, kes kõneless ümmer, mis tõine om kõnelnu; kellest süä täüss, sellest kõneless suu Krk*; *'mõisa ärrä 'ütless, mis 'seandse (eestlased) om 'muutku kõneleje looma*; *Kõnele ahole vai timäle, üitskikk Hel*; *laits ei tohi enne kõnelda, kui kana kuseb; moka otsast kõnel; kõneleb nigu suukuru vatutab Ran*; *mia süü mes kütse, ja kõnele mes tõte; mõni mõstap 'ulka 'kijli, kõnelep 'mitme keele pääl Puh*; *kos kõnelejat, sääl 'kullejat; mul olli raamat 'sel'ge nigu kõneli (loen nagu räägiks); kõnel liina 'keeli, es kõnele nigu 'eestläse kõneleva; egass talle kätte kõnelemada ei ole jäänu nuu jutu; kuul 'meistre kõnel meele ette mõne piibilijuu tüki ja, mia võese kõik sõna sõnald nii ärä kõnelda nigu temä 'olli kõnelnu Nõo; põha puul om kogoni tõõnõ kijl', sääl kõnõldass kogoni tõist 'muudu Võn*; *ärä sa kõnelgu, et Jaan 'teie Kam*; *kõnele kõvembide, et ma kõik' aru saa Ote*; *kiä pal'lu kõnõli 'ül'ti paa? telle pagu 'suhve; tuust sai jo_toona_kõnõlduss Urv*; *kõnõlõss pehmekest keele otsast; mis sa abõndõ 'sisse kõnõlõt; ma kõnõlõ? vanna 'muudu; ädä kõnõldõ? ja kõnõlõmada jättä?; kõnõlõmine om õpõ ja 'vaiki olõmine kuld Krl*; *meil ei olõ ka tast lihmäst, ku mõnikõrd saa kah servädä?, kohupiimäst ala kõnõldugi Har*; [surma eel] *kijl' 'pañti kiñni?, kõnõlda as saa? Rõu; umma pääd (üksinda) kõnõlõma Plv; mu_kijl' ka väsiüss är_kõnõldõh Vas*; *via 'unda (pikkamisi) kõnõlõss, soni õnnõ Räp*; *kõnõlõ õi kõkkõ kotust 'vällä; taal kui pahrul suu vatutass pääh, ni kõnõlõss Se*; *ei 'kõhta kõnõlda Lei*; *pal'lo tiiät, veedü? kõnõlõ? Lut*; *h ü p p ä k õ n õ l õ m a sonima sõss nakass hüppä kõnõlõma, ku inemine om palavikun Har*

|| fig mes jalg kõneleb (kas haige jalg annab tunda) Kod; vaist ma kõneli ta `kinni, miu sõna jäi päält Krk || (rahvajutust, sag impersonaalselt) vanasti kõneli, et seal kantsi all oo keller Mih; vette `pik`ne ei löönä, nõnda na kõneliva Puh; ennitse inimese kõnelnuva, et vanast ollu kõigin paegun pišt kua Nõo; vana inimise kõneliva iks et, tulõva `säartse `vankri, mis `sõitve ilma obõsõda Ote; sis vanast kõnõldi nii, et lehmä kõnõliva ja hobõsõ`kõnõliva `tal`ssõpühi `üüse Se || kõnet pidama kõnelemene on kui koosolekutel on, [muidu] aab juttu ~ reägib Juu; üteli et `väega iluste säl kõneldana ku `paari `pantana Puh || taga rääkima tämä `pelgäb, et tämäda kõneldasse Kod; kas tedä `iästi või alvasti kõneldasse KJn; taga sel`la kõnelts, kas laimats või kitets Krk; täl kii`l `õkva sügeleb, ei saa muidu rahu, piäb `tõisi kõnelema Ran; ja täl es ole äbi sedävisi miu kõnelda ja miu mõnitada Nõo; ei tiia?, kis minnu kõnõlõss, minnu tõmmati (ajas luksuma) Krl; ma üt`skõrd kuuli ku kat`s inemist minno kõnõli?; ku nii loksit, siss tõõnõ `ütless, et sinnu kõnõldass `kohki? Rõu; muud ta `tiiki ei? ku `tõisi kõnõlõss Räp

2. vestlema, juttu ajama kõnelesimma mittu `tundi Lüg; inimesed üksteise `vastu (üksteisega) kõnelevad Jäm; ma ole teitega sii kõnelen nüid Muh; kõnelesime sial sellest ja sellest Lai; oma luyum, ikke kõneled temaga KJn; mia tahass `siuge nel`la silmä all kõnelte Krk; kui temäga lääd kõnelema, võta päts `leibä ja püt`t `piimä üten (räägib kaua); kos kaits kõneleva, sääil kolmass susaku oma nõna `perste (ärgu rääkigu vahele) Ran; katekesi tõnõsemise `viisi kõneleva, nemä ei taha, et tõese kuuleva; olliva tedä tii` pääl `nännu ja viil mõne sõna kõnelnuva Puh; mia tulli `kaema et, naese ulgakesi kuyun ja kõneleva, mes `kahja na `piava Nõo; üits kõnelep ütest ja tõnõ tõsest, siss lätt tu jutt pikkäle näil Rõn; ku nä? ulganide sääil kõnõlõsõ?, sõss `võtva? ku lõvva lõkin om inne Urv; `naksiva? katõkõistõ kõnõlõmõ Krl || kokku leppima mis ol`l iks kõnõldu palk, tyy `massse ärä`küll Plv; mis om kõnõld, tyy mass `vällä Se

kõnelus kõnelu|s hv Mih Tõs Hää Hag Lai Plt, kõnõlu|ss Ran San, g -se jutuajamine, vestlus meestel olid vanast ka pikad `juused, pea õlast saadik, kui `juhtuski midagi kõnelust, sakutas läbi ja oli ea jälle Mih; see oli meie kõnelus ja jäägu selleks (ei tohi edasi rääkida) Plt; perän siss tulli jälle kõnõluss (sõnelemine) ja, ja peräst jälle `lepmine Ran || `sel`ge kõnõluss (häälõdus) San

kõne|mees kõnepidaja, hea kõneoskusega isik sie õli üks vägev kõnemies Lüg; Muidu jutu mees küll, aga kõnemees ta pole `õhti Põi; on teine ia kõnemies või mokamies Hag; `väega alv kõnõmiiss Krl; [ta] om suur` kõnnõmiiss, timä mõist kõnõt petä? Har **-pink, -tool** kõnepult suured mehed -- käisid siis seal [ülikooli] kõne`toolis Pee; üits `äste lõvvakass naene lannu sinna kõne`tuyli ja pedänu kõnet Nõo; ku`mi? esimiiss kõnne`piinki lät`s, kõnõl` tükü `aigu Har

kõne|toru 1. u telefonitoru Vana `viskas kõnetoru laua `peale ja pani tükkis `välja Põi

2. ruupor purjulaeva pæelt õigati kõnetoruga Jäm; `ruuper ehk konetoru annab kova ääle kola JõeK || fig (jutukast inimesest) sie on `õige nigu vana kõne toro Jõh

kõnga-kanga kõnga-kanga Tor Puh deskr kahe kepiga keib kõnga kanga Tor; laits luge kõnga kanga Puh **Vrd** konga-kanga

kõngama `kõngama Tõs Ksi, `kõngada Aud Plt, kõngata Hää kõngema loom oli ää
`kõngan Tõs; võib `kõngada ku tahab, kel tast äda Aud; ta `kõngas väl'la ometi ükskord Ksi
|| kiratsema, põdema `kõngab pähl, ei sure ei ela Hää **Vrd** kõngastama
kõngas → kõngas¹

kõngastama kõngastama surema küll temal on vilets elu, aga ei kõngasta viil väl'la kua
Ksi **Vrd** kõngama, kõngema

***kõngastama** (ta) kõngastab terendama mere vesi kõngastab, ta paestab `Keilasse; kui
lage moa on, siss mõnikord küinid kõngastavad, paestavad kaugemale Kei **Vrd** kangastama

kõnge `värski piim oo `kõnge, kõva Muh

kõngema `kõngema RId(`kõngemaie Lüg) Põi Muh(da-inf kõngeta) L spor K, I Krk Ran
San, `kõngema Kuu/-mä/ Sa(nud-part kõngend Pha) Emm Rei Ris; `kongema Jõe Kuu Hlj
VNg(-ng-) Vai surema, kärvama `Kärbäsed `ammustavad `enne `kongemist `kaige
valusamine Kuu; jo see `konges, jo kurat `selle vei Hlj; piaks `kongema saaks `toisest `lahti
VNg; `kõngeb `vällä ei jää elo Lüg; Vanakurat ise `põrgus `uotab sind, ära `kõngemisega
`il'jast jäe IisR; obu `kõnges kääst ää; va kideva loom, mis ep `kõnge ää Khk; elubel oo nii
`kange saht ais -- ons kessegite kašs einde ala ää `kõngend Mus; see `olle äe kõngjen, seda
põlegid änam Muh; küllap see [loom] so keest ära `kõngeb Emm; nüid tä `kõngeb ää, nüid
tä toss o välläs Var; ei sest (loomast) tule `ühti, sie `kõngeb ää Ris; mõni `ütleb nagu
südame täiega et ei nää teine ää `kõngeda VMr; või ommeti `kõnges juba `välja Kad; õli
kuulta, et vana Madis õleva jo ärägi `kõngenud Kod; nakab ärä `kõngema Ran || kiratsema,
põdema jäid sedasi `kõngema need vanad [lambad], jäid sedasi kiduraks Vän || vaesuma
kes nõnda `vaeseks akab `jääma, `eetaste, see koht ika `kõngeb ära, akab `kõngema Jäm
Vrd kõngama, kõngastama, kõnguma

kõngerdama kõnger|dama Nõo, -teme Hls Krk komberdama sji akkass joba
kõngerteme (jalule ajama) Krk; ma nüid kõngerdass kah, aga mes ma `vaiva ennäst Nõo
Vrd kongerdama, kõngerdama

kõngerts kõngerts lonkur kõngerts kõngerteb Hls

kõngri → kringel

kõnguma `kõnguma surema, kõngema [loom] `kõngub ära, kui ta surija oo PJg **Vrd**
känguma

kõngulpõlv täna `õhta saate natuke kõngu `põlve (puhkust) Muh

***kõngur** `kõngor viljatu, kivine maa, kõngas nao suur kibi `kõngor Mar **Vrd** kangur¹

kõngutama kõngutama Põi Mär Kse Tõs Tor Hää Kei, kõngo- KJn üles-alla või edasi-
tagasi liigutama **a.** noogutama obu kõngutab pead Kse; kõngutab pead ja `ütleb ei, ei Kei;
teretämese `juures kõngotasse piäd KJn **b.** kõigutama, lõngutama Tuul akkab [puud] `korda
kõngutama Põi; kõngutab ukse kää `rauda Tõs

kõnk kõnk g kõngu Muh; kõnk VII(p `kõnki) Phl krõnks kaks vana `kõnki (endast ja
pojast) VII; see oo muidu üks inimese kõnk; mis sa kurati kõnk sii vahid, silmad `pullis peas
Muh

kõnkadi-kõnkadi deskr `kõnkadi, `kõnkadi `lümpass Krk

kõnkama `kõnka|ma, kõnga|ta Mar Vig Var Khn Saa Hag Juu Kod Plt KJn Vil
Nõo, -m(e), -te (-de) Trv Krk; `kõnka|ma, -da Jõh

1. lonkama obune `kõnkab `jalga, nael oo sügävässe läind Mar; sijj `kõnkab `luukab õmad pääväd; obene `kõnkab luugata Kod; see `kõnkab `käies kaniste `easte Juu; kõngates tuleb KJn; `kõnkab ikki konks ja konks Vil; läit's kõngaten iki; ta vähät kõngate saap; `kõnkass `väikselt kah Krk; Täl nu jala om jo vigatse tolle ta `kõnkap nii kõvaste Nõo || lõnkuma, ebakindlalt seisma pañnin laua jalale liistu `alla, siss jäi paigale, es `kõnka änam Saa; mis sijj laud `kõnkap Krk || käima Temä kõnkap viil kõik koha läbi, käib marjul ja seenil Nõo **Vrd** konkama

2. ühel jalal hüplema Akkamõ `võedu `kõnkama; Lapsõd `kõnkavad ühe jala piäl Khn **Vrd** kõnkuma, kõnkama, kõnkima

kõnkar `kõnkar kõverjalg – Urv

kõnke, -s rippu(s) kui karu (karv) `võetud, siis tõmmatasse siga `kõnke; [tapetud] siga oo `kõnkes, siis ta tilgub `puhtaks; sari `pandi [rehealuse lakke] `kõnke Muh || kõide pannasse obu sõnna `kõnke, ei `viida `nõmme koa mitte Muh

kõnksima `kõnksima, (ma) kõnksi raiuma Ma kõnksi ise ka mõne oksa ää, saab nee jalust ää; Lase ta `kõnksida, taal `aega on Põi **Vrd** konksima

-kõnku Ls kink-kõnku

kõnkuma `kõnkuma, (ta) kõngub Põi Muh PJg; `kõnkuma, kõngub Kaa(-ḡḡ-) Rei

1. rippuma ui peal oo lõng ja kalasi `peale kojotse, koer kõngub all, kes silmad `sirgel ojab Muh

2. vedelema, logelema; jõlkuma Mis sa sii kõngud, mine koju, maga ennast targaks; ta jähi `kõnkuma, põle tööd ametid `ühtid; ukse vahel tohi `kõnku (kõõluda) mette, kõue ilm Muh || põdur olema, kiratsema Sure see `paergus veel `õhti, kõngub seda `viisi veel mütu `aastad Põi; kui ma nii kaua veel kõngu, siis oo [82 aastat] täis Muh

3. lõnkuma, ebakindlalt seisma See rank kõngub ~ kõññub, püsta taale taa ääre ala pisike pörusti ala Kaa; lapse iste `tehti tugev, et ta_s kõngu mitte Muh; Üks jalg lühem, siis tool kõngub Rei || vaevaliselt käima `kõnkusin ülal natuke; `väeti kõngub, ei jõua ülal `olla, pisut kõngub PJg

Vrd kõnkama, rõnkuma

***kõnn** `kõnnu vedama jonna ajama `viadõ neiku `kõnnu, `seimlõdõ un Lei

kõnnak kõnna|k Saa, kõñna|k Vil M(-nn-; g -gu Krk), g -ku hulkur, logeleja Kõnnakud ol'lid `seaksed, käisid külast külasse - - aga egas nad tññid es tññ, `ul'ksid pal'lalt; kõnnaku laps Saa; küla kõnnak Hls; Egät `mũũdu kõñnakit käip ju siin `ringi, mõnel om kot't sel'län, mõnel mape kähen; sijj ei ole muut ku igävene kõnnuss, ku igävene kõnnak kunagi Krk; ta üit's kõñnak, paegal `kunnigil ei saisa Hel **Vrd** kõnnus²

kõnnakas kõnna|kas g -ka Krj/kõ-/ Mär(-ñn-) Vig Kse Tõs PJg Kad, `kõnnakas Jõh IisR

1. uhke, upsakas nõnda kõnnaka `moega Krj; suurelene ja kõnnakas, `mõtleb koa ei teä, mis tä õte oo; see `neokse kõnnaka vaemoga Vig; kõnnakas peab ennast `uhkemase, kui teesed oo Kse; üks oo natuke kõnnakam, tä just kui omas mõttes oleks üle teiste olavad PJg

2. ilusa kõnnaku, välimusega `Kõnnakas `kõnnib ilusast, `korralikult Jõh; `Kõnnaka mehele `läksin, tāmaga ilus `väl'jaski `käia IisR; kõnnakas, ia `väl'janägemisega Kad

kõnnatu n, g kõnnatu LNg Aud PJg VJg, kõ- Kaa; `kõnnatu g -ma Lüg Jõh

1. halb, kõlvatu oh te `kõnnatumad, mis te `jälle õleta `tehned; sie `siivu inimene, ei õle mõni `kõnnatu Lüg; Oo ikka kõnnatu inimene, lakku täis täheb kerku Kaa; üks kõnnatu inime (tagarääkija) PJg || söim sa igavene kõnnatu LNg

2. vilets, väärtusetu Sie vana `kõnnatu `einäm Lüg; sie on üks vana `kõnnatu asi, ei `kõlba kuhugi Jõh; kõnnatu, mis nisuke vilets on, kõhnase on jäänd Aud

Vrd konnatu, kunnatu

kõnnik *kõnni|k* Krk Ran Puh, *kõnni|k* KJn Kan/-õ-/ Urv, *kõnni|k* VNg, g -ku

1. kõnnak, kõndimisviis *mia tunne ta kõnnikust joba ärä `kaugeld* Ran; *ta om tõndsäku kõnnikuga, lätt nii `laiska `sammu* Kan; *tä kõnnik `näütäss `kaugõlt, et tä om `väega `julgõ ja tävvelitse mooduga* Urv

2. looma jala alumine (sõrgmine) jätk *koe, nüit tuleva sia kõnniku `kijtä, `kartuli ja kõnniku om liha `eite süük* Ran; *liha `eitess keedeti sia `jalgu, noit kõnnikit* Puh

kõnning *kõnning* g -u kõnd, käimine *tij pääl `olõt, kõnningu pääl olõt, piat `sisse minema* [vihmavarju] Krl

kõnni, -s → kõnni, kõnnis

kõnnitama *kõnnitama* Mär hv Hää, VJg Trm Pal Plt Röp, *kõ-* Kan Se; *kõnnitama* Muh Mar Kse PJg Trv Puh Nõo, -eme M; *kõnnitama* Kuu VNg Vai/-mma/; *kõnnitama* hv Jäm, Ris

1. jalutama; käima *Lähämme `ehtul ka `randa `kõnnitama; `Külläp ma sis lähän, `kõnnidan, sie kaks kilu `mietri* Kuu; [sepp] *Lähnud pajast `väl'ja, kõnnitanud tükk `aega paja ees, siis tulnud jälle, akanud tööle* Trm

2. käia, kõndida laskma, talutama, kõndimisel juhtima *minul oli `piiga `kümme nädälane - - `kõnnidetti juo porandal* VNg; *akka `kõnnitama, küll siis laps akka `kõndima* Vai; *obosid ikke, kis tänakond ää ruunati, keisid nendega mööda `selda, `õöti kõnnitavad neid `peale* Mar; *sis te `piate mu `kaindlu alt `kinni `võtma ja kõnnitama* Hää; *kõnnita uast pahma peal* VJg; *laps tahab kõnnitata ~ kõnnitamist, et teda kõnnitasse* Trm; *mis sa must ilma `aigu kõnnidit (kaasa kutsusid), es oole `asja ehen ega tõist taga* Krk; *obene om täis söönu `endä, nüid piab obest kõnnitama, muidu lääb obene `lahki* Nõo; *mi_sa_kõnnitat `lehmi, las eläjil süvvä?; mi_sa `ütlet `poiskõsõ tük'kü, mugu kõnnitass eläjit ütest paigast `tõistõ* Kan; *minke latsõ kõnnitagõ til'lokõist last* Se || (noorikut annete panemisel saatma) *`pääle söögi ämm kõnnits nooriku kikk kotuse läbi, väräti pääl noorik pañs `üükse, läve pääl kah, `vankres jätt suka, lehmä `sarvi pañs ka `üükse* Krk; *ku ta (pruut) `viidi tõsel talule, ta pidi igäl kohal `andit `andme - - teda olli kõnnitet lauda manu, kajo manu, talli, aeda manu* Hel

kõnnitsamma, kõnnitsõma *kõnnits|amma, -õm(m)ma, kõnni|da?*, -tsa[?] alet (põlemata risust) *puhastama siss ku sõõruplat's är[?] ol'l `jahtunu[?], siss `naati `sõõrdu kõnnitsõmma; vaja `sõõrdu kõnnida[?]* Rõu

kõnnu|maa 1. kehv, kõlbmatu maa, kõnd *kõnnu maa om serände alamb maa vai `kõrbe* Ran **Vrd** konnumaa

2. aletatud maa *Las kõnd `esteks mädaneb, siis saab `alles `kõnnumaad `künda* IisR **Vrd** kõnd²

kõnnu|mees = kõnnupoiss *ta oo mud'u kõnnu mees, tal põle tööd `ühti, ta oo kõnnu peal* Kse; *kõnnumees kõis ühest kohast `teise, `otsis tööd, põle `õiged asu`kohta, kõnnib*

ühest kohast `teise Var **-poisike, -poiss** kindla ameti või varata inimene, logeleja, hulkuja kõnnupoiss, kõnnib `peale, tööd ei taha teha Rid; muidu kõnnupoiss, põln na töömees veel mette Han; Kõnnupoiss on ilma varanduseta ulgus, `kohta `kiñni ei pia, käib ühest `pardast `teise Hää; ulguste `lapsi kutsuti kõnnupoisid; `mustlase lapse kohta saab ütelda kõnnupoisike Saa; esi nüüd om kõnnupoiss, `kohta änämp ei ole; [ta] Om peris kõnnupoisike, muud ku luusib külä pääl ringi; [ema] kasvatab omal kõnnupoisikest Hls **Vrd** kõnnak, kõnnumees, kõnnus², kõnsupoiss

kõnnus¹ kõnnus g -e pastla põikpael – Vig **Vrd** kõõnus

kõnnus² kõnnus g -e Hää Saa Hls, -ss, -se Krk

1. pej hulkur kõnnus, see on säänte ul`aja inimene või ul`kja; `katske et te näo `puhtas teete, mud`u olete nigu kõnnused Saa; kis sia vana kõnnus oled `terve ilma läbi ajanu Hls; om üit`s kõnnuss, ul`aje, ul`a pääl `ilma `müüda Krk **Vrd** kõnnak, kõnnupoiss

2. sji tji kõnnust, kis tjiid ei tji, ulgub, looderdab `ümmer Hää

kõnnus|pael pastla põikpael – Kad **Vrd** kõõnuspael

kõnnuss kõnnuss kannus Rõu Lei(pl kõnnusõ?)

kõnor kõnor g -i; ill kõnorahe, -rehe lohisti adra põllule viimiseks pal`lo maad minnä?, `pañti adra? kõnorehe; kõnor ol`l adra rautpuu man, lasõ õs adra pääd `müüda maad; `vankri? `pañti kõnorahe (katkise ratta asemel teivas) Vas **Vrd** kõõnuss

kõnsu|poiss = kõnnupoiss see oo muidu üks kõnsupoiss, tööd ametid põle mitte, kõib ja kõnsib `peale Muh **-reis** lühike reis, käik ma lähe muidu kõnsu `reisi Muh **Vrd** kõnts²

kõnt kõnt g kõndi jalanõu konts kõnt on jo kinga all Mar

kõnts¹ kõnts g kõn(t)sa Põi Muh L(kõnssa Mar) Juu Jür spor Jä ViK(n kõnss VJg), TaPõ Plt KJn Trv Krk, kõnssa Hls Krk San(kõns g kõnsa), kõnssu Hel San/n kõnss/, `kõntsa Lüg Jõh IisR; kõnts g kõn(t)sa Jäm Khk VII Hi Ris

1. mustus, sodi; meremuda nied pisikesed püttid `este, `pesti noh sie `suuremb kõnts `küllest `vällä Lüg; Uppu jua `kõntsa Jõh; Va mäda järv, põhi `sitket `kõntsa täis IisR; liidi röörid tahma `kõntsa täis; kausi `ääres suur kõnsa kord Khk; `Laupa `õhta sai koju `tuldud, `sauna `kõntud ja nõdaline kõnts maha `pestud Põi; meri aeb `kõntsa `välja Emm; kalad oo üsna [mere] `kõntsa täis Mar; veel oo `seoke kõnts pial, kui kaua `aega meri vaga oo, siis ta võtab `seokse kõntsa `piale, kollakas kõnts Tõs; käia ihe oo kulu ja kõnts, mis mol`li `põhja vaeub Tor; toob `jalgadega `kõntsa [tuppa]; `kõntsa kõik kohad täis, `kõntsas tuba Juu; kevade suur vesi kannab `kõntsa - - einamalle on sie küll ia, annab rammu Kad; kõnts on sul juba sel`jas, nii kaua `vihlemata Trm; naesed puhassavad sia `sual`kid, aavad `kõntsa maha Kod; linaleo kõnts Lai; ku siga puhastets - - sellel kõõma kõnts `külgi jäet Krk **Vrd** kõntse

2. a. looma mao seesmine kiht `lamma mao nahal one kõnts siden, `niiske ammassline Kod; `enne piab ikke kupatud olema, niigu maonahk, et kõnts iluste ää tuleb; kui vesi kolinal kjiib, ei tule mao kõnts kül`lest ärä KJn b. käsñas kiht seenekübara alaküljel, torukesed Kõnsaga seen oli tat`ikas - - kõnsad võeti küllest ära Jür c. õhuke kiht, kirmetis koore kõnts kui vähe koort oo pial, muedu koore kõnts, põle suurt `ühti; piimal oo tõmman kõnsa korra (hallituse) `piale, tuleb ää `riisuda, piim oo all ia Kse || habemetüugas – Trm **Vrd** kõnts¹

3. vara, rikkus seda va `tühja `kõntsa küll Phl; sel mehel om `kõnssu küländ San

Vrd kõnd³

kõnts² *kõnts* g *kõnsu* Muh, *kõnsi* Pöi lühike reis, *käik kõnsu peal oo sõrmkinnas ea küll; nüid oo kõnts`kõidud* Muh **Vrd** kõnsureis

kõntsakas *kõntsakas* kondine, lahja olend *See [hobune] oli kohe varsast sandik` sõuke kõntsakas; See on üks pisike mehe rääbus ka, muidu üks kõntsakas, kondid ja nahk Pöi*

kõntsama *kõnts(a)m*ma, *kõndsada?* hulkuma, kondama *kõntsass pääle` ilma piteh, ni ot's tüüard takah; hää no kül?*, *et sai tiidä?*, *muido` naanu ma` ilma piteh` kõntsamma, ja takah` ot'sma* [tüüart] Vas **Vrd** kontsama, kõntsima

kõntsane *kõntsane* Pöi Kse/g *-tse/* Saa Koe, *kõnsane* Mar/-ss-/ Mär Tõs Tor Hää/g *-tse/* Juu JMd VJg Trm Pal Plt KJn, *kõndsane* Kod Hls, *kõntsane*, *kõ-* Ris, *kõnsane* Jäm Khk, *kõntsane* Kuu, g *-se* kõntsaga koos *tie on kaik` kõntsane* Kuu; *ake sur igi kõnsane* Khk; *Maa` paergus alles märg ja kõntsane* Pöi; *ma` kallasi selle kõntsatsse vee ää* Kse; *ein ei tule kõntsase maa seest ülesse* (ei võrsu) Saa; *sie riist on väga kõnsane* VJg; *kõndsane one, mudaga segi segäne ja sodine vesi* Kod; *kaev` võeti sügavamast, siis oli kõnsane si vesi* Pal; *ukas ja kõnsane, kui ta põle puhas* KJn

kõntse n, g *kõntse* Aud, *kõntse* VNg; *kõndse* g *kõntse* Ran

1. *meremuda mere` kontse on roheline lima, mida tuul ajab` ranna` ääre kivede vahele* VNg; *sellega` väetakse` põldu, mere muda ja kõntse koos, üietse lamuse, mis meri` väl'la uhub` kalda` piale* Aud

2. *õhuke kiht, kile` lamba nahal` võetass kõndse ärä pääl, siss võtap* [parkimisel] *`pehmess, kui ärä om apandedu* Ran

Vrd kõnts¹

kõntsima *kõntsima*, (ta) *kõn(t)sib* Pöi Muh Kse Han; *Kõntsma*, (ta) *kõntsip* Nõo (vaevaliselt) kõndima; lonkima, kondama *Ta äi tee änam midagi, kõnsib niisammu koduse ja mere vahet; Kes kõik kõnsid kõnsib, see kõik marjad maitseb* Pöi; *lähme korra` kõntsima koa; tööd ametid põle mitte, kõib ja kõnsib` peale* Muh; *Kurese küla vanad tulad` kõntsides` loomi aamast; Suur poiss juba, mis sa muidu kõntsids, võiks natuke tööd koa tiha* Han; *Kes kõik koha läbi kõntsip sii tiib kõik, kos ja mesukese seene koskil kasvava* Nõo **Vrd** kontsima, kõntsama, kõntsima

kõnur *kõnur* g *-i* pajuviitsast võru seeliku alläares *pedäjä juurõ? ar? painudõdu?` alla` ündrigu veere` sisse, nõu? ol'li kõnuri?*; *ündriku vjir ol'l palistet, sääl ol'l kõnur siseh; kõik naisõ? tarviti kõnurit* Rõu **Vrd** kõnurik

***kõnurik** pl *kõnurigu?* = *kõnur` Ündrõgõlõ ummõl'di ala` vjirde sise poolõ` paañutõdu` paiu vitsa? - -` ül'ti et kõnurigu?* Rõu

kõnus → kõõnus

kõnõk *kõnõk'* pl *-gi?* kõnelus, vestlus *jutuss vai kõnõk'; ul'li? omma? joodigõ jutu?*, *kõhna? kõrdsi kõnõgi?* Se **Vrd** kõne

kõnõruss *kõnõru|ss* g *-sõ* Kan Urv(*kõ-*) Har Plv Lut(*-ss*)

1. *lohisti adra põllule viimiseks kõnõruss om üts harkpuu,` miñkaga` atra` tõistõ` paika om hää viiä?* Kan; *harkadra vedämises hobõsõ pañni adra ette, adra säll'ile atr sais kõnõruisi pääl; kat's kõnõrust, sõss tju pääl sais atr` ülhen, adra pää is putu? maa` kül'ge* Har || *purunenud ratta asemel vankri alla seotav teivas ku ratta tsõõr` kat'ski lätt, sõss pandass kõnõruss ala?, sõss saat ka tõhjälde kuu? tulla?* Har **Vrd** kõnor, künneruss

2. ristluud; luud-kondid *Kõnõrusõ_halutasõ?*; *Kõnõrusõ omma_nii`haigõ?*, *ei_tiiä_kas lätt vihmalõ vai Urv*

kõo- kase- *`kešel om illuss kõo mõts Ote; Napikõsõ painutõdi kõo tohust Urv; Kõllast`värmi`said kõolihist; kõo puust tetäse`vankrõ tsõõri ja`päälse?* Krl; *siss võt`ti kootuhe, siss`saie tule paa ala; kõo urva läävä jo`lahki, no_nakasõ lihe_tulõma Har; libõhõt te`ti kōopuu tuhast, tuust sai hūä lipõ; kõo mäih ol`l kõkkõ magusamp; kõo vitsaga_kõüdeti lahasspoolõ?* [puuäkke] *veerepuie`kül`ge kiñni?*; *siss ma_tul`li esi?* karast, *`ol`le sälätüüss kõo leheßsit sälähn Rõu; Nägo`valgõ ku?* kōotohk Se **Vrd** kõivu-, kõjo-

kõokanõ dem < kõiv`väikäne`kõokanõ Se **Vrd** kõjokene, kõokõnõ

kõo|kirg lepatriinu *kõokirel oma?* siibakõsõ? Krl

kõokõnõ dem < kõiv neo omma`vindsõ_syy`kõokõsõ? Har; *`kõokõsõ ladõv Rõu Vrd* kõjokene, kõokane

kõonõ *`kõo|nõ g -dsõ V(-tsõ Har)* kasepuust *`otsõ uma latsõkõsõ hällü jaoss`kõodsõ nõdõrmõ Kan;`kõodsõ luhidsõ Krl;`kõonõ annum Har;`kõodsõ vitsa? ol`li?*, *`minka aia`saiba_kiñni_`püürti?* Vas; *jatsk um`kõonõ puu ni um haabanõ Lut Vrd* kõivune

kõo|pess kasetael *siss korati kõopesso, kuivati är?* Vas **Vrd** kõjopess **-porovik** (puravikuline) *Kõoporovikka mi mõtsoh õks om pal`lo Se -seen* (seen) *Kõoseene?`ol`li_päält verevä?, alt`valgõ?* Har **Vrd** kõivuseen

kõostik *kõosti|k Se/-s-/*, g -gu Urv kaasik *Mäe all ol`l kõostik Urv; Tan kõostikuh om kah tatte Se Vrd* kõivustik

kõo|sõir fig (kasevitsaga nuhtlemisest) *Od_ot ma kae õigõ?, kos tu kõo sõir om, sõss näüss kas jääss ta`vingmine maha?* Urv; *lat`silõ andass kõo`sõira siss ku latsõ ei_`kullõ?* Har; *võtat kõovitsa, latsõlõ lüüt, vot kõosõir Se Vrd* kõivusõir **-tatt** kasepuravik *kõotat`t, ku keedät, lätt`valgõss Se*

-kõpa Ls kipa-kõpa

kõpakas *kõpak|as g -a Plt KJn SJn* kõlu *Niïd teräd mis aganate`sisse jäid`ol`lid kõpakad KJn; vil`la kõppid`üeldasse vahel kõpakates, niïd on`seaksed alused SJn Vrd* kõbu¹, kõpats, kõpped

kõpal valvel *Peab kohe na kõpal olema Mar*

kõpatama *kõpatama Tor JMd a. liigutama nii vagane, et ei kõpatagi mitte JMd Vrd* kõppama **b.** kergelt koputama *kõpatas`väl`les`akna`vasta Tor*

***kõpats** pl *kõpatsid* kõlu – Pil **Vrd** kõpakas, kõpped

kõpe → kõpped

kõperjas *kõperjas kõhn kõperjas inimene Plt*

kõpistama *kõpistama Nõo, kõppistamma Vai* descr tasa liigutama, kõbistama *vana inimene kõppistab tuas Vai; kaitis vai kolm`kirpu, nuu kõpistava ja jooseva Nõo Vrd* kõbistama¹

kõpits *kõpits g -a* puukäsn *Sie puu mädä, kõpitsad`külges Khn*

kõpitsama *kõpitsama Kod Trv, kõpitsamma Urv*

1. tasapisi askeldama, nokitsema *ma kõpitsan aset; kõpitsasima, panima räte ko`i`piäle Kod; Tiä ka iks kõpitsass ja tege umma`jõudu ja`tiïdmist`müüüdä Urv*

2. nakitsema, sügama *koer kõpitsab`kirpa Kod*

Vrd kõpitsema

kõpitsema *kõpits|ema* Pöi Muh L Juu Jür JMd Koe Iis Lai VIPö(-ä KJn) Puh Nõo, -õmma Röp; *kõppitsem(m)a* RId; *kõpitsema* Sa Käi Ris

1. tasapisi askeldama, nokitsema *Eks taat ikke `veiket `viisi tuamail kõppitse* IisR; *ta vahete vahel kõppitseb teha* Vai; *kõpitseb vasaraga äge kallal; kõpitseb `kingi teha `aasta läbi* Khk; *See ratas oo veel üsna `aitaja asi, kui - - natike kõpitseda siis söidab veel küll* Kaa; *Kauas sa seal kodu kõpitses, parem tule põllale töösse* PJg; *jäi kõpitsema `sinna tüö `juure* Iis; *nõgimine on nigu kõpitseb sial kallal, ei tee `jõutsast ja ruttu* Lai; *kõpitseb ikke näpu vahel kedagi teha* Plt; *eks ta kõpitse ikki viil üht ja teist teha, ta ju alles peris kõbus inime* KJn; *temä kõpitsep pääle tegemist* Puh; *mis sa kõpitsõt taah - - [öeld sellele] kes `väega tasatsõlt `tüütäss* Röp

2. toksima; kopsima *kõpitse tasake:sti see nael `seie `sisse* Khk; *Kõhu peel kõpitseb, naba all nakitseb, läheb sisse parsilps = aidavõti* Kaa; *esite es ole kõpitsemist* (uksele koputamise kommet), *es lopita* Pha; *Läheb külmaks, tihane kõpitses `akna taga* Pöi; *ükskord oli kerigos külm, siis akade sedaviisi [jalgadega] kõpitsema* Käi; *mis sa kõpitses jalaga sii laua all* PJg; *just nagu üks kõpitseks [muna] sies, nagu [kana] pueg* Jür

Vrd kõbistama²

3. soputama; kõdistama; sügama, kõhvitsema *kanad kõppitsevad sobistavvad, külite maas ja tieb `siivega sopp sopp sopp* Lüg; *kirbud kõpitsevad* Kse; *ma kõpitse (kõditan) tend natuke* Hää; *kanapojad kõpitsesid mulla sees - - neil ihu sügeleb* Saa; *kerp kõpitseb särgi sies* Ris; *kirp kõpitseb seilas* Koe; *mis sa kõpitses [öeld] kui sa - - sügäd `kuškilt* KJn; *Kas sul täi om sällän et kõpitset* Nõo || *nihelema laps akkab ema `kõrvas kõpitsema* Kse; *mis sa kõpitses, ku vakka põle* Aud || (suguaktist) *tõtta kõpitses iga mees oma jäo koa* Muh

4. pakitsema, kipitama, kirvendama *ma tunne et akkaks ihu seest nagu kõpitsema* Muh; *`kange kõhä kõpitseb rõnnus* Rid; *mutku akkab kõpitsema, kõpitsema, jüsku kõt`istab, sa pead akkama kõhima* Juu; *südame all kõpitseb* Jür; *Ihu sällän kõpitsep* Nõo || *fig kripeldama südä kõpitseb, suur mure* Tõs; *irmuga süda kõpitses* Tor; *tühi jutt kõpitseda inge peal nagu kõhä, et soaks aga teistele `reakida* Juu; *südä kõpitseb, põle nagu peris rahulikku olekud* KJn

5. mõni obu muidu uulega *kõpitseb (hirnatab) kui sa lehed `süia `viima* Khk

Vrd kapitsema, kopitsema, kõbitsemma, kõpitsama

kõpl → *kõblas*

kõplama *`kõplama* Pöi KJn, *kõblata* Nõo Ote spor V(-mma), *`kõplada* Jõh; *`koplama* VNg

1. kõplaga maad harima *`Kartuli `koplasin* VNg; *Seda karet äi `kõpla säel änam `ükski risti inimene; Ma `kõplasi oma `tuhlid sii ää, nüid nii kenad `puhtad* Pöi; *minev`aasta ma_lli ike kõbedamb viil, kõblassi `kartoli ärä* Nõo; *lähämi `kapstõid `kõplamma, siss nakasõ parembahe kasuma* Har; *Juur`viljä piät `kõplama, sõss tiä kasuss* Rõu **Vrd** kaplama³, kõblama

2. maakirvega mättaid raiuma, maad üles harima *hainamaid iks kõblatass, `kõplaga `raotass mättä? alt läbi, pillutass unikuhe; meil ei ole_muud iks kõblatu ku hainamaid* Kan; *`kõplaga kõblati maad vanast, `lүүüdi üless* Urv; *vanast ku maad es jõvva_`künda?, sõss `kõplaga_kõblati* Plv

3. künakirvega puud õõnestama `saega_lõigati pal'k maha[?], siss `kõplaga_kõblati `ussõ tu_puu sisest, te'ti ruuh Har

kõpl|hammas *kõpl amass* seakihv – Lei

kõplane¹ `kõpla|ne g -se Aud Kõp Hls, `kö- Hi(-lene Emm, -leine Phl) Kõpu elanik Kõppus (Kõpu poolsaarel) on `köplest Emm; Lühike ja lai, jüst kut kõplase söömapalve Rei; `tundsids [keelest] ära kes `olle `kõplane Phl; `Pootsis oo üks külla Kõpu ja seal oo `köplased Aud; `köplase (Kõpu kihelkonna elanikud), neil olli meestel pikä `juuse Hls

kõplane² `kõpla|ne g -se Pai Pee (väike sahk) arksahk, pärast sigines `kõplane, veike ühe obuse sahk Pai; pärast tuli `kõplane, ühe obuse sahk, `tiisel on ees Pee

***kõplane**³ pl `köplase (kartulisort) Krk

kõpp¹ *kõpp* Lüg Pöi Tor Puh int (löögist, koputusest tekkiv heli) `võeti siis leib `ahjust `vällä ja siis kõpp-kõpp, kõpp-kõpp `sinne alumise `kuoriku `külge, kui leib kobises, siis õli `küps Lüg; Raputab nii kenast seda [veski] `kinga kõpp, kõpp, kõpp, kõpp Pöi; Teed tasa kõpp kõpp ukse `pihta Tor; `saapa konsa teeva kõpp, kõpp Puh **Vrd** kapp⁵

kõpp² *kõpp* g *kõpu* VJg, *kõpi* Pöi

1. löök Ega sõrva päält lööb [tuulikuking] *kõpi* Pöi

2. ei ole tuule kõppu (vaikne) VJg

kõppadi-kõppadi *deskr* `Sõrmed õlid `konksus sedasi, siis `lasti (trummeldati) `vasta `lauda ikke kõppadi kõppadi Jõh **Vrd** kippadi-kõppadi

kõppama *kõppama, kõpata* Muh liigutama enne ta_p kõppa mitte üks tuts (ei tee midagi); *vai ep saa kõpatagid* kui nuiaga `pihta annad Muh **Vrd** kõpatama

kõpped pl *kõpped* spor Jä ViK, I KLõ Ran; hv sg *kõpe* (väljatuulata) kehv, kerge viljatera või tühi kest, kõlu kaerakot't `anti, *kõpped ja kõluivad kõik sees* Pee; *kõpped on praht ja `kerged terad segamini* Kad; *kõpped anname kohe lammastelle ette, egas neid `veškille `viigi; magaski kõpped* (magasiaidast laenatud vilets vili) Sim; *tõisskõrd ku `lastse sarjass läbi, siis sarja `piäle jäävad kõpped; kui kuiv `uassa on pali kõppid; `kõlkad ja kõpped niid one obesetoit* Kod; *kõppeid jahvatati sigadelle; kui tuulati, kõpped läksid taha`poole, peris terad jäid ette* Lai; *vii lammastele kõppid ette, [las] nosivad* Pil || *peenikesed oksad pane kõppit pliida ala* Ran **Vrd** kõbe², kõbu¹, kõpakas, kõpats, põpped

kõppe|tera *tuumata, kerge viljatera kõppe terad olid `kergemad, tuul viis nad `kaugemalle [tuulamisel]* Lai; *kõppeterad ehk alusterad, mis tuul `alla lükkas, `kaugemalle* Plt

kõppima *kõppima* hum liikuma, minema süägä, siis `suata kõppima `kafja Kod **Vrd** kõbima¹

kõppu *kõppu* Muh Mär Han Tõs Tor Juu JMd JJn Koe, *kõppu* Kaa Rei on *Mets oli `vaikne, äi kippu ega kõppu* Kaa; *Pole sest änam kippu ega kõppu `kuulda olnd* Rei; *seal põle mette kõppu kõbinad kuulda, seal elatse nii vagaste* Muh; *Tuas põle kihu äga kõppu, põle inimese `ingegi* Han; *kõik on vagane värk, ei kõppu ega kappu `kuškil puol* JMd; *kui `sinna `jõutsime, ei old kõppu ei kappu enam* JJn **Vrd** kappu, kippu, kõbu⁸

kõppu-kappu *mitte midagi* Pole `kuškil kõppu kappu `kuulda Koe

kõps¹ *kõps* Pöi Muh L(g -o Mar Kul) K Trm M TLä Har, *kõps* Jäm Ans Khk Emm, g -u (kergest löögi- või astumishelist) *Ma kuuli enne üks kõps käis* Pöi; *viimase kui kõpsu kuuled ää* Kir; *Üks kõps käüs ning mia `kuulsi üles* (ärkasin) Khn; *lammas lööb ikke `jalga `vastu*

moad kõps ja kõps Juu; ma olli suvel `õhta ütsindi kodun ja kuule äk'ki kui üits tuleb `küüki, kõps, kõps, kõps ja akkab kolisteme Hel; kui ma `kõndsi nõnde saabastega, küll `ol'li siss ilus `kuulda nu kõpsu Ran; esi lüüüb jalaga `kõpsu kah, ku ta toda är-moonikut röögitäb Nõo || kerge löök löö kõps `pihta, jo siis `aitab Khk **Vrd** kops², kõpsakas¹

kõps² kõps Muh, kõps g -u Sa(g -i Pha) kõbus, tragi ta ise nenda kõps veel. `sõuke kõps vanames Khk; see veel kõps mees Kär; üks va roonu mees oo, peab õte suur kõps veel olema Muh **Vrd** kaps¹, kõpsakas², kõpsis

kõps³ kõps Krk, g kõpsu Hls (vanast inimesest, raugast) vana inimese kõps - - temäst ei saa midägi, et ta üt's inimese eñg om, ei ole midägi tegijat Hls; vana mehe kõps Krk || pude, rabe puu om nõnda kõpsus lännu, ku ta mäda om Hls

kõpsahtama kõpsahtama kõpsatama satte maha, kõpsahti inne Plv **Vrd** kopsahtamma

kõpsahuss kõpsa(h)u|ss g -sõ kõpsatus mis sääl maha sattõ, üt's kõpsahuss ol'l; upin sattõ maha[?], kõpsa,uss ol'l ennede Har **Vrd** kopsa(v)uss

kõpsakas¹ kõpsakas nõrk löögi- või kukkumisheli `ol'li `veike kõpsakas KJn **Vrd** kopsakas¹, kõps¹

kõpsakas² kõpsakas Põi Jür, kõpsa|kas g -ka Khk Krj kõbus, tragi üsna kõpsakas veel, vanama inimse `kohta `eetasse Khk; see on `seitsme`kümne `aasta `kohta veel üsna kõpsakas Krj; Oli `ästi kõpsakas vanainime, käis viel jala kirikus Jür **Vrd** kõps²

kõpsama `kõpsa|ma Tõs Hää Jür Kod Ran, -mma, da-inf kõpsada Har Vas; `kõpsama Khk

1. (kergelt) lööma, kõksama `kõpsa korra `pihta Khk; [lambatall] `Kõpsab `jalga `vasta maad Jür; `veike [kivi]nõkikene väl'jän, `kõpsab vikatiterä ärä; ku akad piä `puult silitämä `müüda `selgä, siis [kass] `kõpsab saba kõhe `püüsi Kod; voonakõnõ `kõpsass `jalga `vasta maad Har; siss `pañti pessokõnõ kivi pääle, kõpsati õñne, nii ol'l tuli väl'äh Vas **Vrd** kopsama, kõksama

2. hüplema; lonkama Oli juba omiku kõpsates pussi (autobussi) peale läin Tõs; kutsuti `kõpsaja `rätsep - - et ta limbass, tõine jalg `ol'li veidike lõhemb, siss kõpsass Ran || fig kepsutama Vaata mede juñdsut, käib teine juba, `kõpsab `müüda tuba Hää; voonakõnõ käü mässäten ja kõpsatõn nigu lat's Har

kõpsatama kõpsat|ama Jür Trm Plt KJn Puh, -eme Hls San kõpsti kukkuma Kell kõpsatas kääst põrandalle Jür; kõpsatab, mõni `veike asi kukub KJn; laits läüts maha nõnda ku kõpsati Hls **Vrd** kopsatama, kõksatama, kõpsahtama

kõpsatumma kõpsatumma kõpsatama upin kõpsatuss, satass maha[?]; upin kõpsatu, ku sattõ maha[?] Har

kõpsauss → kõpsahuss

kõpsima `kõpsima Rid Mar Kse Hää Jür JJn Koe VMr, `kõps|ma, Trv Krk Puh Plv Se, -me Hls, (ma) kõpsi(n); `kõpsima, (ta) kõpsib Jäm Khk VII Emm Rei

1. (kergelt) lööma, toksima mis sa kõpsid oma kepiga paigal; kis si `kõpsis `akna `pihta Khk; Jääras nii kuri, et kõpsib jälaga vastu maad Rei; mõni raiob ehk, teine `ütleb, mes sa seal kõpsid Mar; Poiss `kõpsis kiiniga mul `ulka võsa maha Jür; `keegi `kõpsis `aambriga JJn; kõpsib `vääkse vasaraga Trv || mõegaga `kõpsis [vöösid] kududa nõnnagu VMr **Vrd** kopsima

2. kergelt käima, kepsutama; vähehaaval astuma nii `köpsides tuli, seisatas `meite värava taga koa VII; Noorpaar läks teed kudi `köpsides Rei; `enne keisin ikka, tulin kodu `jälle `köpsides, aga nüüd änam ei saa Rid; suured `kõrge konsaga kingad `jalgas, läks nii `köpsides; `õues, sii natuke kõpsi edasi tagasi, kepp kää Kse; Mis viga kõva uulitsa pial `köpsida, katsu maal ka Jür; `lambatalled kõpsivad Koe; vana inimene kõpsib `kõndi Trv Vrd kepsima, kõksima

3. on kui sui läbi paljaste `jalgedega kind oled, siis sügise nii paksud tallad, üsna `köpsivad Khk; `saapa `köpsva jalah Se

kõpsis `köpsis Tõs, `köpsis Jäm Khk VII tragi, kõbus kes vana inimene oli ja `terve oli, [siis öeldi] nii `köpsis veel Jäm; see on suur `köpsis [vana]inimene VII; tä alles `köpsis inime Tõs Vrd kapsis, kõps², köpsa

kõps|kasuka|mees kiitleja, hoopleja pole selle koht nenda `kordas midagid, see muidu kõpskasuka mees Krj

kõps|kasukas fig ebapiisav talvine üleriie – Muh **-king** (kõrge) kontsaga king Tüdrugal olid uued kõpskingad jälas Emm; se käib `kõrge apsatiga kõpskingad `jalges, isi na `uhke Juu; Kõpsking ikka noorte jalanõu Jür Vrd kopsking

kõps-longati deskr Kellu äi ole õieti seina peal, lonkab, teeb peale kõps longati, kõps longati Pöi

kõpsna `köpsna Urv Har kõpsumine, kõbin `Kaeda õigõ_mis tu `köpsna säl iijn om Urv; ma_tul`li `kaema, mis sääil edetarõn om, Jaani tulõ `köpsnaga sääilt Har Vrd kopsna

kõpsnahe kerge(jalgse)lt Oll üt's vana inemine -- karaás [vankrilt] maha?, tenäás ja läts `väega `köpsnahe Ráp

kõpst kõpst kõpsti meil `juuške jähness `tarre, `tul`le õkka `sisse ku kõpst Võn

kõpsti `kõpsti Lüg Muh Mar Tor Hää Jür JMd Koe VJg Trm Plt Trv Hls Krk Puh San Har Plv

1. desk (kõpsatusega) `ninda võttab `enge `kinni ku `kõpsti Lüg; lõin kepiga `kõpsti Mar; lapsed `kargavad `kõpsti Hää; jala kand käis `kõpsti vasta muad Plt; sat`te maha ku `kõpsti Trv; `kõpsti oli poiss maan San; timä karaás nii nellä jalaga üteli: `kõpsti, `kõpsti, `kõpsti Har

2. äkki, ootamatult karand õlast `kõpsti `kinni Mar; `ol`li `kõpsti tuas Tor; `tõusis `kõpsti muast üless JMd; poeg tuli `kõpsti kodu Trm

Vrd kopsti, kõpsti

kõpsu¹ `köpsu l õ ö m a Pöi Muh Kse Tõs PJg JMd Plt KJn Hls Krk Nõo Har, -o Mar Kul, kõpsu Jäm Ans Emm kepsutama, kepslema mis tallestel viga `köpsu `lüia, kõhud täis Khk; talled lõövad `köpsu Emm; sa nagu kits lõöd `köpsu Kse; vars lõöb `köpsu Tõs; `lambad lüevad `köpsu, kui `kuera näävad JMd; talleke lõöb `köpsu aadikus Trm; üt`is ehen, tõise perän [talled] puha tuleve `köpsu lüvvän Krk; meil omma `väega lüstiliku hoonakõsõ?, lõövä `köpsu ja `karglõsõ `pistü ül`ess Har Vrd kepsu

kõpsu² ei kõpsu ega kapsu mitte kõige vähematki ei ole `köpsu egä `kapsu kuulda KJn Vrd kipsu, kõpsu-kapsu

kõpsu-kapsu on isa oli söõnd laua ääres ja siis veel ei olnd `köpsu `kapsu `kuúskilgi [kuulda] Pil

kõpsuma `kõpsuma Khk/kö-/ Mär Aud PJg Juu Ann Plt Puh/-p/ Nõo(`kõpsma), (ta) *kõpsub*; (ta) *kõpsup* Puh

1. (kergelt) kõpsudes liikuma `pulmas ikke `öeti vanaste, kelle jalg kõpsub, selle suu matsub PJg; *tal on nii ea meel, et võtab jala `kõpsuma Juu; jala kand kõpsub `vasta muud Plt* || kepslema, minna kippuma *obu kõpsub ees* Aud

2. (tuhmist katkelisest helist) `pähked `kõpsuvad ammaste all Khk; *jalg kõpsub kõps, kõps* PJg; *sai kepiga `leibu kõpsutada pialt: kui nad `kõpsusid, siis olid küpsed Ann; latsel `vastse kängä jalan, lähäb nigu kõpsub Nõo Vrd* kopsuma¹, kõksuma

kõpsutama *kõpsutama* Pöi Muh L K I(kõpso- Kod) Ran Puh, -eme Hls Krk; *kõpsu|tama* Khk, -dama Emm, *kõpsotama* Ris

1. korduvalt kõpsudes lööma; kepsutama *Nõnda kõpsutasid `tantsida* Pöi; *lammas kõpsutab `jalga kui `koera näeb* PJg; *ta istub, kõpsutab pulgaga ise `vasta laada ust* Hag; *lүүb `jalga maha, kõpsotab `jalga* Kod; *kõpsute `jalgu, sõss ei akka kül'm* Hls || fig *näl'g istub ahju lõukel, kõpsutab `jalgu, vik's`saapad jalas* Hää **Vrd** kopsutama, kõksutama, kõputama

2. (tuhmi) katkelist heli tekitama *akkas `pähkid kõpsutama; kõpsudab leva koorust `süia* Khk; *kõpsutab oma `uusi `saapaid* Trm || *Üks tüdreks kõpsutas voki taga, ikke et täna nel'laba, täna nel'laba* PJg

kõputama *kõputama* Pöi Muh L K Trv Krk TLä Kam Plv, *kõpputamma* Lüg, *kõputama* Kaa

1. koputama, kergelt lööma *vahi kie sääl `ukse taga kõpputab* Lüg; *Ma `vaata, et nad (pulgad) [augu] `kohta `lähtvad, kõputa sa vähe `pihta* Pöi; *kõputa `raanda vits `peale* Kse; *kõputab tasakeste uksele; kalamees ei tohn `vasta paadi parrast kõputada* Tõs; *kõputab `enne ukse `piale, kui `sisse lähäb. `ennem põld seda `moodi, nüüd akkasid kõputama* Juu; *kõputas kiviga `piale* JMd; *kõput' tasakeste usse `pääle* Trv; *külmäge kõpude `jalgu üt `tõiste `vastu, senigu na `lämmess lääve* Krk; *ta sääl tokiga sedäsi kõput iä `pääle* Nõo || vähehaaval raputama [tuuliku] *king, seal `külges on kõlgut ja see kõputab villa kivi `silma* LNg **Vrd** kõbutama, kõpsutama

2. nokitsema, kõpitsema *`talvega kõpputab `valmis (asja, töö)* Lüg

3. (hobust) sõidule ergutama; kihutama *aga ta kõpotas obosega `kangeste; mes sa sii kõpotad; läheb aga kõpotes `peale, põle `aega üht* Mar; *peremees `ütleb poisile, kõputa ikke oost taga, et sa jõuad ää* Koe

kõra *kõra* L spor Ha, Amb JMd Pee Koe Plt KJn, *kõra* Käi Ris

1. kella või krapa tila *kellal oo jo, mis `jälle `loome `kaelas oo, nendel oo kõra sees mis sis kõliseb* Mar; *rõksod olid puust, kaks kõra sees* Vig; *rõksu kõra tolgub rõka rõka* Tõs; *kui kõra ää kaob, siis kell ei kõlise änam `ühte* Ris; *krapid [lehmadel] `kaeles, niuke puust oli `tehtud, kaks kõra oli sees* Juu; *kella tila või kella kõra* KJn || fig *mis krõpe kõra sa mol järel oled* Mar **Vrd** kõras

2. pej *kõra oo kella `lõõja sõemunimi* Tõs

3. härjasoor – Mar **Vrd** kara¹

kõrahama *kõrah(h)ama*, (ta) *kõrahass*, (nad) *kõrahasõ?* Lut; *es kõrahha?* Rõu kõrisema Ni₂ *kavva visati leeväterri `vasta `saina, ku inämp es kõrahha?, sõss es panda?*

inämp aganit mano Rõu; kon miä kõrahhass, timä (hobune) `pistü `kargass üless Lut Vrd kõrahtamma, kõrama

kõrahtamma *kõrahtamma Rõu; ipf kõrahti Vas = kõrahama vanast ol' visat `vasta `saina `vil'jä, ku kõrahti, siss ol' pant viijl aganit sek'kä Rõu Vrd kõratama*

kõrahamma *kõrah(h)umma Rõu Vas*

1. krõbedaks muutuma *ma unõhti kardoka `ahjo, ar ol'li_päält kõrahunu?* Rõu Vrd kõratuma

2. külmuma; kahutama *maa om päält kõrahunu; viij `pääle om iä kõrahunu Vas*

***kõrahuss** *krabin, kõrin mul om sääräne elu nigu jänessel, eka kõrahust ka piät `pel'gämmä Har*

kõrama *kõrama, (ta) kõrra kõrisema muidogu kõrra inne Plv Vrd kõrahama*

kõra|pulk *vankri vahepulk (ühendab liigendvahepuu keelikut seasuuga) – Rid*

kõras *kõras g kõra kella tila kaela kellal oo kõras Mär Vrd kõra*

kõratama *kõratama Kod Lut (järsust katkelisest helist) vanad nüäbid visati lemm-kippu kui kõratas Kod Vrd kõrahtamma*

kõratuma *kõratuma krõbedaks, kuivaks muutuma ku_haina pääväga kõratusõ?, päält kõrrõss `tõmbasõ?, siss tulõ palada?; Karaški viijr ol' häste? ärä_kõratunu Har Vrd kõrahamma, kõrõtama¹*

kõrb¹ *kõrb (-r-) Kul Mär Aud Pär, g kõrvi (-r-) Pöi Muh Mar Tor Hää Saa Jä VMr VJg Sim Iis TaPõ M TLä TMr San Har Plv, `kõrvi Lüg Jõh IisR, kõrbi Mar Vig, kõrbi Vld; kõrv g kõrvi Lä(kõrv LNg) Juu VIPõ Krl Har, kõrvi Ris(-ö-) Kos Jür Har Rõu Se; kõrb Jäm Khk Mus Kaa Rei, kõrb Hi(g kõrbi Emm), kõrv Khk Pha VII Jaa, g kõrvi; korb g `korbi Kuu Vai(n `korbi), `korvi Kuu VNg(n `korbi)*

1. a punakaspruun (peam hobusest) *Kõrb obu on `ruske lehmaga `ühte `karva Jäm; musta kõrb on tumem [kui] punase kõrb Khk; Kollase kõrb; Valkjas kõrb; Tume kõrb; Sinise kõrb Pöi; kõrb obo - - pole ponane ja pole mette most ka end Käi; `paatjas kõrb Mär; kõrb oo `mustjas punane; kis põle üsnä `valge mette egä must, see oo kõrb; kõrbid `juussed, põle naa `valged mete Vig; põtr oo kõrv, obuse `moodi Kse; Jürisi ja Marisi, `kõrbi obusi ja kõveri puid on maa `ilmas kõige `rohkem Hää; kirsii kõrb, mis tume kõrvid on VMr; kaks `val'kjad `kõrvi `ärgä tõi luadale Kod; kuu om kõrb, ta om suur ja punane, sõss ku ta tõususs Krk; tugev kõrb obene `olli Nõo; kõrvil obõsõl iks must liht ja and Har; sõsalik om vahakass vai sääne kõrb Vas*

2. s punakaspruun hobune *`Kõrviga `käisima `sõitamas Jõh; Selle kõrvi ta müüs oort äe Pöi; kõrbil oo mustad sabad ja mustad lakad Vig; taluinimesel ei ole paelu `kõrvisi Hää; `kõrbel `rohkep om musta ännä Krk; ma lää täämbe `ende kõrvige Hel Vrd kõrbjass*

kõrb² *kõrb g kõrve hv Pöi(n kõrbe), Amb Iis(n -r-) Kod/n `kõrbel, `kõrve Lüg IisR(n `kõrbe), `kõrbe Hlj Lüg; n, g `kõrbe IisR Jür Kam, kõrve HJn JõeK JMd VJg; kõrb g `kõrbe Jäm Kaa Pha Rei, kõrve u Khk(-b-) Mus; korb g `korve Kuu; n, g `korbe Vai suur, põline (okaspuu)mets sidä `üöldi ka et, `korve `vaimu `jälgie pääl, et siis sield [eksinu] enämb `väljä ei saa Kuu; `käisivad `kõrves `jahti pidämäs Lüg; älä sa mäne `sinne, `sinne `korbe `eksid Vai; Tümina kõrb, vana roonu mets sääll Khk; meitel viisid [hunid] ühekorra talle viisid ää - - Irrema `kõrbe Kaa; kis siit läbi soab, sie nagu igavene `kõrbe Jür; akkame `kõrbe minema JõeK; vihma kul'l, kui ma `kõrves käisin, siis ma nägin, ega sie välimaale ei*

tule Amb; metsa ja rava mua on kõrve JMd; nigu `kõrbe, suure mõtsa vahiva `vasta Kam Vrd kõrvemets

kõrb³ *kõrb* (-i-) g `kõrbe Vig Koe Vön/-õ/, *kõrve* Amb Ann Puh; n, g `kõrbe spor L, Lai VIPõ M Ran Puh Kam Ote, `kõrbõ Khn V, `kõrve Kul Mär, `kõrbe Khk VII Emm; *kõrb* g `kõrbe Jäm Ans Khk, *kõrve* Pöi; *korb* g `korbe Kuu(-ve) VNg viljatu, kuiv, liivane maa kutsutasse `Taugebe *kõrb*, *pole* `metsa pael, *mõni* arvik puu (Undva ja Kalmu küla vahel) Khk; *See paljas kõrb sääil*; *Kõrved ikka `sõuksed liivased Pöi*; *Linnussel oo `kõrbe einama Muh*; *paljas nagu `kõrbe, maa on `kõrben Var*; *Egä sui karjama puhas `kõrbõ Khn*; `kõrbe mua nõmme mua, mes alati kuiv seesäb Kod; *see on siande va `kõrbe palu maa, midagi ei kasva pääl*; *eenamal kuju `kõrbe kotus Trv*; *üit's kadaje `kõrbe, ei kasva sääil kedägi `einä Krk*; *kõnnu maa om serände alamb maa vai `kõrbe Ran*; *kõrbõ?*, *koh om pik`aline liiv, valu liiv* Se || *üks tühi kõrb on, niid on rohi juba üle kasund* (sõjas hävitatud küladest) Ans

kõrb⁴ *kõrbenud pudrul kõrb* nagu juures Saa Vrd *kõrbe-*, *kõrbene*, *kõrve-*

kõrb⁵ → *kõrv*¹

kõrbakas *kõrba|kas* g *-ka* kidur, haiglane *See laps oo naa kõrbakas, ei sellest tervet inimest tule* Han

kõrbama `kõrba|ma, *-da* Kod; `kõrbam(m)a Krl Har, *kõrvada?* Rõu Plv, *kõrbada?* VId/-aada? Lut/

1. *punetama päev `kõrbab, päev `vaatab tagasi, ommen on vihimä; ehä `kõrbab, õege ele ja sädendäb, ommen tõiss `ilma* Kod; *`pil'vi `kõrbass perah `päivä; ku õdagu puult taivass roosa om, siss üteldäss et `pil'vi `kõrbass* Plv

2. a. (leegiga) *kõrvetama Kõik' [sea] haarasõ ja_karva_kõrvati? ilusahe är?* Rõu; *tuli um är? kõrvanu? `rõiva?* Plv; *kõrbatass, pandass tsiga pakkõ pääle ja `ol'giga palotõdass haarasõ `maahha* Se || *kütist tegema vaja sõõrd är_kõrvada?*; *tulõga üle kõrvadu sõõrd* Rõu

b. *kuumutamisega liialdama, sõestuda laskma sa_ `kõrbõt taa pudru paa `perrä, ku sa nii suurõ tulõ tjit* Har; *kartoka? `kõrpsi? ar?* Rõu || *tšärisess ku katai `kõrbass* (kurjast inimesest) Krl c. *kuumusega taimi kahjustama päiv kõrvõss vilä är?* Rõu; *põud om, väega är_ `kõrbass vilä* Se

3. *kipitust, kirvendust, kõrvetist tekitama süä `kõrbass, kui palotaja `rindu all `kõrbass* Rõu; *Mul om nõgõstõga kõrbatu kubla käe pääl; `kõrbaija [päike] ta nigu kõrvõtass inne* Vas; *sääne `kõrbaja viin, võtt `kurku; `tiasõ (taim) ka `kõrbasõ?, `tsuskasõ?* Se

Vrd *kõrbema, kõrbuma*

kõrbe- `kõrbe- Lüg Pöi VJg Nõo, `korbe- Kuu VNg *kõrbenud, kõrbemis-* *Ega `mustaks `tohtind `lassa [ubadel] `mennä, siis kohv jäi `korbe mekki* Kuu; *`korbe `putru* VNg; *`villase `kõrbe ais* Lüg; *`Kõrbeais oli juba `lahti, mine ruttu Pöi; supp on `kõrbe magu* VJg; *puder om paapõhjan palama `lännu, nüid aab `irmsat `kõrbe `aisu* Nõo Vrd *kõrb*⁴, *kõrbu-*, *kõrve-*

kõrbema `kõrbe|ma, *-da* RId Muh(nud-part *kõrven*) Rid Mar Var spor Pã(-õma Khn), KPõ I Äks Plt, *kõrveda* Puh Nõo(-ta) Ote; *`kõrbõm(m)a, kõrvõda(?)* V(-mõ Krl; *kõrbõda?* Rõu Vas); *`kõrbõ|me, -de* San; *`kõrvema* Pöi L(*kõrvema* Vig) Juu Pee Koe VIPõ, *`kõrvema* Ris; *`kõrbema* S; *nud-part `kõrbend* Vai, *`kõrbenu* Hls, *kõrvenu* Trv Krk

1. *kuumuse mõjul tumedaks tõmbuma või sõestuma niid see liha `kõrbend tükkis panni_bäl ära* Jäm; *puder `kõrbeb εε kui sa_p liiguda mette, üsna sõöks tõmmab tanjud*

Khk; ülearu tohi ju kütta mette, levad `kõrbevad ää Muh; et kõrvema ei aka, `lasti püüli jahu koa natuke `sisse [hapurokale] Vig; Kuivatsis `kõrvede vili vahest ää Han; `Kõrbõn liha ais tulõb ninä Khn; tänä on pudru nii `põhja `kõrvend Juu; kärsa ais on kui riie lähäb `kõrbema Sim; ära lase liha ära `kõrveda Äks; pada om `põhja kõrvenu Nõo; `Tat'rigu `putro keedeti `väiku tulõga?, mud'o kõrvõss `põhja Rõu; rasõv jo nii är? kõrvõno nigu rüä terä siseh Ráp || tugevasti päevituma kael nenda `päikse kääs ää `kõrbend Khk; kõrbenud 1. pej hukkaläinud; ebaseeldiv Emä ikke üttäl et uo `teie `kõrbened `lapsed `õmmetegi, ülä`annetust ku tegimä; `kõrbend ais lähäb nenä Lüg; eks vana Jaen ond ka üks `kõrbend küis, `kangeste oma `poole `tõmbaja Mus; pudrul on nii kõrvend mekk sees Juu; sina vana kõrvend koit VJg; igävene pääst kõrvõnu? (kohtlane), kohe sa `hindä meelest piässi ka minemä Kan; kõik' kotuss kõrvõnut `haisu `täüs Har 2. (värvitoomist) pudru `kõrben, pidi paled punases tegema Tõs; Kõrb on `seuke punakaspruuñ [hobune] -- `kõrbenu `värvi Hää; temä olli `villu `värmin, saanu `seantse kõrvenu Krk; `korssi `leeskeid, `saiõ värm nigu kõrvõnu Har

2. põuaga ära kuivama mis `kõrgemad maad on, säääl rohi `kõrbeb εε kuiva ajaga Khk; On üks `sõuke va põuane aeg, kuiv pala, kõik `kõrbeb Põi; see einam oo nõnna ää kõrven et Muh; kui pala oo siis [kapsataimed] `kõrbevad ää Mar; karjamoja oli `kõrbend, lehmad `aantsid vähä `piima Kos; ku'gid `kõrvesid ää, ma ei saand kedagistki Pee; kiik kohad on ärä kõrvenud `pal'lasse Vil; aga mõnikõrd põvvaga, kõrvema vili nii ärä et, ei saana seemet ka tagasi Nõo; vili ol' ala `kõrbõnu Har

3. (maha) põlema [maja] `kõrbes tänudi `talve ää Vän; mets põlema läenu, kõik ära `kõrbenu oksad, lehed ja marjad Hää; taa nõuõr võsu kõrvõss üle ja ol' läbi kah Har; katai kõrbõss niku? `tütriku? tõõlasõ? Vas || fig ta on nii äkilene, kas pista või kadakas `kõrvema Plt

4. fig (tugevast janust või kirvendusest) suu `kõrbeb (haiguse ajal) Jäm; süda `kõrbeb sihes εε, nii jooma jänu on Khk; Jänu oli nii suur, et keel `kõrbes Rei; ei või `moosi ka `süia, akkab `rindus `kõrbema (kõrvetistest) Var; `aigel süda `kõrbeb, suur palavik Tõs; meestel jooma järel süda `kõrbeb sees nõnna et Juu; luomad on kõikse pääva juomata, `kõrbevad väilal VMr; süda `kõrbeb, tahaks `juua Lai

5. punama, punetama; helkima täna oomigu [taevas] punas ja `kõrbes nii `kangest Jäm; [kui taevas] oomiku `kõrbeb, akab sadu `tooma Khk; Kui täna veel selle põha `õhta `taeva `kõrbema pani siis on pitkalt tasast `aega Põi; põhe `kõrbeb, kui `viskab [virmaliste] `valgust ülese Var; koit `kõrbõb Khn; kui omiku poolt `kõrbeb, taevas punane on, siis piab vihmaseks minema Hää; taevas `kõrbeb, sijn tähendäb ilust `ilma KJn

6. fig ebaõnnestuma Ta oli seal `põhja `kõrvend -- `lasti `lahti [tõölt] Põi; sa oled ikka pisut `põhja kõrven (hilinenud) koa (ehalt tulekuga), päe juba `pooles `lõunas Muh; Omega põhja kõrbema Emm; ol'lin sepa tüüs, nüid ma `kõrbesin `väl'la (jäin haigeks) SJn

Vrd kõrbama, kõrbenema, kõrbuma

kõrbene `kõrbene Lüg, `kõrbnõ Plv kõrbenud tänä on supp paa `põhja akkand, on `kõrbene magu Lüg; pliidi alt tulõ `kõrbnõ `haisu, mis tah `kõrbõss Plv **Vrd** kõrb⁴

kõrbenema `kõrbenemma, -ä Lüg; `kõrbnema, -mä Kod(-rv-); `kõrvenema Puh; `korbenem(m)a VNg(-rv-) Vai kõrbema **a.** kuumusest tumenema, sõestuma `putru `korbenes pada; kui `liiga kovast `korbenes, siis `kastas [leivad] `märjast VNg; `linnassed

`onvad `ahjus `kõrbenemmas Lüg; `riided `korbenesivad sääil; `putro `korbeno `pliida pääl Vai; liha ärä `kõrbnend puhas, on pruum; kõrvad õlid `lammal ärä `kõrvnenud Kod
b. põuaga väga ära kuivama kos käre kruus, vili tükib `kõrbnema; `kange koevaga vili `kõrbnes ärä Kod **c.** põlema (süttima) `minge `karjamaad `kussutamma, sie `kõrbeneb `vällä kõik Lüg **d.** fig kui süda `kõrbeneb, siis süda ajab tulist vett `vällä, siis siest `aigetaab Lüg

kõrbjass `kõrbjass kõrb hobune – Hel **Vrd** kõrb¹

kõrb|muda meremuda, adru kõrbmuda oo [põllule] kõege param, kõrbmuda oo va pärss Muh **Vrd** kõrs-, kõru|muda

kõrbnema → kõrbenema

kõrbnõ → kõrbene

kõrbu- kõrbe- jahu kõrdil om `kõrbu maik Hls; nüid kõrvedets `lamba päid `jalgu, `kõrbu `aisu kik'k kotuse täüs; `rõõva `kõrbu `aisu tule Krk **Vrd** kõrve-

kõrbuma `kõrbu|ma Häa Saa Trv Ran Nõo Rõn, -me M; `korbuma Kuu

1. kõrbema, söestuma Ega void [jahu pannil] `korbuma `lassa Kuu; pead suppi liigutama, `kõrbub mud'u `põhja Saa; liha läits panni pääl `kõrbuma Trv; kardule `kõrbuve tulen Hls; puder om paa `põhja `kõrbunu Krk; levä `omve ärä `kõrbun Hel; pot't om `väega usin `põhja `kõrbuma Ran; piimäga puder tuu `kõrbup `põhja, rasvaga puder ei `kõrbu nii Nõo

2. päikese käes ära kuivama Nää hein hakkab juo `korbuma Kuu; ein `kõrbuss ärä, kus kutsiratsigu liiva maa; vili är `kõrbun kuivage ja närutsess jäänu Krk; kõik vili `kõrbub nurme pääl ärä, päiv nigu kõrvetab jälle Nõo

3. fig ägestuma nigu kadaja agu lääb `kõrbuma, kui vihale lähäb Ran; [kuri inimene] lähäp nigu kadajass `kõrbuma Nõo

4. (janust, vaevavast enesetundest) söä `kõrbub Hls; meä egä päe jää `aigepess, süä akkass sehen `kõrbume Krk; Suu kõrbup (janust); südä `kõrbusi tolle `juumise pääle Nõo

5. punama, punetama pilve `kõrbuve, roste pilve om `taevan Krk; taevass `kõrbub, ilma lähvä `ääle Ran

Vrd kõrbama

kõrb|ummikas suur laine ari oli iess ja alt oli `õenes, kõrbummikas tuleb `paati JõeK -vahanõ pruunikaskollane vahelik om sääne kõrbvahanõ Vas

kõrd → kord¹, kord²

kõrda → korda

kõrda|malk `reele pannasse - - kõrdamalgaad rajabu `otse `peäle Vig

kõrdameti `kõrdameti kordamisi – Har

kõrdane → kordane

kõrdapa paremini korda siih lätt [töö] `kõrdapa, siih olõ õi mut'itaija Se

kõrda|pite -pite Kan Plv Se(-t'), -pit(t)e Vas Räp korralikult mi sa tan lössötät, tii_ `kõrda pite Kan; Ar^o sa^o naaku possõrdama, tii^o tüü kõrdapite Vas; Ma küt'ti kül_sanna `kõrda pitte, a lõõna^o õks om nõrk Räp **Vrd** kõrda|piten, -piti

kõrda|piten -piten Urv Har Rõu, -piteh Vas Se, -peten Urv Har

1. korralikult A ku magu es olõ_ `kõrda peten `puhtass tettü, sõss tuu supp ol'l nii `mautu Urv; no om ilosahe `kõrdapiteh `rõivil Vas **Vrd** kõrdapite

2. kordamööda, järjest `haiguss ei jätä ütteri, tuu võtt kõik' läbi `kõrdapeten Har

Vrd kõrdapiti

kõrda|piti San Röp Se

1. kordamööda, järjekorras, reas näet ku_läävä_`mäele, `kõrdapiti San **Vrd** kordapidi

2. korralikult tii `kõrdapiti, teku_i ülekõrra (halvasti); *Hummogolt tohi_s* [naine] *muid'o* `karja saatmage minnä_ko linik pidi `kõrdapit'i pääh olõma; `tüt'rik pidi kõgõ `kõrdapit'i `rõivel olõma Se **Vrd** kõrdapite

Vrd kõrdapiten

kõrda|pitih korrapäraselt *kuat kangast, talla_i* `kõrdapit'ih *jalg`laudu* Lut **-pitti** aegamööda, järk-järgult *peremiiss jää iks* `kõrdapitti `vaesembass Ote **Vrd** kordapidi

-kõrde → -korde

kõrdene *kõrdene* kordne *kate, kolme kõrdene lõng, niit'* Trv **Vrd** kõrdine

kõrdine `kõrdi|ne g -se M kordne

-kõrdine Ls katekõrdine

kõrd|katus "pikkadest pakkudest katus kirikul" *kõrdkatus one Kodavere kerikul, mujal en tiädä, kolme jala* `pitkused pakud Kod

kõrd-kõrdamiisi *kõrd-* `kõrdamiisi lähväd edesi Kod

kõrd|leib kihiline või täidisega leib *vanast tetti kõrd`leibä ehk liha pätsikest* Trv; *küdseti kõrd`leibä, leib lapsutõdi lavva pääl lak'ka, siss* `panti *kahepa kõrutuss pääle, ja nakati veerest* `trulli `käänmä, *sai nigu pät's* Ote; *Tetti kõrdleibä* ~ kõrutedu leiba San **Vrd** kõrdvatsk, kõrutussleib

kõrdlikanõ `kõrdlika|nõ Rõu Vas Röp, g -tsõ Nõo, -dsõ Plv Se kihiline *puu om* [lõigates] *serände* `kõrdlikanõ Nõo; *hüürläse pesä? ol'li? katusõ all, kõrdlikanõ pesä nigu upin* Rõu; *edekindsu liha om sääne* `kõrdlikanõ, *kõrd pek'ki, kõrd* `laiha Röp; `kõrdlikanõ *maa, kõrd* `liiva, *kõrd savvi; piirak* `kõrdlikanõ, `mitmõ *kõrra käänetäss kokko piirako sisu; t'sialiha om* `kõrdlikanõ (lābikasvanud) Se **Vrd** kordlik, kõruline

kõrd|malk 1. katuse korralatt *katussa õle tükive kõrd* `malke alt `väl'lä Trv

2. pl kuhjamaalgad *nij om kõrdmalga, mis einä kuhja* `pääle pannass Krk

Vrd korramalk

kõrd|mao|kiri kindakiri *kõrdmao kiri, kilbiline kinnass koets kait's paha - - kait's üä* `sil'mä Krk **Vrd** kõrdmaoline **Vt** kordmago **-maoline** = kõrdmaokiri *vanast* `koeti *kõrd* `maulit'si `kindõid Har **-nahk** veise kordmao *nahk kõrdnahk tuleb ärä ja sijn mes järele jääb süädässe ärä* Kod

kõrduma `kõrduma Lüg(-ie; `kõõ-) Jõh, `kerduma Kuu

1. kordama **a.** uuesti või ümber tegema *Kolm* `talve `käisin külä `kualis ja ühä `talve viel `kõrdusin Jõh **b.** (teise) sõnu kordama; osatama *älä* `kõrdu mu sõnu, *muud ei* `muista `rääkidä; *kõõrdus üle, midä* `tõine `rääkis Lüg; *mis sa* `kõrdud järele, *ära* `kõrdu minu sõnu Jõh || *veerima lue paremast, ära* `kõrdu neid sõnu Lüg

2. korduma *ku usejamma* `kerra *jua* `kerdus *moni asi; Korge on kodune* `känniis `toista `kerda `kerduessa (sünnikoju tagasi tulekust) Kuu; `kõrdub *taga järele* `aigus Lüg; *Sie* `aigus `tautab `kõrduda Jõh

kõrdus → kordus¹

kõrd|vatsk täidisega karask *karask matsutedi õhukeseks, `panti kõrutuss `sinna `pääle ja tetti trul'l, sji olli kõrdvatsk Ote Vrd kõrdleib -võrk* ”keskel on tihe võrk ja kummalgi pool hõredasilmaline võrk” – Hls

kõre¹ *kõre* Pöi Kir Mih Aud Hää, g *-da* Muh Mar Var Kod; *kõre* SaId; n, g *kõrrõ* Se, g *kõrõhha* Lut kõrge kruusane või liivane (maa) *pole maa midaid, paljas ruusa kõre, see on saht kõre maa* Krj; *mis ta* (loom) *seal kõreda `otsas sööb* Muh; *kõre maa oo kuib, kui märg aeg siis kasvab, kuiva aeaga kuiv võtab ärä* Mar; *kõre lähäb vahel madalamas koa* Kir; *sii oo `metmes `kohtas seokst va kõre maad, kadagad kasubad peal, `rohtu ta_i kasvata* Mih; *kõrrõ maakotuss* Se; *ol'l hämm a jo aa_kõrõhtu maa, saa kõrrõ maa* Lut **Vrd** kõrendik¹, kõrestik¹

kõre² *kõre* Han Aud Sim Kod, g *kõre* Pär Vän Tor Hää Saa Ksi M, *-da* Tõs Khn/-õ-/ Saa Juu Trm Ksi Plt SJn

1. kõrge, sirge, alt oksteta (puu või selliste puudega mets) *`kõrge ja pikk mets oo kõre; kõre puu oo tihhi, ea puu* Tõs; *suured kõrõdad puud, kaks kolm `oksa muidu puu `latvõs* Khn; *kõre puu on ikka palgi puu* Pär; *kõre mets, paks mets, alt lage, pealt tutiga, kuused männad* Vän; *kõre on arb puu* Tor; *aava seen - - seokse kuuse kõre all [kasvab]* Hää; *kõre männä mets* Saa; *kõre kuusk on süü poolt `tihkemb kui malts kuusk, kõre kuusel kasvavad õksad `risti, malts kuusel poaris* Trm; *aa kari sinna kõre `alla* Ksi; *kõre mets mis ilma `oksteta ja `kõrged puud on* Plt; *mõtsa veeren olli kõre, pikä peenikse puu* Hls; *Istutet mõts kasvap kõre* Krk || *harv, hõre* (taimedest) *kõre ein* Mar; *need lilled on kõreda vartega, tu't pal't otsas* Saa; *arv, kõre rukis; kui nihuke arv rukis on, siis `ööldakse, see on nihuke arva kõreda kõrrega* Juu **Vrd** kõrekas, kõreng

2. peenikeste jalgadega, kõhn (olend) *kõre luum, ku ta peenikse kerege ja pikä `jalgege* Hls; *`Siantie lind või luum, mis pikä `jalgege om, õigats kõress; pikä peenikse `kintsege kõre inimene* Krk

Vrd kõrendik²

kõre³ *kõre* Hlj Sim Hel, g *-da* Lüg Kad VJg Trm Puh Nõo Kam(-õ) Ote San; *kõrre* Kam, g *kõreda* Nõo Ote; n, g *kõrrõ* V(g *kõrõhõ* Har Lut, *kõrõha* Lut), g *kõrõda* Vön San; n, g *kõre* Pöi Muh Kse Han Hää, *kõre* spor S

1. a. krõbe, krõmpsuv *leib on kõredast tänä põlend* Lüg; *mia korjassi noit kõredit `sijni; küll om kõreda ahju `kartuli, mitte kudagi ammass ei võta* Nõo; *kõrre seene om söögiseene; om kõredat luud, mis süvvä saab* Ote; *sul omma_`kartoli_periss hääss kõrõ_õss praaditu?* Kan; *Tyy ku_`näede_`suyurma pudru kalõss jätät, s_õss om t'ä kõrrõ;* *`Suyurma pudõr piat olõma kõrrõ, ei_tohe vätsäle olla?* Urv; [liha] *om `väega kõrõhõss küdsänü?* Har; *naa_`kõrnõ umma_`väega kõrrõ?*, *ku supi `sisse panõ, s_õss `laskusõ_tagasi* Plv; *leevä kandsu ots ol'l kõrrõ, tyy ol'l vijil kõrõhõp s_õss, ku lās_ka küleh ol'li?* Vas; *hõrgat's om vahatsõ? karvatsõ? päält hää ilosa? kõva? ja kõrrõ? seene?; kesvä vatsk küdsä? kõrrõmb; vasikal inämbest om kõrrõd luud* Räp || (pool)toores *Nüid om kartuli kõredas jäänuva; Supp om kõredas jäänu* Nõo **b.** karge, maitsev *ää kõre supp; kül'm vesi ää kõre `juuvva* (ei ole soe ega lääge); *`aste kõre apu taar* Nõo; *seo taar um `väegä hää kõrrõ hapu* Plv **Vrd** kõhre¹

2. kõhr **a.** (looma, peam linnu) kõri *loomal akab [toit] vahest kurgu kõre `sisse `kinni* Jäm; *kurgu sõl'm on kõre sihes* Ans; *lehm oli `tuhli kõrese ajand* Pöi; *kõred o `kurkus* Muh;

kõrest saab läbi *ijjat* Emm; `Loomade kõred keededa süldi kraamiga `seltsis Rei; kõrest *me_j tee midagi* Hää **Vrd** kõhr² **b.** (hanekõrist) lõngakera põhi või kõristi *ane kõri kuivadad* [ära], *paar ernest `sisse `pandud, lõhja kera `sisse pannasse kõre* Khk; `erned `pandi kõre `sisse - - *siis ta kõrises* Muh

3. rabe, habras, pude *kuslapuust* [reha] *pulk om kõgõ kõvõmp - - vahe om kõrõ; kõre iä lätt ruttu `kat'ski* Kam; *edimält ku noore `kapstalehe `kül'mä vette `panti, siss lätsivä kõredass, lätsivä pitsitäden `katski* Ote; *lepa puu tuust ei saa[?] midägi, tuu om sääne kõrrõ, murruss* Kan; `tõmbas villä kõrrõss, kõrrõ nigu krõbisõss Urv; *või ku_kõrrõss omma* [heinad] `lännu - - `õkva nigu `pulvri Har; *Rügä um nii[?] kõrrõ, et nigu külge putahuss ni[?] murruss katski* Vas; *külmänõ[?] puu om kõrrõ, toorõs om `vindsõ* Röp; *lehe_kõrõhõ[?], a_ `kuiunu[?]* Lut || kore, ebatasane *sene `riidel on kõre kude* Lüg

4. kõle, vinge; käre *'kaunis kõre tuul* Hlj; *täna on `ästi kõre tuul; oli kõre külm* VJg; *kui si ää kõre, kipe kül'm tulesse, siss olessi kõik jõe ja järve `kinni* Kam; [täna] *ei olõ sääräst kõrõhõt `päivä nigu iilä ol'l* Har; *ilm lüü kõrrõss* Vas; `tämbä kõrrõ *k'ülm* Se

kõre⁴ *kõre* Pöi Muh Han Khn/-õ/ Hää Saa, *kõre* Sa Käi

1. eseme või seadme osa **a.** pöörlev pea koodivarre otsas (kolgi kinnitamiseks); vända ümbris [nuia] varre *`otsas oli kõre, kõrel ööne sehes, varrel nupp `otsas, see kõre sehes et ära ep tule* Ans; *kõre oli varre `otsas, sellega oli kol'k ühendud varrega; kõre oli öönakas, raadiga oli koos, kahest poolest kogu `pandud* Khk; *käia vändal oo kõre* Pöi; *Kõre on puu kurn - - käia ja kirnu vändi peel on, et vänte aedes käsi kibeks äi lehe* Käi **Vrd** kõrend¹
b. metallrõngake, (saapa)silm kõred oo *'saapa või kinja pääl, kust nõörid läbi käivad* Krj; *nõörid akkavad kõrese `kinni* VII; `rihmade sihes *`ollid koa kõred, `kingade sihes ja, vask kõred ja õbe kõred; lappidega `kingel `ollid kõrvad, `kõrvadel `ollid koa kõred `otsas* Muh
c. reekaust *Kõred kutsuti vanasti niid, mis me kutsume kaustad - - riil on kaks kõret, neid kõresi ma tään* Hää **d.** *Kõre oo parrepuu, kus lõmmud pial* Han

2. mängutuulik *Lapsõd `siädväd kõrõt aa `teibä `otsa* Khn || fig keelekandja *Tõmbab nagu vana kõrõ küälä kaudu* Khn

3. väike olend **a.** juttself-kärnkonn – Hää **b.** kiil – Saa **Vrd** kõrend²

4. jalakannus *kaks pisist nuppu sõrast `kõrgemas, ne on `väiksed sõrad, mõni kutsub kõred* Krj || fig hobuse kammit – Khk Mus

kõrekas *kõrekas* sirge, väheste okstega *kõrekas kuušk, pind pekine, süda kuiva `võitu* Trm **Vrd** kõre²

kõre|luu *kõre-* Ote Rõn, *kõrre-* Kam, *kõrrõ-* Kan Urv Röp Se kõhr, krõmpsluu *kõrreлуу om lõõr, tsia lõõr* Kam; *Sia kõrvan om kõge paremb kõreлуу Rõn; kõrrõлуу om süldi seen väega makuss* Kan; *nõnal om kõrrõ luu, `väega saa `haigõt ku lüvväss* Se **Vrd** kõhreluu **-lõmm** fig (priskest olendist) *see naine oli pikk ja paks nagu kõrelõmm; Siga oli kua `iaste söödetud nagu kõrelõmm* Han

kõrem → kõrge¹

kõre|mõõk võhumõõk – Jõh

kõrend¹ *kõrend* Pöi(-t) Pär HMd Tür, g -a Hlj Lüg Kul Mär Vig Aud Tor spor Ha, Sim Trm Kod Ksi Pil KJn, -i Lüg Jõh Pöi L(kõõ- LâLo) hv Juu, JMd Pee Koe VJg Sim Trm Ksi VIPõ(-t Vil); *kõre|nid* (-t) g -ndi (-t) Plt M; *kõrend* spor Sa, Rid, g -a Ris; *korend* VNg, g -a Jõe Kuu, -o Vai(n -o)

1. pikk latt, ritv (hrl millegi peale riputamiseks) `enne `käisite `vergud korendall Jõe; `Lohja `metsast `käädi `tuomass `vergu korendi, `ästi pikk `sirge mets; korendaks oli kaks tugeva pikke, `üästi silejä puud Kuu; `sinne `tarvis üks korend `panna (pesu riputamiseks) VNg; `enni olid lõnga kõõrendid ja peso kõõrendid, lõngad `pändi kõõrendide `peale `pleekima LNg; ilus `valge pesu kõõrende peal Rid; lõngad said `väl'la kõõrendisse `leekima `pandud. `seoksed pikad kuusepuu kõõrendid olid -- kümme `vihti oli kõõrendis Mih; meil ol'li linane pesu kik kõõrendi pääl Saa; lõngad pannakse kõõrenda pial `kuivama Ris; `enne elo_al (eluajal) oli kõõrend ahju `juures, teomes tuli, `veskas oma rüi kõõrendalle Juu; paneme lõngad kõõrendasse Jür; märg pesu kuivab kõõrendil JMd; `kruami õlid mul kõik kõõrendad täis aedan Kod; Pesu `rull'i ei `aetud, `seisis `lahtiselt `riideaedas kõõrenda piäl; Kõõrenda piäl `ol'lid palidud ja kasukad ja kõõrsikud ja kõik `siuksed suuremad `riided KJn; saunas `ol'li kõõrend üleäl, kus ku `õhta `vihtma `mihti, `pänti `rõõvad `pääle Vil; lõnga pannass kõõrentiss `vällä kujume, mitu kõõrentit om `lõngu; lõnga om kõõrentin puha Krk || kaevukook Vinna `kül'ges rippus suur pikk kõõrend ja `alla otsa `kül'ge `pänti pang Tor Vrd kõõrendapuu

2. kanaõrs kukke `lensi korendolle, kanad taga järele Vai; kanade jaoss on `lүүдud kõõrendad kua `lauta Kod; laps on aea pial nigu kukk kõõrendal Lai; ku me `kümneksi lääme kardult `võtme, siss om nurm täis ku kana kõõrentin Krk

3. fig vibalik, lahja olend Küll `sulle `lähteväd pikked `riided, neh oled `jusku korend Kuu; Nārb [loom] `kangest -- kevade ei `julgend tõst (teist) lagedale `tuua, nagu üks kõõrend Jõh; Oort `loodud `sõuke `veise kõõrent, äi `sõuke võta rammu aga `miski Põi; üks igavene kõõrend, `kõrged jalad ja peenike kere, tühi pole obu kedagi Kse; pikk poiss nagu kõõrend Ris; sie inimene on kohe nii pikk kui kõõrend Sim; tämä one pitk nõnnagu kõõrend Kod; pikk kõõrend miijs ja sooned ol'li kõik välläs tal KJn || joon peopesas – Kul Vrd kõõrendipuu

4. kõrge, sirge, alt oksteta puu `pissed kuind oksad ja `latvas tut't, kõõrend `ütlesid PJg; Seante ere oksege ja kõrge [viljapuu kohta] `ütelts, see om seante kõõrent jah Krk || oli teind sihukse arva nagu kõõrend, kui oli arv aed `tehtud Pee

5. koodivarre pea – Ans Vrd kõre⁴

kõõrend² kõõrend g -i Saa, -a JõeK/ko-/ Kõp; kõõrend Krk, kõõre|nt g -ndi Hls vesikiil korendad `lendavad siin, suo korendad on siin JõeK; kõõrendil ol'li kaks `paari `siive Saa; jõe kõõrend `lendab vji pääl -- kõõrend om `mustjass al'l Krk Vrd kõre⁴

kõõrenda|pealne kivine põlluküngas – Mär -puu riiete riputamise või kuivatamise ritv `riided `viidi kõõrendapuu `piale. pikk puu `pändi üle aida, teine ots `teisi `seina, sie kutsuti kõõrendapuu Sim; suka ja `kinda kuevatamise jaos ol'li [kolde kohal] kõõrendapuu SJn Vrd kõõrend¹

kõõrendid pl kõõrendid, -ad Põi Muh, kõ- Sa(kõõ- Kaa) kaelkoogud vanad inimised `üidvad kaelbud kõõrenditeks; kõõrenditega `väätassee `raandud, teine raand pannasse `teise `otsa Khk; kõõrenditega taluti vett Kär; kõõrenditel oo kaks `kooku Mus; `raandad `pandi kõõrendi `kookude `otsa Kaa; tüdruk viis kõõrenditega vett Jaa; Kõõrenditega abu peal on ikka `kergem kut käte `otsas vädada Põi; kõõrendal oo teine kook `teises `otses; võta kõõrendad `selga ja mene `kaole; läks sealt neid kõõrendud äe `tooma Muh

kõrendik¹ *kõrendi|k* Aud Amb Võn, *korõndi|k* Ote Har, g -ku kuiv, kõrge maa *see üks kuiv kõrendik oo* Aud; *ta midagi `aina ei kanna, ta om kõrendik* Võn; *korõndiku kotusse* Ote; [Haanjas] *om nuid korõndikkõ pal'lu* Har **Vrd** *kõre*¹, *kõrestik*¹, *kõrgendik*

kõrendik² *kõrendi|k* g -ku IisR PJg Amb Koe kõrge, alt oksteta puu; *hõre mets pikk kõrendik, pikk `kuivlane, `latvas tu't* PJg; *metsa kohta [õeldakse] kua, kus on nisuke vilets, et sie on kõrendik* Amb || *vibalik inimene Küll on kõrendik, `selle lükkab tuul `ümber* IisR **Vrd** *kõre*², *kõreng*

kõrendi|puu *fig* (vibalikust inimesest) *Mis naine `sõuke kõrendi puu on* Põi **Vrd** *kõrend*¹

kõreng *kõreng* kõrge hõre (mets) *ilus kõreng mets oli, [puud] alt raasitud, alt oksad `kuivan, `raasivad ära, kus tihidam mets on* Aud **Vrd** *kõre*², *kõrendik*²

kõreents *kõreents* g -i kõrbenud pudrukiht *kõreents on paa põhjas, ma kaabin kõreentsi ärä* Saa

kõrep *kõre|p* g -pi *vibalik inimene Kustil olid nagu linnu kondid, peeniksed nagu kõrepil; Kõrep oo `nõrka`võitu, aga `suurdust oo küll, pikkust kua* Han **Vrd** *kõrepjalg, kõresk*

kõrepjalg *kõrgejalgne olend Meil oli korra `neuke kõrge jalgadega lammas, `üitsime ikka kõrepjalas; Inimene võib kua kõrepjalg `olla* Han **Vrd** *kõrep*

kõresk *kõresk* g -a (vibalikust olendist) *inimene nagu kõresk, kõhna inimese `kõhta `ütled kõresk* Kod **Vrd** *kõrep, kõriska*

kõrestik¹ *kõrestik|k* g -ku Tõs Aud Jür Kod/-s/-/ Plv/*kõrõ-*/ kõrge, kivine maa *kõrnane või kõrestik, kruusane maa, `väiksi kiva täis* Tõs; *va liivane kõrestik, ei kasva kedagi mutkui kadagad, rohe kuivab ää* Aud; *vilets moa on kõrestik, pae puru ja nisuke krõbestik* Jür; *käre kruus, kos vili tükib `kõrbnema, on kõreßsik, `kõrge muatükk, `kõlbmata mua* Kod; *tah ei kasu_midägi - - hari no vjil säänest kõrõstikku vai tji_ põldu* Plv **Vrd** *kõre*¹, *kõrendik*¹, *kõrgendik*

kõrestik² *kõrestik|k* Hel, g -ku Vän Tor Kod/-s/-/ Plt SJn, -gu Plv kõrge hõre mets, *palgimets kõrestik on sehuke kõre männa ja kuusemets ilma oksata, kus `oksi ei ole puude külles* Tor; *siält kõreßsikuss suab üvä rehä `varsi* Kod; *kõrre mets, kus vähe `oksi, see on kõrestik, kõrestik on suur ja kõrge* Plt; [noor mets] *om ku kõrestik är^o kuionu^o* Plv || *üit's peenike kõhn lujum, siss üteldi kõrestik* Hel

kõrestik³ *kõrestik|k* g -gu (seen) *mõni `ütlep kõrestigu, mõni `ütlep kõrgasse, mõni `ütlep kõreda seene, mõni `jälle et maa `altse seene; nõu kõrestigu om kõige paremba seene, kõrestigu om ilusa `valge seene* Nõo **Vrd** *kõrgass-seen*

kõre|vink *van metallrõngaste rida (vöö- või jalatsikaunistusena) kõrevingud `tehti iilenaha `sisse, kõred `pandi ükstese `kõrva ja `tehti ikka `seati (sedasi) nurgeti* Muh

kõrgahuss *kõrgah(h)u|ss* g -se Vas, -sõ Se (seen) *kõrgahuse kasuse koo mõtsa all* Vas; *kõrgahuss tuu om kõkõ pareb sijn* Se **Vrd** *kõrgatuss*¹

kõrgas¹ *kõrgas* Aud Kei, g `kõrka Ksi/-r/-/ Puh/n -ss/; *kõrgass* g `kõrka Ran Se *kõhr, krõmpsluu nõnal om `kõrka luu vai luu kõrgass, ta om `pehmemb kui arilik luu* Ran; *engu lõõr om kõrgass, a emätess om nigu üits kummi lohv, kost joosep süük makku* Puh; *Nõna naha all sääne kõrgass, nõnakõrgass* Se **Vrd** *kõrgats*², *kõrkjas*²

kõrgas² *kõrgas* g `kõrka Khk/kö-/ Muh L(-r-) HMd(-r-) Nis Tür VIPõ; *kõrgas* Kei Jür Ksi Plt, *kõrgass* Ran Puh, g `kõrka kõrkjas `kõrkal sõlme `kohti ei ole Muh; *part* läks *kõrgaste* `sisse Mär; *jõe* `kõrkud tuuasse tooli `põhju teha Kse; *kõrgast* saab `lehmadele `alla `panna Vän; *luda on teine, kõrgas on teine* Ksi; *jõe jääb* `kõrkid täis Plt; `järves kasus *paelu* `kõrkid SJn; `kõrkat om *sedä`muydu nigu siatilgad, kasvava mädä sonnido* sehen Ran **Vrd** kõrges³

kõrgass *kõrgass* g `kõrka Nõo(g *kõrgasse*); *kõrgaás* g -õ Ráp; pl *kõrgasõ*² Plv (valge seen) nii *kõvad siind ei olegi ku kõrgass* Nõo; *olli* `säantside *suurdõ* `mõtsu all, *suurdõ* `kõiva all, *nuu*² *kutsuti kõrgasõ*²; *ma sai pal'lo kõrgassit* Plv; *kõrgaásõ oma*² `valgõ² *seene*², `kasussõ² *kõõvo mõtsah* Ráp **Vrd** *kõrgass-seen, kõrgats*¹, *kõrgatuss*¹

kõrgass|seen = *kõrgass kõrgass-seene*² *omma*² *suurõ valgõ*² *kõivo mõtsa all* Plv; *kõrgass-seene*² `olli `valgõ ja *paksu*² Ráp **Vrd** kõrkseen

kõrgastik *kõrgastik* kõrkjastik – Plt

kõrgats¹ *kõrgats* g -i Nõo; *kõrga|t's* g -d'si (-t'si) Har VId(-dsõ Plv, -tse Ráp) (seen) *kõrgatsi om kõige üle seene ike; kõrgatsit kutsutass maa-alutse seene* Nõo; *kõrgat's om hyy'nisa* (hobusenisa), *jääss kõvass, nuu*² `paukuva *pañni_bält vällä*² *kah* Har; *kõrgat'si*² *umma*² `säändse `valgõ *seene*² ja *väega ää*² Vas **Vrd** *kõrgass, kõrgatuss*¹

kõrgats² *kõrga|t's* Krl, g -d'si Har(-t'si) Rõu

1. rasvakõrne – Har

2. kõhr, krõmpsluu *kõrgat's* `kat'ski Krl; *Naid kõrgat'siid massa õi_sül'di* `sisse `panda õi² Rõu **Vrd** *kõrgas*¹

kõrgats³ *kõrgat's* fig suureline, kõrk Ni_`kõrgat's *massa õi_ka_ks olla*² õi², *tõõsõ*² *umma_ka_ks inemise*² Rõu

kõrgatuss¹ *kõrgatu|ss* San, g -sõ Krl Har Lut (valge seen) *kõrgatuss, `valgõ kõrrõ ja paks siijn* San; *üte omma_kalõ_tuima*², *kutsutasõ*² *kõrgatusõ*², *nu omma_perüss* `valgõ²; *`lambaseene*² *omma*² *kõrgatusõ*² Har; *kõrgatuss um ta't, sääne suur ta't, süvväss timmä, sääne* `valgõ, *timä kasuss kon um mõts sääne* `kõonõ Lut **Vrd** *kõrgass, kõrgats*¹

kõrgatuss² *kõrgatu|ss* g -sõ kõrkjas – Lut

kõrgatuss³ *kõrgatu|ss* g -sõ luukühm hobuse jalal *kõrgatusõ*², `säändse² *luu*² `ümbre `jalgu, `jalgu man, *tõõsil* `tõpril *kulõ_õss* Lut **Vrd** kõrkuss

kõrgatuss⁴ *kõrgatu|ss* g -sõ Urv Krl kõvaks kuivanud või külmunud asi *iä kõrgatuss; `rõiva omma*² *ku kõrgatusõ, `muaga koon ja kalõss kuiunu* Urv; `valgõ² *kõrgatusõ*² (kuivikud) Krl

kõrge¹ `kõrge Lüg Jõh u IisR, Põi Muh L(-õ Khn) K I M T(-õ Nõo Kam); `kõrge Jõe Kuu Hlj VNg Vai Ris hv JõeK, Ran Võn Ote San; `kõrgõ Võn Kam Ote V; `kõrge S Ris; komp *kõrem* Kod, *kõremb* San, *kõrõmb* Har, *kõrõ_õmb* Urv

1. rõhttasapinnast märgatavalt ülespoole ulatuv; ant madal **a.** (ehitistest, taimedest, pinnavormidest jne) *lained on* `kõrged Jõe; *Kõrge on kodune künnüs* `toista `kerda `kerduessa Kuu; *kõrges tuas sue* `sõisab `kõrgemmal kui madalas tuas Lüg; *ukse künnüs on* `kõrge Vai; *kõrge mägi* Khk; *lõhn* (partepealne) *on ülalt* `kõrgem, *äärest on madalam* Krj; *Kena* `kõrge *kuiv mets; See laud on* `siia `akna `alla püsut `kõrge Põi; *ma_p taha nii* `kõrgid *kiñña* `korka Muh; *künnivao ari peab olema* `kõrge Kul; *vanad* `kõrged *puud* Mär; *ennem olid* `kõrged *lääved, `andis üle* `astu Kse; *laenõ lähäb päris* `kõrgõks *juba* Khn;

*`seoke `kõrgem nõmme maa Aud; `iidlastel `ollid [võrgud] veel õege `kõrge tamsadega; `kõrgi puid on paelu `metses Hää; lähäb üle `kõrge aia Ris; mõni tahab `kõrged pea alust; nii ilus `kõrge mets Juu; korruga `puhkeb teine `korgemb laene `peale JõeK; Ennemal aal olid ju nästel need `kõrged mütsid Amb; jõgi on `kangeste `kõrgete kallastega Kad; lehmäde asemed tahavad tasuda, ninäalune õlgu kõrem kui `persetagune Kod; sirbiga [lõigates] jäi `kõrge kõrs Pal; nii `kõrged jalad ollid [leivaastjal] nii et - - paras `kasta KJn; `kõrge aru maa Vil; `kõrge lõhnage (lõsnaga) tare Krk; kirn olli koore jaoss, `olli serände `kõrge kitsass Puh; kae retel `olli nii `kõrge, et lammass es saa üle karata; jassiku olliva nuu `kõrge kõdardega saani; kasuja puu `raoti kõik `kirvega jala pääl maha, jäi `kõrge kand `perrä Nõo; `kõrgõmba maa omma kuivemba, kruusatse ja kivelise; medä `kõrgemp lõhn (partepealne), sedä parembide `kuivi vili Kam; liivatse maa omma `kõrgõpa; pal`lu `kõrgit mäkki Ote; kellel ol`l `kõrge ol`g põimõt, tuud pesseti Krl; `võõra laud om `kõrgõ, silmäga näet, kätte ei küünü? Har; `kõrgõ aid Rõu; vanast tet`ti repp, mia iks `kõrgõp, tuu `uhkõp Vas; üt`skõrd ol`l lõõnü? sül`lem `õigõ hää `kõrgõhe `kõivo Röp || (koos arvuga) kakssada `silma `kõrged, `räimi `vergud Kuu; ja siis nied (võrgud) olivad aga nii `veikesed - - `seitse`kümmand `silma olivad `kõrged Hlj; katese `jalga `kõrge Krk; põvvä puu, neli `tollil lai ja kuus `tollil `kõrge Ote **b.** (elusolenditest) sie on siis `kõrge mies, kui on `õige pitk ja suur Lüg; `kõrge inimine VJg; uast (hobust) mis kole `kõrge on, `üeldasse et küll on loigard Sim; tõene jalg madalamp, tõene `kõrgemp, sa ei `saagi `taõndsi Nõo; illuss obene `olli, `kõrgide `jalguga Ote; soõnd (libahunt) ollõv ollu inemisõ näku, takast korõmbä? Har; kumbass teid `kõrgõb om Lei; `kõrgõ hopõn um ni matal - - `kõrgõ? umma? `sõita paremba? Lut || esileulatuv tugev `kõrge `rinnaga inimine Jõh; `kõrgede `rüntega naine Rei; `kõrged ja suured rõnnad Mar; Puõnsilm - - väga `kõrged nõid sil`mad väl`lal Hää; kel `kõrge ots, nuu olna targa inimese; silmä kolmu om ni `kõrge kühmu siin `silmi pääl; `kõrge põsenuka nigu punnin jälle Ran; rinna? ijh `kõrgõ? Se **c.** (veeseisu või lumekatte kohta) On meri `kõrge, `õhta `langeb, tuleb `vaikne ilm Põi; kui meri `kõrge on, siis on ta loe Käi; Aga nda `kõrgõ meri oli et Khn; tammi paesuga [on] seitse kaheksa `jalga vesi `kõrgemaks tõstetud Vän; sügisimere `räimi saab `kõrges meres, kuue sülla vii päält Hää; tuul teeb `kõrge mere Ris; kui `kõrge vesi siis saab paadiga igalt puolt üle HMD; kui kured `lähvad siit ära `kõrgest, tuleb palju lund, `kõrge talve JõeK; ku madikse pääl oli tie `kõrge, siis kasvab määl puol parem ernes VMr; `kõrge tal`v om siss, kui lumi om suur, tõi `kõrged Ran; hää satam, `kõrgõ viij sadamine Rõu || `kõrge puik one `kaugel rannass (avamerel) Kod*

2. rõhttasapinna kohal, ülal asetsev suur `kõrge suits üle võsu Kod; ja `vankri pääl om [looma] `kõrge `tõsta Rõn; ku tuu maja `pal`li, tulõ leegi visass õmõta korõmb mõtsa `latvu; läve kottal `ülhlen korõmb `paarsi ol`l ots paja Har

3. fig suur (koguse, määra, hinna jm kohta) või on talve `kõrges `indas Kul; irmus tugeb `kõrge reit Mär; palgad oo `kõrged Aud; [talul] rahamaks `aeti `kõrgemas järk järgult Ris; mua iest tuli `ilma `kõrged `reiti `maksta VMr; tämä on obesess `kõrge inna `maksnud Kod; inimene rabelep kätega, ku täl `kõrge palavik on Nõo || (ajalisest kestusest) `ämmä ämm jah, sie elas `kõrge vanaduseni Lüg; mies magas `kõrge keskommikuni VJg

4. positsiooni või seisuse tõttu tähtis, teistest üle valitseja on [kupjast] vähä `jälle `kõrgemb `jälle VNg; Ta oli ju seda `kõrged paruni sugu Põi; `kõrge ohvitser Käi; valla

kohos `andis selle asja edekohõ `kõrgõma `kohto käde Khn; sai `kõrgemase ametisse Tor; `mõisas kutsutud veel proua `mampsel, see pidi siis veel kraad' `kõrgem olema Lai; ta on `kõrge koha pial JMd; temä om nüüd veedikese `kõrgemba ameti pääl Nõo; tyy mijs um õige? `korgõss ja `ausass mihess saanu? Krl; matal' saa innembi ma'ra maast, kui `korgõ tähe `taivast; kooni `korgõ kummardass, seeni matal' ma'ra löüd Rõu; surm võtt `kõiki maha?, `korgit kuningit, kedä taht Lut

5. kõrk, upsakas, üleolev mõni nii `kõrge vaimuga, `uhkust täis Khk; Noorelt oli irmus `uhke ja kole `kõrge meelega Põi; Kikas on `uhke, tore oma naha sehe, `kõrge olekuga Hää; se on kaniste `kõrge `jäoga, mis ta ikke enese `arvab olevad Juu; `niske tasane inime, ei õle kuulod tämä käess `kõrged sõna; tämä `ütleb tasase iälegä, kes kärätäb, sij one `kõrge sõna; ta pidäb tõiss alatuss ja ennäss `kõrgess Kod; temä om `kõrge vaemuge Hel; mul on `korgõ muud, ega ma kuri ei olõ?; peremiiss om `väege `uhkõ ja `kõrgide sõnnugõ Krl; pidä hinnäst `korgõst `vasta `tõisi Se || fig ta om `kõrge kusemisega Ran; `Korgõ `kaemisega Rõu

6. (arengu)tasemelt, kvaliteedilt esileküündiv `suured talud, sääl `pandi `ütred ja pojad `kõrgematte `kuolide Lüg; Tuli juba puht võeras kooliõpetaja ja kõrgema aridusega uuema aa õpetaja Trm; kas minu onude käisiv `kunnigi `kõrgemen koolin Pst; temä om koolin vanembide laste pääl, oppuss jälle nigu `kõrgemb Rõn

7. (häälest, helist); ant madal Meil olid `kõrged [laulu] `äeled IisR; tamal on `korge ja kova ääl Vai; `kõrge ääleaga laulab Khk; tääl oo `kõrge iäl Tõs; `kõrge eal VJg;

kõrge² `kõrge g `kõrkme VJg Plt, `kõrkme Koe Ksi; g `kõrge Krj kõhr, krõmpsluu Reeps sõõb nina `kõrge kondid, ehk on see saant `aigus Krj; ninas on `kõrge, nina `kõrkmed Koe; nõrgad koõdid on nagu `kõrkmed VJg; `kõrkmed on taga pool, mis meie ei näe, nina sees Ksi Vrd kõrges², kõrk³

kõrge³ `kõrge g `kõrkme Koe; `korge g `korkme VNg kõrkjas joes on `korkmesi VNg; `kõrge kasvab jões Koe Vrd kõrges³

kõrgede `kõrgede MMg TLä Kam, `korgede Ote, `korgõdõ Har kõrgele tallekene `viskab `enda `kõrgede üless, lüüb `kepsu MMg; korat roninu `kõrgede puu `otsa Ran; `päitse ratussega tõmmati obese pää üless `kõrgede; lätsi `kõrgede mäearja pääle Nõo; ronis `korgede Ote; päiv om jo `korgõdõ tullu? Har; k õ r g e d e n a e r m a välja naerma vana inemine, timä taht umma juust üless kohvõrda? – tyy tulõ mul `korgõdõ naarda? Har || üte `ainu `vennega sõedeti üless `kõrgede `järve pidi (sügavamasse vette) - - siss sääl nakati `püidmä Ran

kõrgel `kõrgel Lüg Jõh Põi Hää VJg Iis Kod Äks Lai Nõo, `kõrgel Jäm Mus Rei, `korgel Vai, `korgõl Võn Krl Se Lei

1. mingist alustasandist tublisti ülalpool; ant madalal päiv on kaks miest `kõrgel (horisondilt tõusnud kahe mehe pikkuse võrra) Lüg; `päivä on jo `korgel Vai; nõõr oli sedasi `kõrgel Jäm; ta ojab nina ni `kõrgel (püsti) Rei; pääv juba suuvel `kõrgel, meie viil magama Kod; ladvaubina om ilusa, aga na_m liiga `kõrgel, ei saa kätte Nõo; `korgel `laudul omma leevä Võn; tyyul pik'äl `kääsel o'll pudsu otsah ja hal'ass siidikene ka o'll nii `korgõl nigu rüüvilgi? Se || (veetasemest) mered on para `aegus kangesti loel, veed o `kõrgel Mus Vrd korgõkõsõn

2. (avamerel, rannast kaugel) `nuodaga sai `kää siin `ranna vettes, `meie `kõrgel ei `käined, ikke `rannas Jõh; kevadisel aal, siis nad (kakandid) `uitavad `kõrgel meres Põi; [tursad] niid on üleval `kõrgel meres Hää; Kala on `kõrgel, ei maksa alt `prüuvigi Kod

Vrd kõrgen, kõrges¹

kõrgele `kõrge|le Lüg Kul Tõs JN Tür Kod Pal Puh KodT Nõo TMr, -lle JMd Kad Kod Äks; `kõrgele Jäm Jaa, `kõrgele Vai, `kõrgõlõ Vas Lut, `Kõrgõlõ Krl

1. mingist alustasandist tublisti ülespoole; ant madalale kabos `kõrgele redemi `müödä Vai; lind `lendab `kõrgelle JMd; kevade sulaga pahutab jõe pial jäe `kõrgelle ülesse Kad; ma `vaatan, kas leib on `kõrgele `apnenud Kod; pannasse lakke või nõnna ülesse `kõrgele puu `külge `rõngad Pal; tule kirg käis üless `kõrgele; ma_i küüni nii `kõrgele Nõo; Ku `kõrgõlõ kargad, sõs õks kaalaluu murrat Krl || rinnad kõivad või `tõusvad `kõrgele, lõõtsutab või ingeldab `kangeste Tõs

2. (avamerel, kaldast kaugemale) Nad es liha täna `kõrgele, sääil pole `präägu kala Jäm; [lodjaga] `Või `kõrgele merele üht `minna mette, siis lõõb laine tä `ümber Jaa; nad läksid `kõrgele üles järve `piäle, mõni kümme `verstä Kod

Vrd korgõhe, kõrgede, kõrgesse

kõrgelt `kõrgel|t Lüg IisR Muh spor L, Koe Sim Kod Vil Nõo, -ld Lüg Ran Nõo; `kõrgel|t Mus, -ld Rei; `kõrge|ld Kuu Vai, -lt San; `kõrgõlt Har

1. ant madalalt a. mingist alustasandist ülaltpoolt `Niitjad `latvavad, kui `kõrgelt niidavad Hää b. mingilt ülemiselt tasandilt (allapoole) tulen `kõrgelt lakkast maha Lüg; `viska `äste üless, siss ku `sijmne [külvamisel] `kõrgelt tuleva, siss lähvä lak'ka Nõo || fig Kes `kõrgeld `langeb, `langeb sügävälle Kuu c. maapinnast kaugema)l ülal kui linnud `lindasid `kõrgelt, tuli sügav tali Mus; kured `lindavad `kõrgelt Kul

2. (kaldast kaugelt, sügavamast veest) `kõrgelt pal'giparvetajad ei lähägi, `pelgäväd laenet Kod

3. (hääletoonist, helikõrgusest) ära aja `viisi nii `kõrgeld, akka madalamalt Rei; laalab `iäste `kõrgelt Tõs; [ta] laul `väiga korgõlt Har

4. väga, hästi, silmapaistvalt kõik `ol'lid `kõrgelt koolitud, piiniksed Vän; Tõnissonid `ol'lid targad mehed, kiik `kõrgelt koolitud Vil; `kõrgelt koolitedu tüdrik San

5. (hinnalt, väärtuselt) palju, kõvasti [maja] Oli `kõrgelt `innatud IisR; ta `indab seda `asja väga `kõrgelt, `oskab seda innata Mär

Vrd kõrgest

kõrgemal `kõrgemal Lüg(-mm-) Käi/'kõ-/ Han Plt, `kõrgemal Vai; `kõrgemb|el Hel, -al Ran Nõo; `kõrgepel Hls komp < kõrgel

1. rohkem ülalpool `kõrges tuas sue `sõisab `kõrgemal kui madalas tuas Lüg; kut pæev on keige `kõrgemal, siis on pæev `suures `löunas Käi; me elame `kõrgemal, külameste karjamad on madalas, kõik vee all Plt; ei tule `vihma kedägi, pilve om `kõrgepel Hls; luha pääl piat [vikati] terä `kõrgembel oleme; mao rasva pil'v om ästi `kõrgembel kui vihma pil've Hel; mustike om madalambal, joovike om `kõrgemal Nõo || fig Ei saa `kõrgemal linda kui tiivad `kanvad Han **Vrd** korgõban

2. (avamerel, kaldast kaugemal) `kõrgemal meres võis `püüda kalu Lüg

kõrgemale `kõrgemale Hää Trm Pal Ote, `kö- Khk Pha Emm; `kõrge|malle Lüg Trm Äks, `korge- Kuu Vai, `kõre- Kod; `kõrgembale Nõo(-gõ-) Ote; `kõrgõmba|lõ Har(korõm-) Ráp, -llõ Plv, korõmbõlõ San

1. rohkem ülespoole **a.** (maapinnast) `pilved `kerkiväd juo `kõrgemalle Lüg; pane `riided `kõrgemalle Vai; pääv `tõusi kõremalle; tõss pada kõremalle Kod; pidit saia `kõrgõmbalõ `pandma Ráp || fig Ega `kõrgemalle saa `lendäda ku `siived `kandavad Kuu; Ära `kõrgemale püia, kut `tiibad `kandvad Emm; midä enämb `kassi silitsät, sedä `kõrgõmbalõ `anda tõstab (kiitus on meeldiv) Nõo **Vrd** kõrgõmpa **b.** (veetaseme kohta) kui vihmasadu akkab tulema, järv tõuseb `kõrgemale Pal; jõgi oli täis suvi läbi, vesi on tõstetud `kõrgemalle Äks

2. (avavette, kaldast kaugemale) paadid `lähtvad üles `kõrgemale Pha

3. fig suuremaks mittu `kraadi jo läheb `kõrgemalle palavus Lüg

***kõrgemalt** `kõrgõmbalt Nõo, `kõrgemald Kuu komp < kõrgelt niidä `kõrgõmbalt, messä mättist pessät Nõo || fig Midä `kõrgemald `langed, sidä `rohkemb kisendäd Kuu **Vrd** korgõpast, kõrgembast

kõrgemas `kõrgemas Hää, `kö- Pha

1. kõrgemal pääva süda on, kui päike kõige `kõrgemas on Pha

2. (kaldast kaugemale) suur nuut `lastaks `kõrgemas [meres sisse] Hää

kõrgemasse `kõrgema|sse Kei Juu Amb Plt Vil, -se Muh Tõs; `kõrgemase VII kõrgemale (ülespoole) pane `eese püksid eest `kõrgemase VII; ustest tuli `õhka, see `tõstis `justku [suutsu] üles, `kõrgemase Tõs; `kõökis oli kaks `kooku - - seält sis lase [pada] `kõrgemasse ja madalamasse Juu; pane kõrend vähe `kõrgemasse Plt

kõrgembast `kõrgembast Nõo, `kõrgõ- Plv kõrgemalt `nellä `kanti mulk `olli, tuu `tulli `õkva ahjust, tõene [truup] tulli veedike `kõrgembast, `olli kõrval säääl Nõo; tõistkõrd saat jäl_ `kõrgõmbast tikada Plv **Vrd** korgõpast

kõrgen `kõrgen Kod Trv Krk TLä Võn, `kõrgen Ote, `kõrgõn Võn Krl Har u Rõu Ráp; `kõrgõhn Rõu, `kõrgõh Plv Vas Ráp Se

1. kõrgel (ülal) päev suurén `kõrgen, tule kodo Kod; päe om suuren `kõrgen, tule vahel maast üless Krk; oiab vikati `kõrgen; egä `täämbä `vihma ei tule suurd, pil've om `kõrgen Ran; lõevuke om `kõrgen Puh; varesse pesä om `kõrgen kuuse otsan Nõo; päiv `ol'le ään `kõrgen Võn; puu juure omma `kõrgen (mullast väljas) Ote; päiv om viil `kõrgõn Har; kuningass um `kaugõl, jummal' `kõrgõhn; `sirk `kõrgõhn, muna `persen, pessä olõ õi_ `kohngi? (täitumata unistustest) Rõu; päiv jo suurõh `kõrgõh, va eläjä? `vällä aia? Ráp; upin `kõrgõh üleväh; pääväkäne `kõrgõh Se

2. (avavees, kaldast kaugel) nemä olliva `vennega suuren `kõrgen, poole järve pääl Ran **Vrd** kõrges¹

kõrgendik kõrgendi|k g -ku hv Põi, Mar Kse VJg Kod Lai KJn, -gu Puh; kõrgendi|k hv Khk, kor(g)õndi|k Ote, g -ku; `kõrgendi|k g -kku Jõh; `kõrgendi|k g -gu Kuu kõrgem koht, kungas Kus `juhtus õlema üks `kõrgendik - - säääl õlid `terve `einama `kuhjad kuas Jõh; Seal üks pisike kõrgendik on, tammed kasuvad peal Põi; kesk einamuad oli ea suur kõrgendik jußsiga VJg; korõndiku kotusse, nu om nisukese mäe `rünkä, mis põllu sisen omma, säääl korõndike sisen pal'lu `vil'lä ei kasva Ote **Vrd** kõrendik¹, kõrestik¹, kõrgestik

kõrgenema `kõrgenema tõusma vesi kõrgeneb, tõuseb `kõrgese Tõs

kõrgepel → kõrgemal

kõrgepess kõrgemale ilm lää ilusepess, pilve lääve `kõrgepess, tuul lää lahepess Krk
Vrd kõrgõmpa

kõrges¹ `kõrge|s Jõe Pöi Muh L K Trm Pst, -ss Hää Trv; `kõrges Kaa Krj Pha VII Käi hv
Ris; `korgess Kuu Krk Ran

1. kõrgel (ülal) nii `korgess et ei saa käde Kuu; Kured `lendvad ülal `kõrges Kaa;
Taevas on täna `kõrges, äi siit nii pea `vihma tule Pöi; päe oo vel ma, ilma `kõrges Muh;
koedutäht juba `kõrges Mär; `kõrges mäe peal Vig; päev juba suures `kõrges Hää;
[tuulamis]sari oli mud'u `kõrges Kei; kuu on tänä nii `kõrges Juu; kui ilus ilm on, siis
taevas on `kõrges Ann; kui päe madalas, siss vikerkaar `kõrges KJn

2. kõrgele (üles) keerab üles `kõrges nagu umalas VII; ma ei ulata `senna `kõrges
`andma Mär; `Kõrges sai `kiikuda küll Kse; Obu epib, tõstab `kergeste `jalgu `kõrges Han;
[mesilased] `lindast üles `kõrges õõnapuu `otsa Tõs; Piima kuur, ta on sedasi üles
`tõusnu -- kuppab `kõrges üles Hää; `angusime ooste talli `peale `einu, üles `kõrges oli
`anguda Ris; tõsta `kõrgess lamp Trv

3. (kaldast kaugel, avavees) käiakse ka ülal `kõrges [kalastamas] Pha; suured mõrrad
köevad `kõrges Muh; nõnna `kõrges ei ole `ruugu KJn

Vrd kõrgel, kõrgen

kõrges² `kõrges Hää, g -e Trm; `kõrges g `körke S(kõ- Pöi) kõhr, krõmpsluu nina `kõrges,
mis nina vahekohas on Jäm; `kõrges näriti ikka kondi `küljest ka ära Ans; Lapse käsi oo ju
sehike ellik asi kut `kõrges, midast see ka kannab Kaa; `sõukest `konti `üitakse `körkeks Krj;
Ta (liiges) jähi nii kauaks [paigast] äe, `kõrges kasus vahele Pöi; `kõrges on `pehme `nõrkuja
kont Käi || vasigal on `körked luud Phl **Vrd** kõrges²

kõrges³ `kõrges Hää Amb Kad Var(g `kõrka), `kõrkmes Hää JMd, g `kõrkme; `kõrges g
`körke S(kõ- Pöi); pl `kõrkmed ViK Trm/-r-/ Pal Äks Lai, `kõrkmad VNg kõrkjas `kõrkid
kasub mere lohude sihes Jäm; `kõrgestest tehasse `istme `põhju ning ranji palisid Khk;
`Kõrked `tehti nõõriks, kaks `keerti kogu, `tehti `sõuke kahe `keega `körke nõõr Pöi; Las
lapsed tegevad kraavi `kõrgestest palistusi Rei; tõid `kõrki kojo Var; mere ääres paelu
`kõrkmi; soobiku maa pääl, uündinuiad ja `kõrkmed kasusid Hää; [siin] põle merd ega põle
`kõrgest kah Amb; `kõrkmed kasvavad nagu rukis kohe jões Kad; sääl on pilli`ruogu ja
`kõrkmid Trm **Vrd** kõrgas², kõrges³, kõrtmes

kõrgesse `kõrge|sse Mar Mär Juu Kos spor Jä, SJn Hls, -se Pöi Muh Tõs Khn/`kõrgõsõ/
Trv, `kõrgese Kaa VII

1. kõrgele (üles) Oli paadi `sõnna `kõrgese vädand ja ise läind otse koju Pöi; päe oo
`kõrgese tõusn, me makame alles Muh; siis teene upitas `jälle [heinu] ülesse `kõrgesse
`senna teste kätte Mär; ää roni na `kõrgese Tõs; sari sie `paandi `kõrgesse `sõnna reialuse
värava `kohta Juu; ei soand vel vahest `oostega nii `kõrgesse Kos; mesilased `tõusivad
`kõrgesse ja läksivad JJn; lipp `paanti ülesse `kõrgesse katuse `pääle SJn; maa `kerkub
`kõrgesse Hls || fig Kes `kõrgese roinib, see sügavasse kukub Kaa; mis maksab sii nina
`kõrgese `tõsta (upsakaks minna) Muh

2. (veetaseme vm kerkimisest) vere rõhk tõuseb `kõrgese VII; kui tõusvesi siis tulõb üles
`kõrgõsõ, tungib `mäele `kraava kaodu Khn; teene pärm on ea, kergitab nii `kõrgesse kohe
Juu

3. (häälest) [tal] oli ea laulu eal, käis `kõrgesse üle kõigi kohe Juu

kõrgest `kõrgest Põi Tõs PJg Koe Nõo Kam, `kõrgest Kär, `korgõst Ran Võn Vas Kra

1. kõrgelt (ülalt) siis on `kõrgest ää `võötud, kui on pitkad rugi tüid Kär; Päike käib `paergus `kõrgest läbi, kuivatab ruttu Põi; Poiss `murdis jala, oli kõrgest laudilt alla kukund PJg; üks õnnetus oli veel, mis ma `kõrgest põnikult `alla kukkusin Koe; ku kihulase `kõrgest survava, siss tuleb `vihma; üitskõrd kašs karass suurest `kõrgest `mulle `säl`gä Nõo; hää `korgõst ol' tuu sadamine, är lei ta puusa `rõipõ Vas

2. (kaldast kaugelt) loots jo se, kes laevad `kõrgest mere piält `alla toob, kus `seisma jäävad Tõs; minol ol' le'l, tol ol' üt's sil'm, tuu nägi `korgõst ka ära, et Pedäspää `veški siivo_kävevä? Võn

Vrd kõrgelt

kõrgesti `kõrgesti Var JJn, -e Tõs Aud; `kõrgest Lüg Krk Nõo; `kõrgest Khk, -i Rei; `korgõst Se

1. kõrgelt (maapinna kohal) `pilved `käivad `õige `kõrgest Lüg; kui kured `kõrgeste `lähtvad ja raaksuvad, siis tuleb sügav tali Aud || (lumekattest) `talvel on `ninda `kõrgest lund, `ruogi `ühte `puhku Lüg

2. (hääletoonist) `õige `kõrge ääl, `räägib `nõnda kõvast ja `kõrgest; mehed evad `räägi `nõnda `kõrgest ku `naised Lüg; meni laul keib nii `kõrgest, üsna kilama võtab Khk; ma ei saa nõnda `kõrgest laulda, võta ääl madalepest Krk

3. (üli)väga; kõrgel tasemel vend oli `kõrgesti kuolitud mies JJn; nüid om kõik ülikoolin käenuva, kõik om `kõrgest koolitedu Nõo

4. kõrgilt, uhkelt Kää `kärmesti, astu `kõrgesti, kis siiss täab, et sa `vaene oled Rei; mis sa nii `korgõst kõnõlõt Se

5. fig (päritolust, positsioonist) `kõrgest `sündenu, sannalavald maha sadanu, toda üteldi ku inime enne `olli rikass, peräst `vaene Nõo

kõrgestik `kõrgesti|k Var Tõs hv Koe, Puh, `korgesti|k VNg, g -ku; `kõrgistik Trv kõrgendik `orglene mets, `auka ja `kõrgestikka ja Var; liivä selg [on] `sohke liivä mägi, liivä `kõrgestik Tõs; `kõrgestikus kasvavad kased ja kuused Koe **Vrd** kõrgustik

kõrgild uhkelt läits nii `kõrgild `müüdü, es võta su teregi `vasta Ran

kõrginõ `kõrginõ a < kõrk³ `kõrginõ lihakõnõ Se **Vrd** kõrguline

***kõrgiskõlõma** da-inf `kõrgiskõlla Se; pr (sa) `kõrgiskõllõt Rääp uhkustama mis sä uhkõndat `hiindä ja `kõrgiskõllõt ku sä `vaenõ olõt Rääp; hädä anna_i häbendellä?, tühi kõtt `kõrgiskõlla? Se **Vrd** kõrgistama, kõrgistõlõma

kõrgistama `kõrgist|ama Khk/kõ-/ Muh Hää Kod/-ss-/ Trv, -eme Trv Krk; `kõrgist|ama JMd Puh Vas, -amma Rõu Plv, -eme San(ko-), -õmõ Krl; `korgistama Kuu Hlj uhkustama, kiitlema näe kui `korgistab `ennast Hlj; mis sa kõrgistad muidu ennast, sool `vaesel pole ju midagid Khk; ää `kõrgistag ennast üht, sa põle nii suur asi mitte Muh; `kõrgistab, aab tühja koti `püšti Hää; ärä `kõrgissa ennäss, mes sa nõnna `uhke õled Kod; ah temä juttu ei massa kullelde, ennäst pal't tõst ja `kõrgistess Trv; äädä ei anna äbende, tühi kõtt `kõrgistõ Krl; mis kurõl viga `kõrgista?, ku `herne? nõna all Rõu **Vrd** kõrgitama, kõrgustama

kõrgistik → *kõrgestik*

kõrgistus `kõrgistu|ss Puh Krl/-r-/ Se/-s/, `kõrgistu|s Khk, g -se hooplemine, kiitlemine mõni kiidab kui pailu raha taal on - - [see] muidu `kõrgistus Khk; mõnel inimesel om sii

kõrgistuse muud man Puh; 'hindäl ei olõ midägi', a kikestäss, tu om tu 'uhkõlõminõ, kõrgistuús Se

kõrgistõlõma *kõrgistõlõma Se, da-inf kõrgistõllõ Rõu uhkeldama Hädä anna õi_häbendä, tühi kõtt kõrgistõllõ Rõu; Tuu kiä? nõnaga pill ja kel 'sisse lää äi 'kapsta? vai ruug, siss tä kõrgistõlõss nooh Se Vrd kõrgiskõlõma*

kõrgitama *kõrgitama Mär, kõrgiteme San uhkustama, suurustama Vigala mehed kõrgitavad ikke Mär Vrd kõrgitama*

kõrgits pl *kõrgitsõ?* väike sõrg, sõrgats – Har

kõrglane *'kõrgla|ne g -se Tor Plt kõrgevõitu, üsna kõrge 'kõrglane koorem; aru oo 'kõrglane maa, mis soo ei ole Tor; kañni 'kõrge, ennem 'kõrglane ku madal Plt*

kõrgu *kõrgu Krk, 'kõrgu Hel Ran Nõo Kam, 'korgu Rõu Vas kõrgune nüid ange aia kõrgu joh; õla kõrgu, õlast 'saandigi Krk; laits joba põlve 'kõrgu Ran; vanast olli serätse 'kõrge kannu (kännud), pia rinna 'kõrgu, nii et 'saisu parass raguda 'olli Nõo; 'kүүлja püitse? süle 'korgu 'olli? kõvastõ Rõu; tää um suu seeh saar, um 'suuga üt'e 'korgu Vas Vrd koru¹, kõru²*

kõrgudute *'kõrgudute kõrguti, kõrguse poolest Kuidas katus 'kõrgudute oo, nõnna oo unjad pitkad Muh*

kõrgukene dem < kõrgune *'kõrve kuusk -- üks nii 'kõrgukene on Lüg; ludid kasuvad odra sihes, nõnna samma kõrguksed oo Muh; edimält käve nädälil üt'skõrd koolih, sõss ol'i ma lavva 'korgukõnõ Vas Vrd korukanõ*

kõrgukõnõ *kõrgukõ|nõ g -sõ Har Lei dem < kõrk³ ooda ma 'lõika sullõ üte kõrgukõsõ Har*

kõrguline *kõrguline "krõmpsluuga kaetud" – Krl Vrd kõrginõ*

kõrguluu *kõhr, krõmpsluu nõnal om kõrgu luu Krl; kõrguluu midä saat hammastõga 'tsälki? Vas Vrd kõrgõ-, kõrk|luu*

kõrgune *'kõrgu|ne g -se Põi L spor Jä, VJg I(kõru- Kod) Plt KJn, -tse Ran Puh/g k-/; 'kõrgu|ne g -se Sa Emm Ris; 'korgu|ne g -se Kuu VNg Vai, -tse Ote San; 'korgu|nõ g -tsõ Krl Rõu(-dsõ); korgu|nõ g -sõ Har teat kõrgusega tüdär 'polve 'korgune, 'veimevakk 'vaaksa 'korgune Kuu; tama on just miu 'korgune Vai; Nee männid olid siis rinna 'kõrgused, nüid suured puud; Maltsad kasusid suureks, vahest mehe 'kõrguseks Põi; pöia 'kõrgune rohi Kse; mehe 'kõrgune rukis on tämiñdi Hää; ise põlve 'kõrgune, 'veimevakk vaks 'kõrgune Ann; siält ei õle kedägi suada -- kurepõlve kõrunone [vili] Kod; luht -- oli tasane maa, jõe 'kalda 'kõrgune Lai; suu veeren 'olli põlve 'kõrgust 'aina kah, vahel 'kašvi põlve 'kõrgutsess; kiisa korvid olliva pirrest, pia kolme jala 'kõrgutse Ran; na om üte kõrgutse Puh; lumõ angõ? omma? aia 'korgutsõ? Krl; Tuu [seemnevilja] 'viskamine 'sündü nii uma rinna 'korgudsõst, ku mijss põlvilõ ol'l Rõu Vrd korunõ*

kõrguni *'kõrguni kõrguseni, kõrgusele lumi 'tõusis talvel 'akna 'kõrguni; laps ulatas [juba] laua 'kõrguni VJg Vrd kõrgutsi*

kõrgus *'kõrgus g -e Põi Muh L KuuK JMd JJn Koe VMr VJg I Plt KJn Krk; 'kõrgu|ss Krl, g -se TLä Võn Ote, -sse Lüg; 'kõrgus Jäm Khk VII Emm Rei, 'korgus Jõe Kuu VNg Vai San, g -e; 'korgu|ss Urv Se, g -se San, korgusõ Har; p 'kõrgut van Jäm Khk*

1. püstsuunaline mõõde **a.** (ehitistest, taimedest, pinnavormidest jne) *perä 'tõmbid on puust 'lauad -- ta 'annab 'paadile 'korguse ja tagant 'laiuse Jõe; 'kõrgut oli [kirstul] ka,*

jalad all, et kaäs ala `mahtus Khk; toa `kõrgus oo kahessa `jalga Tõs; maead ehitadass kõik `kõrguse järel Hää; [ree] kodara `kõrgus sai iest võtta ikke, oli kümme `tol'li VMr; tal pidi ikke `kõrgus olema, kui `kõrgeks maaks `õeldi Lai; puu `kõrgus Plt; rii `kõrguse mõõt olli paiel ja `risti peo Krk; mess `liiga lai [heinakoorem] `kõrguse kottale, tuu om lamak Ran; [kui] maja tetäss, siss `kõrguss peäb iki ärä mõõdetama Puh; pengi jala olliva parajan `kõrgusen, nii et rabajal parass ol' rabata Ote; tarõ `kõrguss om mitund süld Krl

b. (elusolenditest) se on ikke `pitkä inimise `korgus Vai; Sellel on sea `kõrgus juba käe Pöi; ooste `kõrguse vahe ei ole väga suur Mär; obune ei and `kõrgust `väl'la JMd; `kõrgust võip tal `olla katese `jalga Krk || kõrgune laps on jo `põlve `kõrguss Lüg; `puole `vaksa `korgus Vai

c. (veeseisust või lumekattest) kevadel vesi `tõusis jões `kalda `kõrguseni; lumi sadas `akna `kõrguseni VJg || (kaugus kaldast avamerel) mei panimo rist `märki - - midä `näütä `korgust, kui sügäväle tei lähete Vai

Vrd korutuss

2. kaugus maapinnast päiv on juo - - puu `latva `kõrgussel Lüg; kadukse `räista `korguseld üppäs `alle Vai; pää on `ästi madalal, viel sülla `kõrgusel VMr; nuar mies kukus tõrni `kõrguselt maha VJg || (taevalaotusest) lind `lendas `taeva `kõrgusesse VJg

3. (positsioonist, seisusest) keiserlik `kõrgus Tor; kuninglik `kõrgus JMd; sinä õled `kõrgel, mes si sinu `kõrgus õiendab Kod || uhkus ta on nii oma `kõrguse sees, kül ta viimaks `taeva lennab Rei; abena mehe au, küpär mehe `kõrguss Võn

kõrguse-, kõrgus|märk maamärk, tähis rannal (kaluritele) maa `mergid olid - - perämerk ja `korguse merk; kaluri, ell on ige tavaliste kui `vergud mere `lassa, siis vahida ige rivi `merki, sedä perä `merki ja siis `jälle `korguse `merki, et siis `oskab nied `vergud `jälle `uomigu üles `löödä Kuu; `Kõrgusmärgi abil suad `minnä järvel `õigele `kõrgusele Kod

***kõrgustama** kõrgusteme Krk, `korgustama VNg suurustama, uhkustama `linna `saksad `korgustavad VNg; temä kõrgustess ennast ütte `puhku, nagu `uhkess pand Krk **Vrd** kõrgistama, kõrgutama

kõrgustik kõrgusti|k Pöi Röp, g -ku Mär Kse Tor Kos Amb Koe I(-s-s- Kod) VIPõ, -gu Puh Krl; kõrgusti|k Jäm, g -ku VII; korgusti|k Ote, g -gu San; `kõrgusti|k g -kku Lüg kõrgendik `väike kõrgustik soo sees Mär; minu `endisel kruündil ka keskpaegas nihuke kõrgustik käib läbi, siis ernes sai ikke `sinna `kõrgemasse `tehtud Koe; mua kõrguússikud one kos `võetse `mõõdod Kod || (suurustajast) ta_m üit's korgustik, ta_j räägi `õigust San **Vrd** kõrgestik

kõrgutama kõrgutama VJg Puh, `kõrgutam(m)a Lüg; korgut|ama TLä Kam Rõn, -eme San, -amma, -õmmõ Har; (ei) korgudõ Krl

1. kergitama, kohendama korguta ain üless, lüü kaarid `valla; linu korgutedi, kui ligi maad, siss korgutedi jälle üless Ran; korgutage aena nii, et na äste õredade saava; `vil'lä kah korguta redelde `pääle Kam

2. kiitlema, suurustama Mõni on `niisike `kõrgutaja, ise ei õlegi midägi `asjamies, aga `kõrgutab `ennast; midä `teie `endasi `ninda `kõrgutata, kui `teie ei õle sedä `väärki Lüg; korgutab ennäst, et mul om sedä ja sedä, lähät `kaema, ei olegina Ran; mes sä korgutatad `endäst, ega sa nii rikass ei ole Puh; kae, kuiss ta ennäst korgutap ja om nii etev, esi ei oleki midägi Kam; mi_sa no_konn mättä otsan korgutat hennest Har **Vrd** kõrgustama

Vrd kergutama

3. (sirbiga ennustamisest) *Sääl rüälõpetese man - - olli siss tuu sirbi kõrgutamine, võeti sirbi otsast kinni ja kõegutedi jalge vahelt läbi iki et, siriske, siriske sirbikese, kõriske, kõriske kõvera ravva, kellel kohuss ärä koolda, kellel mõte mehele minnä, tolle sirp tõste (teiste) siäst väl'lä, ja visatu siss üle pää Puh*

4. vähehaaval ketrama kõrgutan küll vähä selle vokiga VJg

kõrguti kõrguti Mär KJn Krk, kõrguti Mar Kse Tõs Nõo, kõrguti Jäm Khk kõrguse poolest (alt üles) *laiuti kolm sülda [majal] ning kõrguti kaks sülda Khk; all kolm lauda [lootsikul] ja kõrguti koa kolm lauda Mar; viis sülda kõrguti Kse; kupik - - seidse jalga pikuti, kõrguti ja laiuti Krk; ja kolm latti arilikult kõrguti, tetti latine aid Nõo Vrd korguta, korutsidõ, korutõ, kõrgudute*

kõrguts kõrgut's g -i vankri külglaud, sõnnikuveoredel – Ksi

kõrgutsi kõrgutsi kõrgusele Nõoriga keideti sarja tala kül'gi rippu mihe pää kõrgutsi Rõn Vrd kõrguni

kõrgõllu kõhr, krõmpsluu kõri om sääne kõrgõluust, lõõr om nahast Se Vrd kõrguluu

kõrgõmpa kõrgõmpa kõrgemale kui vikatit löe otsa pandass, siss säetäss terä kõrgõmpa vai madalampa Kam Vrd korgõmpa, kõrgepess

kõri kõri Lüg Jõh IisR Põi L K I M hv, u T(kõrri San) V(g kõrri Lei); kõri S(keri Phl) Noa Ris; kori Jõe Kuu Hlj VNg Vai

1. hingamisteede ülaosa, hingekurk (ka häälekurrud) *Tänä ei saa laulada, mul on kori haige Kuu; Nagu kõri põhjast kiskus seda äält - - üaldi kräbä kõri Jõh; kõri o all_bol kurgu sõlme, suur kordlik ta on Krj; Eile sai natuke külma, võttis kõri aigeks Põi; kõrist ingeda, kurkust leheb toit alla Emm; kui mõni toedo lemme juhtub kõrisse minema, tuleb tagasi kohe Vig; kõri oo engamese jaos Tõs; kõri oo iga ingelisel loomal, kopsu läheb Tor; ing jäi kõrisse kinni Kei; siäl õli ike üks abimees, kes tämä kõri kiinni tõmmas Kod; ära joo kül'ma, kõri jääb aigest Lai; kõri läüp kopsu sisse Krk || fig (kõvast, valjust häälest) Täüdüb see oige suure koriga olla, kes siel lojub; Laulajad olid küll hüvie kori,ega Kuu; kisendäb kõri põhjast Lüg; Kukkus täiäst kõrist karjuma Jõh; Küll tal peab ea kõri olema - - laulab õhtelugu Põi; valju kõriga inimene Re; nii val'lu kõriga sulane old, üüünd nell'a versta taha JJn; karjus laia kõriga VJg; Kõri nagu kõrve karjatsel Iis; kisab kõigest kõrist Trm; kisendab laiast kõrist Plt; lauljad üteldse, sel om ää kõri küll Hls; om su tah kõri, õt ni kõvastõ täntät Se*

2. kaela piirkond lõua all Kori jääb lahti Kuu; Nüöksti obusel ranjid kõris, kaarik pressib obuselle jalgu IisR; hunt vetn kerist kinne Phl; vaata võtan su kori peos Ris; kraaplesid, mehed olid kohe kõripidi koos HMD; akkas mo kõrisse kiinni, pigistas nõnna et Juu; ei võtt koera kaasa, jääb kõrit pidi autu alla JJn; [prossi oli] rinnas kantud ja rätikute küljes siin kõri all Lai; kaäs akanud kõri alt nārīma Vil; sä? tult pia mu? kõri manu? (hinge kallale) Rõu; k õ r i (m a h a) lõikama ~ tõmbama ~ võtma 1. tapma leikas kori läbi Vai; leika [loomal] kori maha Käi; tä tahtis mo kori maha lõegata Tõs; võt'sin sea kori maha juba Juu; küll võip süä inimesel olla, mõtle ta lõigass kori endel maha Krk; ei ole midägi tetä, ma pia kikkal kori maha võtma Nõo; ma lää võta oinal kori maahha Se 2. fig (kanga mahalõikamisest) kui kanhas lõppeb ärä, meie lõikama kääridega iest katki. siis ütlimä lastele, et mengä tuoga küläst veri pütt, et mei akkama

`kanga kõri `lõikama Lüg; Kui `kangas kudutud, `üaldi, akkama nüüd `kanga kõri `lõikama Jõh; [kui] surnukas `sisse ei läind no siis oligi [kudumisel] lõpp - - s_oli tema (kanga) kõri muas VMr

3. a. kurk mäne nüüd `õuna `raagasi kõri ajama Lüg; `kuugisti sene lihatükki kori Vai; Sellel on ärja kõri küll, `irmsast ta võib seda õlut `sisse ajada Põi; nisuke kuib toit jääb kõrisse `kinni, leib või Mar; aab `viina kõrist `alla Kse; kurk on täna `kinni ja kõri on nii kibe Juu; läks kõrist `alla et lonksatas VJg; kõri on söögikõri, sie suur pikk Sim; Purjus inimeste kohta üeldi: see on kõri lõputand (loputanud) Trm; jääb kõrisse `kinni, ei lähe kõrist `alla Ksi; kõri võt't kinni?, jäi `haigõss Plv; kõrist saadik ~ kõrini 1. täiesti, pilgeni Olen sinust korini tüdünd Kuu; [kui] `Võera `lauva taha saab_s `pargib `ennast kõrini täis IisR; Nüüd on kõht otse kõrini täis Kaa 2. isu täis, villand Sellest maa elust oo mul kõrini Kaa; Mihel sai senest supist kõrini Emm; Õlen sest elust kõris `saate täis, mitte nähä ka enamb ei taha Rid || fig (raha, vara mahajoomisest) Sen korist `mahtuvad ala kõik puud ja `laevad Kuu; Õli ilus elamine, nüüd ei õle enamb midagi, kõik lagastas kõrist `alle Jõh; `Viimane paremb obune läks ka kõrist `alle IisR; Pärast läks terve kuu palk kõrist ala Pha; ta eese varanduse kõik läbi kõri lasnd Mar; paneb kõik kõrisse - - rikkus läks kõik kõrist `alla PJg; sij one kõik kõriss `alla `lasknud õma varanduse Kod; kõik oma varanduse laseb kõrist `alla Plt; Kõri enamb kulutess ku käe `tjini `jõudva Hel || (ahnitsemisest) Sai `viimast sene ka oma kõri Jõh; Ei sie `anna `kellegille, kõik toppib oma kõrisse IisR **b.** fig joodik Küll see mees on alles kõri - - iga jumala pääv on lakku täis Kaa; See aa üle küla kõri Emm; Oli töömees ja oli kõva kõri ka Mar

4. fig suu `Karjuvad korid `laialla Kuu; `ühte `puhku `ammud (karjud) kõri `laiali mu `pääle, kas vähämälle läbi et saa Lüg; Magab kõri `laiali; Täna `kõikse `päivä `ninda kisub kõri `laiali, et ei tia, kas akkab `jällä `vihma sadama (haigutamisest) Jõh || (lobamokast) oo ikke üks va laia kõriaga koa; mes sa sest kõrist `laotad Mar; suure kõriaga KJn

5. linnu (hrl hane) hingekõri kõhr Ma panin kuke kõrile pipraterad sisse, `keerasin rõnga ja kuivatasin ära, siis panin kera põhjaks Rei; ane kõrid olid, sis panid `ernid sesse, siss pandi kerä põeha alla, siss kerä kõrises Vig; ani kõriss `pantass `aavli, otsad `pantass kokku, keritass `lõnga pääl Hää; vanass `pañti anekõri kerä `alla, `erned siden, siis kõriseb Kod; ani kõri lõnga keräl sehen Trv **Vrd** kõre³

6. tööriista vm eseme torujas ava nii jämeda `jorku [lõnga] laseb et ei lähe vokki kõrist `alle Lüg; vokki kõri Jõh; Lõng `pandi kõrist `sisse ja `silmast `tõmmati `välja IisR; `lasksin `vil'la `alla [rehepeksu] masina kõrisse Kos; piibu kõri on kinni VJg; sukal one kõri kannu kõhal; mõni suabas one kõriss kitsas, ei lähä `jalga Kod; kui kedrad, siis lased voki kõrist lõnga `alla Plt

7. merekitsus Mis sa muidu merele lähed, kui mõla kaasas pole. Suures kõris ei ulatagi mõla põhja Mar

kõri|auk a. hingekurk kõriauk akkab [suitsust] kipitama VJg; `ingamine käib kõriaugust Ksi || (lauluhäälest) [tal] Ia kõriauk, ku `ääle `lahti lei, sis kõhe ku oreliga võttas Lüg **b.** kurk (söögitoru algusena) mul on [kõht] kõri auguni täis Plt || fig (purjutamisest) juob kõri'august `alle ja paab `nahka kõik majad ja maad Lüg; `Napsu võttaja inimise `kõhta `üaldi - - pia kõriauk `kuamal Jõh; oli kõri auguni täis (purupurjus) Plt

c. (lõuaalune) kael `pal'la kõri auguga käisid (ilma sallita) Rap || (pluusi) kaelaava Kõriaugu alla oli tükk siilu aetud Kei d. (vokilühi) torujas ava voki kõriauk, kust lõng läbi `juoksis Sim; lühi `rauda tuli `treida kua, kõri auk `sisse Trm

kõrik¹ kõri|k Hel Rõn Krl, g -ku Pst Krk(kõõ-) San Kan, -ka Trv Urv Plv, -ke Kod, -gu Har(-ga) Plv Lei Lut, -gõ Plv Vas Se(kõõ-); kõrk San Plv muistne rõivastusese a. kokkuõmblemata vaipseelik undrukad kutsuti kõrik, õli `kanga õtsass tükk, vüü piäl; poesid võtid kõrike serväss `kiinni ja tõmmasid; suvel käisid [naised] tüül kõrikitegä Kod; kõõrikul om ollu tina `ehte all Krk; nimä `kutsõva mi vanõmba? `ündriku kõrdiss ja kõrikuss Kan; kõrika? ol'li_villatsõst `rõivast, musta?; kõrika? ol'li `ümbre kihä mähitü?, päält `vüüga_kiinni? Plv; kõrik, sääne villanõ, toominõ (toimne) villanõ rõivass, `valgõ vai hahk, mähti `ümbre kihä nigu `ündrik, pussusõgla? ol'li kõrigõ pääl Se || ehi ehi `mõrsakõnõ, seeni_gu `ehte tuvass, lepätse liniku, `kõotsõ kõrika rhvl Urv b. sõba, suurätt kõrik, lapanõ `villanõ rõivass, `olgõ_pääle `võeti `säärtseil `rõivõil; Võt't kõrigu `olgõ_pääle ja `astõ kerigu poolõ Har; kõrik, ka_kui hõl'sti võti? `pääle -- mu maama kõneli Lut || pruudiliniik kõrik olli `ümmer pää nagu räti iüst, kõrik olli `siantse `valge rõõvass; laulatse poisi võtive siss pääle laulatust kõriku pääst ära piitsavarrega ja visasive üless parsile Pst c. villane (katte)vaip (pulmas) mine jo võta kosilanõ kõrigõ pääle; kosilanõ tulõ rattelt `maaha, `viskass ega nulga pääle raha, kess`paika kah, siss lätt üle -- tuüt `kutstass tuüt kõrik, [hiljem] tuüt viiäss jäll `kirsto, tõõsõlõ `tüttrelle; kõrik kutsuti, [kosilase] hopõn ol'li kiinni_katõt kõrigõga? Se

kõrik² kõri|k g -ku kitsas lagendikusopp metsas säält alt `metsä kõrikust on `einäd veel vedamatta Lüg

kõrik³ kõri|k g -ke (seen) ja siss om maa-alutse seene ehk kõrike, mõni `ütleb et kõrikseene; kõrike om `kangest magusa, om serätse `valge seene; ma tõi kaits `korvi `valgit kõrikit Nõo Vrd kõrikseen, kõrnik¹

-kõrik Ls sadakõrik

kõrikas → kõõrikas

kõrikene ühevahe oli `ärgadele `pantud `raudu, kolme nailaga `pantud ette sõra `otsa kõrikene või kõõr raud Ksi

kõri|kiik kõrikiike tegema fig üles pooma Kui vihastab, siis kõhe lubama omal `õtsa teha, kõrikiike Trm

kõrik|seen = kõrik³ – Nõo Vrd kõrkseen

kõri|lõikaja fig riiakas, kiuslik inimene; nõõrija Siel võib tülü `tulla, `palju kori`leikai kuoss Kuu; Sie on juo vana kõri`lõikaja ise, tõist `kiusab, ei taha, et `tõisel iast midägi lähäb Lüg; Suu sjiis ää, tagasel'la kõri`lõikaja Hää; Kadedus nii suur, et kõik on üks ühe kõrilõikajad Trm

kõrin¹ kõrin IisR Põi Muh spor L, Kos Jür(-as) JMd Koe Kad VJg I M(g -e), kõrin Jäm Khk Hi, g -a; kõrrin g kõrina Trv TLä(-r-) San spor V(-rr-; g -õ Krl)

1. (katkeline) kõrisev heli; korin, rögin kui `erned kõre `sisse `pandud, siis teeb kõrinad Jäm; `kurkus on ju vahel sur kõrin, nõnda_t `rehtama ajaks; `lambad lähvad tänakus, paljas kivide kõrin `sõrgade ees Khk; kella kõrin kuulub Rei; lehma kellal on kõra, sie tieb kõrinad Kos; `vankri kõrin `kuulub `kaugelt tulema VJg; siss akkass `enge `tõmbame, joba om surma kõrin kurgun Krk; kurk tei seräst imeligu kõrinat -- tol om kuju konn kurgun

Nõo; *kõrrin um* [haigel] *rinnuhn Rõu* || *kõrinal mia akassi`niitmä ku üt's kõrin Hel*; [käru] *lähäp nigu üits kõrrin Puh*; *`pernasel jutt juusk nigu kõrin, nigu`ernit valetass anumade*; *räesäterä lennässivä nigu kõrinaga`vasta akand Nõo Vrd kõrin*

2. liigutamisel kõrisev ese a. kuivatatud linnukõrist või seapõiest kõristi *lenno kõrid kaks`otsa`pantakse kokko,`ringi annab ja`senna`pantaks`erned ehk püssi`aavled`sisse, see on kõrin Käi*; *Anel ju koõdine kõri, selle kuivatasime, panime mõne`erne`sisse -- siis`üitigi kõrinaks Jür*; *põiele pannass`erne`ssisi, nõnda tetäss kõrinit Pst*; *vanast tetti kõrin lõnga kerä ala, siss ei lää koi`sisse; ani kõrist sai kait's kõrint Krk*; *`puhkva kusõmõ`hõngo täüss, siss`tuuga kõristasõ, tuu om tu kõrrin Se* || *obu urmad, nendel oo pärast [õitsemist] kõrinad või rõginad`otses, laiad lehed Vig b. kuljus kõrinad obustel`kaeles Hää*; *obese kaalakelläd one kõrinad, kui`pulma lähväd, kõrinad`kaala Kod*; *kõrinidega tuldass Puh*; *ku terve võru täis kul'lussit om obesel kaalan, toda kutsutass kõrina Nõo* || *pallapooliku veeren olli kõrina, nagu`narmakse, lekist, mis kõrisive Krk Vrd kõrinik*

***kõrin**² pl *kõrinad Var Tõs Aud Saa, kõrine Hls kangaspuude niieplokk*; *plokiratas need rattad oo kõrinad ja need puud on ka selle nime all. rihmad oo sialt kõrinat pialt läbi püstitetud ja paelad oo sial rihma ots, need`siotasse niide`külge Tõs*; *neid puid kutsuti kõrinad, kus si`niitsme keeri sees ol'li Saa; kõrine om`summa puha rattakse ja muna puust, egä`niit'sme jaos üt's; vanast es ole kõrintel keerisid sehen, augu`pal'lalt Hls*

***kõrin**³ pl *kõrine kõrne Karduli puder rasva kõrindeg, koore sousti ja sibuldeg Pst Vrd kõrnik*³

kõrinal *kõrinal IisR Kse JMd JJn Koe Plt KJn kõrinaga, kõrisesedes`erned`juoksivad kõrinal`kaussi IisR*; *`vanker läks kõrinal mööda Kse*; *ratastega süstik läks kõrinal läbi [kangavaheliku] JJn*; *`erned`veersid mis kõrinal möda`lauda laiali Plt*

kõrinas → *kõrin*¹

kõrinik *kõrinik|k g -ku (-ko) kõristi perenaene paab kõrinikud`kyyunla`varda`külge et kuuleb kui vokk liigub*; [seapõis] *inge`õhku täis,`ermid`sisse ja mõnele lapsele kätte, siis krabissab, sji one kõrinik*; *lutsumännäl ma,i-lma kõrinikod taga, kõrinikod kõriseväd Kod*

kõri|ohardi fig (vali hääl) – VNg **-orel** *kõriorelit mængima, tegema kõrist pigistama, kægistama Tien`sulle kori orelit Kuu*; *Küll ma tulen suga kõriorelit`mængima; Võttan kõri`pihku ja`mängin kõri orelit IisR*; *Tegi teisel kõri orelid Emm*; *eks nad luband mõnele kõri orelid`mängida, kõrist`kiinni võtta Sim*; *`tehti kõri orelid Lai*

kõri|pidi 1. *kõrist kinni (hoides); kaelapidi`Õldi sõnudega,`sõimeti ja`õldi kõripidi kuas ka Jõh*; [poonu] *Ripub kõripidi puu õksa külles Trm Vrd kõripite*

2. *ülepeakaela Tie, tie`ninda`kaua kui tuled kõripidi`alle Jõh*

kõri|pill *kisakõri vana kõripill, mi sa röögit Urv -pite kõripidi Sõnast`alle ei`anna, minuperast kas vai kõripite kokku Jõh* || fig *ia libe kiel suus,`räägib`ninda ja`ninda, paneb`tõise`uskuma,`tõine kukkub kõripite`sisse Lüg*

kõrisama, kõrisema *kõrisema Jõh/-mma/ IisR Põi Muh L Juu Jür HJn JMd JJn Koe spor ViK, I Plt KJn Hel spor T, -ama Trv Rõn Urv Har, -amma Har Rõu Vas Lut, -eme Hls Krk(-em) San, -õma Plv, -õmma Rõu Vas Se, -õmõ San Krl; kõrisema Jäm Khk Emm Ris*

1. *kõrisevat heli, kõrinat tekitama Kera`põhja`sisse`pandi`erni, siis akkas kera iluste kõrisema IisR*; *kivid kõrisevad`jalgade all Khk*; [kartulid] *Nii kõvad et kõrisevad alles Põi*; *lapse pai (mänguasi) kõriseb Emm*; *vella pead oo nii kuivad, üsna kõrisevad Mar*; *sedasi*

mõök oli [mehel] ja kannused mis kõrisesid tääl järel Vig; kõdral kõrisevad `seemled sees Saa; mul on ea süstik - - lähäb mis kõriseb JJn; käävevokk sie kõrises `ühte `puhku VMr; `erned kõrisevad kuind anekõris Plt; vasilise ja tinulise olli kõrdi veere all, kõrisive, ku noorik läit's `altre ette Trv; puu`tel'gege `vanker logisi, raud`tel'gege kõrisi Krk; sirbi`viskaja ütäl, siriske siriske sirbikese ja kõriske kõvera ravva Puh; kul`lussõ kõrisi Har; ratta[?] läävä[?] ku_kõrisõss Plv; puu[?] omma_mõnikõrd nigu kõrisass õnnõ, nii umma_karsatõdu[?] Vas; kõo leht kõrisõgo_i[?], haaba leht habisõgo_i[?] (ussisõnad) Lut || [kevad]veded `juuksid ku kõrisi Kod Vrd kõrahama

2. kõriseama, koriseama kana kõriseb kõrr, kõrr Jõh; [surija] Kurk kõrises korra veel ja oli `valmis Põi; iäl kõriseb, iäl ää läind Tõs; ku `enges inime kõriseb, on ta ju `aige Hää; kana kõriseb kui kipub `auduma VJg; kukk kõriseb ku `kul'li näeb IisK; minu sualikad kõrisevad, siis tuleb tõiss `ilma Kod; kaßs `nurgleb, kui ta kõriseb kõvaste Ran; rinna kõrisava, teevä kõgõsugust `elli, vahel nigu `pilli mängivä jälle Rõn; ja_`naksi pääle `lõuna [hinge] `tõmbamõ, tõmmass ku_kõrisi (surijast); lait's naard nigu_kõrisõss San; rinna[?] kõrisasõ[?], kui rinna[?] haigõ[?] vai tiisikuss Rõu; kõrisõss rinnost Se Vrd kõrrama

kõriskä kõriskä vibalik (naisterahvas) `nijske kõriskä, kõriskä oo pitk ja piänike Kod Vrd kõresk

kõris|laud sāngi küljelaud sāngil one kõrislavvad ja õtsalavvad; Kūlg vajob vassa kõris`lauda ärä Kod Vt kõrvalaud

kõristama¹ kõrist|ama Lüg Põi Muh spor L, VJg I/-ss- Kod/ Ksi Plt Trv Puh Ote, -amma TMr Urv Har Rõu Se, -õme San, -õm(m)õ Krl; kõristama Jäm Khk Kaa

1. kõrinat tekitama a. kõriseama panema; kõrinal tegema lapsed kõristavad `ernid painanda sihes Khk; Ooda ma lähe kõrista korra rapukat Kaa; kõristab ane kõriga, kuind kõri, kus `erned sees Mār; `erni põle kõristada Hää; kõristab niidumassinaga Iis; ku nuadan kääsid, õli kõrinik, kõriõsite kalad [nooda] perä `sisse Kod; poiss kõrist `põie San; puhu_kussõm `hõngu täüis, saa mõni `herneterä `sisse `panda[?], ku är_kuiuss, om latsõl hää kõrista[?] Urv; ku poud om - - lina lüü joba kuuumõ ja kõristõmmõ Krl b. (häälitsema) Kui kukk õrsil üüsi kõristab, nääb ta `kurja `vaimu Ksi; kui toõt tulep, siss kikass akkap kõristamma TMr; kana kõristass ku `poiga timä alt võtat, tedre eläse suu veeren, ku suu sula om, siss tetr kõristass Har || fig Mis kurõl viga kõrista_ku `herne nõna all omma[?] Urv; mis kurõl viga kõrista[?], ku suu sula om Har Vrd kõristõlõma

2. (kurku) kuristama Emä käis tõi `mõisa`prouvalt `rohto `kurgu kõristamiseks Lüg; kõrissa kurgun ja lobissa, sualavett kõrissa kurgun Kod; kõristab vett kõris Plt

kõristama² kõristama L Jür VJg, kõristama Ris, koristamma Vai kägistama, kõrist pigistama krae korista `kaula; `piiga koristi `lapse `vällä, koristi `surnest Vai; vanasti `kõrtsus kõristati teist Mār; `mustlast kõristand `lamba ää PJg; `tahtis [teist] jutti ära kõristada Tor Vrd kuristama², kõritama

kõristummõ kõristummõ põuaga kuivama, ikalduma ku ta om `paikusi är kuiunu, vili om är kõristunu puha; midägi ma umast linast ei saa[?], ta om ärä kõristut Krl

kõristus kõristus g -e VJg Puh kõristamine lapse kõristust oli kuulda `teise tuppä VJg

***kõristõlõma** da-inf kõristõlla[?] fig kurtma olõ_i[?] miä kurõl kõristõlla[?], ku `herne nõna all Lut Vrd kõristama¹

kõri|sõlm kõrisõlm *Kui kori`solme`piigistedä, sie jo sis tappab kohe Kuu; kel kõri sõlm vägä suur, sie pidi õlema`viina`pääle`maias Lüg; kõri sõlm on üks krõmps kõri sies Jõh; ehmätes lähäb koa kõri sõlme juurest Vig; joodikud mehed`olle, kel suur kõrisõlm oo Kse; miestel oo suur kõrisõlm Ris; mõni on nihukse pika kaelaga ja se kõri sõlm on nii`pungis`väl`las Juu; kel suur kõrisõlm, sij õlema juadik Kod; naistel ei ole kõri`sõlme Ksi; kõri sõlm on see, kellega sa`neelad Plt Vrd kõriõun*

***kõritama** pr (ta) *kõritab* kõrist pigistama *kõritas, akkas kõrist`kinni, kui`riidlesid; kõritab teist Ris Vrd kõristama*²

kõri|täis fig suutäis, lonks *pruudid`käisiväd`villu`kõrjamas,`tõine`andas toppikese`villu, siis sai kõri`täie`viina`vasta Lüg -õun hv kõrisõlm kõri õun ka vahest üelda, kõri õun on aige ehk midagi Kad; mõnel joodikul on suur kõri õun Sim*

kõrk¹ *kõrk* KJn Trv, g *kõrgi* Põi Mär Kse Tõs Saa Koe Trm/*kõrk/* Vil Krk spor T, Krl, *kõrgi* Hää JMd Pal Plt VId; *kõrk* g *kõrgi* Jäm Khk VII; *kork* g *korgi* Hlj VNg; n, g *korki* Vai upsakas, uhke, üleolev *mida`suuremaks [kasvab], seda`korgimaks`lähteb Hlj; tama on`korki mies Vai;`seikse`kange kõrgi olekuga Põi; kõrk õeltse inimese`kohta, kis liiga ülendab ennast Saa;`sakslane ja`lätlane -- niid ol`lid kõrgid Vil; ta om kõrk vaemuge`väege Trv; mõni rikass peremijs`ol`li kah serätse kõrgi olekiga Ran;`väega kõrk inimene, ta_i pia tõesest mitte midägina lugu Nõo; mis sa`uhke`perse poole läät, t_om jo nii kõrk Ote; ta um minno`vasta`väega kõrk Plv; Kõrk nõna kõrvõtass; tõõnõ iks om kõrk kah, t`ä_m kõrgist suust joba Vas; käüse nõna`pistü, om kõrk Se || käbe, kepsakas hobune – Kse*

kõrk² *kõrk* Vig Var/-r-/ Tõs, g *kõrgi* Mär Juu Ann, *kõrgi* Pär Tor vürtsine, maitsesatud *see oli na`tõhtus, tegi kõrgiks toedu, pipar või virts Mär; sibulas tiib`siakse ia kõrgi maigu Var;`kõõmlel oo ea kõrk maik Tor; oli üsna ea kõrk vorst, ma aasin`sonna`sisse`kõike`prahki, pipart ja sibulast ja pune; sinep teeb toedo kõrgiks Juu; sült on jo ka ia kõrk Ann || mõrkjas se peab nihuke paras kõrk viha [kohv] olema; taelal on ea kõrk ais koa Juu*

kõrk³ *kõrk* Krl, g *kõrgu* Har VId kõhr, krõmpsluu *kõrk ol`kat`ski`keskel, läbi nõna kõnõli; ku halva?`hamba?, siss ei tji? kõrgulõ midägi Har; kõrk um pehme luu -- ilma kõrgulda? ei olõ?`kiägi? Rõu; jalg ol`jakust`vällä`lännü?, a kõrgu_kõik` vahelõ kasunu jo? Vas Vrd kõrge², kõrkekont, kõrkluu*

kõrk⁴ → *kõrik*¹

kõrkane *kõrkane* Vig Puh kõrkjane va *pehme,`kõrkane auane jõgi Vig; ümber lombi kasvap`kõrkane ain Puh*

kõrke|kont kõhr, krõmpsluu *Mis see [looma] pisike`kõrkekont` siis on, koorma`raskus tuli peale, oli puru Põi; luude vahele kasvab`neoke`valge`kõrke kont Mar Vrd kõrk*³

kõrk|jalg kõrkjas *kõrkjalad on nied, mis vie sies kasvavad,`Porkuni järves on neid näha küll VMr*

***kõrkjane** pl *kõrkjased* kõrkjatega, kõrkjaid täis *Vahel`ol`lid`siuksed`kõrkjased eenäd KJn Vrd kõrkane*

kõrkjas¹ *kõrk|jas* Lüg/-ss/ Jõh Muh Var Tõs Hää Saa Kad IisK Iis Trm, *kõrk|jas* HJn Amb Pee Kod Äks Ksi Plt Röp/-ss/, *kõrk|jas* hv Jäm Käi, *kork|jas* Kuu VNg, g -ja; *kõrgjas* g *kõrkja* (-r-) Khn Jür Nõo/-ss/; pl *kõrkjad* LNg Saa Juu Rak Sim kõrkjas *tehti`saksa`saani`kõrkjadest Jõh; roog o vali ja`kõrkjas oo`pehme;`kõrkjast`tehasse`istme`põhju*

Muh; küll ond meres kõrgjas `kõrki rhvl Khn; `kõrkjad on kõvad sõlmelised, pilliruo `taulised Kad; järve servas on ludad ja mõned `kõrkjad Äks; `kõrkja kasvava viij sehen Nõo Vrd kõrgas², kõrgatuss², kõrge³, kõrges³, kõrkjalg, kõrkmik, kõrknas, kõõrikas

kõrkjas² `kõrkjas kõhr ninal oo `kõrkjas sihes Muh Vrd kõrgas¹

kõrkjas³ `kõrk|jas g -ja Pal Lai uhkevõitu `kõrkjas mees Pal

kõrkjass `kõrk|jass g -ja kollakas vili akap `kõrkjass minema Puh

kõrk|luu kõhr, krõmpsluu – Krl Vrd kõrguluu, kõrk³

kõrkmes → kõrges³

kõrkmik `kõrkmi|k IisR JMd, `kõrkmi|k Kad Plt, `kõr|pmi|k Amb, g -ku kõrkjas Vana part ajas todisi (poegi) `kõrkmiku `sisse `peitu IisR; `kõr|pmikuta ei ole `ükski järv Amb; jões kasvavad `kõrkmikud JMd; loot`siku tõmmand sinna `kõrkmikude `sisse Plt

kõrknas `kõrk|nas g -na kõrkjas neist `kõrknatest tehakse tooli `põhja Juu

kõrk|perse pej rumaluhke inimene rummal, kes midägi ei tiia, aga esi `uhke nigu kuradi kõrkperse Kam

kõrk|sa `kõrks|a Rõu Vas, -õ Har krõmps; poolkõva, rahke Kalõss jäänu[?] asi om `kõrksõ; Mõnõ[?] ua[?] ja `herne[?] ei `kijki `pihmess, `jääse `kõrksõss Har; kartoka[?] kah ol`li[?] `kõrk|sa[?] kui puulkahrõ[?] ol`li[?] Rõu; üldäss et, pahru liha `rāk`svät, ollõv `kõrk|sa; Põrgnass ol`l nii hää ja `kõrk|sa haugata Vas

kõrk|seen (seen) kõrkseene om `äste `apra, pureda, na om tuhmi `valge Ote Vrd kõrgass-, kõrik|seen

kõrksõ → kõrk|sa

kõrkus `kõrkus IisR Mär Tõs Tor Saa hv JMd, Rak Sim Kod Pal Plt, `kõrkus Kse Hää Kos, `korkus hv Hlj, VNg Vai, `kõrkus hv Jäm Khk, g -e; kõrk|ss g -se Ran Puh San, -sõ hv Krl, spor Vld upsakus, ülbuss nena püst, `perse `korkust täis Hlj; `Uhkus ajab uppakille, `kõrkus `käima käppukille IisR; tama on `korkust ja `uhkust täis Vai; `uhkus aeab upakile, `kõrkus `köima kãpakile Kse; tema veel oma `kõrkuse pärast `päevi näeb Saa; `uhkus aab upakille, `kõrkus kahe kãpakille Plt; vanast ärräd olliva `uhkust ja `kõrkust täis - - sa ollit temä kõrval nigu `maoke mullan; `kõrkuss aana kãpikeli `käimä Ran; tuul om `väegõ suur `kõrkuss `süämell Krl; Kõrkuss tulõ inne `langõmist; tãl hüä naasõkõnõ kah, tuul olõ õi_midä `uhkust ei_ `kõrkust Vas

kõrkuss `kõrk|ss g -sõ luukühm hobuse jalal kabja mant `korgõbah `raasõkõsõ um `kõrkuss Lut Vrd kõrgatuss³

kõrkõllõma `kõrkõllõma uhkustama timä om `väega kõrk, `uhkõllõss ja `kõrkõllõss; mi sa `uhkõllõt ja `kõrkõllõt, ku sul midä olõ_i Se

kõrlõõr `kõrlõõr on (kure häälitus) ku`rg `täntäss `kõrlõõr ja `kõrlõõr Se

kõrm `kõrm g kõrmu õhuke kord, kirme Ega sedä ku`urt siin püimä pääl `pal`lu nätä ei olegi, `sääte kõrm om ainult; Jää kõrm om joba viil `pääle külmene; Lume kõrmu om iki mahan kah Krk Vrd kirm⁴

kõrnakas `kõrna|kas g -ka krobeline Nahk on kõrnakas, ku ta krobeline ja `kãrnas on; kãed on kõrnakad, kanalihalas Hää Vrd kõrniklene

kõrnane `kõrnane kivi(klibu)ne kõrnane maa, tä vägä `seoke kruusa segune - - ikke na vilja `kãndja põle mette Tõs Vrd kõrnine

kõrne¹ *kõrne* g `kõrne Lai Hel TLä; pl `kõrned IisR Koe I Ksi Plt KJn TMr, `kõrne Trv Krk Ran Ote, `kõrnõ² Har Se alusvili, kõlu, kest `kõrned on peenikesed terad, `kerged, mis tuul `kaugemale veeb Trm; `kõrnid saab sõõlutata; `kõrned on alvemad terad, `antse obestele `õhta Kod; ua `kõrne viiass `lauta sitasse, kõva ku puu koore; `erne `kõrne, mis nii pikepe, `kõlka iist, looma tahave neid; ristikeinäl om ka `kõrne Krk; oless ta mulle `onte ilusit `ernit toonu, om vana `kõrnit toonu Nõo; `kõrnõ omma nuu mis sa'ra päle jääss, jämehepä aganit Se || fig (kõhn, kidur olend) latse nigu `kõrne, kõhna; väikse `põrsa, väegä vil'etsä, om kah serätse `kõrne `taolise, nigu `kõrne Ran; [laps] saesap nigu kõrne, edesi ta_i lähä mitte sugukina Puh Vrd kõrnik²

kõrne² *kõrne* Puh Nõo Ote, *kõrnes* Vän Juu Ote, g `kõrne; n, g *kõrne* Saa SJn Kam; *kõrnõ* g `kõrnõ Ote San V; *kõrnes* g `kõrne Põi; pl `kõrned Kod SJn TMr, `kõrne Hel T(-õ Ran), `kõrnõ² V

1. hrl pl rasva, peki sulatamisel järelejääv lihatükike, rasvavind kui `rasva sulatse, siis need mis `järgi jäävad, need on kõrned Saa; rasva `kõrnõd, nuu `panti söögi `sisse Ran; nemä rasva `kõrnist teevä serätsit kräämukeksi ehk krõbinit Puh; nii vägev sia liha om, et kui panni `pääle küd'sämä panet, siss jäävä pal't `kõrne ja rasu Nõo; tsiga vai lammass tapõti, siss kõrutõdi `leibä rasva kõrnõtõga Ote; soladi lappõ är², sai väke ja `kõrniid Urv; Ku sisemist `rasva sulatõdi, siss `saiõ `kõrnõid Har; `Kõrnilõ `siäti viil `suula ja_sibulit `sisse ja nuu² ol'li hüü_süvvä²; `kõrnidega² keedet ruug Rõu; saa hää vorst ku `kõrnõt om kah sekka `suurmõlõ `pantu² Räp; rasva sulatat är², s_jäävä `kõrnõ `perrä, nuu sula ai inäp Se; rasva valat är `ussõ, jääse² `kõrnõ² Lut Vrd kõrnik³

2. põhja kõrbenud toidukiht, pajakaabe kui `kapsta ärä `kõrbese, jääp kah kõrne `põhja; pudru kõrne, ärä kõrvenu kõrne jääp sinnä paa `põhja Kam; `kartuli pudro `kõrnõ² umma_hää² Plv; nuu² oma² `kõrnõ² paa külel Räp || krõbe lihä nii eä ja kõrnes, kui ta `eästi on `küpsend Juu; kõrne kardulad on `seaksed rasvaga panni peal küpsetud SJn Vrd kõrnets

kõrne|kull fig tülinorija – Nõo

kõrnes → kõrne²

kõrnet *kõrnet* g -i Ran Puh (väga kõhnast inimesest) *tuu ollu igäne pik'k miis, kõhn nigu kõrnet jälle, ei ole `jõudnu kot'ti `tõsta; latse olliva nigu kõrneti ja `väega võemetu, nigu `tohter - - ütelnu: latsed om ärä `näl'genu Ran; mes tä om, nigu kõrnet tõene Puh*

kõrnets *kõrnets* g -a Tor SJn pajakaabe pudrul kõrnets `põhjas, kaabib kõrnetsad Tor; lapsed tahvad `kangeste paea kaabet või kõrnetsad SJn Vrd kõrne²

kõrnik¹ *kõrni|k* g -ku (seen) *kõrnik om `valkjas pruun vai val'ss pruun, mõni om periss `valge; siin lähiksin kõrnikit pal'lu ei ole; nii kõrnike om ilusa `valge seene, ja pagsu, just nigu sia liha süü Ran Vrd kõrik³*

kõrnik² *kõrni|k* g -ku Kõp Trv Ran alusvili, kõlu *kõrniku tuleve `vällä ku `vil'la puhastets Trv || (kidur olend) meil om üits `põrsa kõrnik, ei süü, ei lää edesi; mes serände latsekõrnik ka kaalub Ran Vrd kõrne¹*

***kõrnik**³ pl *kõrniku kõrne ploomi`rasva sulatedi - - kõrniku jäevä `perrä Puh Vrd kõrin³*

kõrniklene *kõrniklene* ebatasane, krobeline *tä* (seep) *ei ole na korralik mette, alt `vasta `soopa oo kõrniklene, piält oo libe* Var **Vrd** *kõrnakas*

kõrnine *kõrnine* (viletsast maast) *kõrnine või `seoke liivane maa, et ei ole ia maa mette* Tõs **Vrd** *kõrnane*

kõrnits¹ *kõrnits* g -e (seen) *mõrru kõrnits [ehk] aava kõrnits; sarapu kõrnits* (paks hall söödav seen) Krk || *hum naise suguelund – Krk*

kõrnits² → *kõrvits*

kõrotuss *kõrotu|ss* g -sõ alt õõnes, korkjas jääkohr *kõrotuss lätt purust, kõrotusõ päle tohi?_i minnä?* Se **Vrd** *kõrõtus*¹

***kõrpima** ipf imps *kõrpiti* *helpima liha söökili õks kõrpiti kõgõ härä `piimä leeväga?* Se **Vrd** *kõrpima*

kõrpmik → *kõrkmik*

kõrr¹ *kõrr* g *kõrri* Saa M TMr Har *kõrisev häälightsus kui kurk `kõrri laseb, siis saab `viina Saa; mehe `tapje viass `müüdü, ku kukk lask pikka `kõrri; vanapagan kõnd, ku kukk lask `kõrri, kukk näge ärä* Krk; *`audja kana lask `kõrri, kana aa `kõrri pesä pääl, ei taha ärä tulla* Hel; *kikass tennu kõrr, joba toht sadanu jälle maha* TMr; *kõrr om rinnun, rägä `ussõ ei_tulõ?, kõrisõss rinnun* Har

kõrr² *kõrr* g *kõrri* Muh Hi/kõ-/ *mänguvanker tule ma pane sind kõrride `sisse ja kõrrita sind natukse* Muh; *Lehme kõrri `peele sõidule; pisigeine, mes lapsed `mängivad on kõrr, aga mes laps sees istub on `vanker* Emm; *Tule kõrrile Käi; `laste kõrr, `laste mänñi asi* Phl

kõrra- → *korra-*

***kõrrakane** g *kõrrakasõ* väheke (aega) *ma kõrrakasõ `aigo `istõ säääl; lasõt laiva veere pääle rinnoldõ, saat `istma kõrrakasõst* (korraaks) Se **Vrd** *korraakene*

-**kõrral** Ls *lähekõrral*

kõrraldõ *kõrraldõ* korralikult *närbitsess õndõ, äi šüü kõrraldõ; ku ei lääte kõrraldõ määrän tüü, sõs `ül'täss: lätt ku `kandõ müüten* Lei

-**kõrraline** Ls *kate-*, kolmekõrraline

kõrraliselt *kõrraliselt* korralikult [ma] *mašsi iks inemisele pääväpalga, sõss sai tüü kõrraliselt tettüšs* Plv

kõrrama *kõrrama* *korisema – Lei* **Vrd** *kõrisema*

kõrran *kõrra|n* Kod TLä San Har Rõu(-hn) Lei, -h VId

1. *korras tämä oiab maja kõrran* Kod; *piäd oma asja kõrran pidämä* Puh; *mul ei ole `tämbä `tervuss `kuigi kõrran; mul om tüü nüid nii kõrran ku kõrran* Nõo; *taal om oma elu `äste_kõrran `peetu* San; *kõrraline inemine, tuu pedä kõik' kõrran ja ilusadõ* Har; *`vahtsõnõ elomaja ol'l ja elotuss kõik' kõrrahn* Rõu; *kangasõ `ol'le kõrrah, viko es olõ inäbüsi* Räp; *adõr kõrrah, `kõrda pitt är säet* Se || *korralik aga ta `ol'li kõrran tüt'rik, üits lešk mijs `võtse temä ärä* Nõo

2. *reas, rivis na sõduri kõrran omma vai ridan, ku na saadõtasõ* Har; *kõrran `miñdi [vilja lõigates]* Rõu; *lääme kõrrah* Se; *mi `išt'i (istusime) kõrran* Lei

-**kõrran** Ls *lähekõrran*

kõrrandane *kõrranda|ne* g -se Lüg Jõh

1. kiht, lade; vaal *ein* `kuivab `kõrrandases Lüg; [vilja puistamisel] *Võttid päält sene* `pienema `kõrrandase `vällä -- `ninda_t `kolmed sased ikke `võeti päält Jõh

2. soast väljajäänud lõimelõngad `kanga `kõrvas on `kõrrandane, kui `piirda ei `sünni, mõni luob `rohkeemb, pärast kerivad üles Lüg

3. kaks korda küntud põld `tarvis `mennä `kõrrandast `äästämäie, `kõrrandane on `äästämättä Lüg

-kõrrandane Ls saatkõrrandane

kõrrane *kõrra|ne* g -tse nõuetekohane, sobiv, hea kui lippega `sijpi keedeti, siss kaits kolm üüd `päivä pidi tuli ütte `viisi paa all olema, aga *sijp* sai *kõrrane* Puh **Vrd** korraline

kõrra|nädaline korrateoline *kes kõrranädaline* `mõisaprovvale *mijld* `müüdü ollu, *tollele* `antu `mõisast `süvvä Nõo **Vt** korranädal **-puu** *Sõss* nigu nakati inne [sepalõõtsa] *kõrrapuust* `tõmbama, *nii lei kah tuj* tulõasõma *kõrraga* tuult täüs puha Urv **-rahvas** lauakirikulised – Räp

kõrrati kihiti jää *o'l* *kõrrati* pääl Hls

kõrratus `kõrratus g -e kiht, kord vesi `tõmmab juo jää `kõrratuse `pääle Lüg

kõrra|tõbi (silmahaigus) *kõrratõbi*, `kõrda põdõva *silmä*?, `rahka `juuskva, vett `juuskva? Se **Vrd** kord¹

kõrre- → kõre-

kõrrekas *kõrre|kas* Mär Lih Kse Tõs JMd VJg Sim Iis Trm Puh, *kõrre|kas* Jäm Khk, `korre|kas VNg, `korre|gas Kuu Vai/g -ga/, g -ka tugeva kõrrega (vili) *no se* `aasta on `korregad rugid, *justko* `pilliruod Vai; *es* *kõrrekas* rugi, *sest saab äid katuse* `õlgi Khk; vili *oo* *kõrrekas*, *ea kõrs* Lih; *kõrrekas* vili küll, *aga pia on tühi* Sim; *kaer on kõrrekam* kui õdra Trm **Vrd** kõrreline

kõrre|küünd kõrrepõllu kündmine *Kõrreküнди* äi *vei mette sügise tegemata jätta* Kaa; *kas künnid õdra kõrt, ehk kaera kõrt, ikke oli kõrre küünd* - - *künnid kõrre* `sisse Trm

kõrreline *kõrreli|ne* Mär Kse VJg Puh, -le|ne Tor Plt, g -se; *kõrrõli|ne* g -dse Plv; *kõrrõlõni* Krl, `korreline Kuu tugeva kõrrega, *kõrrekas kõrreline* vili, *aga tera vähä* Mär; *jämada kõrreline* rukis Tor; *kõrreline* ruki, *kõrt on küll, aga tera põle kedagi* Plt; *kõrrõlõni* vili *om val* miss Krl; `väega *hää kõrrõline* rügä Plv || *kõrretüügastega kõrreline* maa Kse; *leigatud rukki põllud on terava kõrrelised* VJg **Vrd** kõrrene

kõrrellasa *kõrrellasa* kõrre poolest *simii-sa*, *tema kasvab oma kõrrellasa* nagu timut siin KuuK **Vrd** korreldasa

kõrre|maa kõrrepõld *kõrremaad* õli küll, *kuhu õleksid rukki tehend* Jõh; *sahaga said kõrremaad* `küntud Rid; *mina ole* [lina] *kõrremaa* piäl *pedänd* Vig; *kõrremaa* tahab künda `saada Kir; *kõrre* moad ja `sõõti ikke *kooritakse* [sahaga] Juu; *nii kaua õli ta kõrremua*, *kui ta* `künmata õli Trm; *kus vili ära koristud, sial on kõrremaa*; *eks kõrremaad* `küntud sügisel üless Plt; *kõrremaa om ijltmaa* Krk

kõrrene *kõrre|ne* Kse/g -tse/ Tor Puh, *kõrre|ne* Jäm Khk, `korre|ne VNg, g -se *kõrrekas*, tugeva kõrrega *kõrrene* vili, *kus pal* ju `kõrsi seas Khk; *tinavu om äste kõrretse vil* lä Puh || *kõrretüügastega künnab kõrrest* moad Tor **Vrd** kõrreline

kõrre|nurm kõrrepõld *kui vili om ärä* `pantu, *siss vôi ta kõrre* *nurmess üteldä* Ote; *linakuu?* `veetäse *kõrrõnurmõ* `pääle lak'ka Räp **-pill** rukkikõrrest (vile)pill `kõrre pill

[tehti] rukki `kõrrest, kui rukki `kasvas, [lõigati] `nuaga kild `lahti Jõh; `Kõrrepill põrises ehk umises nigu paarm IisR; kõrrepillile leigadagse keel `pääle Käi -**põld** kõrretüukas põld `Rohkem `aukusi maas, kui `tähti `taivas = kõrrepõld Jõh; Sügise kui kõrre põllud `lahti said, siis `aeti sead kõrre põllale Põi; `lammad oo kõrrepõllal Mär; kõrrepõld on vilja all õld Trm; kost vili ärä om `võetu, kõrrõss jäänü, tuu om kõrs vai kõrrõ põld Kam **Vrd** kõrre|maa, -nurm, kõrrestik, kõrreväli

kõrrestik kõrrestik g -ku kõrrepõld – Kse

kõrrevõimalt fig Kui `ennevanast `tütrik sai kõhe pera `lierimist mehele, siis `üaldi, et sie sai kõhe `kõrre `võimalt mehele - - vai `lieri `särgi siest Jõh

kõrre|väli kõrrepõld `kõrreväli - - kus rukki kõrs ehk `õtra kõrs Lüg; Kes säelt `pal'ja jalu läbi `päeseb, `suured `kõrre `väl'jad ies IisR; [kui] vili on koristud, eks ta ole kõrreväli Juu

***kõrritama** pr (ma) kõrrita < kõrr² tule ma pane sind kõrride `sisse ja kõrrita sind natukse Muh

kõrru → kõru³

kõrru- → korru-

kõrrukene kõrruke(ne) fig (häda)olukord, (abi)vajadus Ühä `kõrra võib omalgi `tulla `kõrrukene `kõhta, et õled `ninda sama `tõiste `armu pääl; Eks ma pia `andama, aga tuleb omal `kõrruke kättä, ei ole `kustki võttada Jõh

kõrrutama → kõrutama¹

-**kõrrute** Ls kahe-, kaksikõrrute

kõrruti puhuti, korraati ametimjjs om ajoti rikass, kaupmiss kõrruti rikass, põllumiss põline rikass Nõo **Vrd** korrate

kõrrõ- → kõre-

kõrrõde kõrrõde upin küdset (krõbedalt kartul küpsetatud) Lei

kõrrõstik kõrrõstik kirme, kord iä kõrrõstik om vij pääl Vas

kõrs kõrs g kõrre Põi Muh Kir Var Pär, `kõrre Lüg Jõh IisR; kõrs g kõrre L(g -õ Khn) TaPõ VIPõ M T, `kõrre Hlj LNg, kõrrõ V(n -ss Ráp); kõrss IisR/g `kõrre/ Kos Amb JN Tür VMr, kõrss Hlj/g `kõrre/ Kul Mär KPõ, g kõrre; kõrs Hi, kõrs Kär Kaa VII Tõs, kõrss Noa HMD, kõrss SaLä Ris, g kõrre; kors Jõe(-r-), g `korre Kuu Hlj VNg Vai(n -ss)

1. seest õõnes taimevars nied piad on `õige `vaised `kõrre `õtsas; `piened `kõrred `annetasse `luomale ette, jämedad `kõrred `saavad kattust teha Lüg; ko ikke on kors, siis on pää ka jäme Vai; ide keerab üles, kasub kõrreks Jäm; `siaste pole kõrre tegemise (kasvatamise) `aega `olntkid; pitka kõrrega rugid Khk; [nisu] Läks juba kõrre `õtsas kasuma Põi; rugi ajab kõrt Rei; lapsed aavad kõrde `peale maasikud Mär; ära vää `jalgega `kõrssa laiali Mär; kraatsid kõrred alasi, siis sadu ei lähä [heinasao] `sesse Kir; ja teise päävä lähän veel näid rõugu alusi veel kõrrest ärä puhastama Var; ruki ei `sündide veel lõegata, et kõrs `olle alles kiut ja tera rõõsk Aud; Üks kõrs `uikab teist (vilets vili) Tor; `Põrsal kõrs suus (lapseohtu suitsetajast); lauk ein, mis mere `ääres kasvab - - ümargune kõrs tal, tä põle leht ein Hää; ta pienike `justku kõrss Ris; pannakse `õl'gi pool vildakile, et vihm mäda `kõrssi katuse `piale `liugub Nis; ei ole pead `looma akand veel `ühti, kasvatab kõrt, kõrss kasvab ikke pikemaks; ea jämeda kõrrega ohr Juu; kõrss alles all'las; vili on

kõrrelt kehv Kos; külm võt'is oraksed ää, mõni kõr'ss vart tuleb `piale Amb; kui on vilets rukki [öeld] üks kõr'ss `õiskab `ühte, teene teist VMr; kui õdra pia on `raske, siis ta vajotab kõrre maha; riisuti põld nii `puhtast, et mitte `ühte kõrt ei `jätud maha Trm; kui [rukki] kõr's `valgest lähäb, siis on paras aeg lõigata Äks; rügä om kõrre pääl iluss, aga ei tää kudass ta teri `vällä and; kesväl kõrre kaalast lääp nõrgass, pää är lokisten Krk; pannid ak'ki, kaits vai kolm `vihku pääss - - siss om kuiv, jooseb `kõrsi `müüdä vihm maha; nee [heina] tuudid panti `vankre `pääle - - mitte üits kõr's ei pudõnõ maha Ran; obesel viimäne ku üits kõr's ärä `süüdu Puh; ma `kaksa kesvä kõrt Krl; kõrrõ poolõst hää rügä, a pääd ei olõ midäge; ma murra sinno nigo kanebi kõrt (olen sust üle); naa? lina `kak'ja jädi? pal'lo lina `kõrsi maahha Se || (mitte raasugi; mittemidagitegemisest) ma pole nii pailu täna teind et ma oleksi kõrre `risti pand Khk; Ai pane mette kõverad kõrtkid ristati Emm; istob `eese kõnna `otsas, ei anna sealt `kõrtki LNg; tä viisi nii paelu mette, et tä kõrre katti veäb Mar; panen ennemini käed `persse alla, liiguta mette `kõrtki, kui selle palgaga teen Mär; tä ei tee töö `kõrtki, oo `sohke `aiglane ja kõhn Tõs; Ei tõsta kõrt kõrre `pääle Hää; pää juba saab `otsa, aga ma põle täna mitte kõverad `kõrtki teind Juu; sie kord küll ta ei teind kõrt kõrre `piale JIn; ma põle kõverad kõrt iad teind Koe; ei õle tüü kõrt tehud Trm; ei tii kõverat `kõrtki tõöd KJn; oben mitu `päeva ilma söömäte, mitti ütte kõvert kõrt `kunnigil es ole; ma ei oole mitti kõrt ka liiguten Krk; ta imä kah hel'lotass umma tütärt, ei tä lasõ_täl kõrt kõrrõ pääle_ nõsta? Plv || mul kõr's kätt, tõine `jalga (ma ei jõua midagi teha); ta om tihvatse (kidura) kasuge, kõr's kätt, tõine `jalga (käed ja jalad on nagu kõrred) Krk || fig (oksaraost) `ütsegi pääle miu paa (paja) `alla kõrt ei tuu, puha miu käe Nõo

2. kõrre põld; kõrretüügas kanad `lähvad `kõrde ivi nokkimaie Lüg; meil on juo kors's `kõnnetugi Vai; `Õöse rabati `rehte, `päeva sahati kõrt Põi; rukki kõr'ss tahab `riisuda Mär; aa loomad rugi `kõrde `söömä Tõs; Kõrrõ piäl `pal'ju jalu üsä ramp `kää Khn; vil'la kõrres on suur ein, see tuleb ära `sööta Saa; ruki `kõrde [pandi] `jälle teine `aasta kardulid HMD; Linad pandi kaera kõrde [kuivama] Kei; kui ilus rohi on `kõrdes, ikke `veiseid viiakse `kõrde `sööma ja `lammaid ja Juu; neli `kitse tuli kaerakõrrest ükstese järel JIn; ruki kõr'ss jäi äästamata Koe; rukki on kõrres kõik, terad maha visand, ei lõigatud `õigel aeal ära Trm; kõrre konsad kesä piäl Kod; sirbiga jäi `kõrge kõr's, egass maa pialt teda saand lõegata Pal; kari käis kõrre pial (~ kõrres) söömas Plt; `pal'la jalaga ei saa kudagi `muüdi kõrt `müüdä `kää, teräväd, sorgivad KJn; ta läüt's rüä kõrt `riisme Hls; sa olet pikä kõrre lõiganu, ka sji mõne rüä `lõikamin o; kõrre aave `perse `lõhki (öeld, kui keegi rukkilõikusel liiga pika kõrre jätab); ta iki kõrrestigi nätä, et ta siin om iki vart ollu Krk; kui rügä ärä `olli põemetu, siss korjati viil kõr's üle Nõo; kes `kõrgest niidivä vai tsirbiga `põimseva, nuu teivä pikä kõrrõ; kaara kõr's `jäeti maha, jäi kesäss Kam; ku om ainane kõr's, siss om iks elajal ka süvvä Ote; eläjä? läävä? rüä kõrrõ pääle Plv

3. limane eritis lehma suguosast enne poea `tuumist om kolm `päevä kõr's perän; ku pulli man ärä om käüt, nüit kand kõrt, om iki joosnuss saanu Krk

kõrsakas kõrsak|as g -a viletsa kõrrega Mis vili sji on, muidu üks kõrsakas; Kehvad maad kasvatavad kõrsakast `vil'ja, pal'las kõrrenatuke, tera ega midagi Hää

kõrs|hein kõrreline heintaim pisine lühine kõr'ss ein, mis sält `niita saab Khk; muist on kõr'ss ein ja lehe `eina on ka LNg; soobikus kasvab pikk kõr'ss ein Mär Vrd kõrsrohi

kõrsik¹ *kõrsi|k* Võn Ote, g *-ku* Kod MMg Trv Hel TLä(-ke Nõo); *kõrsi|k* g *-ku* Trm Kod(-ke) San V(-gu, -go Plv Röp[-ko], -kõ Urv Plv); *kõrsike* San; *kõrsk* Ote San, g *`kõrske* Kam Rõn sügisene lambatall (põrsas, vasikas); äbarik loom *kõrsik põrsas*; [lapsed] *käivad kui kaks kõrsikud müda `väl`jasid* Trm; *tämäl ka mõned `lambad vai asjad, puha kõrsikud* Kod; *kõrsik tall saab teise sügise `tapmise aast `aastane* MMg; *tänäv `aasta pal`last kõrsiku `põrsa om; mul üits minev `aastane kõrsik talleke om* Hel; *mis pääle jaaka päeva [sünnivad] nii om kõrsiku* Puh; *inimese es taha kõrsiket, et kõrsik `talve ei kasva; mia ole kõrsik voonakeisi üless kasvatanu mitu tükki* Nõo; *sügisetse `kõrske `oina* Kam; *Egä sügüse ol`l iks kõrsikiid kah* Urv; *sügüsedse[?] kõrsigo[?]* Plv; *Lammas tõi paari kõrsikit* Vas; *kõrsigu villast saa `veiga `pelhime[?] langa[?], `lämmä[?] `kinda[?]* Se || *viimäne lai`ts, mõni üt`el kõrsik viimäst last* Hel; *Jaáno om Liiso kõrsik* (vallaslaps) Vas **Vrd** *kõrsiline*

kõrsik² *kõrs(i)k* g *kõrsike*, *`kõrske* (seen) *`kuusku all kasvava `kõrske*; *`kõrske om `valge, läbi `valge; kõrsk om muidu ää sijn küll, `sände kõhre, võta_näpuga siss nigu `murduss `perrä* Rõn

kõrsike → *kõrsik*¹

kõrsiline *kõrsiline* kesksuvel sündinud lambatall – Rõu **Vrd** *kõrsik*¹

kõrsitama¹ *kõrsitama* *ader kõrsitab `vil`lä, ajab roho vil`lä siist `väl`lä* KJn

kõrsitama² *kõrsitama* Rõu; tud-part *kõrsitõt* Har *valmima lina om jo_kõrsitõt, ta pedi ennembi vällä_`kakma* Har; *lina kõrsitõdass är[?], lina um kõrsitõt, ku tõmmaás vereväss* Rõu **Vrd** *kõrsitumma*

kõrsitumma *kõrsitumma* = *kõrsitama*² *lina kubla omma jo verevä[?], lina vaia vällä_kakku[?], lina nakass jo kõrsitumma* Har

kõrsk → *kõrsik*¹

kõrsmik *kõrsmi|k* g *-ku* *kõrkjas kõrsmikud kasvavad jõe jääres. lapsed tegivad `partisi kõrsmikudest* IisK **Vrd** *kõrtmes*

kõrs|muda *meremuda takkmuda ja kõrsmuda oo param kut lihtsmuda* Muh **Vrd** *kõrbmuda -rohi sia arjas oo kõva `valge rohi, kõrs rohi, peenike ümmargune kõrs* Var **Vrd** *kõrshein -vili kõrreline viljakultuur kõrsvil`lal ei ole mette kellegil `lehte, kõigil oo `lemmed* Mär; *kuiv kõrsvili kõhiseb* JMd; *rukki, õdra, kaer, nisu - - eks need õle kõrsvil`jad - - kõrre õtsas kasvavad* Trm

kõrtmes *`kõrtmes* g *`kõrtme* *kõrkjas tooli `põhjasi ja käe `korvisi `tehdas `kõrtmedest* Hää **Vrd** *kõrges³, kõrsmik*

kõrtmik (taim) *`kõrtmikud õetsevad tut`tide `viisi* Plt

kõrts *kõrts* g *kõrtsi* Mar(-ssi) Muh, *`kõrtsi* Lüg Jõh Lai, *kõrsi* Muh spor KPõ, Plt Pil, *kõrtsu* Lä(-o Kul) ViK Äks, *kõrsu* Mär Ha; n, g *`kõrtsi* Trm; *kõrts* Pee, g *kõrtsi* Põi spor L(-r-), Kad Iis KJn SJn Vil Trv Pst Hls Kam Ote, *kõrsi* Tõs Khn(-ssi) Aud/-ssi/ Jä, *kõrsi* JMd Äks Plt Pil, *kõrdsi* Krk Hel T(-r- Võn), *kõrdsi* San V(g *kõrdži* Lei); n, g *kõrtsi* Kod; *kõrts* g *kõrtsi* Hi, *kõrsi* Põi, *kõrtsu* Jäm Emm Ris HMd(-ssu); *kõrts* g *kõrtsi* Jäm Khk Kaa VII; *korts* g *`kortsu* Kuu Hlj VNg Vai(n *`kortsu*) *endisaegne joogi- ja söögimaja, kooskäimiskoht, teeliste peatus- ja ööbimiskoht* *`kortsid olid tie `ääres, igas `kortsis oli `eini ja `kaeru* Vai; *koes oli kirk, sääl oli kõrts ka, koes oli `mõisa, sääl oli kõrts värava ees* Khk; *Me oleme nüüd Jüriga päris ühes kõrtsis* (ühesuguses olukorras), *kummagil kolm last;*

Äga meitel sii pole kõrtsi oov, et igamees muudkut tuleb aga sisse Kaa; elasime küll kõrtsi ääre all (naabruses) VII; Kõrtsisi neid oli kõik tee ääred täis, ega `mõisa` järge oli kõrts Pöi; `mihklibe` `olli` vanal aal õte suur püha, `tehti` õlled ja `kõidi` `kõrtsis` Muh; ta_p seisa majal kut `kõrtsis` Rei; vanasti `olla` `kõrtsusi` `tihti` olnd, siis noored `olla` `tantsimas` käind `kõrtsus` Mär; Kus mägi, sial mõisa, kus küngas, sial kõrts Han; ennevanast `olli` kõrts, `mindi` `maarjapuna` `juuma` Vän; sul põle sugugi `oidu` pääs, ku sa lakud järjest kõrtsis Saa; kõrtsud olid ned üö maea kohad, obuse `puhke` kohad Ris; [korrapidaja] tuln kõrtsu `sisse`, akan `riidlema` - - pekst teesed kõrssust `väl`la HMd; laenetab kõik enese varanduse ää, ei tule kõrsust koeo, laenetab sial Nis; `kõrtsus` `tehti` kõrtsu `tral`li, `joomud` mehed `tral`lisid; oh sa kurk kus sa kuue panid, oh sa kõri kus sa kasuka panid? [vastus:] `Vaeda` `kõrtsus` varna `otsas`; käisid `linna`, käisid pääva `otsa` `ühte` kõrsu vahet Juu; kõrsid olid ullud küll, mõni mies ei `tuldk`i koju, `seisis` kõrsis ja jõi Amb; ta lakub päävad `otsa` `kõrtsis` JMd; talve `õhtal` siis sai kõrtsis `käidud` - - nesusel täht`õhtatel` `küinlabä` ja `vastla` aeal Kad; `vastlapääväl` läksid `kõrtsi`, õs`sid `viina`, siis tuleb vihimä linadele Kod; kel pikem tee `käia`, eks see old `kõrtsis` ööd, obuse aeas reia `alla`; `kõrtsi` ruum oli soe, `sinna` `toodi` õled `sisse`, sial magasivad Lai; `olli` `mõisa` siiss ka kõrts Vil; suur kõrts olli, saksa tuba ja leti kummer, sji kost `viina` `müüti`; üte otsage (ühe rehealusega) kõrts, kate otsage kõrts Krk; peremihe `tel`sive kõrdsi man `tjündre` Hel; kui obesega pikembät tjiid käesid, siss said kõrdsi man obõst `süütä` ja `juuta` ja esi said kah `lämmäle`; rahata `kõrtsi` ehk vihata `sanna`, t_om üits Ran; õdagu `minti` joba `laadele` ärä, kõik kõrdsi, mes tjiiveren, kõik `juudi` läbi Puh; ma_je tedä tühjän kõrdsin ja tävven `kerkun` `kitnu`; vanast `tjüdi` `kõrtsi` vaadiga õlut, toobiga `müidi` sääld vaadist Nõo; maal ol`l kõrts, liinan `olli`_jäl_`suurõ`_`trahteri` San; Kõrdsin kõnõldass a kerikun kullõldõss Krl; kõrtsist tulõ, `kõrtsi` lätt, raha pand kõrtsi nulga pääle; tal sais kõrtsi nulga pääl raha, selle jääss `vaesõss` Plv; kõik` tjuu` rahakõnõ lätt lõõrist `alla`, ni tsoorist `vällä`, kõrdsi nulga pääle kusta? Vas; kõrtsil ol`l kat`s vai kolm `ruumi` - - tjuu` edimäne `kambrõ` ol`l lağa ruum - - tjuu`d kutsuti iinkõrts, tõsõn `kambrin` `jõieva`? rikkamba? talomehe?; Ku tühäh kõrdsih kokko `saamõ` (ebamäärane lubadus võlg maksta) Röp || mesilaste kõrts ohakas mesilaste kõrts on üks ohakas, maamesilased on `kanged` täma pial `käima`, `uinuvad` magama `sinna` IisK

kõrtsi|emand kõrtsinaine Kõrdsi imändä ol`li_`kõik` vanast paksu_nigu mõhe? Urv -hari k õrtsiharja andma peksa andma `perse` kihub, siis `antasse` `kõrtsi` `arja`, `piitsa` Lüg

kõrtsiline kõrtsili|ne Pöi Kse(-lene) Saa Trm Puh, kõrdsi- Krk, kõrtsi- Jäm Khk Rei, `korts`i- Kuu Vai, g -se; kõrsile|ne g -se Tõs Hää JMd/-r-/ Koe Plt; kõrtsilõ|ni g -sõ Krl kõrtsiskäija kõrtsilised läksid `riidu` vahel Khk; Kõrtsilisi oli ega päe - - kõrtsi uks see käis alati Pöi; kõrtsilised magasid `õlgi` pääl - - kõrtsilisi tuleb ju kust ilmast kokku Saa; kõrsilene tuleb alles koju Koe; ma ooda kõrtsilõisi kodu? Krl Vrd kõrtsuline

kõrtsi|luud alaline kõrtsiskäija siä muud et ole ko üks vana `korts`i `luuda` Vai Vrd kõrtsipühe -mees kõrtsipidaja Kõrsimehe amõt põlõ kedägid, ikka `jaura` juõdikutõga Khn; poiõs õli `priske` nagu kõrsimjõis, rammun ja paks Kod; kõrdsi ol`liva `mõisa` asutedu, kõrsimehe olliva kah `mõisa` pjuuld ametide `säetu` Ran; Kõrdsimiis um rumalide kopikidõ `hoitja` Krl; taal kõrdsi mihel om selle kõtt ja kott paksuss lännü? et ta viinalõ vett om manu

valanu Har **-naine** kõrtsmiku naine; naiskõrtsipidaja *õled tugevass lähnud jusku kõrtsinaene* Kod; *kõrdsinaanõ`möie`viina ja olut ja`saia ja mia kõrdsin ol`l ennedä* Har **-päev** mehed tegevad aga kõrtsi`päävi Rei; *ta võtab pailu kõrsi`päivi Koe* **-püha** *`küindlabä ning pastu`maarjabä on kõrtsi pühad (käidi kõrtsis) Ans* **-pühe** = kõrtsiluud *ken`kortsis vedele sie one`kortsu`pühke VNg;`kõrtsi luud ja`kõrtsi pühe aagutavad tõiss* Kod

kõrtsmik *`kõrtsmi|k (-r-)* Muh L(-ek Mar) spor K, Iis Pal Lai Hls Vön San(g -gu) Har(g -ka), *`kõrtsmi|k Jäm Khk Ris,`kortsmi|k Kuu(g -gu) VNg Vai(n`kortsimikko), g -ku* kõrtsipidaja *nie olid`muidugi siis juo`moisa`ärä sabarakkud nied`kortsimikud VNg;`kõrtsmik ajas`välja kis`riidlema`aksid Khk;`kõrtsmik,`kõrtsmik anna`võlgu, ma too piiru puid ja`algu Muh; sool oo`kõrtsmiku kõht ees Mär;`kõrtsmikud`pruukivad juomaga ika paksud`olla Ris; paks kui`kõrtsmik Koe;`kõrtsmik`rehtis`möisa kääst`kõrtsi oma kätte Lai; kelle`persse se rahva raha kõik läheb ku`kõrtsmiku Plt; madamiss`ül`ti nii`kõrtsmika naist Har* **Vrd** kõrtsnik

kõrtsnik *`kõrtsni|k* Äks, g -gu Krl, -gi Plv; *`kõrtsnik Rei* kõrtsmik *`kõrtsnik oli kõrtsi pääl`aastate`viisi* Äks

kõrtsuline *kõrtsuline* VJg, *kõrtsolene* Ris *kõrtsiline juba kõrtsolene tuleb* Ris; *kõrtsu juures oli näha täna pailu kõrtsulisi* VJg

kõrtuss → kõrutuss

kõru¹ *kõru* kõrin, *kõristi kõru*² *kõrisasõ*³ Lut

kõru² *kõru* kõrgune *lavva kõru* Vön **Vrd** *koru*¹, kõrgu

kõru³ *kõru* Aud Hää Saa Vil M Ran hv Puh, *kõrru* TLä(*kõrru* Ran) *Ote kõrvu Sää*l *ol`li neli kõrnitsa pääd kõru Saa; Raavi pääle panti kaits ümärkeest puud kõru* Hls; *sõit kolme obesege, kait`s olli kõru ja kolmass pit`s in ehen* Krk; *eläsime pia kõrvu;`purdist võip üle minna, kaits puud kõru; nemä nel`läkeste`istnuva`kõrru* Ran

kõru⁴ → kõrv

-kõru Ls kahekõru

kõru- kõrva-, kõrvu-

kõru|jää *kohrjää vesi külm är*² *tõmmanu, alt om jäänü tuj kõru iä sinnä* Röp

kõrukene *kõrukene* kõrgukene *egä täl üvä rükis ei õle, aga täl one kõrukene, kõik üle mua katten* Kod **Vrd** korukanõ

kõrukeste *kõrukeste* kõrvuti – Hää

kõruline *kõruline* kihiline *tei kõrulist`leibä vai piirakot* Röp **Vrd** kõrdlikanõ

kõrumine *kõrumi|ne* Hel, g -se Trv; *kõrume|ne* g -tse Hel *kõrvaline kõrumine* tji Trv || *nemä olli kõrumetse (ilma maata) inimese* Hel **Vrd** kõrvmanõ

kõrune → kõrgune

kõru|pidi *kõrvuti`istsime kateksi kõrupidi pengi pääl* Hls

kõrussite *kõrussit(t)e* kõrvuti *läksid kõik kõrussitte; ida ja maagare oo kõrussitte; kahed laed (lademed) pannasse kõrussite, teisest rihalse otsast`teise* Muh

kõrustama *kõrustama* nõeluma – Jöh **Vrd** kerrustama, kõrvustama

kõruta *kõruta* kõrvuti – Rön

kõrutama¹ *kõrutama* T(*kõrru-* Kam), *-õmõ* San Urv; tud-part *kõrrutõt* Plv tainast täidisega katma, rulli keerama, kihilist pirukat tegema *ku vijl vanast kaņepi seemendega sai kõrutedu`leibä, võid ehk liha`raase, mes ka sinna raasike`panti, no küll`ta`l`li ää* Puh; *üits pät`s sai ike kõrutedu`leibä tettuss, jahu segäti`kartli pudruga -- lihatükke`pañti vahele,`trul`li kääneti* Kam; *tsiga vai lammass tapõti, siss kõrutõdi`leibä rasva kõrnõtõga* Ote; *veneläsil olliva² kõrutõt`põrkna² leevä vahele* Urv

kõrutama² *kõrutama* Ran Kam Rõu(-mma)

1. küpsetama; pruunistama *`vil`lä kõrutedi panni pääl kohvi jaoss. nisud ja rüäd`panti segi, kõrutedi panni pääl ehk`prenligä; piirakit kah tetti, ahjun kõrutedi panni pääl kah* Ran; *liha kõrutõdass* Rõu

2. (rauda) karastama *sepp lei tsirbil`amba ärä, üteli, et ma vijl kõruta tedä,`pandse tsirbi`tulles* Kam

kõrutama³ → kõrvutama

kõruti → kõrvuti

kõrutiss *kõrutiss* leivarulli täidis *kaņepi tõnts`olli tuų kõrutiss* Puh **Vrd** *kõrutuss*

kõrutiss|leib täidisega leivarull *vanast tetti kõrutiss`leibä kaņepi kõrutisega* Puh **Vrd** *kõrd-, kõrutuss|leib*

kõruitsit → kõrvutside

kõrutus → korrutus

kõrutuss *kõrutu|ss* g *-se* T(*kõro-* Kam), *-sõ* Urv Plv Röp(*kõrtuss*); *kõrrutu|ss* g *-sõ* Võn Kan Röp leivarulli täidis *ma esi tei kala piirakut, panni leevä vahele`kiissu segi ja liha -- üteldi kõrutuss* Ran; *kaņepi surveti ärä ja sõgluti siss sõglaga ärä, siss tost kaņepi jahust tetti leevä kõrutust* Nõo; *leiva vahel om kõge paremb kõrutus kanepi jahu ja rasev* Ote; *kaņepi teñp`olli iks kõgõ paremb kõrutuss* Rõn; *vadsa kõrrutusõss`pantass mõnikõrd ka`põrknit ja`kapstis* Kan; *kõrutuss surmudu terä², liha, kalla ol`l ka kõrutusõ siseh* Plv **Vrd** *kõrutiss, kõrvutuss*

kõrutuss|leib = kõrutissleib *kõige paremb kõrutussleib ol`li kaņepi`sjõmnidega* Nõo; *egä`puļba tei ta kõrutuss`leibä oma`rahvale* Rõn **Vrd** *kõrdleib*

kõruviisi kõrvuti *nemä om joba`arjunu kateksi`käämä, nagu obese käive põllu`bäl kõru`viisi; külänaise olliv lina kakkun kõru`viisi* Krk

kõrv¹ *kõrv* hv L, K I Hls T V, *kõru* Põi Muh Läd Tõs Hää Saa Vil M T Lei, g *kõrva; kõrv* g *kõrva* Lüg Jõh IisR; *korv* g *korva* spor R(n *korva* VNg Vai); *kõrb* g *kõrba* L Nis Rap; *kõrv* Jäm Kaa Pha Emm Käi Ris, *kõru* Sa Rei Phl, g *kõrva*

1. a. kuulmiselund; (välis)kõrv *rüögib ja`karjub`korva`ääres* Jõe; *Sul`menned kohe`külmägä`korvad punaseks; Ei ma enämb tasast juttu`kuuleki,`korvad on neh luguss* Kuu; *silm ei nää ja korv ei`kuule* Hlj; *ta (nirk) on kerest`valge,`korvad on`mustad* VNg; *sie inimene`kuuleb ühe`kõrva puolt vaid,`tõise`kõrvaga ei`kuule; käredest kisendäb,`kõrvist käib läbi;`korvad pää ligi,`ihne* Lüg; *Kõrvad`uugavad viel`präiga sest mürinäst* Jõh; *Jälle akkas`kõrvist tinistama* IisR; *miu`korva kivistä; küll miä`siule`vasta`korvi`andaksin* Vai; *kudri on`kõrvistta lammass* Khk; *külm akkab`kõrvi* Jaa; *Kui sa oled ikka oma silmaga näind ja oma kõrvaga kuulnd, siis tead et on`õige* Põi; *kõrudest soadika lõegati [juuksed] ää sedasi; kõrvad o lukkis, ma ei kuule* Muh; *Suu kõrvist saadik lahti*

(naerdes); on pɛɛ `aige voi sedasi, siis vetab pohas kõrvad elisema Emm; kõrva seespool augu sees on trumm, väljabolld saa `nähja end Käi; sool kaks `kõrba peäs jo, miks sa ei kuule Rid; mo eese kõrba kuuldes just `rääkis seda juttu; kiidetasse ikke, kui kõrb sedasi ulob, so suguvõsa `tahtvad ingeteno saha, piad `jälle jumalad palome Mar; vire tuul puhub kõrvust läbi; keedan soole ühü pläu üle `kõrvade Mär; va rumalad (inetud) sead, kõrbad `lõntis maas Vig; Ei sehukest assa põle mo kõru enne kuuln Han; kõrv `rääkis `mulle `vasta (kumises) ja irmus valu piäs Var; kõrbad ei kuule, aga silmad nägad küll Mih; sai `vastu `kõrvu, sai iä lopsu Tõs; võt`tis mind `kõrvõst `kiindi Khn; ol`lin kuu `aega `kõrvadega `arstimesel Vän; Kel suured kõrvad, sij `õeldaks tark inimene oleva; Kel `väiksed kõrvad, oleva lühikse oimega Hää; kui sa tahad `koera sõbraks teha, siis süida teda kõrvade vahelt Saa; kõrv akkas mäda ja vett `joosma HMD; läegitan üle `kõrbade, lõon sind jah Nis; putukal, kas temal on `kõrvu, kellega tema kuuleb; kõrvad kumisevad ja `uugavad; eks sa `kuula `kõrvega, mis sa kõhuga `kuulasid, kui ma `riäksin Juu; `andis mäda (mööda) `kõrvu `talle JMD; kui obune kõrva `suuruse tüki `päävas `leiba saab, siis `jäksab tüed teha JJn; käib kõrvust läbi külm, nää vilu tuul Ann; suurte `kõrvadega inimene on `elde Rak; tige obune lu`utab `kõrvi Sim; kilavad nõnna et kõrvist käib läbi Trm; `pañti müts ühe kõrva `piäle Kod; sala `asja riagid ikke kõrva `sisse; kel kõrvad piast `kaugel, see kaua elab Lai; kas minu kõrvad piäväd `kuulma sedä KJn; kas sa ilma kõrvuta olet, ku sa ei kuule Trv; tõbi `kõrvege lammast Pst; obene kuri, `tõmbap kõrva ligi pääd; `maarjapäväl keedets sia `kõrvu; `tõmba tal paar` lähkamit `müüädä `kõrvi Hls; kunass sij sil`m nägemisest täis saa ja kõru `kuulmisest; ma teise kõrvage ei kuule, teise kõrva `kuulmine om är kadunu Krk; vanast tõmmati emärinnast `piimä `kõrva, ku kõru valut; siberigu, säberigu, mäe kül`le pääl kükitävä = kõrva; kärät` nii kõvaste et, mul jäevä kõrva lukku; Kas sul kõrvu ei ole, ma röögi ja õegu -- sina ei kõssagi Nõo; kes soe mõtsan ärä tapap ja timäle (mõisnikule) kõrva veese, saasõ timä käest viis rubla Võn; kir`k `kõrvuga tsiku ei taheta; Sõda om hirmus asi, jummal` angu_`kõrvaga kuulda, a är`gu_`lasku sil`mil nätä? Urv; taal om kõrvuni suu `valla, alasi tä rüük` ja kõnõlõss Krl; ku kura kõrv aja `pil`li, siss üldäss et hääd juttu kuulõt Har; Naa_vana_kõrva_mõista õi_taad `vahtsõt muusikat umass võtta õi?; ei kuulõ, um kõrvulda? Rõu; taa sõõse ni ropost et, suu kõrvuni_`väega?, `mut`ku iiletäss inne Plv; ilma silmä nägemällä? ja kõrva `kuuldmalla?; ta perämädse sadamisega lei ma naa_kõrva_ka kiñni?, no_i_kuulõ_sukugi? Vas; kõrvust äi kuule, sil`mist äi näe Lei; ma? olõ `kõrvuga t`erve; käehn piät, aa näe ei? `hinnä man = kõrv Lut || teada(saamisest) sie on `ammugi `rahva `kõrvis ja suus Lüg; no see jutt `olle läin valitseja `kõrvu Aud; noordele `olli see jutt juba `kõrvi läinud Hää; jutt läks emäle `kõrvu Kod; naa ei oole miu `kõrvi pudunu, miu `kõrvi puha ulaten, nij kõnese Krk; miu kõrvust nigu oss kõnelnu tuu naene, et temäl ka poig `väega ul`ask Nõo || fig (saladuse ilmsikstulekust) Merel `sil`mäd, `metsäl `korvad Kuu; Igal pual on nägijuid ja `kuulajuid, `metsal `sil`mad, `seinäl `kõrvad Jõh; nii pailu `kõrvi `kuulamas Khk; metsa `põesal on kõrvad VII; Ära valjusti ræegi, seinäl on kõrvad Emm; Pailu `lapsi, laiad kõrvad, pailu kuulevad, viivad selle jutu kõik `kaugel Hää; metsal kõrvad ja merel silmad Lai; seinäl silmä, mõtsal kõrva Krk; mõts `kõrvuga, väli `sil`miga Har

b. kuulmine, kuulmisvõime `Erkos `kõrvad pääs, mene kõhe tasa, aga ikke `ärkab; Tämal õlid jänisse `kõrvad, magas kõvast, `sil`mad `kinni, aga `kõrvad `lahti Lüg; tamal on üväd

`korvad, tama `kuulo üväst Vai; mu kõru pole ka väga `selge, vana inimese `kuulmine jääb vähemaks `jälle Mus; Kõru ka nõnda tüüts, ta_p kuule ette änam mette kut ühtid Kaa; Sool on veel ea kõru, kõik sa veel ää kuuled; Saa vana `kõrva petta `õhti, ta kuuleb veel kõik mis toas räägitakse Pöi; tene kõru jääb vähemas Var; mul on nii ead kõrvad, et kuulen kui kerp `põhku kuseb, põhud kõhisevad; kõrvad on tuhmiks läind, ei kuule Juu; oi sul om küll ergä kõrva, `ullemba viil ku `kassil Puh; täl om `väega eledä kõrva, ta kuulep kõik mes me siin kõneleme Nõo; Umma_sul `vainlasõl ka_ks jänese kõrva? Rõu c. (fig, võrdlusi, ütlemisi jne) `Korvad ku kobrelehed; Sai `kirja, peräst oli `jüskü `korvist `taeva `tostetud (rõõmustas); Ku [kartulid] `kieväd, ne `varsi on `korvad `laialla pääss (koor lahti), ei ole `süüä midägi Kuu; `Kõrvad ku obak `siened pääs, `suured `kõrvad ja `paksud Lüg; `Suured `kõrvad nagu suppi `londrussel; `kõrvad `liikusivad, `nõnda õli ia miel; Kui vanal ajal nuarpaar tuli `kihlamast `vällä, siis vana `rahvas `üüldi, et `käisivad `kõrva veristamas, et nüüd on `kõrvad `lõhki; `Kõrvad sügälävad, sula tuleb Jõh; Mis sie `nuomimine tämale tieb, ta_i `liiguta `kõrvigi; `kõrvad `laiad kui laba `kindad IisR; Keiki neid suuri juttusi oo nii pailu kuulnud, et kõrvad akavad juba mäda joosma Kaa; `Võtku silmast või kõrvast aga olgu `olla; Kõrvad `püsti kut `eeslil Pöi; Äi nēe sa seda naa kut sa äi nēe oma kõrvi; Pani sene omal kõrva taa (jättis meelde) Emm; sa valetad jo `nõnna et so kõrbad üsna `suitsevad Mar; Lappis juba noores ias kõrvad pia `alla (suri) Han; Mis sa ka seletad, sul kõrvad alles märjad (liiga noor) Tor; [kanga] Jeared nigu koera kõrvad, lotutavad Amb; kõrva veristaja (kosilane); Mina õlin poole kõrvaga ennemb ka ühtetõist kuuld; Poisike oli terane ja pani keik kõrva taha, mes ta vanematelt inimestelt `kuulis Trm; sial (karjas) pidid kõik kõrvad `kerged `oidma, vemmal kääs ja `ühtelugu muku litsu; kõrvad jooksevad sita vett [õeldi,] kui mõni `tüütas ühesuguse jutuga, teine ei taht enam kuulata Lai; mis silmist sij meelest, mis kõrvust, sij keelest Hel; tüüdi surma sõnum, Juhan olna ka kõrva pää `alla pannu Puh; kaval mijs, `tõmbap tõesel nii naha üle `kõrvu (veab alt), et arugi ei saa; Vaest vaga pinnitäss, aga süüdläne ei tõsta kõrvagi (ei tee välja) Nõo; Tüüd raha näet sa nii sama veidu_ku ummi `kõrvu Rõn; kõrva_kulõhusõ jo väl`lä? `säärtseid tühje jutte kullõldõn; kae, sa? `viskat alasi mullõ `kõrvu (heidad ette) Har; Väigokõsõ? kõrva?, nigu lipsukõsõ? suurõ?, laaja? kõrva? -- nigu pangi vangu?; kõõ õks hiidä kõrvole (näägutan) Se | (ükskõiksusest, mittekuulamisest) Jutt läks `korvast sise ja `toisest `välja Kuu; `Räegi `talle mis tahes, täma laseb sinu juttu `kõrvist `müüda IisR; sellel kõrvad `taskus; kõrvad kut oleks lapiti pees olad, ei kuule mitte Jäm; jo si mo kõrva taa jäänd on, ma pole seda mette `kuuland Khk; Keik nee suured kõned ning jutud lähtvad ikka keik ühest kõrvast sisse, teisest välja Kaa; nõnna magasin, et mitte teine kõrv ei `kuulnud teist Kad; ma ei oole tat `miili `panden, om lännu kõrvast `sissi ja `toisest `vällä Krk; miul läits tüü läbi `kõrvu Hel; tol ei ole ütteri `õiget juttu, lase ütest kõrvast `sisse, tõesest kõrvast `väl`lä Ran; Sa ka_ks `kullõ miä üldäss, `istu õi_ `kõrvu pääl õi? Rõu | (löömisest, karistamisest) Sul vaja `kõrvad üles kütta, sa `muidu ei `kuula IisR; näh, tahab tulissi `kõrvi `saaja, va ül_antu loom (poiss) Khk; Vana teind kohe kõrva üle Pöi; Vettis teisel kõrvad `püüsse (noomis) Emm; Kui süda teise pääl täis on, äherdab `vaata `tõmman sul naha üle kõrvade Hää; kõrvad üless `lüia -- mõne süiteo eest Plt; sul om ta käperdämise müüt kõgõh -- taa läbi sa lasõt üt`skõrra kõrva kuumass aia? Se | (halvast meeleolust; norutundest) Miks sa täna nii

`korvad `londuss oled Kuu; Ei akkand `miski kättä, `sõisas `kõrvad ludus Jõh; Oli oort näha et tõmbas teine kõrvad lingu, äi es ole sellega nõua üht Kaa; Mihel kõru lontis Emm; ära ole nagu mina olen, kõrv kikkis, teine `loitis (järeleandlik) JJn; kes `vasta nina või `viltu sõnu saab, see läheb minema kõrvad `longus Sim; väsiind oli, tuli `õhta kõrvad `loitis Lai | (tähelepanust) Ma sis `oitegi teridin `korvi, et hüäst `kuulla Kuu; Eks `meie `poisikesed `kuuland ka `kõrvad kikkis Jõh; Ta on kole `uudisimulik, kui kedagi `räegi omavahel, siis täma `kõrvad kikkis `kuulab IisR; kuulab kõrvad kikkis äga kuulda pole midagid Khk; Ma kuulasi küll nõnda et kõru irkis Kaa; Aes kõru kikki Emm; eks sää eese kõrbad `kuulma Mar; pane kõrv orgi `otsa ja `kuula siis, kui muidu ei kuule Vig; obone `kuulab kikkis kõrvu Juu; tuln ka oma `kõrvu teritama Plt; sää kõrva `kuulme, et na kuuleve siul Hls; piä kõrva `valla, ku ma sedä `asja sel`late Hel; no ma jäi `õkva kikin kõrvun `kullema, et meh nä kõneliva Puh; penil kõrva `kiirki, `kulless Kam | (nõutusest, kimbatuses) `korva `äärest `täüdü neu ottada Kuu; `kratsid `kõrva `äärest, kas küsid `kõrva `äärest nõu Lüg; küsib kõrva tagand nõu -- kis peed nakitseb kui midagid `asja on Khk; krat`sin kõrva takka, ehk sealt tuleb aru kätte, mis ma teen Juu; `ot`sis küintega kõrva tagast nõu Lai; ta ot`sib kõrva tagast iad nõu Plt; temä om ennast `sissi kõnelnu, sõs ot`s kõrvast abi Krk

2. esemete (kõrva meenutav) osa a. peakatte kõrvalapp läkiläkil `käivad `korvad all Jõe; talvkübär sie on nahast, `kõrvid `külles Lüg; `kõrvadega ~ `kõrvidega müts Jõh; mehe tali müts -- tä võib `kõrvadega ning ilma `kõrvasitta [olla] Khk; `talve olid karva mütsid jah, soead mütsid jah, tõmmati kõrvad maha ja HMD; läkiläki, need on karused, kõrvad maas Hag; lahe mütsi kõrvad `alla Kod; kui oli soe aeg, siis `pañdi karbusse kõrvad pia laele `kiini Lai; Võrumaa mestel olliva musta sammõtidsõ, `kõrvuga kübärä Nõo; mõnõl ol`l katõkõrvagõ_küpär San; `Tõmba luñdi kõrva `alla `täambä om vällän `väega_külm ilm Urv; loitküpär `kõrvoga? Se b. sang, käepide Ärä ole nii räägäs, lohud `tassi `korvad `pessess ärä Kuu; pottil `sanga pääl ei käi, pottil on `kõrvad Lüg; `tuorvi `korvist `panna puu läbi ja `kanneda vettä Vai; pisine kapp `üiti kipuks -- kõru oli taga Khk; Teine `katla sañña kõru tuli küljest lahti Kaa; egä keol, kapal kaant põlnd, sel oli kõrb naa pikk, et akasid kápuga kinni Vig; Vanni kõru tuleb ää parandada; Tassi kõru oo küll`lest ää läin Han; kibu -- kõrv `külges, üks laud oo teistest pikem, võtad `kõrvapidi jood Var; tassil ja toobil, kannul, `kõikel kõrvad Tõs; teine kõru on nurikul laiem ja teine `kitsam Saa; `enne taßsiti `toobrega `lehmele `sul`pi, kaks `kõrva `toobrel peas, puu oli `kõrvest läbi Juu; kruus sie oli kivist, ühe kõrvaga, ikke üks kõrv VMr; kõrvaga kiedu pot`t VJg; `tuorvitel on kõrvad külles, augud sies Trm; kruusil kõrv küljess ärä; puu panged -- kõrvad küljen Kod; kapp kel üks kõrv küll`les oli; piima püt`id ned olid ilma `kõrvadeta Lai; kahe kõrvaga püt`id vii `tõstmese jäos KJn; nurmikul om kaas pääl ja kõrva küllen Trv; vañn om loberik nõu, kõrva katsipidi; sij pot`t om kate kõrvage Hls; sangaline `ol`li pik`k kõrvaga klaas Ran; käšk ol`l lavvakõisist tettü, üts lavvakõnõ ol`l pik`emb, tollõst sai `käsku kõrv Võn; `nüšku olliva `seatse sama nigu anumagi, kõrva küllen Rõn; [leiva] mõhel ol`li_kõrva? kummangi otsan Har; panõ? kaas anomalõ `kõrvõ pääle Plv; `tuurjal olli_kõrva?, kõrvust `aeti puu läbi, siss `tuuga võt`i_säl`gä Vas; nüsikol kakõss ar üt`s kõrv; `kõrvoga pada Se || fig Sita potil kõrvad `külges (inimene, käed puusas) Põi; seesab kääd `taskus nagu kõrvadega pot`t Trm

c. käepide vikatilöe küljes – San **d.** hark, näsa, pulk aisa `külges konks, aisa kõru, `sõnna keib `juhtme ots `kindi Khk; [puuvankri] ige kõrvad (rõugud), rõukpaku sehes olid need kõrvad Tõs; `aspli kõrvad ja sarved; obaduse kõrv Kod; aeru tollari (tullid) om nij sama mis aerurauva või aerukõrva Pst **e.** kingapealse paelaaukudega nahklapp kinna külles olid kõrvad koest rihmad väädid läbi käisid Jäm; `kumbaskid pool `kinga `olli üks kõru, kõre `olli kõrva sehes ja paelaga `pandi pealt `kindi Muh **f.** pl auguga nahatükid voki lühipostide küljes, kuhu lühivarras sisse käib nahast kõrvad käevad [voki] posti `külgi, luhe oli seal kõrvade `külgis Tõs; ma `löika uut `nahka oki `kõrvess, okil o kõrva lobe vess kulunu Krk; nahk kõrvad olliva, mõnel `olli puust, aga nuu larasiva väegä kõvaste kui kedrässivä Ran **g.** (reheahju kerise kõrval) Peerud `pandi ahju kõrva `peele `kuivama; Kass istus ahju kõrva peel Kaa

3. aas, silmus **a.** (jalatsil) `saapa `kõrvad on `sääre `külles, säält `tõmmetasse `jalga Jõh; `Kummalgi `paslil oli kaks `kõrva kahel puol, `kõrvad olivad `nüörist vai `rihmast; `Kamassi `kõrvad IisR; Ummikviisadel `paelu ei olnu, teised `ollid kõrvaviisad, vaat neil `ollid kõrvad, kust paelad läbi käisid Hää; [viisu] kõrvad jäävad mõlema `poole, kus pael läbi käib Pai; suvvale tetti kõrva, `külgi pääle tetti `tärkme veedike suuremba, kost tu kõrvanahk läbi `panti Nõo; tsuvvakõrva? piät iks küllält kõvast nahast olõma Kan; tsuvval omma `tsälk'mõ?, a viizol aasa?, vai kõrva? Se **b.** silmus võrgu nurkades ainad oo võrgu `pealmisest paelast `keertud, kõru oo aina `külges, see pistetse `juhtmet läbi Muh **c.** obadus, konks; võru, öös selpu kõöve lõnk `pandi [vankri] `karssa kõrva taa `kinni ning siis tõmmeti kõvast `peele; kurnal oli kolm `kõrva (~ `aasa), ega kõrva sihes oli pael, pailad keisid koogu kailas Khk; Rañji kõru, nendel rañjidel [oli] - - sääma külje rañjipuu sehes sõrme jāmune raud aas, missesest väuroom läbi keis Kaa; [käsikivi] vitsa `külges oo kõru (rõngas), käsipuu ots o seal sihes Muh; `kanga kõrvad [esimese samba küljes] o rauast, `sinna käib rimpoom `sisse Aud; [vankri] redelte kül'len om kõrva - - ravvast kõrva iki, mud'u redele joosev päält ärä Krk; külvi anum - - minul `olli ümärik, õhuksest aava lavvast, `rõivast kõru veere kül'len, tellete ijn otsan `olli rindpuu, tuu susati `kõrvu `sisse Ran; sarjal om kõrva kül'len ja vang pääl, kõrvust om kõüds läbi, kõrvast oidass `kinni ja sarjatass Ote; mul omma väidse kõrva? (metallvõru noapea ümber) needist vallalõ `tullu? Har; sedolga kõrva? oma_kah rihma `pandmise jaoss Räp

4. külgpuu redemi `korvad on koverad; `kresla `korvad, nie mida `korvale tulevad, `kresla `külles, nie on `korvad; mei `ütsima `kajjaspu `korvad, no nie kahel puol `korvas olivad VNg; eks redeli `kõrvapuud õle redeli `kõrvad Lüg; [ankru] pill' jooseb pilli `kõrvade vahel `ümber Mus; niie kõrvad (pöörad) Pär; üks kiarbu kõrva vahe `ongi sein, kiarbu kõrva `kohta tehakse `nõega või `süega seinä märk; kiarbudel on neli `kõrva, tulevad ülevalt `alla Kad; lina maßsina kõrv (küljelaud) Kod; vanast voki kõrvad (lühipostid), noil `olli kah `treitud nupstükid otsan Ran **Vrd** kõrva-, kõrvas|puud

5. lõimelõnga arvestusühik Üks kõrv on kaks `niiditikki, `milles on `kummaski kaks `kümmand kaks `võrget ja sie `annab `kanga pikkust juo `kümme `küünart Lüg; meil õlid luypuud, nelitõisskümme küünart pitkäd luypuud. kaks aenokess `kõrva läks `seinä, ku kakstõisskümme `kõrva oli, siis kuus `seinä [kangast] Kod

6. lõikeraud **a.** adral lipet käis `sahkade `piale, sji `keeras mulla kõrvale. lipeti raul õlid kaks `kõrva, mis oisivad `kinni sial saha pial, sepat tagusivad need kõrvad Trm; kõrv õli saha `külge `taotud, õli õhuke ravva lipat's, kõrv `lõikas kamara `kat'ki Kod; kütüse künnü adral om ahere esi `müüdu, `lõikamise kõrva küllen Krk; kõrv käänd maad kohõ vaia Lut **b.** labidal `turba `lapju `olli süünravvaga soonitu ja tol `lapjul `olli tõese poole pääl kõru küll'en Nõo **c.** puuril `kiämre kõrv; puuril one teräv kõrv eden, kellega `lõikab Kod

7. kärg, kärjeviil – Krl Har Rärp Se kõrv kinni liimat päält, mesi sisen Krl; mehidse kupa², säl om sada tükkü üte kõrva seeh; kõrva `lõikat, säntse pala; vaha kõrv, tuud `kõrva lõigatass, kõik' kõrv lõigatass `maahha; kõrva² ni vahakupa²; kimalaisil kõrv Se

8. heledad horisontaaljooned kummalgi pool päikest päävä kõrva² nigu tulba katõl puul `päivä, `näütäse `vihma; pääväl omma kõrva² ja pöörä², `tõisi `ilmu saa; päävä kõrva² üll'däs õks `vasta `ilmu; omma² niku² vikahtkaari otsa² Se

9. südameklapp `surne südäme `kõrvad `kuulevad keriku `kella äält, kui `kella `läässe Lüg; Kui `surne kell lüüb siis `surne südämä `kõrvad `liiguvad Jõh; `kõikel oo südäme kõrvad, loomal ja eks inimeselgi; kõru ikke, auk lähäb `sisse, lõegatse `tapmese `aegas ää Tõs; südämel on kõrvad, niid `lүүmä vere `käimä; sji `piämä vere pump õlema; kui minu vanemad tapid `lүүmi ja minä kua õlen kõrvad ärä lõeganud Kod; loomal on südäme kõrvad `veiksed latakad, need visatasse minema Lai; nij `süäme kõrva lasev läbi mao `luhti Hls; võtan `süäme kõrva ärä, mud'u ta (loom) kuulep kikk, tunnep äräde, mis ta lihage tetäss; ku inimene vihane om, sõss ütelts `süämekõrva olevet `püstü Krk

10. taimenimetustes liitsõna järelkomponendina **Ls** hiire-, kadaka-, kitse-, maa-, metsa-, põllu|kõrv

kõrv² kõrv g kõrvi taim, kõrvik kõrvid kasvavad uba siden, `este one kui malsad, ku vanemass lähväd, siis o karmid, näd one `valged ja kõllased; kõrvi toro one mett täis, vahess ku `vuatad `vassa `päeva Kod

kõrva `kõrva Lüg Jõh IisR Põi Muh L K I M Har Lei, `kõrba Põi Mar Mih Aud Nis, `kõrva S Noa Ris, `korva Jõe Kuu Hlj VNg Vai

I. postp **1.** kellegi, millegi kõrvale, äärde, ligi(dale) `istu `seie minu `kõrva Lüg; `peigo mehe `korva `istus isämies, `pruudi `korva `istusivad `kaasigod Vai; ojad ennast ukse `kõrva; õsudes pidid terava olema, et sa teise `kõrva `jõudasid oida Khk; Ketikastis lapida kett ilusti ridamesi puht puhi kõrva Emm; Tule mo `kõrva Rei; ükskord kukkus mul [lastud luik] just nii õnni `kõrva et `vaata oleks õnni puruks kukkund Noa; sa jähid ukse `kõrba `seisma Mar; se `Kirbla kihelkond oli `ültse `väike, ta kõis Lihula kihelkonna `kõrva Kir; [rukis] `pandi rehale maha, vihk vihu `kõrva Han; `vanker juhab -- kisub tie `kõrva Ris; Mis sa mu `kõrva istud, istu `kaugemalle Jür; `pañdi nad (kalad) `varda `sisse üheteise `kõrva HJn; suur puu oli, sellega lasi [rukkivihud] maha, vihk vihu `kõrva JJn; regi akkab libeda tiedega juhama, nigu `ringi `kierab, viab enese obuse `kõrva Sim; üte tõise `uune `kõrva tetti ardu (varjualune) Pst; jäi läve `kõrva `saisma üten püssige Hel || (kooselust; abist) `naine on mend `tõise mehe `kõrva `õige, omast mehest ei võtta enamb `asjastki Lüg; enne ei tohi mehe `kõrva `astuda elama, kui akkab naeste `rahva riiet `kandma Muh; ta akkab nii kangeste ta `kõrba `seisma (teda kaitsma) Mar; Nägu mina oma majast teise

`kõrva elama lähen, akkan kõruseks Hää; kutsub teist oma `kõrva tuunistajast VJg; akkas minu oma `kõrva nõudma Hls || fig nüüd on `tüösi nii pal'lu, ehk jää tüö `kõrva oma eluga (elamiseks aega ei jäägi) Kei

2. (ajalisest järgnevusest, kus põhisoona kordub) *`rühmab tööd iga pää, pää pääva `kõrva, ei temal `aega põle Mär; pää pääva `kõrva ei tee kedagi, longib nisa-mmati `ringi Plt*

3. lisaks, juurde *`tütrik `tienis ja sai `palga `kõrva naul ehk kaks `villu Lüg; piab leva `kõrva ka midagid `võtma Khk; `kaapsud `auti (hautati) - - ning samma `moodi `värskelt sai `söödud karduli `kõrva Pha; `tuhli `kõrva keedeti notti Pöi; Vetsi käde ja tegi omal tuhliste `kõrva kalalaga Emm; Täa mis täna `karduli `kõrva saab Rei; `peetisi tehasse liha `kõrva Mär; `kartula `kõrva ja supi `juure `süüdakse [räime] Hää; ega meil kastet küll pudru `kõrva põld Kei; `ánti `tienijatele ka kes [lambaid] pesid, palga `kõrva `villu VMr; leib ike käis supi `kõrva Kod; [talu]koha `kõrva käis suur mets KJn; tooge saguskit, mehe tahava viinä `kõrva Trv*

4. kellegagi, millegagi võrreldes *puepiim on nii `lahja koduse `piimä `korva Kuu; Sinu näpputüö on `ninda ilus, ära pane `teiste `kõrvagi (ei anna teistega võrreldagi) IisR; mis vana inimest nüüd inimeste `kõrva `rääkida, muedu et üks ääl sojub majas Kse*

II. adv **1.** kõrvale, külje juurde, veerde saan *viab `kõrva, kui obone `viltu rakkes Lüg; kuha (kuhja) odrale `pandakse koa kärbised `kõrva, et kuku `ümmer mette LNg; kus muld eest `kõrva läheb, see oo adrakurk Lih; Kao post mäda, piab tu'sid `kõrva panõma Khn; [pane] kõlussed `kõrva, siis ei lähe `viltu Lai; ist `miule `kõrva Trv; ma `istõ `tüülõ `kõrva Lei || (abikaasast) es anda noorikut enne `kõrva, ku ärä olli lauladet; ku sa olet ta `endel `kõrva võtten, siis elä surmani Krk*

2. külje suunda, otsesihist paremale või vasakule (ka teelt eksides) *Kus sa togad, et ei ole `aiga `korva valatada Kuu; läks teest `kõrba; löö otse ta `peale, ää `kõrba löö Mar; `kalla `kõrva (hüüe hobusele kündes) Kul; pimedas võib `õlpsasti tee pealt `kõrva pöörata Mär; oli igavene pori soo - - kui sammu [teelt] `kõrba läksid, siis olid kadun Mih; `kiegi taha tie piält `kõrva lumõssõ püerdä Khn; `Maima küla jäeb [suurest teest] `kõrva PJg; [laev] `Olli kursist `kõrva läinu ja jäi `kiinni Hää; kõõrd sil'm ei saa otse `ültse vaadata, ainult `kõrva Saa; ma `vaatan vasak`puüle `kõrva KJn; mine tii pääl `kõrva Trv; ma lätsi `kõrva, es saa `õiget tiiid Hls; obese piat `kõrva `kääntme Krk; tyy (tüdruk) äi `käänä `kõrva_kah (on poisile truu) Lei; k õ r v a - j ä ä m a fig kaotama; alla (või süüdi) jääma `õigus jääb `kõrva, temä es saa [kohtus] `õigess Hls; ken `kõrva jääss `kohtuge, sellel om pal'lu `massa `kohtu kulusit; temä jäi `kõrva, mea sai `õiguse; sji jäi oma kõnege `kõrva (vaidluses alla) Krk || fig valesti, ekslikult `kõrva `kaalun, om kasinest või `roh Kemp `kaalun, ei ole `õigest `kaalun Hls; `kõrva ole lännu, arude üless, `kõrva ole kudanu; sji aa lauluviisi `kõrva, aa teise ka `kõrva Krk*

3. eemale **a.** (eest või käest) *ära nüüd panen muud asjad `kõrva Mär; kolm ahu `auku `tehti, ahule `tehti, jälle kus sa `seoksed asjad `kõrva paned Aud; Kuntsu (emakala) liha ei `süüda, `siadel `ánti ja mõni `viskas `kõrva varestel Hää; `võtke `ämbrest [vett] - - kui on kõdusi pial, lükake `kõrva Ann; niid põhud - - visas `jälle `kõrva, taha sel'lä Kõp; `jätsi tiiü `kõrva Hls; võta lusiguge sõss, lükkä kuur `kõrva (piimal); mine iüst `kõrva; ma visasi selle*

tüü `kõrva ja võti tõise tüü Krk || et seda (vanade juttu) ei või `kõrva lükata Hää **b.** eest ära, varjule; peitu, pakku ta nii `pelglik ja arg, oiab ennast ikke `kõrva Mär; kui saksad tulavad, katsu et sa `kõrva suad, joose `metsä eest ää Tõs; vihma eest sa ei saa iial `kõrva HMD; `lööper soadeti ette, et kõik tielt `kõrva ojavad Kos; temä taab ärä page ja oiab iüst `kõrva; üükulli `päeva om ära lännu `kõrva Hls; ma lätsi iüst `kõrva, ta tulli oma ädäge mut `kiusame Krk; sij `põikless `kõrva, sij ei taha sedä tetä Hel || sie raha on mul `kõrva (tagavaraks) `pandud Lüg; Kokk löi liha `kõrva (näppas) Han || fig raha sai `kõrtsis `kõrva `pandud - - `viinast `pandud Lüg

4. lisaks, juurde tulid `rannald ära, `kardulid pada, kalad `korva, kohv `korva Jõe; `keida suppi ehk `kartuli `leivale `kõrva ka Lüg; Ia `päevapalk [küll], aga `riide ja `süõma kulu, `selle unustavad `kõrva `rehkendamata IisR; sibula `latvu [söödi], kenad apud koort `kõrva Pha; Ma koju teise `sõukse [kinda] `kõrva ja on `jälle poar `kindud Pöi; neil kes `lehma pidavad, nad kasvatasid siin mulika `kõrva Mär; vana kääst saab [tall] vähä imeda, andatse lehma `piima `kõrva Kse; Kihnu muad sedäsi lahjad, ikka piäb merd `püüdmä `kõrva Khn; pühabä omiku `tehti `suoja `piima pudrule `kõrva Jür; [kui] teine [härg] `müüdi ära - - õpetati teine `jälle `sinna `kõrva `künma KuuK; vedel pudru põle ia kedagi, see tahab `leiba `kõrva `saada Pai; sada rubla on `siissi `makstud, teene sada [tuleb] `kõrva `maksa KJn; kõruline tüü [mida põhitöö] `kõrva jõvvad tetä Hls || fig ega mia ei või oma `enge ärä anda sinna `kõrva (tööd on liiga palju) Hls

-kõrva Ls hiire-, hiiri|kõrva

kõrva¹ kõrval-, kõrvaline mine säält kõrva teed `kautu; ta teeb sihandussi kõrva `töösid Khk; See põlde tagune kõrva tee oo tükkis ukkas; [ta] Tegi eluaja kõrvatööna, ikka küllameeste eludele liitisi Kaa; See oli muidu `sõuke kõrva tuba, pisike tuba suure toa `kõrvas; `Sõuksed kõrva nurgad paigad jäävad tühaks kõik Pöi; kõrva inimesed ja vallali inimesed põle suure kohja inimesed mette Muh

kõrva² kõrva- kõrva `saasta pannasse pakatand aava `peele Khk; kõrva lussikas oo misega kõrvast `saasta `võetse Muh; kõrva vaik uuritasse kõrvast `väl'la Kse; Ummikviisadel `paelu ei olnu, teised `ol'lid kõrvaviisad, vaat neil `ol'lid kõrvad, kust paelad läbi käisid; Kõrvaluugid on kõrva `otste juures üleval, niid liiguvad, ku süüid või, lõua `luuga käivad `ühte Hää; kui kääd ja sõrmed vahest `lõhkevad, siis võta kõrva `vaiku pane `peäle, se parandab ää kohe Juu; vanass arjuklased müüsid kõrva lusikid Kod; kõrva juurikas on kõrva sees, siin tagapool külles Plt; mis kõvep om, sij om kõrvajuur, ümmer kõrva augu Krk; kõrva vaeguga pidi ütte `nõidust kah tettämä Ran; `külgü `pääle tetti `täikme veedike suuremba, kost tu [pastla] kõrvanahk läbi `panti Nõo; käsi om vällä `lahenu?, vaia kõrvasitta pääle panda_siss saa `terhvess Har; kõrva juurõ? süüdäse? (sügelevad), sula saa (tuleb sulailma) Vas

kõrva|auk 1. kõrvaava Kui uju,es vesi `korva`auku `lähteb, tuleb nenä `niistada ja `aevastada, siis tuleb vesi `väljä Kuu; pani näppud `kõrva `aukude Jõh; kõrva ouk `korjand `vaiku täis Ans; [kui] Kerp - - paterdab kõrva `aukus, [siis] pea põrub `otsas Pöi; Laps `pistis `erne kõrva `auku Rei; `vaata on kõrvaauk `partsa täis, kuule `ühti Mar; kõrva auk on - - `prahki täis Juu; kõrva auk ummistand ää Ksi; poomvilla topid kõrva augu ees Lai;

kõrva auk, seda `oitas `kangest, et vett `sisse ei lää, sis jääb `kuulmine vähepess Hls Vrd kõrvamulk

2. auk puuanuma käepidemes `toobrel on kõrvaugud sehes Var; tuabripuu torgatakse kõrva`aukudest läbi ja siis soab sel'ga võtta Kad; `toorvil oli kõrva augud suured, sialt `paändi puu läbi Lai

kõrva|hark putukas (Forficula auricularia) *kõrva ar'k, kuus `jalga ees `otsas, taga `otsas `persses sarved, must punane, pidavad `kõrva tikkuma Jäm; kõrva ar'k, seda kardeti ka, pidi kuristama `kõrvas Mus; kõrva ar'k on kardetav loom, kui see `kõrva läheb, sööb pea aju ära ja inimene `ongid `valmis Krj; Kõrvaar'k `tehje inimese kurdiks kui see `kõrva `minne Pöi; ma karda kõrva `ar'ka, nee lodivad `kõrva Muh; kõrva ar'k, nihuke suur pikk must putukas, kaks suurt `sarve peäs Juu Vrd kõrvaork **-hoop** kõrvakiil *aändis ühe kõrva uobi Ris; perremiis's ol'l t'siapoisilõ tubli kõrvahoobi `andanu?; ennembi lõönü_mullõ kõrvahuu'p ku_sa_mullõ säädse halva sõna `ütli Har **-kaasik** kaasanaine (pulmas) `korva `kaasiko `istus `pruudi `juures kui `pulmi `pieti Vai**

kõrvakas *kõrva|kas g -ka kõrbjas kõrvakas obene, mõni `kimli karv ulgan; kõrvakas one nagu kõrv Kod Vrd kõrvikas*

kõrva|kiil *käelõök vastu kõrva ma tien `sulle `kõrva `kiilid Lüg; sai iganes suure kõrva kiilu Khk; annud täle ea kõrba kiilo Mar; `aänsin `talle ea kõrva kiilu, nõnna et kõrv kõlises kohe Juu; sai ia kõrva kiili Trm; ma aäni tälle üte kõrva kiilo Se Vrd kõrvalhoop, -lops **-kivi** (kõrvakujuline) kivi kõrvalvalu raviks kui kõru `aige, siis pane kõrva kivi `kõrva Muh; Kõrva kibi tihatse sojas, lastatse tilk piima piale, see aur teeb kõrva `terves Han; kõrva kiba ei ole paelu Vän; Kõrvakivi on `seukse `moega juskui inimese kõru - - vahel `juhtub mere `äärest `leidma Hää; kõrva kivi om `urgline, maa sehen kasvass. ku kõru `aige, aiass kivi kuumass, kallats vett `pääle, siss lastass sedä `auru kõrva `sisse Krk **-kuuldmine** kõrvakuulmine mul ol'l seeni aani külh hää kõrvakuuldmine nigu jänessel Har; kõrva `kuuldmine um kassin Vas **-kuulmine** kuulmisvõime kui inimene saab vanast, siis jääb `kõrva `kuulemine `vällä Lüg; kõrva `kuulmine tüntsiks jäänd Khk; Kõrva `kuulmine on `paergus veel ea Pöi; ma räägi seda eese kõrba `kuulmese järele Mar; olen sandi kõrva `kuulmesega Kei; kõrva `kuulmine on tal kua nii `vaesest jäänd VMr; `aigus võt' minu kõrva `kuulmise vähämäss Kod; kõrva `kuulmine on ea, oleks nägemene kua nisuke Plt; ei ole kõrva `kuulmist, siss ei kuule kägu ka enämb Nõo; kõrva `kuulmine vilets, a ta iks sugu kuuld Ote; kõrva `kuulmine, silmä nägemine k'õik' kaoss ärä Krl; kõrva `kuulmine um kassin Plv Vrd kõrvakuuldmine **-kuuluksis** poolärkvel; magajat teesklemas [ise] on `korva `kuuluksis, aga tieb nagu magaks Jõe; Ega sen vägevä `tuulega uni tule, `muudku ole `vaide `korva `kuuluksis, neh `vergud o jo meress Kuu **-küünal** kõrva küünäl, kui kõrva `aiguss õli, panid `küünälä `kõrva põlema Kod*

kõrval *kõrval spor L K I T, V, kõrval Jäm Khk Rei Ris; `korval VNg Vai, `kõrval Lüg Jõh*

I. postp 1. kellegi, millegi juures, ligidal; (kellegagi, millegagi) kõrvuti *Sepapada oli souna kõrval Jäm; `mik_sa seisad ukse kõrval Rei; Olen truuvalt tema kõrval igas ädas; Isa kõrval ma `koeri ei karda Jür; [istub] ahju kõrval Trm; keriku ukse kõrval õli pink Kod; isame naine, si on kõrvanaine, on pruudi kõrval (pulmalauas) Ksi; poesid magasid rehetua*

ahju kõrval varide pial Lai; manulene on sihuke, kis talu kõrval elab SJn; saana kõrval oli tuba, õegats `kamriss Vil; `olli tuj ilm kui kül'm, aga iki kua kõrval pidit sa mõsu `mõskma Ran; ku me `kerkude sõedime, siss mijs `iste miu kõrval, `aie obst Nõo; kuan karja `katla kõrval `olli kuvvepangiline pada Ote; istusõ tõn_tõdsõ kõrval Lei || kõrvale vili `pandi parsile, pärast - - `pandi vihk vihu kõrval maha Han

2. (ajalisest järgnevusest) päiv `päivä `kõrval `mässä siin `neiega Lüg; [kleit] on nädalapäävad, pääv pääva kõrval sel'las old JJn; tee aga tööd pääv pääva kõrval Lai; ku sa iluste tegid, nädäl `aega päe päevä kõrval `seisid viisud jalas Vil

3. lisaks, koos pe'its oli `ändega kuue kõrval Mih; mehel oo kaks naist, teene naene abielu kõrval PJg; võid `olli ikki pudru kõrval ka laua_bäl Kõp; kel olli oma latsed, nuu käesivä külakarjusse kõrval [karjas] Ran

4. millegagi, kellegagi võrreldes sie esimine soda, sie oli `ninda ku `nalja `mängu nüüd sene soea aea `korval Vai; tema poisid on tombud, sie (väike poiss) on ork nisukese kõrval JJn; perremiis üt'el, ta (pops) om mu_kõrval prii inemine Har; mis tä mu_kõrval om, sitt Se

II. adv 1. külje suunas, küljel; väga lähedal, juures `Linnas on inimesed alati kõrval `aitamas Jür; tämäle uus `kõrve rät pähä, tõesed lapsed kõrval mussad ja porised Kod; `lahtised inimesed, kõrval elasid (naabritena) Pal; ta piab kõrval `käima, sa oiad `kääga `kiini Lai; eigä sää'l kammert kõrval ei olnd [reheoal] KJn; mia `suiksi, memm `olli kõrval, võ't raha ärä; om küll `nuhtluss, ku serände varass kõrval eläb Puh; rikkal om ää miij, ku tõene sää'l kõrval `vaesusi `vaugleb; ku paarirahvass olliva kõrvulise, siss mijs `olli talu suviline ja naene `olli nii sama kõrval; Miinä om pik'k, mina kõrval lühike nigu junn jälle; vihma valap `kaala, temä saesap nigu tolk, käe kõrval Nõo; must mijs `kõnnu iks kõrval tuul provval Urv; tä sais `käeki kõrval vagusi Plv; Nuur'miiss istuss hobõsõ säläh ja vanamijs piät kõrval `kõmpsma Röp

2. kaugemal, eemal seisab teistest natuse kõrval Khk; Teised kõik mängivad, tema seisab kõrval; Maal oled ikka linnakarast kõrval või `iemall Jür; kõrvalist `paika üteldi nukk, oli `kuiskil viimane, kõrval Lai; mõhk pidi olema `kossegi kõrval, muidu lapse oless müsinu ja `tõstnu tedä Nõo || varjul, kindlas kohas mes `kõhtus, se kõrval, mes `otsas, se varjul Rid

3. kõrvale, eemale Ku laps vahel tüü juurest kõrval `oidis Hää; ta oiab ennast kõrval; sai natuke kõrval visatud Ris

4. juures, lisaks no ku ää eeringe kõrval, mes siss viga piimä suppi `süvvä Nõo; `tuudi siss suur länikutäis mulle aput `piimä - - leib kah ol'l kõrval TMr

Vrd kõrvan, kõrvas¹

-kõrval Ls hiirekõrval

kõrval- kõrval- `kõrval `uoned [on] laut ja äit ja `tallid; redelil on `pulgad ja `kõrvalpuud Lüg; pinutagune, see päris ühe tubaka sordi nimedus, see üks kõrval nimi Khk; pienemad juured mis on `piale piajuure või südamejuure, nied on kõrvaljuured Amb; ma kuulen kõrvaltuast naeru laginad JMd; Paesust läks [jõe] kõrval aru välja ja allpool veskit jälle ühines Trm; las tä siih sais `veit'kese kõrvalmaad (alalisest kohast eemal) Se Vrd kõrvaline

kõrvalapis kõrvalapp *karune müt's, see meeste müt's - - ilma kõrva lapiseta Jäm -lapp* hrl pl (mütsi) kõrvaklapp `talve kübäräl on ka `korva labid, `külmägä `lasko `korva labid `alle `korvi `pääle Vai; talimütsil on kõrvalapid Khk; Obused kes `kangesti `autud `kartsid, nendel olid kõrva lapid suitseste `kül'ges `kõrvade peal, siis äi kuulnd Pöi; `oostel olid `enni vanal ajal kõrbalapid, et nad ei kuulnd üht praginad ega mürinad Mar **Vrd** kõrvalapis **-laps** See poiss pole ta laps, see oli naisel enne [abiellumist], see kõrva laps Pöi **-laud** puunõu pikemaks jäetud küljelaud kõrva`laudadel on jo `suured augud sies, `miska `tuabrid kanda soab Kad; `lähkri kõrvalaud on paksemb, sellel on auk sies, siit käib nüör läbi Trm; Nõna ku kipu kõrvalaud Trv; Anuma kõrvalavva_ `säeti ilusahe vastatsikku Rõu **Vt** kõrislaud

kõrvaldane kõrvalda|ne Mär(g -se) Vig Kos; `kõrvaldane Jõh kõrvaline kõrvaldased kohad, ei leia kättä Mär; `lauba `õhta `mindi `kosja - - läksid na nagu `loomi `ostma, kõrvaldast juttu na nagu `otsisid Vig; soldatid tulivad salaja kõrvaldast teed `mööda Kos || ääreosa Kui `kangas ei `mahtund `piirda, siis jäi `kõrvaldane üle Jõh **Vrd** kõrvaline, kõrvandane, kõrvane

kõrvaldõ kõrvale *nyu_kuul'ja `rõiva? viiäse_tarõst ruttu `vällä ja, pandasõ_kohegi_kõrvaldõ; kusõpot't hoiõti lämmäh, `kohngi kõrvaldõ (kõrvalises) paigahn Rõu*

kõrvale kõrva|le Pöi Muh spor L(-rb- Mar), K I T, -lõ Võn Ote San V; kõrvale spor Sa, Hi Ris; `kõrvale Lüg Jõh, `korvale spor R,

I. postp **1.** kellegi, millegi külje juurde, ligidale, äärde *kui juhid ei ole `oiete `pandu, siis `vanker veda tie `korvale VNg; üks mees tuli - - läks `istus selle pillimehe kõrvale Jäm; vea [heinad] kuhja laba kõrvale Ris; rõogu kõrvale om ange `aanu Ran; me paneme kesvä ahju kõrvale `immuma, tahetass vaadi õlut tettä Nõo; siss peräst `tuydi ta (rukis) kodu ja `paanti parsilõ kõik, vihk vihu kõrvale TMr; [tal] `õlle lastu uniku kõrvale tsõõrg aid tettü Võn; [oma hobune] aja_taha_ `samma mu_hobõsõ kõrvalõ Har; `kutsõ [lapse] `hindä kõrvalõ `vankrehe Vas; istu mu kõrvalõ Se || ta_less võenu jo tuy sõsar ka endä kõrvale [elama] võtta, aga ta viis vanadekodu Nõo*

2. juurde, lisaks *kala võib ikke supi kõrvale `olla, eeringad supi kõrvale ehk `silku Pal; `paksu `piima `antasse küpsikute kõrvale Äks; supi kõrvale `võeti ikke `leiba Lai; paks kuur `õlli `väega ää leevä kõrvale võtta Nõo; mett - - süvväss leevä kõrvalõ Röp; tuy midä (midagi) leevä kõrvalõ Se*

II. adv **1.** külje juurde, ligidale, äärde *Istu `seia kõrvale Jür; `lõime `lõnga kedrasid, panid lipsu lõngale kõrvale kui kedrasivad VMr; `eitis kõrvale magama VJg; `aeti `vankrid üksühele kõrvale Lai; mia istu kõõgin pengi pääl, kaas tulep ka kõrvale Nõo; timä `tunse minu takast iks ärä, ai obese kõrvale, ütäl et tule Anna minu `pääle Ote; ma pikuti säängün, tiä ked'sisi ka `hindä kõrvalõ Kan; tulõ istu_mullõ kõrvalõ Urv*

2. külje suunda, otsesihist paremale või vasakule *regi `viitab `korvale tiest Jõe; `vanker kisub tielt `korvale, `toine johivits on `kangel, `toine `lotval VNg; `läksin `õtse kõhe, `kõrvale kuhugi ei `kieränd Lüg; `silmi `kõrvale `lüõma Jõh; mine natuse kõrvale, siis mahub läbi minema Khk; saan viab kõrvale Hää; tee `kallab kõrvale Kei; ma `keerasin tee päält kõrvale, `eksisin ää Juu; `kallasin tie pealt `uapis kõrvale VJg; `kiäntkä piä kõrvale*

Kod; käänd `palge kõrvale Ran; temä käänap sedäsi näo kõrvale ja vahip üsnä `mõtsa; ta_i astu mitte üits tol'l kõrvale, lähäb vagu `müüdü Nõo; mina `lassi nüid `lumme `müüdü, temä läüts kõrvale Rõn; käänä_hopõn kõrvalõ, `autu tulõ Har; Mõni inemine ei kae? kunagi tõõsõlõ näkko, õks kaess kõrvalõ Vas

3. kaugemale a. eemale, (eest või käest) ära [pruut] `kiskus minu `kõrvale ja `rüdest `lahti, et pane tämä `tehtod särk; ma jättan sene tüö `kõrvale ja võttan `tõise tüö Lüg; `oia tamast `korvale, älä tamaga ole `ninda sober Vai; lükka raamat kõrvale, sa tilgudad suppi täis Khk; kõhualused villad pannasse kõrvale (lambaid niites) Muh; pane see asi kõrbale, siit jalost ää Mar; oia ennäst kõrvale Tõs; Oian sest asjast üsna kõrvale Jür; võtad kedägi `asja - - eedäd kõrvale et, peräss viin ärä Kod; siss `küüsid menu käest, `kut'sid mend kõrvale Vil; ärä nüid sina (sant) mine sinna pulma`rahva sek'kä, mine kõrvale rehe`tarre Ran; ma panni kaase kõrvale, et mes mä `üüse `kõlla Puh; [pull] läüts üsnä kõrvale, es kae lehmä `poolegi Nõo; ku linakolga pehme `ol'le, `pañti tuj kõrvalõ ja `võeti tõõnõ Võn; mi_joosi küll_kõrvalõ, ku linnuk' tul'l Rõu; imä? iks tougatasõ_sõss kõrvalõ ku minni `maia tulõ Vas; panõ_kõrvalõ seo asi ar? Se || fig lükkab vaevad kõrvale, ik'e luutilik, luutilik inimene Pal b. (kõrvalehoidmisest, -tõrjumisest, vältimisest) ma küsisin küll, aga [ta] akkas `ninda `korvale `puiklema Hlj; [ta] ojab neist tõõdest nii kõrvale Khk; ah see oiab mo eest üsna kõrvale, äi tule lisigi Emm; äi taha teisele ütelda nägu, siis `põikad ka kõrvale Käi; need `oedsid `endid kõrbale, neid ei `saadud kätte Mar; nüid on `paikamese sõna kõrvale jäänd, nüid `õõtakse lappima Kul; `talvel akati `vil'tisid `kanma - - tossud jäävad siis nagu vähä kõrvale KuuK; `põikasin viel kõrvale Iis; mõni oiab ennäss kõrvale tüüss et tõesed tieväd ärä; kos sa rikass võid jättä kõrvale, piäd ike `kutsma Kod; `püüdis kõrvale põõgelda nõnna ku vähe sai MMg; piaks ühe võrra tegema, aga tema oiab kõrvale, lõõb luppi Lai; oiab ennast tešte eest kõrvale Plt; käsk om vanemb kui inime - - käsust sa kõrvale oeda ei saa Nõo; meie_j oless midägi tennu, meie oless kõrvale lõõnu ja ärä lännu TMr; vaest na kudagi kõrvalõ `oita `saasiva Võn; ei taha? tuud tetä?, `tõmbass ennäst kõrvalõ Krl; mul esä imäga om otsan, nuist ei saa enämb tüü tegijät, no? `jääse nuy_kõrvalõ Har; `saistass kõrvalõ, jätt tuj tüü tegemäldä? Se || (varumisest) lüüb `võõrast vara `kõrvale, varastab Lüg; oled sa midagit `kuskilt salaea käde saand, siis paned ehk toimetad ta kõrvale VII; pane raha kõrvale Rei; mes ammaste taga, sij om oma - - teene asi, ku ta kõrvale paneb Ran; nüid naka's nigu_kõrvalõ toimõndamma peremehe varanduist Se

4. juurde, lisaks `rõõska `piima `võetasse [kiislile] kõrvale Pal; raha palk ol'li sii jah - - `mantle `rüide sain viil `sinna kõrvale KJn; `kartuli supp keedeti nii paks - - aga `leibä es tohi võtta kõrvale mitte üits raas Ran; siss `tuydi mulle suur länikutäis aput `piimä ka sinnä kõrvale TMr; piimä`putru `süüdi tolle ua tõmbile kõrvalõ Ote; kinnass kadunu, nüid ma pia `vastse `kinda kudama tõsõlõ kõrvale; mõtsikesest võti `putru ja leeväraasukest ka kõrvale Rõn; tet'ti taar jäl_sõss, sõss `võeti `taari jäl? kõrvalõ Plv; `lõunõst iks kuivalt `kartole? hapu piim kõrvalõ, heeringe soust vai raasokõnõ lihha Räp

Vrd kõrva

-kõrvale Ls hiirekõrvale

kõrva|leht kõrvalest Kel on vähikäsed `korvalehed ja nie viel `oige luduss on `müöde pääd, sie on tige inimine Kuu; `külmä otta `korva lehed `vällä Vai; ema `kargas kõrva `lehte

kinni Muh; külm piigistas kõrva `lehti, kõrva lehed läksid `valgeks Sim; kõrva lehed süveleväd, lähäb sulale Kod; kõik kõrva lehedki läksid punasest, kas sai riielda või äbi pärast Lai; näpist tedä kõrva lehest Ran; pit'sitäss latsöl kõrva `lihte Har **-lest** väliskörva osa `Korva `lestad odab kohe `ouess `käües `poissil `külmägä `ninda punaseks et Kuu; Koolmõister vettas Pugi Atsi kõrvalesta pidi püuse Kaa; `Eesel külm juba kõrvalestad siniseks `tõmmand, aga tuba äi `minda Pöi; kõrvalestad kihelesid Tor **Vrd** kõrva|leht, -ots

kõrvaline kõrvali|ne Lüg/`k-/ Pöi Mär Kse Hää Saa Jür spor Jä ViK, I KJn Vil Hls Krk TLä San, -le|ne Muh spor L(-rb- Mar Vän), HMd Juu JMd Äks Ksi VIPõ, kõrvali|ne Sa Rei, -le|ne Emm Käi, `korvali|ne Kuu Hlj VNg Vai, g -se; kõrvali|ne g -tse Har VId(-dse Rõu; -nõ g -sõ Röp); kõrvalõni Krl

1. teisejärguline, ebaoluline, vähetähtis mida sa `räägid `ilma`aigu `nõnda `kõrvalist juttu, mida `tarvis ei õle Lüg; se on `korvaline `asja, se pane `vällä, ei sedä saa `jalgos pidä Vai; see kõrvaline asi, mis seda maksab `meeles pidada Khk; see oo kõrvalene töö, mis vallali inimesed tegavad, põle mette `meistri töö Muh; muidu on ikka jalg [õeldud], teised on kõrvalest sõnad Käi; see oo kõrvalene asi, põle `tähtis Tõs; sie on kõrvalene tüö, sie jääb `seisma Ris; kõrvalest (kergemad) `aigused on pidama `pandud HMd; mõni riist on kõrvalisess jäänu, enämb ei tarvitada Ran; Mari elänu suvilisega, `endä mijs ollu kõrvaline asi Nõo; taa kõrvaline asi, panõ kõrvalõ Se || kõrval-, lisa- tegin nihukest kõrvalest tööd koa natuke, siis sain koa mõne seädi Juu; Ega see tuulik üksi põleks elatanud, sul pidi ikke kõrvaline töö kua seal kõrval õlema Trm; vanast `leotedi `ernit libedaga -- lippe ei anna söögile midägi kõrvalist mekki Nõo; mis puul `pistü maa `sisse lätt, tuj om tiir, tõsõ omma kõrvalitse juurõ? Har; `Kreit'sval't and kah tähtraamatit `väl'lä -- sellega oll sõs `tohtreherräl kõrvaline teenistüss Röp

2. asjaga mitteseotud, asjasse mittepuutuv ranna`tõolistele oli `antud natine `soola ka, kõrvalistel pole `saaja midad Khk; Ma ole seal tükkis kõrvaline inimene Pöi; üks kõrvaline jutt olnd, et see sedasi oo Mar; Mina olin nende tülis `oopis kõrvaline Jür; kõrvaline asi, si minusse ei puudu Trm; teeb kõrvalest tööd, oma aásad kõik loga laga Plt; mis sa säänest juttu ajat, tuu um kõrvalõni asi Krl; kõrvaline rahvass nägi, timä taht sinno pilgada Se

3. (käidavast paigast) eemal asuv, kõrvale jääv see üks kõrvaline mets, sääl ep kei loomad Khk; va tühi kõrvalene nurk Emm; kõrvaline koht, ei `oska sõnna `minna Mär; [läksime] kõrvalesi `teesi kaada, karjami kaada Tõs; kõrvalesed teed lähvad `auklesese Tor; `ot'sisin kõrvalesi `teesi, tuln jõest üle et jää kärises `mitmes `kohtas HMd; sie kõrvalene koht, kus ta elab JMd; kõrvalise kõha piäl kasvab pitk rohi; kõrvaliss tüjd kädässe `rohkem mõni kõrd ku suurt tüjd Kod; see [hauakoht jões] ei old jooksu koht, see oli kõrvaline koht Lai; Lapsepesu vesi visätasse `kuškile `siukse kõrvalise koha piäle, kas `lauta või `kuškile, kus ta jalus põle KJn; kes (kõrtsimees) `olli `rohkemb `käidävä kotusse piäl, maás rohkemb `renti, aga kes kõrvalitse kotusse piäl, maás vähämb Ran; kõrvaline hoone kõrvalhoone siin olivad elumajad ja `korvalised `uoned, `kaevud, `keldrid Hlj; kõrvalisi `uunit om ka, ait, laut, rehe, sann Krk; kui üt's oone? om eräl, kõrval tu om kõrvalõni oonõ? Krl **Vrd** kõrvaldane

4. a. majuline; pops, saunik kõrvaline inimene [talus] Khk; vabanik ehk kõrvaline inimene Rei; `teenija ja kõrvalene inime oo sii peres Tor; kõrvaline talu `kambres elas või

ise paigas - - kutsuti kõrvalisess ja popsiss Saa; ta on teese juures kõrvalisest (kaaselanik) Trm; kõrvalistel `ol'id kah obesed, lehmäd ja `lammad; Mõnes talus `ollid `mitmed kõrvalised KJn; kehvä inimese õigati kõrvalise, käüsi talu tühün, sai mõne kübene kardule maad Hls || naaber kõrvaline, nüüd kutsuvad `naaber, `nüitse `keeli Äks; kõrvaline talo (naabertalu) Se **b.** käealune, abiline ta_p saa omale töö kõrvalist `kuskilt, teised ep saa `ükskid nii `äästi ning nobest Khk; vanass õli küläl kolm karjuss, vana karjus sae palga, siis võtt liigkarjusse ja kõrvaline õli vjil kolmas; kõrvaline õli siält taluss, kosa karjuss üjüd õli Kod; pääkarussõl ja öüd'sivanõmbal o'll iks kõrvaline kah, üt's abiline Plv; ma võti kat's müjst küläst kõrvaliisi (tunnistajaks) Se **c.** pruuttüdruk ruut' võttas vakast [anded] käde, `andas kõrvalise käde Khk; rikkamal pruudil oli ikka `rohkem pruudi kõrvalisi Pha **d.** kontvõõras (pulmas) üks võeras kõrvalene tuleb koa `ulka, põle ta kutsutud ega Juu; sajah õks omma kõrvalise?; kõrvaline rahvaás, `minke `vällä Se || kõrvalene laps (vallaslaps) PJg

Vrd kõrvmanõ

5. leivakõrvane, põhitoidu lisa kui `kõrvalist on, siis kulub `leiba vähemb Lüg; Silk oli kartuli kõrvaline ja kartul silgu kõrvane Tõs; `Piimä egä muud kõrvalist põlnud, siga es saa änäm pidädä Vil; `kuiva `leiba ei või `pruuki, ange midägi kõrvalist kah San; [pudrule] tet'ti kõrvaline (kaste) ka ja o'll hää; mi jo inne kõnõlim, mis `kartoli kõrvaline o'll Plv; [ajujahil] ajajilõ `anti `viina juvva? - - `leibä ja heeringet `anti kõrvalisõst Räp || süüm_ajas keedeti soolast `putru, levä kõrvalist `putru Hls

6. soast ülejäänud lõimelõngad sügisesel `kangal oli kõrvaline kõrvas veel; [kui lõim] ei `mahtund `suasse, jäi teisele `poole kõrvaline `kõrva - - jääb [[lõime]paku `piale rippuma, pärast saab ära tarvitata JJn **Vrd** kõrvaldane

Vrd kõrvane, kõrvuline¹

kõrval|naine mitteametlik elukaaslane kõrvalnaene `õeti selle `kohta, kis laalatud põle, isi tulnd, isi akand; kõrvalnaene oo sohenaene PJg

kõrval|lops kõrvakiil `andas `kämblega kaks `kõrva `lopsi Lüg; ma `andsi tale kõrva lopsu, kõru jähi üsnä `uugama Muh; Annab postele `ühte `puhku kõrva `lopsi Saa; `tõmmas `mulle kaks kõrva `lopsi müda `kõrvu Kei; sai ühe kõrva lopsu Iis; temä sai mitu kõrva `lopsi Hls; [ma] anna sullõ ütõ kõrva lopsu? Krl || fig ebameeldiv üllatus – Hää

kõrvalt kõrva|lt Põi Mar/-rb-/ Tõs PJg Ris HMd VJg Trm Kod Lai Plt KJn Vil Trv Nõo V, -ld TLä Võn Rõn; `korvalt Kuu VNg, `kõ- Lüg Jõh; kõrva|lt Jäm Khk, -ld Emm

I. postp ligidusest, juurest, veerest Mine sealt suure kuhja kõrvalt läbi Põi; naine suri mehe kõrvalt ää VJg; [hobust] vedati `enne suu kõrvalt, pikka `mööda õpetati Lai; siss pañnime pulli `vankri ette, [aga] kis suu kõrvalt juhib Vil; sinna `samma lati `varda `pääle `võetass lati kõrvald sil'mä üless, siss nakatass suka `kondsa kodama Nõo; ma_ `kaksi säält `peoga `hainu nõgõstõ kõrvalt Har; k õ h u k õ r v a l t fig söögi arvel Kust `meie sugune `muidu kogu `oidab, kui kohu `korvalt Kuu; Keik aa kõhu kõrvald saadut Emm; `oidmise varal one kõik suanud ja kõhu kõrvalt korjanud Kod; `meie maal toda kõtu kõrvald `oidmise `müüdu_s ole Nõo || samaaegselt looma toemetamise kõrvalt sai kudoda Ris || võrreldes nüüd on kullane elu vana aa kõrvalt Plt

II. adv 1. lähedalt, juurest, lähedusest *tõmma kõrvalt läbi, `autu tuleb `vastu Khk; Sealt saab kõrvalt läbi Pöi; naene suri kõrvalt ärä, jäin üksindä KJn; [memm] `tõstnu iki ruhimikuga sääl kõrvald `päälmätse kül`le `pääle toda jahu Ran; ega ta miu man es ole pikäld, `ol`li `varsti kõrvald `lännu; lõikat puu pääl ärä, kasu aap kõrvalt `väl`lä; sääl om `väega vesine [koht], kae kudass sa kõrvald `müüdü saad Nõo; naane `kuule kõrvalt ar? Se*

2. eemalseisjana, kõrvalisena *ma `kuulsi kõrvalt Khk; kõrvalt `kuulsin seda juttu VJg; ku tõene kõrvalt näeb, narritab suda Kod; tal om `siandse alva nõu`andja, kõrvalt `so`rkja, nagu kihutev üless Trv; suur abi om, ku `kiägi kõrvald avitap Nõo; tõõsõ kõrvald oppeva et, ärä sa kõvastõ löögu tälle Võn; tõsõ_tumbsanu_kõrvalt et, är_saistaku üless Krl*

3. millelegi põhilisele lisaks; mitteametlikult *Kena nosi ja kova kesk`paiga saab `korvalt (teenides) Kuu; Ema ise vottas `korvalt mehi, isast salaja VNg; nied pered kes ei `õskand - - midägi `kõrvalt `tienidä, nied õlivad `puudusses Lüg; Tegi kõrvald kina kopiga Emm; tä teenib kõrvalt koa raha Tõs; mees nõuab kõrvalt, põle oma naesega rahul PJg; `einu kipub napiks `jäama, nüid annab kõrvalt, annab vasikale `ärkulaid HMd; vähä ingepidet ikke suab, eks pia ise kõrvalt `tienima VJg; arinud mua ärä ja `tjinnud kõrvalt kua Kod; ma_je `luydu üits tujü rühmik - - ma_i ole `kostegi midägi kõrvald saanu Ran; temä võtap [huvilisi] `endä ala opeta, siss tolle ijst saap va_el veedike kõrvald Rõn; uma naanõ om õks laulatõ, armukõnõ om nii_saa (niisama) kõrvalt Har; `vüülmöldre ol`l opõtajalõ kraami `ko`fjaja, timä sai esi_ka säält kõrvalt hangada? Rõu; tä saa kõrvalt süvvä?, vai `tjine kõrvalt Se*

Vrd kõrvast

kõrvama → kõrbama

kõrva|mees 1. vallakohtu kaasistuja *tä oli kaks `aega `kohto `kõrbameheks Mar; siis minu vanamies oli `kohtu kõrvamies, abimies JMd*

2. isamees pulmas [kui pulmas] *lähvad `lauda `sööma, siis isamees, kõrvamiis, on `peigme kõrvas ja isame naine, si on kõrvanaine on pruudi kõrval Ksi*

Vrd kõrvasmees

3. armuke *`Kange naine, peab kõrva mehe ka veel õlal; Sellel mütu kõrvameest olnd Pöi*

kõrva|mulk kõrvaauk *tij kõrva mulgu `puhtass Ran; kõnõlõss tõsõlõ kõrva `mulku Krl; Ku? väigokõnõ ol`li, ai üt`e voori `he`rne kõrvamulgust `sisse Se -mõis kõrvalmõis Pidula `piiris ikka olid kõrva `mõisad, ju ne `mõisate kõrvast ühel korral vanal aeval oli `tehtud, et nad pisised olid Khk -müts läkiläki – Vig*

kõrvan kõrvan Trv Hls Krk

1. postp **a.** kellegi, millegi kõrval; juures, ligidal *`vankrel om juhi aisa kõrvan; kurdab (seisab) `püsti usse kõrvan Hls; sulane ja pops olli kõrvulise, talu kõrvan `elliv Krk* **b.** lisaks *vale armuke om sijj, ku mehe kõrvan pida tõist miist Krk* **c.** kellegagi võrreldes *mis sa nüid miu kõrvan olet Krk* **d.** (aega väljendavalt) järel *päe päeva kõrvan kaob ära Hls*

2. adv kõrval, juures *kui tijid tetti, sillasaks olli kõrvan või vallatalitaja, vaat' üle Hls; obesek tahts `meege (meiega) `võitu aia, küll ta sidiis kõrvan, iki jäi taga Krk*

Vrd kõrvas

-kõrvan Ls hiirekõrvan

kõrva|naine 1. pruudi abiline pulmas *kõrvanaine on pruudi kõrval -- kes iki noorikut `säädis igal puul, ega enne pruuttüdrikid ei olnud; kõrvanaine tegi [pruudi] aseme ommuku üles Ksi; kõrvanaine pani pruudi `riidesse, `istus pruudi kõrval; kõrvanaine tanutas, pani tanu pähe, `kammis pia Lai; kõrvanaine pidi nooriku kõrval olema, kui midagi tuli teha, tema pidi ära tegema Plt Vrd kõrvatsenaine*

2. armuke ne kõrva naised on liiad naised, pole mette oma naine Khk; Vanal oli seal ikka korra kõrva naine ka Pöi

Vrd kaasanaine

kõrvanda|ne `kõrvanda|ne g -se Lüg Jõh; `korva|ndaine Vai, `korve- VNg soast ülejäänud lõimelõngad `korvendaine jäi `korva, `kaņņas jäi `piirast üle VNg; Kie ei `õska `kaņņast rehendada, senel jääb `kõrvandane `kõrva; midä `piirdä ei mahu, jääb `kõrva, jääb `niiti järele, jääb `kõrvandasest, nii `kauva kui saab `kuutust (kootud) Lüg Vrd kõrvaldane, kõrvane

kõrvane *kõrva|ne Pöi Muh L(-rb- Mar Vän) spor Ha Jä, TaPö Plt Kõp Puh, kõrva|ne Sa Emm, `korva|ne Jõe Kuu VNg Vai, `kõrva|ne Lüg, g -se; kõrva|ne g -tse Kse Khn/-õ/ PJg Rap KJn*

1. põhitoidu lisa, hrl leivakõrvane *silk on `leiva `korvane, `olgu mis tahes süök võib `olla `teise `korvane Jõe; ei sel ole `leibä egä `leivä `korvast Kuu; `ansi pudeliga `piimä `leivä `korvasest Vai; kala ikka `tuhli kõrvane Khk; Pole mul mette muud kut pal`las leib renni peele panna, kõrvast pole mette midagid Kaa; Merest sai leva kõrvase ikka Pöi; Trambi kõrvaseks `tooda piimapütiga `piima Emm; aganane leib ja apud silgud kõrvatsess Kse; liha leba kõrvane Tor; nüüd söövad `leiba ja liha ja kardulast ja `rüipavad `piima `peäle, ega `enne `kahte kõrvast `tohtind `süia Juu; tä õt`sib naesele `leibä ja kõrvass Kod; ei ole midagi kõrvast võtta, pal`las leib Äks; mis `vaesel kõrvast, eks leib ja vesi ole, kasta leevatiikk soola `sisse, larbi vett `piale Plt Vrd kõrunne*

2. a. pruudi abiline pulmas; pruuttüdruk *keige suurem sugulane tüdruk oli kõrvaseks; kõrvane `aitas `pruuti vakka teha, üks kolm nädalid oli `pruuti abis Khk; kõrvane käis ruudi `järge kirikus; kui pruut laua taa `istus, kõrvane `istus `kõrva Mus; omingu kui üles `tõusti, siis oli kõrvane pruudi `kõrvas, kes pruudi `riide `aitas Jaa; Ma ole ise ruudi kõrvaseks olnud; Kõrvane oli alati ruudi `seltsis -- `laudas `istus ruudi `kõrvas Pöi; kõrvatseid ehk pruut` tüdrukuid pidi niisama pal`lu olema kui peiu `poissa Rap || kaasanaine – Kär Vrd kõrvatsenaine, kõrvuline¹ b. abiline, paariline noorem obu on ikka vanama kõrvane Khk; ma sai kaks jagu, mul `olli kõrvane koa Muh; kõrvane oli katjussel abin Kod c. abikaasa tä kõrbane `võeti ää (suri) Mar; kõrvane kadun, kõrvane suri ää, ole üks Tõs; kõrvane oo naene, kis mehel oo; mo kõrvane jo surnd, surm viis kõrvatse ää PJg; üks oled või kõrvast ka on Hää*

3. soast ülejäänud lõimelõngad *Siis oli kaņņas pailu lai `loodud kui suga `võtmise `aegu kõrvane `ääre jähi; Kõrvane keriti siis äe, kui kaņņas moha tuli Pöi; siis jääb kõrvane `kõrva, kui kearib ja suga on `kitsam Amb Vrd kõrvaldane, kõrvandane, kõrvas²*

Vrd kõrvaline

4. pl tugipuu *kõrvased turgatasse `vankri `kartsa vahele (heinte, hagude veol) Mar Vrd kõrvapuu*

kõrva|ork van kõrvahark `Kõrva ork [on] pikk must puttukas; `Kõrva ork pidi `kõrva pugema kui maa peäl magatasse Lüg; Kõrva ork oli pika sabaga ja pias olid sarve `moodi nupsud; Aina potsatasid parsilt `alla nied kõrva orgid Jür -ots kergütä_vallaliisi kõrva `otsõ (kuula hoolega) Rõu

kõrva|puu hrl pl (toestav) külgpuu `Käärbodel on neli `kõrvapuud; `Kanga`päalistel pali `aukusi sies, [soalae] `kõrvapuid saab `kõrgemalle `tõsta ja alamalle `lassa; kui `vilja redend `tehti, `tehti `kõrva `puile `augud `sisse; verävä `kõrva `puudele `raiuti `augud `sisse ja `sinne `lüödi `õtsa pitte `laidapuud Lüg; [kangaspuude] `kõrva puud ehk `kanga jalad, kus `küljes `kanga `värgid `käiväd; `kamlate (soalae) aripuu on üläväl, `õtsad `jääväd `kõrva `puude `pääle Jõh; kõrvapuud või küllepuud, lõngapakk oli kõrvapuude külles JJn; redeli kõrvabud VJg; kõrvapuudel on silmused külles, `sinna käivad rindpuu otsad `sisse Sim; üle `vankri `pañdi kõrvapuud, jalg eest üle ja jalg tagast Trm; [voki] ristpuu sihen om kõrvapuu Ote Vrd kõrvaspuu

kõrva|rõngas hrl pl eks nied `kõrva `rõngad `kõrvas `käined Jõh; kõrva `rõngad, mis olid õbe `rõngad, mõnel olid kivid peel Jäm; mõnel unsakal oo kõrva `rõngad Muh; Kes `tahtis kõrva `rõngad `kõrva panna, siis torgidi kõrvalesta sisse nõõltsega auk Rei; mõni paneb kõrvast läbi kohe kõrva `rõngad Tõs; kõrva `rõngad on õbedast ja kullast ja pisiksed kibid tilguvad `otsas Hag; kõrva `rõngad [on] õbedast iki, ega muidu ei `tohtind `panna `kõrva Lai; kõrva `rõnga `kõrva `pantu Ran -rätik pearätik vanass `testi kolmenukelised `valged rätikud särgi `kangass, nõjd `pañti `ümber piä, nõjd kutsuti `kõrverätikud ehk kõrvarätikud Kod Vrd kõrve-, kõrv|rätik

kõrvas¹ kõrvas Saa KuuK spor Jä ViK, Ksi Plt; `kõrvas Lüg Jõh IisR Põi Muh L(-rb- Mar Mih Aud) Ha(-rb- Nis) JMd Ann Tür; `kõrves spor L(-rb- Vig; -õs Khn), Ris Juu; `kõrvas S Ris(-es) HMd; `korvas Jõe Kuu(-ss) VNg Vai

1. postp **1.** kellegi, millegi kõrval, küljel `õtine `istub `õtise `kõrvas; `seisab `ukse `kõrvas Lüg; Sell käis `meistri `kõrvas ja ei `tahtend tämäst maha `jääda Jõh; isä mies `istus `peigo mehe `korvas Vai; teise `kõrvas õsudes pidid terava olema Khk; [vaadati] kus pool see suur `vanker (tähtkuju) on ning kus pool see unt ärja `kõrvas on Kär; puriammas oo esimeste ammaste `kõrvas Muh; ta `estos mo `kõrbas Mar; `turble raba oo sii sammad, eenama `kõrves kohe Mär; Kõrvatsinaine - - istub pulma `aegas nooriku `kõrvas ja `aitab täda Han; aganaladu oli rehe aluse `kõrbas Aud; lapp oll'i lapi kõrvas (pükstel) Saa; süda siin koñdi all, käe `kõrvas siin Nis; juhed on `aeste `kõrvas Hag; ahju `kõrvas oli saanalava Kos; Lapsed magasid teineteise `kõrvas Jür; siin kahel_bol jala kõrvas olid - - [pastlal] nahast juhid Amb; värava kõrvas ta kasvab VMr; istub minu kõrvas VJg; kõrvamiis on `peime kõrvas Ksi; tua kõrvas oli aganik reie all; teise kõrvas on küll vilets elada Plt

2. (ajalisest järgnevusest) järel siel olen ka `nuodal käind, iga pääv kohe, pääv `pääva `korvas Kuu; teeb tööd pää pääba `kõrbas Mar; päe päeva `kõrvas on ta oma karja `juures Hää; sedasi lähäb pää päävä `kõrvas, ei soa `tehtud kedagi Juu

3. juures, lisaks `räime `silgud, nie oli ige `karduli `korvass Kuu; `Putru `kõrvas käib piim IisR; `Lambrine sai `palka ikka vana `lamba pealt, talled olid vana `kõrvas Põi; apu rokk - - kui es ole `talve `piima, siis `söödi muidu leva `kõrvas Muh; Notti `sööda tuhli

`kõrvas Emm; teene oo ikke laalatud naene, selle `kõrvas `peetasse liignaist PJg; käisime `leikamas [vilja] - - ja kolm eina `pääva [tegime] - - se oli abi tegu sial reñdi kõrvas Kad

4. kellegagi, millegagi võrreldes Küll ne `nüüdised `nuored o igä `oite hebeläd `endiste `nuorde `korvass Kuu; mis see pole teise `kõrvas midagid `raske Khk; Puusaun on ikka saun kivisauna `kõrvas Pöi; [Muhumaa] mehed ollid kui kuin varessed nende `kõrvas Muh; kui seda `endist `aega ika mõtelda, siis - - nüüd oo koera põli selle `kõrvas Mih; see (teine) põle tema `kõrvas mitte midagi Juu

5. kellegagi koos, kellegi juures (abiks vm) vanames käis merel ja mina olin tema `korvas `vergu `päästaja Jõe; Me oleme eese emmega üle viiekümne aasta teineteise kõrvas eland Kaa; omingu kui üles `tõusti, siis oli kõrvane pruudi `kõrvas, kes pruudi `riide `aitas Jaa; Aka aga ema `kõrvas ka kedrama ja kuduma Rei; `meite Muri pole na tike üht, aga teese `kõrvas, `vaata et lähäb kallale Mih; teese `kõrvas akkan `jooma ja `jooma Aud; sel aal oli `raske, paelu kibedust sain emä `kõrvas `tunda Juu; akkasin `käima ema kõrvas mõisa tüös VMr

II. adv 1. kõrval, küljel; juures, lähedal Karu külite maas - - `suole `unnik `kõrvas Lüg; tulite jalgratast `kõrvas aades Pha; `pastli paelad eidetasse `aasa, teene aas teenepol `kõrvas Mar; lähäb na mis käsi vilgub `kõrvas; vahimes ond siis se `vastu `võtja ja proua ond `kõrvas Mär; ega mina põle sial `kõrves olnd Vig; vokil on - - lüht peal, siis käsibu on `kõrves Kir; Sadi maha ning nüüd käsi `kõrvõs (liikumatu) Khn; ma ikka küürakil võta `karduli, väike `vanker `kõrvas, `kalla `sinna `sisse Aud; ei ole juures, ei aa juttu, ei ole `kõrves, ei kõnele Hää; ise `laulis alati seal `kõrvas, ku ta `toitu `keetis HMD; `kamre ies oli koda ja `kõrvas `sahver Kos; pruut ema oli seal `kõrvas kis `pruuti `seastas Jür; vana ärg `kõndis vau sies ja nuorem sial kõrvas KuuK; kõrvas teene [sõdur] sai puruks JJn; aga sie [lõng] ei `kestand kududa, kus lips kõrvas oli VMr; kui `juhte ei ole kõrvas, `vanker juhab VJg; k ä e d ~ k a k s k ä t t k õ r v a s fig jõude, tegevusetult seisab `peale, käed `kõrvas, eks sa tee koa kedägi tööd Mar; `vardu sai kududa, ega sedasi põln, et sa kõisid kaks kätt `kõrvas Aud; test (teised) `tõotavad, tema vahib kääd `kõrvas Juu; seisab mutku kääd kõrvas, ei tee kedagi Plt

2. eemal, kauge(ma)l need on `metsas, `kõrves PJg; seal ol'li irmus `kõrvas, metsa sees, aga ega igavust me ei tunnud; seal `kõrvas on Pransu talu Hää; suur vanger (tähtkuju), väike vanger on natuke maad `kõrvas Ris

3. juurde, lisaks Siis õli `paljas leib ja kui mõnel läbänäs, õli siis ka või vai silk `kõrvas Jõh; sis söid `jälle natukse `leiba ära ning, üks keik mis `kõrvas oli Kär; oomingu vara akka minema, `õhta ilja said `sõnna, õöd ka `kõrvas Vll; siis räägiti asjad otse ää, nal'la juttusi põln seal `kõrves kedagi Vig; nisuleib oli ja või, piim oli koa `kõrvas Mih; ma õppisi ikka siis raamatud koa veel seäl `kõrvas (töö kõrvalt) Tõs; oh kerst oli tema sielikuid täis ja siis oli viel kašt kõrvas VMr

Vrd kõrvan

kõrvas² kõrvas g -e Juu Jür SJn

1. soast ülejäänud lõimelõngad `kangal jääb kõrvas `kõrva, kui `rohkem ülesse `keärind on kui suga `vasta võtab; vahest lugemesega tuleb eksitus, [aga] se kõrvas keru `jälle pärast ää Juu

2. leivakõrvane – SJn Vrd kõrus

Vrd kõrvane

kõrvas- kõrval-, kül- *Tuli akkada* [rüsa] `ketsu `nurga `ankurisi `laskema, sen järel `korvas `ankurid; *Uks oli tuast `korvas `kambrisse ja siel vois elädä nii suvel kui `talvel; Samate olid* [rüsa] *perä `külgiel `vitsa külist `vitsa `külgi `solmitud `korvass `paulad; nie oli ige_s* [pulmas] *vanemb mies ja `naine molemad, nie pidi olema `korvas `rahvas siel* Kuu; *se on* [kangaspuude] *kõrvaskaigas, sellega tuleb, sellega saab sedasi* [kangast edasi] `lastud TÜR || *lisa- kõrvastööd `tehti mõesa ärräle, ega selle eest tasu ei soand, `sõnna kehrati, `kooti, keriti `lõnga* Juu

-kõrvas Ls hiire-, hiiri|kõrvas

kõrvase|naine = kõrvasnaine *kõrvasenaine, üks vanem inime, vana naesterahvas läks noorikuga ühes esimese üü sinna `peigme kodu* SJn

kõrvas|mees vallakohtu kaasistuja *Odakive Mart old sis `Kolga `kohtu `korvasmies* Kuu || *käemees – Ris Vrd kõrvamees -naine pruudi abiline pulmas `korvas `naine oli sis sie* [pruudile] *tanu pähä panija; kie sie `andeid jagamas oli, sis sie `korvas `naise `uoleks oli ka* Kuu Vrd kõrvase-, kõrvatse|naine

kõrvas|puu kangaspuude osa **a.** külgpuu *kangas`jalgel on `riidepoom ja kõrvaspuu, suga ja niied* Rap; *poompaku kül`les on augud, seal sees on kõrvasspuu* HJn **b.** lasik [kui] *niied ei tõuse enam, siis `lastakse `jälle lüket, kõrvaspu seal `kõrves* Juu; *sie kellega ma `lõngasi ette lasen, kui ma kuon, seda nimetakse kõrvaspuu* Amb Vrd kõrvapuu

kõrvast *kõrvast* Muh L(-rb- Mar Mih) spor Ha, Amb Pai VJg Kod(-ss) Lai Plt Hls Krk; `kõrvast Lüg; *kõrvast* S(`kõr- Khk Mus Emm), Noa Ris; `kõrvast Kuu

I. postp **1.** kõrvalt, kellegi, millegi külje ligidalt, juurest *sis sain `ahju `kõrvast `ruobi* Kuu; *tule ukse `kõrvast ee; mulgu `kõrvast aid `katki* Khk; *Vassikas akkas lehma kõrvast eina `kõrsi nārīma* Kaa; *palitu läks `tasku kõrvast kat`ti* Saa; *vana Juan võt`t obese suu kõrvass `kiñni* Kod || *naene suri mehe kõrvast ää, mees nüid ilma naeseta* Tõs; *leitsin teda teise mehe kõrvast* VJg; *mijs võtab teise [mehe] kõrvast naise ärä* Hls

2. (ajalisest järgnevusest) järel *sepp õli `ühtä `puhku pajas, ikke `päivä `kõrvast päiv* Lüg

3. samaaegselt, paralleelselt *einatöö kõrvast sai ikka nii pailu näpistud, et sai marjule `mindud* Kär; *`püidasime ise kala töö `kõrvast* Mus; *Koloosi töö kõrvast saab oma lehma ein ka tehtud* Kaa

4. võrreldes *ku on üks `veikemb mõis `tõise `kõrvast, siis sie on `karja mõis* Lüg; *Runntuhli ning räime kõrvast oo panninott ikka tükkis teine asi* Kaa; *Kasu ema `öötakse oma ema kõrvast uñt olavad* Põi; *see (teenija) `olli õiete vilets so kõrvast* Muh

5. kellegi oma(nduse)st, jaost *sie inimene on `üsna `vaine, aga ikke `võetasse tema `kõrvast, tehasse viel `vaisemast ku on* Lüg; *Andas `eese kõrvast `meitele ka `lesti* Kaa; *ta saab sealt teise kõrbast `süia; `vaese kõrbast `võetasse ikke, ega rekka kõrbast `võeta* Mar; *naine peab mehe kõrvast `süia `suama* VJg; *vaese kõrvast ike kistass ja andass rikkale* Hls; *kõhu kõrvast toidu arvel (kokku hoides) näpista oma kõhu kõrvast se natuke, mis sa annad* Hää

II. adv 1. kõrvalt, küljelt; juurest, lähedusest meestel olid lühiksed püksid, natuke kõrbast lõhki Mih; teene naene läks - - `keskelt, obuse teed kaada, mina läksin siit kõrvast Aud; `tõmma vähemad peedid suuremade kõrvast ära Saa; ma olin kahe ema vahel, üks need `aitasid kõrvast ko siis, `tõmbasid oma kablidega koa kõrvast (kartulivõtul) Ris; üks tükk lõigatud ära jälle kõrvast [särgi lõikamisel], sest sai jälle muud, õlalappi ja Amb; tuul' om kõrvast, ei ole `vastu Hls || naene `olli kõrvast ää surn Muh; olid kaksikud, teine suri kõrvast ära Kul; `Raskõmad `asja ei põlõ, kui mies kõrvast ää kaob Khn; mees surnd kõrvast ää Juu; naine sures kõrvast ärä ja mees jäi `järgi Hls

2. eemalseisjana, kõrvalisena teine räägib kõrbast tale siis, et see põle `õige mette Mar; ja üks kõrvast `ütlen tääle, et pööra `õues üks sia mol'd kummuli Var; Ta tõi rumalusi ja teised - - `kangesti kõrvast naeravad Hää || (salakesi) kuuled kõrvast ja kõneled kõrvast ka tõisele Hls; mõni olli kõrvast nännu iki, ku ta tei Krk

3. (millelegi põhilisele) lisaks; mitteametlikult sääl kõrvast saab ikka `süia ka Rei; põld oli küll pisike, isa tegi tööd, sai kõrvast siis `jälle Pai; ma `tõi kõrvast ka mõne kopigu kulu raha ärä Krk

kõrvastikku van kõrvasti|kku Khn, -gu Puh; `kõrvastikku Vai kõrvuti `istuvad `kõrvastikku Vai Vrd kõrvustikku

kõrvatagune mõnel lapsel oo kõrvatagused `audond Mar; kui kõrva tagune sügeles, siis tuli sula Plt; kõrvatagune om paistedet puha Krk; nemä mõssiva `endit oolega, ugritsiva kõrvataguse ka `puhtass Nõo; kõrvatagused märjad ~ ligedad (liiga noor) Heneläs viel `kõrvatagused `märjäd ja `tahtuvad täüs`mieste `hulka `mennä Kuu; Mida sina ka tiad, omal `kõrvatagused `märjäd Jõh; Kõrvatagused alles märjad, juba iilib tüdrukuid Pha; Suu püsti peas, kõrvatagused alles märjad (omateada tark) Mar; Kõrvatagused märjad, sij on nuur, rumal, lapselik alles Hää; jookseb niisama kui kitsetall, kõrvatagused märjad Sim; tikub seletama, `endal kõrvatagused märjad Plt; mes serände ka tiiäb, `endäl kõrvataguse viil ligedä Ran | sa_tulõd minnu opamma, sul omma_viiil kõrvatagutsõ `lakmalda? Har; kõrvatagust kraapima ~ kratsima ~ s ü g a m a vms (nõutult) lahendust otsima, järele mõtlema; kahetsema Paneb `kõrvatagust `künsimä Kuu; Pera õli mehikesel küll `kahju ja `kraapis `kõrva tagust, aga mis sie enamb `aitas Jõh; Võttis mehe kõrvatagust `kiskuma Põi; sügab eese kõrbatagost, ei tea kas `menna või Mar; `kraatsin kõrvatagust ehk tuleb param mõte Kei; Kõrvatagust kruatsid, kui `miski piias segi on Jür; Kõrvatagust kruatsima paneb see, kui mõnest east asjast ilma jäid Trm; nüid krat`sib kõrvatagust, ei tia, mis tiha Ksi; süüt kõrvatagust, `mõtles sedä `asja `järgi Hel; kui nõu otsan, es tiia mes tetä, siss nakass kõrvatagust `süitmä Ran; Mijss krat`se viil kõrvatagost ja juusk moro pääle `vällä `kaema, et vašt naasõ kätte saa Röp

kõrvatse|mees kõrvatse- (-tsi-) L(-rb- Mih) Ris peigmehe abiline pulmas; isamees kui `kosjas `köidi, siis ninamees ikki oli ja kõrbatsimehed koa Mih; kõrvatsi naese valis pruut, kõrvatsi mehe `peigmes Aud; laalatsese läksid, `peimeest noorikut, kõrvatse naine ja kõrvatse mees Pär; kõrvatse mehed olid kui tunnistajad, kui lugemesele `mindi, ruudi poolt oli üks, `peigme poolt oli teene - - laalatusse ael pidid koa kõrvatse mehed `juures olema, muedu ei `võetud ette; päris vanaste pulm ei `läintki kirikusse, noorpaar ja nende tunnistajad, kõrvatsemehed üksi läksid PJg; [kirikusse] pruut `sõitis kõrvatsimehe kõrvas ja

peigmees ol'li kõrvatsinainega Saa **-naine** kõrvatse- (-tsi-) L(-rb- Vig Mih) Ris Rap pruudi abiline pulmas; kaasanaine kõrvatsenaene viib nooriku ja `peime `õhta magama, omigu `jälle ajab ülesse koa ja viib neile silma vee ja; kõrvatsenaeses otsiti ea lõuames, kis `easti lõksutas Vig; Kõrvatsinaine oo nooriku sugulane ja istub pulma `aegas nooriku `kõrvas ja `aitab täda Han; kui käe`anded olid, peigmehel oli kosilane ja pruudil oli kõrvatsenaine [kaasas] Var; kõrbatsi naesed, need ehtasid ja `säädid noorikud Mih; kõrvatse naene pidi olema ikke naene, mitte tüdruk Tõs; mul oli siss kolm kõrvatsi naist, nüid ei ooli moost `keegi Aud; kõrvatse naene jagas `pulmas ruudi `anded `väl'la PJg Vrd kõrvanaine, kõrvane, kõrvase-, kõrvas|naine **-puder** Pruu`kostas ja vahel `õhta`uutses kah `tehti kõrvatse `putru, piim `pahti patta ja nisujahu `lasti `sisse ja mõni muna ja natuke võid, leväga `süüdi KJn **-vile** "külje pealt puhutav vile" mene too mool öks ilos `serge paio - - sool teen õhõ `pisse vele, enesel peka kõrbatse vele Mih

kõrvatsi- → kõrvatse-

kõrve- kõrbenud, kõrbe- kui `liiga `küt'sid [reheahju] - - siis jäi leib `kõrve mekki Amb; tuba kõrve `aisu täis JMd; kõrve puder Koe; kõhe `kõrvemekk sül'dil juuren Kod; söögil om kõrvemaik Hls; `suurmil kõrve lõhn man; supil om kõrvemagu Puh || prae- kõrveliha, kui ta `eäste `kõrvend oo, siis pistan killu suhu Vig Vrd kõrbe-, kõrbu-

kõrve|aeg põud `pal'lad paeskivi killud [põllul], kui kuiv kõrve aeg, siis põld suurt `saada `ühti LNg

kõrve|jänes metsjänes `kõrve jänis on `oikama `kondiga, `veikemb, `põllu jänis on `suuremb Lüg; `kõrvejäness on `talvel `valge IisR **-kask** `kõrve `kaskidel on `nõrgad `õksad; `kõrve kased `kasvavad `suures `metsäs Lüg Vt kõrvemets **-kold** karukold `Einämmal `kasvasid `kõrve`köllad Lüg **-kutsikas** euf hunt `tõlkämid kutsutse ka vahel pajuvasik, võsavil'lem, `kõrve kut'sigas Saa

kõrve|kuusk 1. (rohttaim) `kõrve `kuused, `einama pääl `kasvavad; muud ei `kasva kui `villapääd ja `kõrve `kuuske, rohod `kuuse `muodi; [kui] `kõrve `kuuske ja kana `kuoljami `kasvab pali, ei tule iad `einä Lüg

2. kõrvekuusk kasvab nisukeses `kõrgemas kuivemas kõrve muas ja on enam jõhv puu Amb; kõrve kuušk, `valge kuorega, [nad on] siledad, ei võta vett `sisse VJg Vt kõrvemets

kõrvema → kõrbema

kõrvemal komp < kõrval see on natuke sealt [suurest teest] kõrvemal Rid

kõrve|mets põline okaspuumets (sag rabapinnasel) `korbe `metsä on `liivane Vai; kõrve metsast sai puid ja `pal'ka `tuodud; pal'gi `metsa `üiti ikka kõrve metsaks JõeK; kui puu kasvab kõrve metsas, nisukeses `kõrgemas metsas, siis - - sie on ia jõhv puu Amb; sua (soo) metsad `üüta kõrve metsad VJg Vrd kõrb¹ Vt kõrve|kask, -kuusk, -mänd, -puu, -saar **-mänd** `alkad `kõrve `männid, eväd õle `ninda `tihked; `kõrve `männil ei õle tüves `õksi Lüg Vt kõrvemets

kõrvendik kõrvendi|k Vän, g -ku Vön, -gu Puh San/kõrvõ-; `korvendikko Vai põlendik üks `ruogendikko on polend, [nüüd on see] `korvendikko Vai; kõrvendik on nii nagu ära `kuivama akkand Vän; suu (soo) mis palap sis jääb kõrvendik Puh; ei ole muud kui üits kõrvendik siin, tyy mõni mõts vai asi San Vrd kõrvenik

kõrvenik kõrvenik kõrvendik – Krk

kõrve|nõges *kõrve-* spor L(-rb- Mih) KPõ(kö- Ris), KJn Puh, `kõrve- Ris HJn VMr liik nõgeseid kui `jooskja `jalges on, siss `tehtava kõrvenõgestest `vihtu, nendega vihutava saunas; kõrvenõgesel on pihupeeniksed õied Saa; üksjagu on kõrvenõgesed, need on suurema `lehtega Juu; kõrve nõksed, neid on meil siin õues aa (aia) jaares Amb; kõrvenõgesed on `veikemad kui raudnõgesed Koe; Mari tegi kõik kõrvenõgesed `lehmadelle söögis ja kus ull sai siis `piimä KJn

kõrve|pudi (pulmatoit) liharuasud lõegutud pienikesess pudiss ja kõrvetet ärä pañni piäl, siis kiadetud siält kõrve pudi, `añti pulmalissele süädä, ku kukk laald (laulis); kõrvepudi, sji õli õlle `sisse `testud saiapudi ja siirupid `ulka `pandud, nõnna et ta vähe ka pähe akkas Kod -

kõrve|puu laanepuu `kõrve puud `onvad ikka `tõised kui lageda puud; `kõrve puu `palkidest maja Lüg; `Kõrve puud olivad pikkad, `sirged, `läksid `palkideks ja `laudadeks IisR Vt kõrvemets -**pääsukene** piirpääsuke ja `niisikesi on ka, kes `kõrvess `tieväd pesa, `kõrve `pääsukesed; [kui] `kõrve `pääsukesed üleval `lennavad, tuleb `vihma; `piiri `pääsukest vanad inimesed `ütlesivad `kõrve `pääsukesest ka Lüg

kõrve|rahvas kõrvalise maanurga elanikud kõrve rahvas, isi `moodi `riided `ollid `sel'gas Pär; kõrve rahvas, olid änam kuiva maa mehed, `kõrgema maa mehed PJg Vt kõrvlane

kõrve|rätik pearätik vanass `testi kolmenukelised `valged rätikud särgei `kangass, niid `pañti `ümber piä, niid kutsuti `kõrverätikud ehk kõrvarätikud Kod Vrd kõrva-, kõrv|rätik, kõrverätt -**rätt** = kõrverätik vanass kõik `kõrveräted vajoteti märjält, kurika põhjaga lat'siti pesolavva piäl ja kuevateti lati piäl Kod -**saar** `kõrves `kasvavad `kõrve `saared, `saare puud. tüvist ikke on kõvad ka, `latva puol on rabe Lüg Vt kõrvemets

kõrvetaja _{tg} < kõrvetama

1. kõrvetav(alt), väga (kuum) kõrvetajad ilmad Lai; `täämbä om nii kõrvetaja päiv, ei tiia kas `vihma avvub vai Ran; siin `olli kaits `päivä nii kõrvõtaja kuum, `õkva palutaja päiv Puh; Kül om niid kõrvetaja ilm, igi jooseb Nõo; kõrvõtaja tulind õhk Vas

2. vinge, käre (külm) Siis tuli noort vestist (nordvestist) nda vali [tuul] `jälle, `siokõ kõrvõtaja Khn; sji om periss kõrvetaja kül'm, nigu kõrvetab `õkva Ran; lask aia `saiban, iks pliks ja plaks - - kõrvõtaja kül'm ol'l Kam

3. kõrvetav, kipitav (valu) kõrvetaja äkine valu one ruasil Kod; kõrveteje rühätse, mõne `seantse söögist Krk; mul om sehen `sände `immenu valu, `sände tuim valu, ei ole `õige kõrvetaja Nõo || (haigus) haina `aigu lei kõrvõtaja `kurku, küll viil oll halv olla?, es saa? midägi süvvä? Kan

kõrvetama *kõrve|tama* Põi Muh L(kõrbe- Mar Vig Mih PJg, kõrvõ- Khn) K I Trv T(kõrvetõme, kõrbõtõmõ San), -dama Saa, -tem(e) M; kõrvõtam(m)a Kam V(kõrbõtõmõ Krl Se); *kõrve|tama* Sa Ris, -dama Hi; *korvetam(m)a* R(`kõ- Lüg IisR)

1. a. kergelt põletama, pinda kuumuse või tulega mõjutama `Pliita `uksega `kõrvetasin kae ära IisR; See `öõti oma jala palava `veega ää kõrvetand Põi; `lastel `võedi arjased - - [saunas] palavaga kõrvedas medaged `välja Käi; sured puu kannud olid - - sured kõrvetud kirjad olid peal Lih; `lamba piad jalad kõrvetati `ahjus ära Tõs; `leili tuli küll - - nõnna et kas kõrveta kohe enese Koe; `enne `valged tapeti siga ja kõrvetiite

[karvu] taren Kod; meie talul kõrvetatasse siga, mõnel talul võetasse veega [karv maha] Äks; ani karvu kõrvetets ärä tule pääl õlgik Hls; väega kuum om süük, jahuta ärä, muidu laits kõrvetab suu; mes sä nii tule lähikesi lähät, laset endä ärä kõrvetada; kõrvetap küll, aga tuld ei ole, t_om kadajass Nõo; t'sika kõrbõtadass meil Se; nina kõrvetama fig (valusast õppetunnist) Käis ühe korra košjas, tuli korviga tagasi, ei sie enamb lähe nina kõrvetama IisR; Kõrvetas nina ära (sai ninanipsu) Jäm; läks ot'sima seda [töö] kohta, aga kõrvetas nina, ei saand Lai; läits rikast naist saama, sai äbi, siss kõrvet nõna; ärä kõrvet oma nõna [öeldi, kui] läits suurd saama, aga maás viil pääle Ran || kähardama, lokkima nüid akatasse juusid raudadega kõrvetama Muh; tüdrukutel olid selle jaost tangid, nendega kõrvetasid juukseid Lai || (söödikute tõrjest) loobitasse seina peal keeba vett, öötasse [et] akkan lutikud kõrbetama Mar; vanass kõrveteti kirpa kõdan, õletükk põlema, ise kaksite piäle särgi jatkol - - tuli käis üles ja kõrvetas kirbud ära Kod; tyy õtak ku kõrvetedi, sai kirpest valla, tyy üüse sai magada; kirpe kõrvõtõdass õdagu Nõo || fig (nõidusest) enne aeti ärja mullikas tuppa küündlä päiväl, põledetti kukla pääl karvad vällä et õleses (oleks) paremb ikke panna - - üieti ärja sarvi kõrvetamma Lüg b. pinda pruunistama, praadima; kõrbeda või sõestuda laskma küll õige korvedab rasva, ninda et keik kohad on suitsu täüs VNg; kohvi kõrvedetta prenni sies pliita pial Lüg; kõrveda natune liha Khk; kõrvetaskid supi põhja Kär; Kõrvetasi oma kalad omiku ää Põi; ahi kõrvetab levad ää Muh; kohvi jauss kõrvetad odre ehk nisu Tor; pane uad remlisse, akka kohvi kõrvedama Saa; see nihuke ull saant pada, kõrvetab alati põhja kõik Juu; kõrvetasin rukki jahu pañni pial VMr; meie kõrvetama ermid ja ube pañni piäl, süula võid ehk rasva ulka, kõrvetet ermed on üväd Kod; kõrvetatu liha on mõru Äks; ku rasva kõrvetetse, siss jääve rasva narma; kanepi teräd kõrvetedi pruunis paa põhja pääl (kanepitempi tehes) Pst; vägev liha lõeguti paa põhja peeniksess, kõrvetedi pruuniss Ran; tyy linnasse leib kõrvetedi ahjun pruuniss Nõo; tiä ol' nii är kõrbõtõnu_tu_supi, et es saaki süüvä? San; kohv vaja är? kõrbõtõ Krl; liha kõrvõtõdi pañni pääl Rõu || fig Mitu kokka kõrvetavad pudru ää Han c. (tules) ära põletama kahessateisn maja õlli, kõik tuli kõrvetas ää Muh; üks kõrvetab oma maja jälle (tulekahjust) Juu; kõrvetab vana räiska Äks; ulga puid kõrveti ärä ja viil es lähä [saun] kuumas Hls; [ta] kõrvetas sääl okse; tetti naari saadu pääl, kus saat är kõrvedide Krk; kui kahe inimene ärä läits, siss pühiti põrmandut ja kõrvetedi pühkme ärä ja joodeti loomale Nõo

2. kuumama, ergama (päikesest) a. põletavana tunduma päiv saab jo lõune, et akkab juo kõrvetamma Lüg; äge korveta kaula rakkosi täis Vai; kibe palava päike on täna, üsna kõrvedab Khk; Küll ikka kõrvetab, just kut ahju ees Kaa; igavene soe ilm naa et kõrvetab Tõs; pää kõrvetab enne pikse vihma Kos; süda pääval päike kangest kõrvetab VMr; pääv eile kõrvetas - - ikke kole pala oli Lai; päe kõrvetas, sil'mi ei saa valla aia Krk; minev aasta kui me einä tegime, siss päev kõrvet kah mõnikõrd nii et tahts ehge vällä võtta Hel; kange kuum päiv, ta kõrvetab ku tuli jälle Nõo; vihma kõrvetama (kuumusest enne sadu) nii kange pala, kõrbetab ikke täna vihma Mar; palavaga kõrvetab pää vihma Kei; nüid on nii lämm, päike kõrvetab ike vihma Juu; kangest kuum pää, ei tia kas kõrvetab vihma, rahvas riagivad nõnna Lai; päev om nõnda elkjass, nüid ta kõrvetab

küll `vihma Hel | kui päiv kõrvetap ja nigu rasse om kõik, siss üteldäss päiv avvup `vihma Kam **b.** põuaga taimi kahjustama `päike kõrvedas rohu karjamal nenda ää, et `loomadel pole säält änam `saaja midad Khk; tuhlis on all, pala kõrvetab varred ää VII; Taevas punab -- äi too `vihma, kõrvetab ää kõik Pöi; see pala ja põud kõrvetas viimase ni kõik ää Mär; tänavu kõrvetab küll keik vili ää Ris; oli palav, siis kõrvetad `sieme ää, ta ei idanegi enam VMr; sügise vili ärä kõrvetet, mes siis viijl vihim `õt'sma tuleb Kod; sij `kange `kuumuss kõrvets niij lina kiu `väege pud'evess ja `lemlisess Krk; sääil olna suur näl'g, ollu `kange kuum ja kaju, ja kõrvetanu kõik vil'lä ärä Nõo || küpsetama tänä `öösse löi `valku, se akkab sui vil'la kõrvetama ja rukist `val'mis tegema Juu

3. punetama; punama panema taevass kõrvetap, tuleb sadu Puh; [kui] `pilvi kõrvetas, siss tule `eitlikku `ilma Ote; taivass kõrbõtõss perän `päivä San; ei_tiiä_kas satu `näütäss vai, `pil'vi kõrvõtass Urv; pilve_kõrvõtassõ?, ku mõnikõrd õdagult omma `säartse kõlladsõ?; pilve_kõrvõtassõ?, hommõn saa `vihma Har; mõnikõrd omma? nii verevä pilve?, päiv kõrvõtass `pil'vi Vas

4. kipitust, valu(kõrvetusi) tekitama **a.** seesmisi (valu)kirvendusi põhjustama ei saa juo `süia midägi `asja, maos -- `kõrvetab kõhe Lüg; nii viha õlut oli, kurk kõrvedab nõnda; paise kõrvedab kui mäda `sisse teeb Khk; Ma äi voi änam apud `asja `süüa, siis rünnad akkavad kõrvedama ja nii sandid `rõhtlused käivad et erm Rei; süda on nii `aige, üsna kõrvetab Vän; ku ma natuke tahan pöördä või käändä, siis nõnda ku kõrvetab siin puusade sees Hää; valu kõrvetab siden, äge valu Kod; `jalges ei ole `võimu, jalad teine päe `õögavad, nigu kõrvetab `kuškilt Plt; ei või kapustit süvvä, sõss akkass rinnun kõrveteme Krk; rinna palutuse käevä, `tämbä om `väega alb olla, `õkva nigu kõrvetap rinnun Ran; nii kuumõtõss ja kõrbõtõss `rindu all Krl || (janust) südä kõrvetab sees, tahas `juua Tõs; süda kõrvetab, tahab `külma vett VJg **b.** (nõgese puutest või putuka hammustusest) nõgelas `korvetab valusast Jõe; roudnõgesed [on] irm `kanged kõrvetama Jäm; `koltsed `naklised (sipelgad) ne kõrvetavad Khk; Kui käte jalge sihes `jooksva on, siis `kästakse nõgestega kõrveta Pöi; nõgesed kõrvedavad keed rakku Rei; Küll narvlased kõrvetavad, isi `püssed aga kusevad na valusaste Han; emanõges, need ei kõrbeta Mih; raudnõges kõrvetab koa küll Juu; ihu on kupal kui `nõeksed kõrvetavad VJg; nõgessed kõrvetavad käed rakka täis Kod; nõgese kõrveteve, karu `ohte sorgive Krk; raudnõgene kõrvet valuste Puh; musta kusi`kuklase ei kõrveta; nõgestega kõrveti käe ärä, küll valutab; mõni `kärbläne pureb valuste, `õkva nigu tulega kõrvetap Nõo; pää kibisäss tast lagipääst, nigu nõgõsõga oss kõrbõtõt Rõu; nõgõsõ_kõrbõtassõ? Se || fig katsub aga sõnadega kõrvetada teist `easte Juu; Ta reakis `kärrest ja käredast, nii kui kõrvetas oma kõnega Trm **c.** (külmatundest) Ta on pakane külm ja vali tuul, kõrvetab kohe kui `välja lähed Pöi; kül'm kõrvets nõnda, et taht nina pääst är võtta Krk; `õkva nigu kõrvõtass, nii külm om Kam; ilm om kah õigõ külm, noh ta kõrvõtass mõnõ päävä, sis lask jäl `lämmäbäss Har | (külmakahjustusest) külm kõrvet' kardule `päälse ärä Hls

Vrd korvendama, kõrbama

5. fig (kiirest, intensiivsest tegevusest) **a.** lööma oda ma kõrveda `soole ühe laksu Khk; aga ma lähän ja kõrvetan `talle `easte möda `kõrvu Juu; kõrvetas teesele `vasta nägu Plt **b.** liikuma, sõitma nii kibest kõrvetas (kihutas), ma_s jõva kuidagid `järke Khk; läks

obusega kõrvetes `mööda Kse **c.** (sõnadega) nähvama ma siss kõrveti küll - - mia `võltsma ei naka Nõo | nõnna `auksid koerad ku kõrvetäsid Kod

kõrvetav a < kõrvetama sõduke kõrvetav tuul ning tuisk oli `lahti Mus; Mõne päeva oli ikka täis kõrvetav pala, päike otse kõrvetas Põi; kõrvetav valu lõi `sisse Plt

kõrveteje → kõrvetaja

kõrvetis kõrvetis Muh LNg, g -e Põi Han Kse Juu Sim Plt; `kõrvetis Lüg; kõrvet|tes KJn, g -tese Juu Plt, -tse Mar Mär/-tis/, kõrvet|tis Kaa Pha VII, -dis Jäm Khk, g -e

1. kuumus, palavus, põud rohi leheb selle kõrvetise kää juba pruunigaks Khk; Kui õhk aiseb, siis on kuiv pala ja kõrvetis edasi, pole nii pea vihma `lootust Põi; Täna oo `väl'las kõrvetis, pää ühna põletab Han || fig Vikat oo na vahe nagu kõrvetis, kõrvetab maa `pal'las Han

2. kõrvetav(alt), käre(dalt) **a.** kuum kõrvetis palava pää paistab Khk; irmus `kange kõrvetis pala Kaa **b.** külm kõrvetis külm üsna Khk || (külmanäpistusest) Talve oo jälle kõrvetis külma pärast, nagu silgu soolvesi Han **c.** fig kange see on kõrvetis küll (viinast) Jäm

4. pl (kõrvetavast valust) kõrvetised käivad, nii kibe, ei või soolast süia, rinnus `kange kõrvetis Jäm; kõrvetised, nee kõrvetavad `rindus - - kui inimene rinnust venitand on Khk; ta oo apud sõõnd, taal kõivad nüüd kõrvetised Kse; mul käisid `enne ikke saandid kõrvetised alt üles, suhu tuli nihukest `saanti viha vett Juu; aab kõrveteisi ülesse Plt **Vrd** kõrvets

Vrd kõrvetus

kõrvets kõrvets Vil, g -e Põi Muh Mar Kul Vig(-rb-) Pä Trm M, -i Mih(-rb-) Aud Saa Pst/-t's/

1. (kõrvetavalt) palav, kuum et ta_{nd} (ta nüüd) sehake kõrvets änäm ei ole (ilmast) Vil

2. (päikesest johtuv) **a.** kuumus, põud Selle kõrvetseg ei massa kapustid valade Hls **b.** (eha)puna kõrvets lähäb päävä veeriku aeg üle `taeva; Kui kõrvets (punased pilved) üle taeva lähäb, siis lähävad ilmad kuivale Vil

3. pl kõrvetised mul akkavad kõrvetsed `köima Muh; kõrbetsed `rendos, [siis] oo vahel na kibe `rendos Vig; kõrvetsed käevad ülesse, [võta] soodavett ja `kriiti `sisse; kui rõhetsed akkavad tulema, sis on kõrvetsed läbi Vän; kõrvetsed käivad, piab soodad `võtma Trm; Kui kõht `aige om, siss käüve kõrvetsi Pst; kõrvets rinnun, tuleb vašt mõnest sõögist; kõrvetse käüve `rindu, ku viga sehen om Hls; `rijiti `võetse siis ku kõrvetse om, üits supilusiku täis kuivalt, kõrrage Krk || kurguhaigus kõrvetsed oo `kurkus sui palavaga ja talve kül'maga Tor; kurgun om kõrvets Krk **Vrd** kõrvetis

Vrd kõrvetus

kõrvetus kõrvetu|s Lüg/'k-/ Mär Tõs HJn Koe Kad VJg Kod, kõrvetu|ss spor M T, g -se; kõrvõtu|ss g -sõ Urv; kõrvetus VII, kõrvetos Käi, `korvetus VNg Vai(-dus), g -e

1. kõrvetamine midä `korveduse `aiso se on Vai; `nõekse (nõgese) kõrvetuse järel nahk kirvendab Kad; Tetti siale õlgiga tuld pääle, nii et arjase ärä kõrbusiva, sii olle sia kõrvetuss Nõo || tuli `päikese kõrvetus on kohe valus VJg; kui kõrvetuss olli üle käenü, tuu olli sõõru maa Kam; päivä kõrvetuse kätte ei või minna? San

2. (eha)puna pilve kõrvetuss om, kui päeva `luuja minekil `kõrgelt pilve punatse Hel

3. kõrvetis `ninda `kõrvetust ajab kõhe, `rinnad põlevad kõhe Lüg; `rõnde sees on säsogene kepidos ja tulist `sooja vett toleb suhu, rõnna kõrvedos Käi; kõrvõtusõ_ kõvve ütte puhku Urv || terav valu nüüd enam `nijskess kõrvetuss ei õle, kõrvetavad valu Kod

4. fig ta on kui kõrvetus, ta on väga kärmas inimene Koe

Vrd kõrvetis, kõrvets

kõrvi *kõrvi, kõrvi* KuuK Amb ViK I(`kõrvi Iis) Plt Hls Plv Röp Se, `kõrvi Lüg Jõh IisR KuuK Kad, `korvi Jõe Kuu Hlj VNg hv Vai kõrvu `Nuota `lasses olid kaks `paati `korvi, üks `toise `vastas, `muidu jäi jo nuot `lõüsi; `Lehmäd `kondivad nii `korvi, et külid on kohe `karvuta Kuu; kaks inimest `istuvad `kõrvi `pengi pääl Lüg; meie `istusime - - kuus seitse tükki kõrvi KuuK; Odrad `tehti `auna, kaks `vihku `pañdi kõrvi `püsti Amb; neli viis [rukki] `lõikajad, kõrvi läksivad sedasi; üks kolm ehk neli tükki magas kõrvi VMr; meie põllud on kõrvi VJg; kui kõrvi kõnnime, [olen] mina tämale õlast suadik Trm; periss kõrvi olli nij talu Hls; koolih kah `pañti kõrvi `istma Plv; tõu `sõkmise `aigo `pañte kat's hobõst kõrvi Röp; saa ai kõrvi `isto^o Se **Vrd** kõrvili, kõrviti, kõrvuti

kõrvik¹ *kõrvi|k g -ku Saa(-gu) u Jür, KJn M hv Ote läkiläki tõmman kõrvigul kõrvad maha, sis on soe; ät't `kañdis sui ka kõrvikud, kui ta juba vana ol'i Saa; kõegil `ollid kõrvikud piäs KJn; Pane omal sall `kaala ja kõrvik pähä Hls; Ilus tõhunahast kõrvik pähän Krk; kõrvikul tõmmatass kõrva maha Ote*

kõrvik² *kõrvi|k g -ku VJg; kõrvi|k g -gu Krk*

1. (punakas rohttaim) *kõrvik on tige, `nõelaja rohi, tigidamb viel kui ohakas VJg*

2. (seen) *kõrvik om `valge, mõrrut `piimä täüs, ku katik murrat, lää veere sinikasess; kõrvik om kõva - - päält sile, oiap kokku kübare `müudu, va kal'k, leht `mõtsa taap (tahab) Krk*

kõrvikanõ *kõrvikanõ = kõrvikas – Har*

kõrvikas *kõrvi|kas g -ka Põi Mar/-rb-/ , Krk/n -ss/ kõrbjas; punakas Üks vana kõrvikas määra Põi; `valge verega inimene, se oo neokste kõrbikate `juustega Mar; küll olli pal'lu kõrvikit obesit Krk **Vrd** kõrvakas, kõrvikanõ*

kõrvili = *kõrvi kaks inimest `mahtus kõrvili magama VMr **Vrd** kõrviti, kõrvuliisi*

kõrvi|rätik *pearätik Pea vai kõrvi rätikud, need õlid sitsist ja siidist Trm **Vrd** kõrva-, kõrve|rätik*

kõrvite *`kõrvite Lüg, `korvite Kuu VNg kõrvuti kaks `langa oli `korvite; vois `olla kaksküemend `nuota `korvite Kuu; kaks ovost õli `kõrvite, `rinna Lüg **Vrd** kõrviti, kõrvute*

kõrviti *kõrviti Sim, `korviti Kuu kõrvuti [vahel] `toine taga ja `toine iess ja vahest kahegeste `korviti Kuu; kahe `varda otsa vahelt võtab [silmad] kõrviti kokku Sim **Vrd** kõrvi, kõrvili, kõrvite*

kõrvits *kõrvits g -a Põi Muh(kü-) spor L, Juu JMd VJg I(-r- Trm Kod) Plt, -e Mar/-rb-/ Kse Tõs JMd; `kõrvits Lüg Jõh, `korvits Jõe VNg, g -a; kõrvits g -a (-e) Jäm Khk VII Hi; kõrnits g -a Saa VIPõ(-r- Pil) Trv, -e SJn Kõp Hls Krk; kõrvi|ts (-r-) g -tsa Ote Har Rõu, -tsä (-dsä) Urv Vas Röp Se, -tse (-dse) TLä Võn Urv Har Rõu, -tsõ Plv; n, g `korbi-, `kurvi|tsa Vai; kõrbits San Rõu, kirbits Koe Sim Trm Har, `kirbits RIId, g -a; kirbits g -e Hls Krk(n kirbitse) Hel, -õ Krl; kirmi|ts g -dse Krl; kõrbi|ss g -sse Trm, -se Lei(ki-); kirviss Se*

1. aedvili siin on väga vähe `korvitsaid Jõe; sääl `naaburis `kasvab mittu `kirbitsa; `kirbitsatel on `vaalakpunased `õiled `külles Lüg; `keidän `korbitsa `körti Vai; `meitel äi kasu kõrvitsad VII; kõrvitsed lämmatavad porgandid ää; obu `olli kõrvitsed `näksin Muh; suured pead ikka kõrvitsel Tõs; tämmudi saand kõrvitsid nii paelugi, et oleks suppi saand korra `keeta Vän; kõrvits tahab rammusad muad JMd; küll teil on tänavu ilusad suured kirbitsad Koe; meil on tänavu üksteist kümme kõrvitsa `taime IisK; kõrvitsile topitud õksad ümmer Kod; kõrnitsad, [kohe] puudalesed mõned KJn; Tämmu es saa kõrnitsid Vil; mia ei ole kõrnitsest `süüki tennü Hls; kirbitse ka `pelgäss `kül`mä Krk; kit's om kõik kõrvitse ärä söönü Ran; kaits kõrvist, tõene om rohiline; kõrvits om `väega `alle `pel`gäjä Nõo; visanu kõrvitse puhmu `sisse VÕn; [mullu] Es olõ `kõrvitsä suvi, mi es näe ütte kõrvistki? Urv; kijt' kõrvitse_`pehmess, sõss pañd mano? saia `tahtalõ Rõu || fig (rasedusest) Noorikul ka jo kõrvits nätä põlle all Hel

2. rohttain, kolmisruse (Bidens tripartitus) – Kod

kõrvitsed pl `kõrvitsed pastla põikpaelad – Jõh Vrd kõrvuspael

kõrvitsikku kõrvitsikku kõrvu – Plv Vrd kõrvutsikku, kõrvustikku

kõrvitu kõrvitu Hää, `kõrvitu Lüg Jõh kurt [päris] `kõrvitu, kisenda vai kõri `lõhki Lüg; `Räägi kui `kõrvituga Jõh; Mina kõrvituks ja kurdiks jäin, sij `olli `irmumisest ja kül`metamisest Hää Vrd kõrvutu

kõrv|lammu meremuda kõrvlammu, on üks muda, kasvavad kivide `külges, kollane mõnest kohast Rid Vrd kõerulammu, kõrulõmm

kõrvlane `kõrvlane kõrvalise maanurga elanik `kõrvlased (Kõima inimesed) keisid `Pärnus `räime `viimes Tor Vt kõrverahvas

kõrvmanõ `kõrvma|nõ g -dsõ Plv; p `kõrvmaist Röp

1. kõrvalolev, -asuv trinkpuu om `kõrvmadsõ hobõsõ jaost; taa um mul uma `kõrvmanõ (naaber) Plv

2. kõrvaline, kõrval- `kõrvmadsõ? inemise? `näiva ja kõnõliva? Plv || Lepäpuu es anna_`mijle `kõrvmaist `maiko ja es lasõ mett läbi Röp

Vrd kõrumine, kõrvuline¹

kõrvu kõrvu L(kõrbu Mar Vig PJg, -o Kul) K I Hel spor T, Röp/-o/, `kõrvu Mar/-b-/ Juu Amb spor TaPõ, Ran Kan; kõrvu Khk HMD, -o Ris kõrvuti kaks `ärga oli kõrvu, läksid `kargama ja `lõhkuma ka Khk; `vankrid `seisid `kõrbu Mar; magasid kõrvu ühes aimes; naene `istus tagaspidi [vankri] peal, ega kõrvu `mahtund Mär; kolm oost olnd saani ees, kaks kõrbu ja üks `pitsis ees Vig; kui läksid laua taha, siis `peigmes oli pruudiga kõrvu Tõs; nende (talude) raead käisid kõrvu HMD; [vilja] `leikajad `leikavad kõrvu, siis iga ühel on oma rinne, oma esi Amb; jäi kaks `lõnga kõrvu ja siis on [kangal] paar sees Tür; meie einamua oli sial Uniküla mieste muadega kõrvu VMr; siad läksid kõrvu ku ärgjad; paned kaks kätt kõrvu kokko Kod; kaks `lõnga `kõrvu Lai; ossendime kõrvu mõlemba Puh; kat's `langa kõrvu, sõsara omma `kangal sisen Ote; vanast olli `ruudlitse aia? -- `lүүidi kat's saivast `kõrvu Kan Vrd kõrvu

-kõrvu Ls hiirekõrvu

kõrvuidsi → kõrvutsi

kõrvuisi → kõrvusi

-kõrvul Ls hiire-, hiiri|kõrvul

kõrvulda kõrv|ulda Rõu -olda Plv kurt Ka sa_kõrvulda olt vai, et kuulõ õi_mia ma_kõnõla Rõu Vrd kõrvutu

-kõrvule Ls hiirekõrvule

kõrvuliisi `kõrvuliisi kõrvuti Tuu sard ol'l jäl_säänäst `muudu nigu_vil`ä rõuk, mugu_ruud`a `ol'li paksõmbahe kärbikiidõ `vaihõlõ pant ja kat's tük`kü `kõrvuliisi Rõu Vrd kõrvili

kõrvuline¹ kõrvuli|ne MMg, g -se T(hv -tse Nõo Ote) spor V(-dse Plv); kõrvu|linõ Har, -lõni Krl; kõruli|ne M(-n Pst) Nõo, -le|ne Pä, g -se

1. kõrvaline, kõrval- kõrvuline tji (külavahetee) Hls; kõrvuline tji, mis ma kõrvan tji; kõrvuline tji om külä tji, tõine om suurentji (maantee) Krk; vanast `olli suurtti ja nji olli kõrvulitse tji; kõrvuline tji om `väega alb, ei saa kudagi sääld läbi Nõo || kõrvuline jutt [on kui] tõine kõneleb ütte juttu ja tõine tuleb aap `kõrva Hls

2. a. majuline; pops, saunik Kõrvulene on manulene või `üirnik, elab majas teise `kõrves üks kõrvulene, tegid `päevi selle iist Hää; kõrvulise es jää `kuagi ilma `siantse suure söögi aig, olive na sis sulatse või pops Pst; sulane ja pops olli kõrvulise, talu kõrvan `elliv Krk; kel omal maea es ole, läits tõese manu kõrvulisess; eläb sääll ühi ütsindä, ei olõ kõrvulist kah `võtmu Ran; miu esäl ol'li kõrvulisi külländ, esä võt't periss perekonnaga; kõrvulise seivä ega üits esi lavvan Nõo; vanast kutsuti kõrvulise või kodapoolitse, tal om veidikese maad kah Ote; kõrvulisel `peeti lammass ka ületalve, `anti ruga `ainu Rõn || räim ja `kartul, sii sii kõrvulise inimese päätoidus on Hää; kõrvulise inimese kel maja ei ole, alamp rahvas Hls; `vaine kõrvulõni inemõni Krl b. karjase abiline küläkarjuss `olli iki esi, tuu `olli iki egäpäevine, kõrvulised olli talude pääld Ran; ku [peres] oma `latsi es ole, `võeti karjusse kõrvulisess võõrass; nii `pal'lu ku talul `lehmi `olli, nii pal'lu `päivi pidi talult `käämä karjusse kõrvuline Nõo c. paariline minu kõrvuline (kaksikõde), vai paarilais tuu ol'li `pantu Rõngu, `viidi sinna kasulatsess jälle Ran d. kaasanaine – Pst

3. (leivakõrvasest) kardolitest saab ka `korpe tetä, õige ää, ei ole kõrvulist vaja ei midägi Hls; võta leeväle kõrvulist kah - - kas liha vai `kurki; piäb leevä kõrvulist `tijnmä Ran; kui kahepiga kõrvulise leib olli, ega siss es ole muud kõrvulist vaja Puh; tuu mulle `piimä leevä kõrvulisess Kam; Anna_midägi leevä kõrvulisess kah, üt'skõik' kas `kõrniid vai mia taht Urv; pal'ass leib, panõ^o kõrvulist ka midägi Plv Vrd kõrvune

Vrd kõrvaline, kõrvane, kõrvmanõ

kõrvuline² kõrvu|line Mär Ann, kõrvo- Plv, kõru- Kse, g -lise; kõrvu|lene Kir JMd Pil, kõrbu- Vig Mih, kõrbo- Mar, `kõrvo- Ris, g -lese; pl kõrvulidsõ Lei kõrvadega kõrbolene poit Mar; enni olid näkkmiitsid, kõrbulest olid, kõrbad olid peäs Vig; kõrvuline miits Kse; kõrbulene nõu (toobrist) Mih; tehakse netsokesed `kõrvolesed suured kapad Ris; ennesti olidki kõrvulesed miitsid JMd; või pütid olid kõrvulised ja `tekled pial Ann; tuu (toober) ol'l kõrvoline õnnõ Plv; kõrvulidsõ kübärä^o Lei || fig nää kõrvulene (lääkiläkiga mees) paneb oost ette Kir; pane kõrvulene (lääkiläki) pähä JMd

-kõrvun Ls hiirekõrvun

kõrvusi `kõrvusi Hel Har Rõu Röp Se, `kõrvuisi Rõu Plv Vas kõrvu, kõrvuti pruut' ja peigmijis `isteve kesk tarre `kõrvusi Hel; `lauguss om kolm part `kõrvusi Har; kat's hobõst

köödetäss `kõrvusi Rõu; Varõstõ ja Kurõ külä omma_kõrvuusi Vas; `kõrvusi saisisõ? Se || naabritena Taa om mullõ jo vana `tuntsõ, mi? `el'li? hulga `aigu `kõrvusi Har

kõrvus|pael hrl pl pastla põikpael – Kos HJn **Vrd** kõrvitsed, kõõlus-, kõõrus|pael

kõrvuss *kõrvu|ss g -sõ Lut; pl kõrvusõ? Har Lei*

1. hrl pl kõrvarõngas *ommava? kõrvusõ? `kõrva `pantu? Har; kõrvuss um kõrvah, um hõbõhhanõ ni kullandõ ni vasinõgi; vinne hata?, kulladsõ? kõrvusõ? kõrvah Lut*

2. looma lõualott *lihast kasusõ_tsia kõrvusõ?; mi `lambilgi umma_kõrvusõ? mõnõl; kõrvusõ? rapusõ? ni tilbatasõ? Lut*

kõrvussed *`kõrvussed pl pastla põikpael – Jõh Vrd kõõrussed*

kõrvustama *`kõrvustam(m)a riideaugu äärt paiga külge õmblema, üle ääre õmblema `kõrvustab `vällä, et ei `purgu, `õmbleb `kanga `ääred sedäsi üle `ääre kokko; kui ma lappi panen `pääle ja päält `servad üle `õmben, sie on [et] `kõrvustab, `kõrvustas `augu `ümbert Lüg Vrd kerrustama, kõrvutama*

kõrvustikku *kõrvusti|kku Kse HljK Trm, -ku Vig Tor Jä VJg, -gu San; kõrusti|kku Plt, -ku Hls Krk, -gu Trv kõrvuti kaks oost `pantase kõrvustiku `vankre `tiisle ette Tor; sedasi kõrvustiku olid [saunad] Pee; seisavad kõrvustiku Koe; kolm `leibä kõrustigu [ahjus] Trv; pane vihu kõrustiku maha, ladva ütsipidi ja tüve ütsipidi Krk; palgi umma kikk kõrvustigu `laotu San Vrd kõrvastikku, kõrvitsikku, kõrvutsikku*

kõrvutama *kõrvutama Kan Plv/-mma/, kõruta|ma Puh Nõo, -m(m)a Urv Vas*

1. riideaugu äärt paiga külge õmblema, üle ääre õmblema *lõegatu veere kõrutedi, muidu karmend ärä Puh; edimäld ummeldass käiss `otsa ja siss käändäss pikemb viijr katõkõrra ja kõrutõdass `amme `kül'ge Nõo; tiä kõrvutass ummõlust, [kui] kat's `rõivatükkü ummõldass kokko Kan; [sa] kõrudõ püksipõlv `kinni?; Ku `kääüssiid `otsa `umblõt, sõss piat kõrutamma, muidu nakkass `hargnõmma Urv; kõruda? sa? ilostõ nõu? veere? är? Vas Vrd korrutama¹, kõrvustama*

2. vaatamas käima, üle vaatama *ma lää kõrvuda näid üle; ma lätsi kõrvudi näid üte voori üle Plv*

kõrvute *kõrvute Jür Amb Äks; kõrvute Khn/-õ/ San, kõrvute Käi Phl kõrvuti meie eläsime siäl kõrutõ, olimõ ridas kolm maja Khn; vikk rabati `enne `vasta `seina ära, siis `pañdi kõrvute; `pañdi [vilja] lademed maha, kaks rida kõrvute Jür; [kuslapuu] nii jämedast ei kasva kua, et kaks reha `pulka kõrvute suaks Amb; ike nii kaks talu oli, kõrvute jah Äks; lätsime esi siss kõrvute San Vrd kõrvute*

-kõrvute Ls kahekõrvute

kõrvuti *kõrvuti spor L(kõrbu-, kõrvo- Mar) K(kõrvo- Ris, kõrbu- Nis), Puh Nõo, `korvuti VNg; kõrvuti Põi Han spor Pä, Plt Krk, kõrvuti S(u kõrvu- Jäm Pha) kõrvu, üksteise kõrval saksad `sõitsid neli oost kõrvuti ees; `keske tuba oli kaks part kõrvuti Khk; kurendi aid `tehti kihtukile, kaks teivast kõrvuti, irred vahel Mus; kolm `leiba kõrvuti ikke loobiti `ahju Põi; riiete õrred on kõrvuti Rei; need maead oo kõrvuti Mar; Mu isa ja ema `maeti kõrvuti Han; obused oo kõrvuti, teeneteese `kõrves Tor; sääil ol'li neid laua `kašte kõrvuti mitu Saa; [aia] `teibad on `püsti, kaks kõrvuti Nis; `Istund sel'lad `vastamisi, kõrvuti ei `mahtund `istuma Kei; tast tuleb tark mies, kõrvuti kaks piiret piias VMr; magasid kõrvuti Plt; nõu avvaplatsi om kabelin kõrvuti Nõo || lähestikku Võusti ning Jaani pered Pärni külas olid*

kõruti teine tei_pul tänava ääres Kaa; *Vahest`olli nii pailu et kivi kivist kõruti maas Hää; me`ellim periss sääl kõruti Krk* || paaris *Me oma eidega oleme juba üle viiekümne aasta kenasti kõruti eland Kaa Vrd* korvite, kõrukeste, kõrupidi, kõrussite, kõruta, kõruviisi, kõrvi, kõrvili, kõrvissute, kõrvistikku, kõrvite, kõrviti, kõrvitsikku, kõrvu, kõrvuliisi, kõrvusi, kõrvustikku, kõrvute, kõrvutsi, kõrvutside, kõrvutsikku, kõrvutsilla, kõrvõtsiku

kõrvutsi `kõrvutsi Krl Vas, `kõrvuidsi Urv, `kõrvotsi Se kõruti *Pulga?* `panti `kõrvuidsi ja lõigati üle katõ pulga kõrraga *t'salk egä päävä jaoss Urv; katõkõisi `kõrvutsi `kõndva?* Krl Vrd kõrvutside

kõrvutside kõrvutside Ran Nõo Kam, `kõrvutsi|de Hel Puh, -d Hls Krk(-t) kõruti *me istum kõrutsid pengi_bäl Hls; kait's obest om kõrutsit; me eläme periss pia`aigu kõrutsit Krk; kui`mitme talu karjamaa kõrutside ollive siss lassive karjatse ütsilugu kik'k karja ütte Hel;`ahju läits iki neli`leibä - - kõrutside Ran; Istuva nii kõrutside nigu pääsukese Nõo; ruga tet'ti tsõõrik,`paanti kat's rihatäit kõrutside, kolmass`keskele Kam*

kõrvutsikku `kõrvutsi|kku Kan Rõu, -ku Kam kõruti *sääl om lihapuut' ja piimäpuut' kõrutsiku Kam; vanast ku saksa_sõidiva?, sõss kat's hobõst o'l iks kõrutsikku Kan; Noid`pulkõ o'l sääl - - kat's tük'kü kõrutsikku Rõu Vrd* kõrvitsikku, kõrvustikku, kõrvõtsiku

kõrvutsilla `kõrvutsilla Plv, `kõrvo- Se kõruti *Inemisõl ni? eläjäl om kat's`lõõri kõrutsilla?* Se

kõrvutu `kõrvu|tu Sim Trm Plt Puh San, g -tu VJg Nõo Krl, -tuma Koe, -tumma Har(n -du); `kõrvudu Rõu kurt *kes ei kuule, se on kõrvu tu Sim; ta päris kõrvu tu, ei kuule kedagi Plt; vana sandikõni om kõrvu tu Krl; ta_m jo latsõst saani_kõrvudu; sarla om kõkõ halvõmb,`tuyga jäät kõrvtummass Har; tuy om kõrvu du?, ei kuulõ? kõrvtut Rõu Vrd* kõrvitu, kõrvulda

kõrvutuss `kõrvutu|ss g -sõ Kan Plv leivarulli täidis *tet'ti harilik jämme leevä tahass,`vaotõdi`haste pik'äss ja õhukõsõss, sõss`paanti kõrvtuss sinnä_pääle, tuy`aeti kah`lak'ka; vadsa kõrvtuss tet'ti kaõpi jahust, sinnä`paanti viijl liha`raasõ kah`sisse Kan Vrd* kõrutuss

kõrvõtsiku = kõrvutsikku `kõrvõtsiku `saisva? Se

kõrõ `kõrõ San, g `kõrõ Kan, `kõrrõ Plv; `kõrrõ Har Lei, g `kõrrõ San Kan (surma)korin *kõrõ om jo rinnun, ega kavvõdõ ei lähä San; ku inemine`kuulma nakkass, sõs lüü`rindu`säantse`kõrrõ Kan;`kõrrõ? ommava? jo kaalan, kaal kõrisõss, nakass`kuulma Har;`kõrrõ`kaalan, taa d'u`kuolõss`vällä Lei Vrd* kõrõtuss²

kõrõduss → kõrõtuss²

***kõrõhham**a nud-part `kõrõhhanu? krõbedaks kuivama *edimädse? vihu? aho man suurõst`lämmäst umma?`kõrõhhanu?* Lut Vrd kõrõhtama

kõrõhhuma `kõrõhhuma kõrbema `bul'ba? ka ahoh aa_`kõrõhhunu?; putr `kõrõhhunu paa manu ali palanu Lut Vrd kõrõhtama¹, kõrõtumma

kõrõhtama `kõrõhtama (põuaga) kõrbema *päiv kõrõhtass vilä är? Plv Vrd* kõrõhham

kõrõhtuma `kõrõhtuma = kõrõhtama *mõts um är? kõrõhtunu?; vili um põllu pääle är?* kõrõhtunu? Plv

kõrõtama¹ `kõrõtama Urv Har Rõu Plv

1. krõbedaks **a.** muutuma liha om är_kõrõtanu²; ku päiv paistuss sõss kõrõtass hain_är² Urv; är um kõrõtanu_karask Rõu **b.** praadima Sõss kõrõtõdi_vorsti ahun üle Urv; Kõrõda_kartuli² häste² ärä² Har

2. kahutama kül'm hummuk ol'l, maa om är_kõrõtanu² Urv

Vrd kõrõtama, kõrõhtama, kõrõtumma

kõrõtama² kõrõtama lobisema Sedä annab nüüd naõstõl tükk `aõga kõrõta Khn **Vrd** kõõrutama¹

***kõrõtsõmb** komp kas sa_ tahat `rõõska vai hapund `piimä, mul um sääräst kõrõtsõmba Plv

kõrõtumma kõrõtumma Urv Rõu Plv krõbedaks kuivama või küpsema K'aku_lõigatass libsuss, pandass pañni pääle², sääil pañni pääl kõrõtusõ² är² Urv; pañd ubiniid `ahju kõrõtumma Rõu **Vrd** kõrõhhuma

kõrõtuss¹ kõrõtu|ss g -sõ Rõu Vas(kõrrõ-) Se(-ss) õhuke lumekiht või jääkirme kõrõtuss um viij pääl, `ohkõnõ iä viij pääl -- väega `ohkõnõ, ei kannä² pääl Rõu; `väega_külm hummog, kõrrõtusõ om viij pääle tõmmanu²; kõrrõtuss on lumõ pääl, ku sula om õnnõ Vas; hommogu jo ol'l kõrõtuss maah Se

kõrõtuss² kõrõtu|ss g -sõ Rõu(-ht-) Vas(kõrrõ-) Se(-dußs) körin rinnus; (surma)korin kui mõni ar² `kuulma nakass, ül'däss, et kõrõtuss um rinnuhn; kui rinna² `haigõ², siss um kõrõhtuss rinnuhn, rinna² kõrisasõ² Rõu; kõrõdußs jo rinnoh; ka kõrõtuss jo rinnah, ar_koolõss Se **Vrd** kõrõ

kõsa kõsa Hää, kõsa Khk Pha pahane, tusane (inimene) miks pärast sa alati kõsa oled Khk; sihuke kõsa, sañt inimene, änam `vastu tulemata Pha || vimmm, salaviha – Hää **Vrd** kõsane

***kõsahama** pr (ta) kõsahass korraks kõhisema `viska `hainu vai `lehti `sisse pikäli nigu kõsahass inne Rõu **Vrd** kõsahtama, kõsatumma

kõsahtama kõsahta|ma Vas, -mma Rõu Plv; ipf (ta) kõsaht Se

1. korra kõhistama, kõhinat tekitama kõsahti midägi² mõtsa all; sattõ põhu pääle [nii mis] kõsahti; `hainuga² kõsahtamma Rõu; ma² kõsahti `puhmuga Plv; kõsaht inne ku karaßs Se **Vrd** kõsahama

2. sosistama ma² kõsahti tallõ `kõrva Plv

kõsahuss kõsahu|ss Har Rõu(-ss), -hhu|ss Vas Se(-ss), g -sõ lühike häälekas kõsin ma_lät'si kõlgusõst `müüjä, kuuli sääil ütte kõsahust -- kaßs ol'l karanu tala päält `ol'gi pääle; Ku_kõsahuss om `endä, nii tulõ lat's üless Har; mis tu [heinte] kõsahhußs ol'l, kaßs vast karaßs, vai määne hiirekäne läts Se **Vrd** kõhahuss

***kõsama** pr (ta) kõssa, (nad) kõsasõ² kõsinat tekitama; kõhisema vili kõssa inne, nii valmiss um jo²; suur tuul' kõssa Plv **Vrd** kõsisema

kõsane kõsa|ne Hää, kõsa|ne Jäm Khk Pha, g -se pahur, tusane torisevad iga asja pärast, se on kõsane Jäm; tee_p mis selle inimesel on, nõnda kõsane Khk; see nii kõsane Pha, kõsane inimene Hää **Vrd** kõsa

kõsanema kõsanema närbuma, tohletama; kuivetuma `kartul ehk kaaliss, temä om kueva käen, ega temä ei määdäne, ta esi `endusid kõsaneb ärä; kui kaaliss ärä kõsanu om, ega ta siss kasuma_i lähä; vana inimene kah, ta kuevap ja kõsaneb ärä, `pal'la luu Puh

kõsatama *kõsatama* ”märkama” *ta ei kõsata üless tulla* Puh

kõsatumma *kõsatumma* korraaks kõhisema *haina?* *vai olõ?* *kõsatusõ?* *ku kašs* *vai hiir* *vai kiä* *taht pääle* `kargass Har **Vrd** kõsahama

kõsin *kõsin* Pst Puh Nõo, g -a hv Kse; *kõssin* g *kõsina* Puh San; *kõšsin* g *kõsina* Har VId(-šs- Rõu), *kõsinõ* Krl (vaikne) sahin, kõhin [vilja] *Terä juusseva maha ku kõsin* Pst; *Roti võtava kui kõsin* `õlgi *sehen* Nõo; *kõlgusõll ol'l* `ainu *pääl kõsinõt kuulda?* Krl; *satass, kõšsin om; üt's kõšsin om, kis sääl kõsistass, kas mõni rot't* *vai* Har; *haina kõssin* Rõu; *lät's kõsinaga?* Vas; *mis tu kõšsin om?* *haina_kõsisõsõ?* Se **Vrd** kõsistuss

kõsisama *kõsisama* Har(-mma) Vas sahisema, kõhisema *lihe omma kuiva?*, *kõsisasõ?* *ennedä* Har; *olõ?* *kõsisasõ?* Vas **Vrd** kõsisema

kõsisema *kõsisema* Puh Nõo, -õm(m)a Har Rõu Plv Se, -õmõ Krl kõhisema, kahisema *aena kõsiseva, kuiva kui kõsisev* Puh; *aava lehe kõsiseva; kui* `vil'lä *sõkutedi, siss - - vili kõsisi* Nõo; *olõ?* *kõsisõsõ?* *kõlgusõll* Krl; *haina kõsisõsõ, kuiva?* *omma?* Se || *kähisema ei saa?* *kõnõlda, kõsisõss õnne* Plv; *ääl kõsisõss, kui tu ääl om ar vijd* Se **Vrd** kõsama, kõsisama

kõsistama *kõsistama* hv Kse, Puh Nõo, -am(m)a Har Rõu Plv Vas, -õmõ Krl; pr (ta) *kõsistass* Se sahistama *siil kõsistab* `põesas Kse; *kana?* *kõsistõsõ* `ainu *pääl* Krl; *ma_kuuli aian puu* `lihti `müüdä *üt's* `astõ, *ma_* `hõiksi, *kis sääl kõsistass; Hiire_kõsistasõ?* `õlgi *sisen* Har; *kes sääl* `hainu *pääl kõsistass* Rõu; *kõsistass koh* `õlgi *seeh* *vai* *hainu seeh* Se || *kihistama Nemä muud kui kõsistava ja itsitävä* Nõo **Vrd** kõbistama¹, kõhistama, kõssitamama

kõsistuss *kõsistu|ss* g -sõ = kõsin – Har

kõsistõlõma *kõsistõlõma* frekv < kõsistama – Vas

kõsja- → *kosja-*

***kõskama** (ma) *kõskan* kõssama *ei ma mite* `kõskagi *selle üle, las ta räägib* Hag

kõskutama *kõskutama* *tasahilju, vaikselt a. sõitma Meil ol'l* `väikene *märäkene Massa, tuuga ma_kõskudi kõgõ* `liina Rõu **Vrd** kõdsotama **b.** *sadama, tibutama Kõik iiläne päiv kõskut'* `vihma Rõu **Vrd** kõssutama

kõslad pl *kõslad* = kõsled `kõslaid `antasse *kanadele* Äks

kõsled pl *kõsled* Ran(-õd); *kõs|le* Trv T(-lõ Võn, -li Ote), -lõ? Har(`kõsli) Rämp; sg n *kõssõl* Nõo(-el) Urv(-õl'), g `kõslõ *tuulealune vili; kõluterad, aganad periss perä, nu* `kõsle `anti `lambile, *sääl* `õl'li *kõhvakit agande siän* Ran; *rot't kõsseldap vil'lä ärä, jäävä* `pal'la `kõsle, *ei olegi* `terri *sehen; Vanast süüdi kõsle leibä* Nõo; *alltuulitse ol'liva* `posle *vai* `kõsle, `kõslit `anti *obõsõlõ* Kam; `kõsli *tuleva ala tuule, tühjä terä* Ote; *Anna nuu_* `kõslõ_ *lehmile ette, saa mõni pisu* `piimä *jäl inämb* Urv; `kõsli? *läävä?* *agandõ* `sisse, *kehva?* *terä?* Har; *kesvä* `kõslõ?, *kõhõn vili* Rämp **Vrd** kõslad, kõssakud

kõsline *kõsli|ne* g -tse *kõlune kesvä_m* `kõslitse, *na_i anna* `kaalu `väl'lä Nõo **Vrd** kõsune

***kõsne** pl *kõsned* *kõlune, aganane* `kõsned *terad* Äks

kõsnits *kõsnits* g -e *rasvakõrne Tsia ja* `lambda *maorasvast saap kõsnitsit, kui tu rasu ära sulatadass; Kõsnitse om krõbeda süvva* Rõn

kõss¹ *kõss* spor L K, I M TLä San, *kõss* V(*kõõss* Har Se), *kõss* Lüg IisR Khk/-*ss*/, *kõss* Rei

1. int (peam kanade ja lammaste peletamisel) *Kanad tuast `välja, kõss* IisR; [lambad] *kõss `lauta* Khk; [kana] *kõss `vällä* Tõs; *kanadele `ütled kõss, kõss* Tor; *meil* [kanad] *kipuvad tuppa, kõss toast `väl'la* Juu; *kõss, kana kõss* JMd; *ass kõss kõssitad* [kassi] Kod; *kõss kana* Hls; *kõss lammass* Hel; [kass] *kõss `väl'lä* Nõo; *kõss kanna, kõss kõss kõss kõss* Kan; *kõss kuu?*, *kõss kuu?*, *üt'skõik, kas ajat `lambõid vai kannu* Har; *kõss tsui lammast* Rõu; *üldäss kanolõ: kõõss-kõss-kõss ku kanno aiass* Se

2. int (last kussutades) *kõss, kõss, jää nüüd magamaie* Lüg; *kõss mis sa karjud* Koe; *kõss kõss lapsekene* VJg; *last kuusutõdass magama äiä, äiä, kuusu, kuusu, kuus, kõss, kõss, kõss* Har

3. on *`võeti üks peotäis ja raputati sedasi kõss-kõss, kõss-kõss, et terad kõik parandale lähassid* (vardaga reht pekstes) Mih

Vrd kuss, küss

kõss² *kõss* IisR Trm Pil vähene hääl või heli (hrl eitades) *Mina `piigistasin `ambad kokku ja mitte üks kõss* IisR; *Ühekõrra õli see* [mees] *nii kui tina `tuhka kadunud -- ei `kihku `kahku -- ei `koskilt poolt mitte üks kõss* Trm; *mitte üks kõss ei ole änam kellegi `laulu ega* Pil

kõss(a) *kõss* g *kõssi*; n, g *kõssa* (kaardimäng) *kõssat mängitäss nelläkesti nigu kuut kümmand kuut ja marjast -- pildi om trombi, rist kuning kõege kõvemb; kõssat `lүүüdi vahel үү läbi vallamaea man ja poodi man; lööme `kõssi, läits kõssiss `valla* Ran

kõssaku(d) pl *kõssakud* Saa, *kõssaku* Hls Hel kõluterad *lammastel `panäti agante sekka kõssakid; kõssakudel iva ei ole mitte õhelgi* Saa; va *`kerge kõssaku, iva ei ole sehen* Hls; *kõssaku, alaterä, mis tuuld ei kannate* Hel **Vrd** kõsled, kõstak

kõssama *`kõssama* Hlj VNg/*'ko-*, da-inf *kõssa|ta* Mär Saa spor KPõ I TaPõ, Nõo Ote San, *-da*² V(*-mma* Har), *`kõssada* IisR; *`kõssame, kõssate* M; *`kõssama Emm, kõssata* Kaa Rei; *kõssama* Puh; *ei kõssa* Võn

1. häält tegema; (sõna) lausuma, (edasi) rääkima; reageerima, välja tegema (hrl eitavas kõnes) *ei tema `kõssandki minu juttu `pääle, ei tehend `väl'jagi minu juttust* Hlj; *Tegi `pulmad rist`poiga, mitte `kossangi `mulle* VNg; *Noh siis `korra nigu `kõssas kedagi* IisR; *Sellest äi tohi mette kellegitele kõssata* Kaa; *kaks `korda küsisin, ei perenaane kõssandki `vasta* Juu; *Ära `kõssa mitte kellegille* Kad; *Teised ära lähnud ja temale ei kõssatudki* Trm; *nõnna kaua juba võlg `maksmata, aga ei `kõssagi, põle nigu tema asigi* Lai; *es `kõssagi suguki, es tji `äältki `vasta* Hls; *kõnele või ole kõnelemede, temä ei `kõssagi* Krk; *mina es `julge kõssatagi* Ote; *Sa ei`tohe`taast asjast kellelegi kõssada?* Har; *Tõrõla ni`pal'lo ku`taht, a`timä ei`kõssagi* Rõu; *olõss tää mullõ `veitkesegi? kõssanu?* Se || *Tuult mõnikõrd vilistedi ja uigute -- tuul es `kõssagi? uma tulõkoga?* Röp **Vrd** kõskama, kõssatama

2. hum *ma lää õdagu `kõssama* (küla peale hulkuma) Plv

kõssatama *kõssatama* Nõo Rõu/-*ss*-/

1. *kõssama laits panep sõrme `kärbläse kottale, `kärbläne ei kõssatagi* Nõo

2. *kõssitama* *Kõssada na?* eläjä viläst `vällä Rõu

kõsse kosja `Peikmes pani siis obuse ette ja võttas isame `päälä ja `läksivad `kõsse; `Suure seletamisega `kõsse ei `mendud, kui ei õld `tiada, kas tuleb [naiseks] Jõh

kõsse- kosja- `Kõssekaup õli sie, et pruut pidi kolm `kõrda `ütläma, et jaa tulen [naiseks]; [pruut] käis ise `kõsse `viina `viemas sugulastele Jõh

kõssed pl `kõssed kosjad Nied õlid siis `kõssed, kui `kaupa `saadi; `Kõsseid `rohkemb ei `pietud Jõh

kõssel → *kõsled*

kõsseldama *kõsseldama* sööma, närima rot't *kõsseldap vil'lä ärä, jäävä `pal'la `kõsle, ei olegi `terri sehen; Mes sä säält karmanist võtad kõik aig ja kõsseldat Nõo*

kõsses kosjas `neljabe õli `ennevanast sie `kõsses `käimine Jõh

kõssin → *kõsin*

kõssitama *kõssitama* Mär Tor Hää Juu VJg Kod Plt KJn Trv Puh, *kõssi-, kõssitam(m)a* Nõo San(-õmõ) V(-õmõ Krl); `kõssitama IisR; *kõssidama* Rei; *kõssitem(e)* Hls Krk San; tgn *kõssitei* Hel

1. *kõss-hüüdega* (loomi) tõrjuma, eemale peletama `Kõssita kanad odrast `välja IisR; `lammid ja kanu saab kõssitud Tor; *mis ned kanad `kurja tegid, et sa neid taga aad ja kõssitad* Juu; *kõsside kana vil'läst `vällä* Krk; *ma_kõssitõsi et kõss kanna, kõss, kõss, kõss* San; *Ka_sä ei mõista_siss kannu vil'lä päält ärä_kõssita?* Har; *kanno ka kõssitõtass* Plv; *kana_käve_mu_`kaara, ma iks kõssidi noid kannu* Vas

2. kussutama *ma kõssitan last magama* VJg; `väiksit `latsi kõssitadass Trv; *kõsside laits magame* Krk; *last kõssitõdõss magalõ* Krl; *üsän hällüdi vai kõssidi last* Har

Vrd *kõssutama, küssitama*

kõssitamma *kõssitamma* Plv, `kõstama Lut kõhistama, sahistama *puhmu seeh kõssitamma* Plv; `minka (millega) `kõstat Lut **Vrd** *kõsistama*

kõssitei → *kõssitama*

kõssitõlõma *kõssitõlõma* frekv < *kõssitamma mis ti? säääl `õlgi seeh kõssitõlõt* Plv

kõssu *kõssu* Kse Var Tõs/-ss-/ Hls, `kõssu Lüg, *kõssu Emm* (äiutussõna) `kõssu, `kõssu *pojakene, jää nüüd tudule* Lüg; *kõssu kõssu kõrven `auku* Kse; *äiu äiu ädaperse, kõssu kõssu kõrven perse* Var **Vrd** *kussu, kõssu*²

kõssutama *kõssutama* Kod Kam, *kõssu-* Kse Koe; *kõssutamma* spor V(-s- Plv), `kõssu-Lüg

1. kussutama, äiutama *ema `kõssutab last magamaie, `kiigutab ja `kõssutab last* [kätel] Lüg; *kõssutasin ja kossutasin last kuñni ta jäe magama* Kod **Vrd** *kossutama*¹, *kõssutama*²

2. tõrjuma, ära ajama *Kõssuda nuu_kana_vil'läst `vällä* Rõu

Vrd *kõssitama*

3. (tasahilju tegemisest või toimumisest) *kui kõhn erne olli, toda kõssutedi* (niideti) *vikatiga* Kam; `Täämbä *kõssutass nii ilusat tasalikku seene `vihma* Urv; *kiä kavva kõssutass* (tõõga aega viitis), *tuu `ilda lõpõtass* Rõu; *tõnõ `laskõ linamasinah linapeo? suurõst* [luust] är[?], *tõnõ kõssut'* (puistas) *nyu_luu? ilosahe `vällä* Plv **Vrd** *kõskutama*

kõssõ *kõssõ* uhke, upsakas *kõssõ ol'l ülearvu `uhkõ; inemine eßs tek'k kõssõ_õss `inde* Urv

kõssõl → *kõsled*

kõstak *kõsta|k* g -ku, -gu kõlu *pal't niij tuule kõstaku, mis tuul `vällä ai, niij kõstaku terä til'lukse tihvatse* Krk || (kõhnast olendist) *must ja kuju ku üit's kõstak kunagi* Krk

kõstama → kõssitamma

kõsu¹ *kõsu* Muh LNg Vig(-o) Hää Saa Plt(-s-) eL(-s- Ran, -ss- Rõu), *kõsu* Jäm(-o) Kaa Ris(-o) kõlu, tühi kest; ära kuivanud taim, (vilja)praht *kõsud `lähtvad `eemale tuulates* Muh; *linnassed oo va kuebäd kõsod* Vig; *ilus al'las* (puhas, prahita) *vili, pole `ühtegi kõsu seas; kui iired oad `erned ära söövad, sis on kaunad `pal'lad kõsud* Saa; *vilja sies on palju kõsusi* Ris; *vil'lä kõsu, pal'la `sõkla, ei oole ivagi sehen* Krk; *`korgilõ mäkile küll om `vihma vaja, põllu jääväve kõsuss muidu* San; *kaar um hõel kui kõssu* Rõu; *mõtsa alonõ um kõik kõssu täüs* Plv; *ta nu mõni vili, um kui kõsu* (pudenevast viljast) Vas; *tühi vili om kõsu* Rär || vana, kõhetu olend; lagunened hoone vm [ta] *Seike igavene rakkell poiss, äi mina vana kõsu jõva ta äнна tolkis olla* Kaa; *vana kõsu, see on - - ära `kuivand, teine jalg auas* Plt; *kuju ku va kõsu, ku nahk pal't om* Krk; *tost vanast kõsust ei ole enämb `kääjät, vana muld tõene* Ran; [tuul] *`tõukap vai maja `ümbre, mes `sände vana kõsu om* Nõo; *to_l'l kõhna - - õkka_kui üt's inemise kõsu jäänü?* San **Vrd** *kosu*¹, *kõsled*

kõsu² *kõsu* Pst Krk hing, *elu sa taad mul kõsu `väl'lä võtta* Krk

kõsune *kõsu|ne* g -se Saa Ris/kõso-/ Kei, -tse Krk Hel a < *kõsu*¹ *kõsune vili es `kõlba `sijmles, kõsuse vil'la pañni ät't loomadelle; kui terad oal peeniksed ol'id, siss üteldi kõsused kaunad* Saa; *kõsone kebja vili, tuul ajab edasi* Ris; *rabades paramad ibad tulevad `väl'la, kõsusemad jäävad `kinni* Kei; *tõmmašs raavi einä`maale `sissi, nüid om maa nõnda kõsutsese jäänu, maa om nõnda kui tuhk* Hel **Vrd** *kõsline*

kõtai *kõtai, kõttai* g *kõdaja kadakas ku kõtai põlitass* (tolmab) *toori* (siis) *`vaia linnu `kül'bä?*; *vihašs inemine, kui kõtai põlitass* Lut **Vrd** *kadajas*

kõtälõ *kõhuli päävä käeh kõtalõ* Vas **Vrd** *kõtulõ*

kõterjas *kõter|jas* g -ja pikk, alt oksteta (puu) *kõterjas puu kasvab üles ku üks `siane kuiva poole puu* Saa **Vrd** *kõderjas*

kõti¹ *kõti* PJg Plt *kõdi* Ma *nii kangeste kõtti kardan* PJg

kõti² *kõti* hv Kse, Nõo(-õ-) Rõn, *kõti* Vld/-ii Se/

1. *kiisu kõti, mis sa teed seal* Kse; *ei tiia, kos mu kõti om* Nõo

2. int (kassi peletamisel) *Ja `aetass minemä [kassi] kõti, kõti* Rõn; *kašsilõ ka üldäss kõtii-, kui kašs lätt lavva pääle* Se || pej (lapsele) *Kõti kapi taade sitale* (pea suu) Nõo

Vrd *kõtsi, kõtt*²

kõtistama *kõtistama* Muh spor L KPõ *kõdistama ma tule kõtista sind* Muh; *üks naine kõtistand nii `kangeste last, viimaks laps surnd ää* Mar; *mõni kardab jala talla alt kõtistamist* Kse; *`Muiste olid poisid `kanged kõtistajad* Han; *kõtistab, et `karga nahast `väl'jä* Juu; *kis si mind sial kõtistab jala alt* JMd; [juukse]salk *akkab kõtistama* JIn || *sügelema Ninäs kõtistab, aab vägisi aõvastama* Khn **Vrd** *kõditama*

kõtitama *kõtitama* KJn Nõo *kassi peletama* *Kui kassi kõtitat, siss kass kaob kui utsu* Nõo **Vrd** *kõtsitama*

kõtr → *kõder*

kõtrikanõ *kõtr'rika|nõ* g -dsõ *kaunarohke timahavva umma? herne? ja ua? `kõtr'rikatsõ* Rõu **Vrd** *kõdrikanõ*

kõts¹ *kõt's* g *kõtsi* Kaa/kõ-/ Pöi väike koorem, köks *Siit äi saa änam üht kut ühe pisikse kõtsi* Kaa; *Seal pole `koormad midagi olnd, muidu pisike kõt's oli Pöi* || (peatäiest) *Eile ta pani jälle ea kõtsi* (jõi end päris purju); *Ta võtab ikka sõuksed kõtsid et `aitab Pöi*

kõts² *kõt's* Muh San int (kassi peletamisel) *kõt's kaśs, kasi `väl'lä San Vrd kõtsi, kõtt*²

kõtsakas *kõtsakas* kiitsakas, kõhn *oli kõtsakas lammās, selle iest sain ainult set'sekümmend kuus rubla JJn*

kõtsi *kõtsi* Tõs Khn(-t'-), *kõt'si* Har Rõu

1. *kiisu kõtsi, kus sa lähad Tõs; kõt'si, kõt'si, ka_sa mul jälle `süüki tulõt `t'surkma Har*

2. int (kassi peletamisel) *Kaśs pakõ är ka_ku_kõt'sidõdass kõt'si, kõt'si Rõu Vrd kõts*²

Vrd *kõtt*²

kõtsitama *kõt'sitama* Krl Har/kõ-/ Rõu kassi peletama *Kõtsida_kaśs tarõst `väl'lä, lätt viil laua pääle söõgi manu? Har* || *Naanõ naarataja tuu mehe kõrdsist välla, a kõtsitaja (riidleja) aja kõrtsi Krl Vrd kõtitama*

kõtt¹ *kõtt* g *kõtu* eL(-o hv Kan Röp Se)

1. kõht **a.** keskoht (väliselt) *sadul selläge obene - - kõtt mahan `kinni, juśt ku üits lehm; sel'g tetti [peksuga] ninda pehmess ku kõtt Krk; `Mõnda `nalla naara ni et kõtt kakkess Hel; kel tugeva kõtu, nuy olliva rasvamao; ega ta `kuiki pikäke, es olõki rinnuni, kõtuni iki `olli Ran; nii suur kõtt, et üle kõtu ei saa maha `vahti; `rõiva läävä lõõri `alla üless, kõtt kõik pal'lass Puh; serände tukev mijs, kõtt `olli iijn nigu rasva püt't; Miis vai asi, kõtt iin nigu rammal ruunal; [kui kõht valutas] siss üteldi et vaja `purki kõtu pääle panna Nõo; ärrä `naarnu nii et, katõ kápäga pidänü kõttu kinni Võn; `orkul om kusemine kõtu all Rõn; teil sugu kõttu ei oleki (saledast inimesest) San; täl tuy kõtt tuy om ku vaat' iijn Urv; ei olõ? kõttu ei perst, om nigu üt's urdakõni Krl; õdagune süüik' kasvatass kõttu Rõu; ess olõ säänest kõttu mis um nigu kirn iijn Plv; ma olõ tah järvekeseh olnu_kõtuni_siseh Vas || (rasedast) mõlembil naśtel om kõtu iijn Puh; vanast poosi `naarsiva latsetoojat naist et, aap kõttu iijn Nõo || fig aage käe kõttust `väl'lä (hakake tööle) Krk; kõtt om sāl'groodsu `kül'ge kasunu (näljatundest) Ran; Sõa `aigu, ku_midä süvvä? olõ õs, võti kõtu `hõlma ja_lät'si magama Rõu; Pääle vihma tuu suur kaara nur'm om kõik kõtu pääl (lamandunud) Vas **b.** magu jt seedeelundid (ka nende talitlusest) *latsel kõtt täis Trv; varessel valu, arakul `aiguss - - me latse kõtt `tervess Krk; ma lää süü esi kõtu täis Hel; seid karaskit ja `räime kah, jõid `taari `pääle, siss `ol'li kõtt täis; kui iki parass `väeline süüik om, siss ta_i kao sul kõttust ärä; vana inimese `ütliva, et peerul om paremb laian ilman, ku `kitsan kõttun; ärä kõttu ärä tõsta; poesil `rohkeb püksin ku kõttun (hirmust); nigu kõtt tühjäss lääb, nii sooliku nakava kolisema; kudass sai korjatuss toda raha kõtu kõrvald (sõõgi arvelt), et ostan ratta Ran; mes om tuy üits silk, ku sul kõtt tühi om; mul lääp kõtt `varsti tühjäss; miä jäti iki [silgu] pää ja luu alali, temä virut kõik kõttu Puh; temä panep `aiksaste lehmä `väl'lä, söödäp ommuku lehmäl kõtu täis; kas kõttun pööritäb (kas ajab oksele); ku silm ei näe, siss kõtt ei põe [tähendab, et] kui ei tiia, et süüik mustalt tettu, süüid ärä; [uss] söönä muna kõttu ja `audna kõttun `väl'lä; vana aja puu `luśkidega `olli ää `süvvä, sai ruttu kõtt täis; tulep `tühjä kõttu kannatada Nõo; siss ahti jao peräst, ega es `anta vil nii - - et sul kõtt täiss `saie TMr; ega obene tühä kõttuga ei sõeda; talomijs ollu mõtsan `künmän, kõtt lännü tühäst Võn; kõtt ammutõdi ua vai `erne suppi täüś, siss ol' inemine kõva kah; rüpsi kõtt täis**

Ote; ega_`sullõgi kait's kõttu ei olõ?, et sa nii pal'lu püünät tetä? San; süä om veßsine, kõttun plok's ennedä, aga süä taht süüä? Har; Kõtt täüs, mijl' hüä; söõgi`maitstjal ja taari tegijäl um kõgõ kõtt täüs; Ku_püssamehe_mõtsast `vällä `karksi, sõss lei küll_kõtu külmäss (hirmust) Rõu; pal'lo juttu ei täüdü_kõttu; nüüd nakkass süä kõttu minemä (nuuksumisest nutu järel) Plv; olõsi_i mitte midägi nurista?, kõtt om täüs, `rõiva omma_säläh; `olkõ_kõtt kui täüs, a `kiisla asõ iks om alalõ; massa ai? `väele süvvä?, ega_ss kõtul mijlt olõ õi?, `hindäl piat mijl' olõma Vas; mütsütä no kõtt täüs, siss jõvvat tüüid tetä?; Kõtt ivva (valutab kergelt) Räp; täüs kõtt usu_i `tühjä kõtto Se; kõttu või pettä?, kõtt om durak (rumal) Lut || fig (täiskõhutundest) kõtt om nõnda täüs ku tapa täi pääl ärä Hls; kõtt kõva ja nii `ränka täis et `lahki minekul Ran; laisk ei piä `leibä `kinni, virgal kõtt ja kott om täis Nõo; Kõtt täüs nigu uma imä saaja aigu Urv; kõtt täüs kui šeto savipil'l Se | (näljatundest) mea ei saa tühjä kõttuge magame minnä, üü kooleb, kõtt ei koole; kõtt om nüüd nõnda tühjä ku litsi levä mõhk Hls; kõtt nõnda tühi, süüßs või undi jala päält ärä Krk; äbi ei anna äbendä tühi kõtt kõõrista Ran; Tühjä kõttu ei näe kiäki, pallast perst nägi igä üks Krl; tühä kõttuga_`kargat üle aia ar?, a `rõivalda_saa ai_kohegi minnä? Rõu | (toiduvajadusest) kõtt litsub ammaste pääle; Ka `istja isunep, kõtt nõvvab oma Nõo; kõtt nurisass nii `väega hammaste pääle Har; Ku_kõtt `suündma nakkass, kül sõs piät tüüid tegemä Rõu; Kõtt ei lasõ maata Räp; kõtt d'äss esändast (kõht jääb isandaks) Lei || (kõhukinnisusest) `väike laits vääge `kanget `piimä saanu, nüüd kõttust `kinni; ku kõtt `kangest `kinni om, siis tulevet peräsoolikse ots `väl'lä Krk; ku kõtt `kinni om, siss juu toome `kaape tiiid Nõo; kõtt om joba tõist `päivä kiini? Krl; ma olõ kõttust nii kiini_ku ummõld Vas; kõtt om kinni, kõtt tege hallu Se || (kõhulahtisusest) ku verivatt lihal `sisse kiiib, sji võtap kõttust `valla Hls; süü kama`putru vurtsu `sissi, tii kõtu `valla ku uluss Krk; pask perän, kõttust `valla, kõtt joosep läbi Ran; kõtt `valla nigu vesi; mul kõtt kobiseb, näiss kas kõttust `valla lüüib; [kui] kõtt `valla om, siss juu `tammekoore tiiid, om kõtt `kiini Nõo; vana kahe inemene, kahetass ärä mu `põrsa, om kõttust `valla Ote; mi_sa tiiit, kõttust olõtt vallalõ, no omma püksi? täüs Krl; ma_i saa juuva_`rõõska `piimä, mul lätt kõttust läbi Har; kõttust juusk läbi Rõu; kõtt om vallalõ, pask juusk kui kõüd's Se

2. millegi kumer keskosa olli küll kait's `pätsi [leiba], kõtu vastamisi Krk; kui vara `raotu, siss `ol'li magu maha `lastu palgil, jäi kõtu `pääle `kanma Ran; mul ol' sõrmõ kõtu pääl (peopoolsel küljel) üits käsn San; mi_sa tast päkä (põidla) kõttust olõtt vällä `lõikunu Har

kõtt² *kõtt* Muh spor L K, I, g *kõti* Kse VJg Puh; *kõtt* Plv Räp Se

1. kiisu *kõtt*, *mis sa teed seal* Kse; *kõti poja* Puh

2. int (kassi peletamisel) *kõtt* `välja Muh; *kõtt*, *toast* `väl'la Juu; *kõtt*, *kus sa tuled* Koe; *kõtt*, *kamrest* `väl'la Plt; *kassipojale üteldess kõtt* Puh || (lapsele) *Kõtt* nurka, luud silmade ette Rak **Vrd** *kõts*²

Vrd *kõti*², *kõtsi*

kõtta- → *kõditama*

kõtt|alatsed lamba kõhualused villad *kõttalatset villad* olliva *alambat* `lamba sälläst `saada, kõtu alt `põetu -- *sitatset ja -- mes sai, si kraasiti ärä, tetti sukass ja; kõttalatsit* `mõsti kõvaste Ran **Vrd** *kõttalune*

kõtt|alune 1. (looma) kõhualune *no tallimijss tijs ärä, kui kõvaste kõttalune rihm piap`pantama Puh;`lambal om kõttalonõ Se*

2. pl lamba kõhualused villad *kõttalutse, nij mõne villa, nii putsaku Hel; Kõttalutse om mustemba, mõse vai, iks jäi kõllatsess Rõn; Mõni pügäsi kõttaludsõ villa ja_puusa villa? erälde? Kan; Ma? mõssi iks kõttalutsõ villa_kõkõ inne är?, kae nuu ol'liiva kõkõ sitatsõmba? Urv; Sitadsõ_puusa villa? ja_kõttaludsõ_`pahti esi? Rõu Vrd kõttalatsed*

Vrd kõtualune

kõtu- kõhu- *närisi kõtuvaluga`küüvitsa`juuri Trv; täl`olli serände kõtu`aiguss, ai verd sehest`väl'lä; mul`ol'li kõtu nahk nii õhuke, et sooliku loe ütsi ärä Nõo; Kõtu`aiguss aap`põrsa pasale, siss andass tammekoore tjjid Rõn;`sol'kna?, selle ta rüük`kõtuvalu Krl; kõtu`haigusõ`vasta andass muštika`sahti Har; minevä aast`aiga ol' siäl külähn kõtu`haiguss (tüüfus) Rõu; rõõsk piim üldä ei ollõv hüä, ku kõtuhädä om Vas; kol'leer om tu kõtuhaigoõs Se*

kõtu|alune 1. (looma) kõhualune *Õõruti [lamba] kõtualune ja kupe ninda sitast`puhtes Hls;`lamba änilen om kõllatse kõtu alutsege Krk; mõnel lehmäl aap kõtualutse ka`paistust täis Nõo; puñpaabul um illoõs verrev kõtualonõ Kan; üt's kirivä kõtualudsõga_lihm`seie säääl niidü pääl Har*

2. pl kõhualused villad *sõss pannass nij kõtualutse ja jalatüviku va`prostoi sukasse Trv; nij om kõtu alutse ja jalatüvigu, nij om sitatse, mis ümmert`koñte põets Krk;`olli korjatu`üt'rikule sukavilluss kõtualutse ja puusapäälitse Nõo; kõtualutsit pidi pal'lu`mõskma Kam; Nuu kõtualudsõ villa?`ol'liiva_kõgõ alamba?, noist te'ti jämme lang Urv*

Vrd kõttalune

3. fig liiderlik tüdruk – Krk

Vrd kõhualune

kõtukala *kõtu|kala Röp, -kalla? Plv, -kõlla? Se kõhuli ta um kõtukalla? maah Plv; kahr olnu? kõtukala maan Röp Vrd kõhukali, kõtukil*

kõtukass *kõtu|ass g -a Puh San kõhukas kõtukass mijis äste San*

kõtuke *dem < kõtt¹ `põrsil kõtukse täis Trv; latse kõtuke om`aige Hls; noore inimese ei teevä midägi - - ja sina`orja siis selle kõtukese ijst; niid sai kõtuke õge kõrraperäst täis Nõo; kõtukõnõ`ol'le tühi,`süvvä tahit, mis kätte`aanti, tolle ärä seid Võn;`aituma, ole terve? minu kõtukõne om täüs San; Tõsõ? tõsõ? saiakõnõ, nigu noorõ naisõ kõtukõnõ Urv; täüdä mu_kõtukõist, kiñnitä mu`süämekõst Har*

kõtukeli *kõhuli visaõs ennäst kõtukeli maha Puh Vrd kõtukil, -e*

kõtu|kelm *kõhukelme mijis`ol'li suurd kivi`tõstnu, läits kõtukel'm`ka'ski, tulliva sooliku kubemed Nõo; täl kõtu kel'm om`ka'ski lännu, om sooliku sääld`väl'lä`puñnu Rõn Vrd kõtukirm*

kõtukil, -e *kõtukil Krl, -e Rõn kõhuli siss lassit noede`puñte`nõõrde pääle kõtukile Rõn; inemõni lamma kõtukil aial Krl Vrd kõhukil, kõtukala, kõtukeli, kõtuldõ*

kõtu|kirm *kõhukelme`meie mehel`olli kõtukirme`katski ja sooliku joosiva naha vahele Puh; [tal] käenäva sooliku kubemed, kõtukirm olna`katski; temä`võtnu suure aenasäl`lätävve`sälgä ja kõtukirm lännu`katski Nõo Vrd kõtukelm -kord (kõhuhaigus) latsõkõnõ lätt kõtust läbi, taal om vaest jo_kõtu kõrd Har*

kõtukõlla → kõtukala

kõtuldõ kõhuli *lasõt kõtuldõ`maahha, pääle söögi kõtutass maah; kõtuldõ lavva pääle*
Se **Vrd** kõtukil, kõtuli

kõtule → kõtuli

kõtuli *kõtuli* M T(-e Võn) Krl kõhuli *lammass laseb kõtuli maha* Trv; *kõtuli einte pääl mahan* Hls; *peremijs`olli -- joosnu kõtuli maha* Krk; *ärä sa`püsti mine, iki kõtuli ja kãpikeli; ma`ruyma kas vai kõtuli, aga pidule piã`saama* Ran; *lase kõtuli, ma sõku`sãlgã* Puh; *kana ku ta`audma tükkip, siss om kõtuli maan, lohvitab ja luksub* Nõo; *lãt'si läbi vij minemã, sattõ õkka kõtuli`lompi* Võn; *ma sat'te kõtuli maha* San; *peni om vällãl kõtuli* Krl **Vrd** kõtãlõ, kõtuldõ, kõtulõ

kõtulõ *kõtulõ* Võn V = kõtuli [ta] *esi ka kõtulõ maan* Võn; *`vãikene poijs maka alasi kõtulõ, ta õks`vaesõss latsõss jääss; siss sa? kõtulõ maha jäät (tõvevoodisse), ku sa vällã`nãlgũde* Har || *kõhuni obõnõ ol' kõtulõ lumõn* Urv **Vrd** kõtãlõ

kõtu|nühãkul kõhuli libisedes *kõtu nühãkul lãã edesi* Krk **Vrd** kõhunühãkil **-ots** kõhu alaosa; *suguelund kõtu otsa sijst periss valuts* Krk; *kõtu ots om`aigõ* Krl; *Tihata_s`ũldã? õt emakah tege vullu,`ũl'ti õt kõtuots haltass* Se **-rohi** kõhurohi *alle`ol'li joba leevãle pääle tullu, siss üteldi, oh latse sõõge, sij om kõtu rohi* Ran; *paldõrjaani juurile pandass`viina`päãle, saap kõtu`rohto* Plv; *`liikva om äã kõturohi* Krl; *kuivato`muistikõ? pruugitass kõtu roohost* Rãp; *toomõkõsõ marã? kõtu rohost* Lut **-roomakul** kõhuli roomates – Krk

kõtus *kõtus* g -e Nis, *kõtos* Kul vulva

kõtusteme *kõtusteme* Hls Krk kõhuli olema, lamama *kõtusteme ka nüid raasik`aiga, senigu einã kuivave* Krk **Vrd** kõtutama¹

kõtutama¹ *kõtutama* T Urv/-mma/ Se, -eme Hls Krk kõhuli lamama, lesima; fig logelema *mehe kõtuteve perãst lõunat muru päãl* Hls; [eks ta] *Sãngun kõtutep iki, mis tal muud tetã om* Krk; *üits kanapoig kõtutap põrmandul* Ran; *must peni kõtutãnu põrmandul sääãl`jalgu ijn* Võn; *ma`viska kõtuli maha, kõtuta üits puul`tunni`aiga* Kam; *kuiu põhk om [all], mugu`kõtutõgõ* San; *T'sia`muidugu kõtutasõ`mualumbin* Urv; *kõtut`te'rve päãvã`otsa* Se || *kõhuga toetuma kõtutame aia päãl* Ote; [tũdruk] *Kõtut akna lavva päãl ja`vahtse`vãllã* Rõn **Vrd** kõhutama¹, kõtusteme, kõtutõllõma

kõtutama² *kõtutama* (kiirest tegevusest, liikumisest või jutust) *Lãks kãruga kõtutades; Kõis lõbusalt ühũst perest`sisse, teisest`vãllã, tegi`nal'la ja kõtutas nãsa-mma; Kauda kũla kõtutãja* Han **Vrd** ketutama²

kõtu|taski ”voodriga kott, mida naised kandsid seeliku all keha ümber seotult” – Kan

kõtutis *kõtutis* g -e eputis, kõkutis *Noored neiud oo kõtutised, aga isi toredad* Han **Vrd** ketutis

kõtu|tõbi kõhutõbi, düsenteeria *sõa aig olli kõtutõbi, ta iki vist alvast`toitmisest tullu* Krk; *kui sij verine kõtutõbi`ol'li, siss kũkitivã kõik mõtsa all nigu jãnesse; mina võti`liikvat -- mina kõtutõppe es jää* Ran; *siss tul'l tyy kõtutõbi, siss`kũyli säidse inemist üte kõrraga?* Vas; *`kuuli kũlã`kaupa maaha kõtutõbõst; tsia? pussu hain, tu ol' kõtu tõbõ?* `vasta Rãp || *koolera kõtu tõbi või koller, nij om akkãje`aiguse* Krk

***kõututõllõma** ipf (ta) *kõututõlli* Har Rõu kõhuli lamasklema *poisi kõututõlli mäe külle* ja *vahtõ tütrekõ pruutsõ* Har; *susi kõututõlli sääil, ligi lähkün puhma all Rõu Vrd* kõututama¹

kõutu|täidis söök, kõhutäide *si om üits ää kõtu täediss* Trv **-täis** kõhutäis *sai kõutävve* `süvvä Trv; *Külä kõutävveg saab palt üle agutse aia* Pst; *õhtune kõutäuüis saab oma õnnes* Hls; *suutäis [viina] om rohuss, ja kõutäis tõbõss* Ran; *orja tõist inimest kõutävve iüst* Nõo; *ma_nna sullõ kõutävve kartold süvvä?* San; *sa võisi_ka üte kõrralise kõutävve süvvä?* `anda? Plv; *koñjala võõra?* [said pulmas] *kõutävve süvvä?* Röp **-uisk** solge – Krk Vrd kõhuuss

kõu¹ *kõu (kõue)* g *kõue* Põi Muh L KPõ(g *kõua* Kad) Trm Ksi Plt KJn(g *kõuve*), *kõõve* Han, *kõvve* Krk Ote; n, g *kõu* Vai VJg, *kõue* IisR, *kõve* Põi Muh Kse, *kõõve* Han; *kõu (kõue)* g *kõue* Sa Emm Ris; *kou* g *koue* Jäm Khk, *koue* VNg; g *koue* Kär; n, g *koue* Ans Rei Ris, *koue* Vai

1. *äike, pikne kou löi maea ära* (majja sisse) Jäm; *koue müristab* Ans; *kõuega äi tohi joosta* Khk; *kärgib nagu kõue* VII; *Kus kõu löi, sõnna kõue nool läind moa sisse; Ilise kõue järge tuleb pitk sügise* Põi; *vali kõue üidmene olli* Muh; *kange kõue, valkumene ja müristamene; kui maru ehk torm akkab kõue järge, siis kestab kolm päeva* Rid; *kõue akab ligemal müristama, ehk tuleb vihma koa* Vig; *Neukest kõõvet põle ampsest aast änam oln* Han; *tä (torm) keeris sedämoodi, Riia poolt tuli kõue oobiga; piimägä saaje kustutada, mis kõue põlema lööb* Var; *taevane isa annab kõuet* Hää; *kõuega tuleb äkiline sadu* Ann; *kõue müristab, pikne lööb* Pai; *kõue löi sisse* Koe; *enne kõue müristamist on lämmtatav soe* VJg; *vanasti üeldi kõuet rohkem kui piksed* Ksi; *kõu om müristamine* Krk

2. hv *taat, vanamees vana kõu juba* Krj; *ega mina vana kõu enam suurt jäksa* VJg

kõu² *kõu hoop sai üte kõu* Hls Vrd **käu**

kõu³ → **kõht**²

kõue- *äikese-, pikse- koue mürin on jo platsis* VNg; *kõuepaju, see oo sõhune pisine madal paju, mis suureks äi kasva* Khk; *kui müristab, siis - - on koue aeg* Khk; *kõue valk* Pha; *ma kaule kõue mürinad* Jaa; *Kõuetuluke, see on nii valus, seda änam kustuta äi saa* Põi; *suur kõve kärgatus kõis* Muh; *kõue ahad [on] pilve rangud kõue eel, kõue pilve esised* Rid; *kõuetuul on ju tugeb - - mastides ja vañdides puhus* Ris

kõue|ilm *äikeseilm Meite koer kardab koue ilma* Jäm; *iline kõueilm tähendab pikalist sügist; ühekorra läks nii kangeks kõue ilmaks* Khk; *irmus kange kõrvetis pala, akkab kõue ilma tulema* Kaa; *kõue ilma aega eidab (lööb välku)* VII; *Kõue ilma järge läheb ikka külmaks; Nii äkine [inimene] noagu kõue ilm* Põi; *ukse vahel tohi kõnku mette, kõue ilm o* Muh; *lauba õõsi oli soe, pilbes ja kõueilm* Mar **-keer** *tuulepööris (äikese ajal) kange tuulekeer tulli, kõvekeer* Muh **-kivi** *piksekivi (arvatav meteoriidikild) Ma leitsi see sui tuhlipõllalt ruusika suuruse kõuekivi* Kaa; *kõue kivi, vanemad inimest ütlesid - - [need olid] väiksed ümmargust kivid nagu oleks raua natuksed olavad, põllu seest neid kõige rohkem juhtub leidma* VII **-laast** *puutükike, mille pikne puu küljest ära lõõnud* palistas *painaja õõse [hobuse] laka äe, siis pandi kõuve laastusi laka sisse, siis ta pole änam tulnd* Kaa

kõuene a < *kõu kõuene, vihmane, saeab* Kir Vrd **kõueline**

kõue|nool välk, piksenool *kõue nool löi maa `sisse; karjapoisi `põlves isegid `katsusime `kaevada seda kõue noold Khk; Kus kõu löi, `sõnna kõue nool läind maa `sisse, seitse `sülda Põi -**pagi** kõuepilv *Kõue pagi tuli põha alt (põhjakaarest) õles - - müristas, eitis [välku] ja sadas Põi -**papa** euf kõue papa on täna `väljas (müristab) Trm -**pilv** äikesepilv `sõuke suur `rulliv pili on tulnd säält, kouepili Ans; suur must kõuepili ajas üles Mus; Saaks eina labuse, nää kõuepili akab kerkima Kaa; Kust kõue pilved `korda akkavad läbi `käima, sealt käivad `terve sui Põi; järsk tuuletükk, kõege `rohkem järsud käivad kõuepilvetega Rid; kõue pilve aab ülesse Juu; vahel ajab kõue pilved üles, aga ei müristagi VJg **Vrd** kõue|pagi, -rank -**rank** kõuepilv aas kõue ranga üles Põi -**sõnaljalg** (sõnaljalaliik) – Khk -**vihm** äikesevihm *kouevihm `peksas rugi maha Kär; kõuevihm tuleb suure `ooga Pha; täna oo kõue ilm, ühna kõue `vihma saab Muh; kõue vihm keib kolm `päeba Mar; Tuleb vist kõõve vihma, pili oo ülal Han; müristab kõue `vihma Var; ärmatis tähendab `talbe `kül`ma ja sui kõue `vihma Mih; kõue vihm, tema jääb maa `piaie ujuma Ris***

kõuks k õ u k s i tegema (künahaukamisest) *oben tege `kõuksi, ku ta ammastege `vastu puud lits Krk **Vrd** kõuts²*

kõukstigi on (neelamisel) *mätsude oma jagu suhun ärä, lää `alla ku `kõukstigi Krk*

kõur *kõur` g kõuri Rõu Plv suur puujändrik igävene kõur, ta mõni puu um, sääne kõvvõr ja `juutrik Rõu || (olendist) ta um ku vana kõur suur Plv*

kõuss *kõ,uss tugev kõ,uss miiš Lei **Vrd** kõhtsõ*

kõust *kõust` g kõusti pej (vanake) ei tää mis sa olet, üit`s vanainimese kõust; neid vanu `kõuste om nüid parven kogusen Krk*

kõuts¹ *kõuts g kõutsi Põi Saa Hls; kõut`s Hls Krk, kõud`s Hel, g kõudsi*

1. *isakass kõutsi om ku noore poisi - - kodon ei seisa; vana kõutsi käive laialt ümmer; Kõudsisst ei saa iire `püünjäd Hls; ku na [jooksuajal] käüve kokku, siss ütelts, vana kõudsi tuleve Krk*

2. *pej (vanainimesest) nagu kõut`s (kiimas vanapoiss) Hls; vana naist üteldess vana kõud`s, vana mut` Hel **Vrd** kõust*

3. *ikaldunud vili Mis see kõuts koa välja annab Põi*

kõuts² *kõut`s künahaukamine (hobuste haigus) sel olevet kõut`s sehen, siss `tõmbass rõmps ja rõmps (närib puud) Krk **Vrd** kõuks, kõutsje*

kõutsje *`kõut`sje = kõuts² ku obene puud ammustus, ütelts kuju konn, `kõut`sje sehen olevet, kurgun Krk*

kõva¹ *kõva Lüg Jõh IisR Põi Muh u, spor L(g kõvada Var Tõs Khn), K I eL, kõba L(g kõbada Han Tõs Aud) HaLä Jür Tür Pil van SJn Vil, kõva S Ris(-b-) Kei, kova spor R, van Ris Kei; komp kõve|m Rid Saa Tür Sim TaPõ, -mb VJg TLä; kõbe|m Lä Tor, -dam Mar; kõvem Khk; ko- Vai; kõvõ|mb Kam San Har Rõu, -b Se; kõvam Põi Muh, kõ- Kär Mus Põi Käi; kõva|dam Var Tõs Khn, kõba- Han Aud*

I. a I. koostiselt tihe, tahke, plink; paindumatu, jäik a. ant pehme (materjali, aine, asjade kohta) *kõva [leiva] `kuorikuid - - piab panema tulise vie `sisse likku Lüg; siin on kõva maa, säääl on suod IisR; tao neid vana kovi puid; `kül`jeahune kotti on `irmus kova Vai; niid on kõva maa jala all (merelt tulles) Jäm; `veised põllu kõvaks `tampind, kõvad `mulda on `raske sahata; kõva iste muljub `perse `aigeks Khk; tal (rästikul) on kõva terava ammas*

Mus; Aja punaseks ja kasta vee `sisse, siis teras lihab kõvaks; Kaks kõvad kivi äi tee `ilmaski ead jahu; Ase on nii kõva kut kivi; Kõva `karme vill just kut sea karvad Pöi; tuline kõva maa, pane kinnjad `jalga; nee ju `kanged kõvad `riided Muh; nii kõva pank on all, ei saa `künda Rei; justkui kõva pudru, mis kokko äi akka, siis `üitas rabe Phl; läks kõba tee `peale Rid; raud oo kõba; pudro oo kõbem [kui kõrt] Mar; kus kõbad kibised maad oo, seäl kadagad kasuvad Vig; saarepuu ikke ka kõva, aga tammepuu veel kõvadam Var; siss saabad `pähkled kõbass, ku odrad `valmis oo Mih; ma ei söö kõvadat `leiba Tõs; Põuaga vääb sauõtsõd põllud kõvadas, `atra enäm `sisse ei võta; na kõvadas `kuivad ikka [pastlad], põlõ miäret `piäle `panna Khn; leib `piikub ja lähäb nii kõbasse PJg; kõba kruusine maa põnk Ris; püksid `seisid `püsti, nii kõbad olid Nis; see kibi on nii kõva ja kal'k; luisk on valatud, kõva nagu käi Juu; `enne tuleb `liutada kõve ube ja siis tuleb kupatada Ann; kašk, tema on `jälle kõvemä puu [kui haab] VJg; kõva leib, nõnna_t murra `ambad ära Iis; aga `kartulid võid küll [jahule] `ulka `panna, leib ei lähä nõnna ruttu kõvast Pal; talvel lähäb [puu] süi kõvemast Äks; see oli kõva maa, `jalgade all ei vajund Lai; ega sial liha ole, see kõva luukoõt Plt; kärjesaba on kõva nagu raud, vaik on kõvass teind SJn; raudpää on sehande kõva mardikas - - kõva kuur selläs Vil; kitsi `sorti `lamba, kõva ja kare vill Trv; sikke `kijrdline puu om kõva puu Hls; kik'k lõiguriista karastets kõvass, sõss `lõikass parepest; `erne om kõva ku raudpulga Krk; tu keeri periss kõva ei ole, ta serände pehme luu om; [maa] om kahutanu, pori kõvass `võtnu Ran; kui tuul mahakülimise `aigu põhjast om, siss kasvava kõva `erne; ammass om ell, kõvad `asja ei saa midägi `süivvä; miul es lää lina `kakmisega sõrme `lahki, mul `olli nii kõva nahk Nõo; ku `t'siga ärä tapõti, siss kakuti turja päält kõvuu arjassit Võn; kõva maa om `kõrge ja kuiv Kam; `kõvva `leibä `süüdi kavva `aiga Rõn; kõvva `hangõ pite om kõgõ paremp kävvä? Kan; kat's kõvva kivvi ei_tii ääd jahu Krl; kal'k om kõvõmb ku savi Har; Läbi nikad'si sõss keriti, tuu kerä sai kõva nigu_kivi Rõu; tijaada om kõva, taa om ar_`tallunu? Vas; sul om `sool rüäl kõva terä, timahhava piassi `leibä `saama Se || fig (kõhukinnisusest) kõht oli nii kõva, ainult pabalad [tulid] JJn; lapse kõht õli kõva Kod; olet puhussen, kõtt kõva ja nii `ränkä täis Ran **b.** karm, puitunud Ein kõva et `raiu vai `kervega IisR; `jussi roho - - mogomaine lühükäine kova roho Vai; kui lina vees kõbas jääb, see ei lähägi [rookides] `puhtas Vig; [karusepäevast] ein läks kõbemaks Kse; timukas oli obuste ein - - kõvada kõrrega Tõs; kui ain `ildäss jääb tetä, kõvass lääb, üteldäss aenal raud nagel sehen oleva Ran **c.** rahke, (pool)toores `pilgud on kõvast jäänd suppi sies Lüg; ma_p taha neid kõvasid `tuhlimi Muh; karduled jäänd kõbaks Mär; `Kaapsad oo alles kõbad ega supp enne süia sünni Han; kõvad kardulid, `tuurved Kod; päris `pehmet ei keeda, natuke kõvemast jätan Pal; ää supp oless ollu, aga kruubi olliva kõva Puh; [ta] korjass mulle ka `põlle ubinit, aga põlla na_m kõva Nõo; supp viil keese paahn, vaest suurma_kõva umma? Plv || krõmpsuv, karge kesk `kohta on [kapsal] kova Vai; suure kõva kapusta pää - - `raoti kapusta ravvaga `kat'ski; [teist] nii kõvad sijnd ei olegi ku kõrgass; [mädarõigas] oiap kurgi kõva Nõo; kõva `kapsta pää Har; hõrgat's - - hää ilosa_kõva? ja kõrrõ? seene? Röp **d.** tahke, hangunud (teat ainetest) paks supp `angub kõvaks Khk; see vähe kõvam või Muh; [sült] tõmmab nii kõvadas Tõs; Nii ääd kõva `sijpi ikki ei saanu kui kiviga Hää; mune keedetasse kõvast Pal; ku veri tükki läits, siss ta olli serände kõva ja verrev kui mass (maks) Puh; küid'setu mesi om äste puhass, tuu ei lähäki

kõvass; `lambda rasu ku ärä taaratap, siss om nigu kard kõva; mõnikõrd om liha liim kõva nigu sült jälle Nõo; ilma `hapnamalla es lää_ `kiisla kõvass Vas; potih nõsõss vaha `pääle, `hüübõss är_ kõvast Röp

2. (liikmeist) jäik, kangestunud; paindumatu kui ma [pakasega] koju tulin, siis reied olid üsnä kõbad Mar; kube sooned on kõik `kanges `tõmman, kõvadas; kukud pikäli maha ja oledki kõva (surnud) Var; jalg läks nii paksuse ja kõvase, `kengi ei saan änam `jalga `panna Aud; [luupainaja] matab sinu luud `liikmed `kangeks ja nii `kangeks kõvaks, et sa `kuškilt liigutata ei sua KuuK; kedast sa marjule lähäd, jalad all kõvad Sjn; ta tulli ku puu pähä, ma jäi periss kõvass, `eitüsi ärä Krk; ku inime ärä kooleb, siss ta läep jo kõvass ja `kangess, nigu üits puu alg Puh; ku kraimp `jalga tulep siss lähäp kõik' nii kõvass nigu üits kivitük'k Nõo; hummogu omma jala_ kõva?, päävä pääle sõss `nõrkusõ? Vas || (ereksioonist) türa kõva nigu kang siilu all Ran; pullitap `lehmä, `vänte `endäl lähäp ka kõvass Nõo

3. vastupidav, tugev, kindel kõva köis, pole `karta et see `katki leheb Khk; `tahtvad ikka maja rajada vanas kuus, peab siis kõvam olema Emm; ma `aasin nüid kõbad lapid püksi põlvete `otsa Mar; nüid oo suured kõvadad laevad; väräväl `pandi ju kaks ristpuud `piäle - - ristpuud `oitsid `jälle värävä kõvadas Var; kibimaea oo kõba, see ei lagune ää Mih; se on ea kõva ja tugev riie, se mitte lähä kat'tigi `ühti Juu; Eks `värvel ole siis ike ea kõva küll Amb; kaks `aiska `pañdi äkke `piäle, siduti kõva tugeva `vitstega `kiñni Trm; õssad riiet, `vaatad - - mes `tihke ja kõva, eks sij õle kõvem pidädä Kod; jumikad ei tule kudagi maast `väl'lä, kõvad juured ja pikad Pal; katus päält `ol'li ärä, seenad ol'lid kõvad Vil; koti kangass - - `koetass toemine, et ta om kõvemb `seismä Trv; kañepist tetti `keidsi, kañep om kõvemb ku lina Ran; tüüinimese rõõvass pidi kõva olema; otsikist kedrati koti `langa, sääld saeva kõva vil'lä koti; nakassiva Mikul toda kivi `lauta tegemä, teivä igävetse kõva; ma `suska takast nõgla, et ummõluss kõva saap Nõo; siss saa kõva aid, kui saiba kõvast maa sisen om Ote; kõva vangõr', ei olõ? är? lagunu? Kr1; nee omma `väega tõrvadsõ pal'gi?, neist saa kõva maja; ega (jää) om jo? õigõ kõva, taast võit jo? üle minnä? Har; tammõst sai kõva [ratta]rumm; mul omma_ põrmadu `rõivakõsõ? kõik' kõva? ja ilosa?, olõ_õi_ kulõhhuu? Vas || kandva jääkattega, jääs läksid ära jaanuari kuus, sest meri oli kõva Pha; meri on kõva Rei; meri on viel kõva, saab üle küll Ris; käisin `katsumas kas jõgi on kõva Kad || pingul, trammis kruu [on voki], kust keeretse kas kõvadamase või Tõs; nabapulgast keerasid `kapja üless või `alla, kõvemast või vedelamast Trm; voki kruu on pingi otsa sees, kellest `keerad kas kõvemaks või lõdvemaks Pt

4. jõuline, füüsiliselt tugev, terve `valju `karvaga obone on kõva obone Lüg; `Kange tüömies, kõva kui kivi IisR; see on kõva mees, selle `vastu_p tohi `ükskid akata Khk; üks kõvam teisest Kär; On üks `terve ja kõva mees, ütleb et täma äi tea mis `aigus on; Vanad inimesed sõid soolast, olid aga kõvad koa Põi; isa on kõva inimene veel, aga ema on kehv oma nägemese poolest Rei; oh, ta alles kõba mees tööd tegema Mar; süda alles kõva, ei tä veel sure Tõs; Olid ikke ennemuste kõbad mehed küll, sõid räime, leiba ja vihtusid tööd murda PJg; vanast ollid inimesed kõbad ja `terved Vän; vana küll, aga kõva mies viel Ris; se on ea kõva obone vidama, mudku lähäb Juu; õli kõva ja vali tüüinimene Kod; silk oli `süia, süda oli ala tahe, inimesed olid `terved ja kõvad Pt; mehe om iki kõvada, kes laia

kaari aive Trv; eläje pidiv nõnda kõva oleme ku teräss Krk; mõni laits om iki loojast `lyudu serände tragi ja kõva; põllumehel `piävä kõvad obesed olema, siss saad `põldu arida Ran; inimese jõeva `taari ja olliva kõva; vana `aigse inimese üteldi kõva oleva, `tervuss ää neil ja `amba suun Puh; igävene kõva mijs, võit kõrraga aki rük'ki `säl'gä; `nyuri iki olli ma kärmäss ja kõva, tei kõik tii; ma le nii kõva, `mulle ei tii tuul mitte midägina Nõo; iin `niitse kõva mijs, kes lei kat's `kaari vastatside kokku Kam; kõtt ammutõdi ua vai `erne suppi täüs, siss ol' inemine kõva kah Ote; Ku_ma iks süü taad terä `süüki, sõss ma_lõ kõva ja söönü_kah Urv; ta om kõva nigu karh, ta om `kahrunõ mijs Har; mul jala? umma_ `väega kõva?, na ei_haluda? Rõu; kõva kui kesäünnü puu (hea tervisega) Plv; vanast ol' pal'lo `hiiglaisi olnu? nu olli? kõva? mehe?; ol' küll iks vanast `sääntsit `väega_kõvuu inemiisi Vas; nä üte kõvu? omma?, üte kõva?; kõva `päägä? (hea mälu) Se; kõva hopõn um hää hopõn Lut; Kuis olt kõva (kuidas käsi käib) Kra || tugeva jõuga, jõuliselt toimuv `matso sain kül kova, löi miu `kaikaga Vai; puu kukkus päha ja `andis `mulle kõva uobi JMd; `kärbläne es saa nii kõvad `yupi, et oss periss `kuuluss saanu Nõo || fig uni om kõvemb kui `kiägi muu Ran

5. kindel, vankumatu [inimesed] olid kõvad oma usu sihes Jäm; kaup kõva, käsiraha kää Khk; [tal] Oli igapidi kõva põhi juba isast saati all (oli heal järjel) Kaa; ta on senne `pääle kõva et see nii on Rei; see on üks `usklik inimene, kõba usuga inimene Mär; ta on nii kõva ja `kindel selle `peäle, et see peab nii minema Juu; meil oli jo kõva `rääkimine (otsustatud), et lähme `metsa JJn; kõva isiloomuga, ei anna järele Plt; om ää elädä kah, sul om kõva järg käen Ran; tuu om õks kõva usuga, kiä jumala sõnna pruuk' ja armastass Har; kes kõva `kirimä meelega om, tuu olõ õi `heit'lik Röp; kõva vaimuga tragi, hakkaja iga `asja `pääle `niisukese kova `vaimuga Hlj; teine aliseb ja, aga täma on kõba vaimuga Kse; sie on `julge inimene, kõva `vaimuga Ran

6. range, karm, halastamatu saand kõva käsu kätte, piab menema `metsa `tüüle; kõva `kääga, kie on kõva, alastamatta; sie elo on `õige kõva kõhe - - `nõnda `rasse elo Lüg; `itle tale üks kõva sõna Khk; `meile `anti `sõuke kõva käsk käde et, oome tuleb sillule `minna VII; Ta oli kohe üks nii kõva käsi, seal äi `aitand teiste asi ka midagi Põi; kõba sõnaga inimene, mes ta `ütleb, see peab olema Mar; `säädused oo nii paelu kõvad et ei tohe `purjus `piaga autuga `sõita Aud; poeg on läind nii kõvaks (hoolimatuks), et ei ole kolmel `oastal tuld mind `voatama Kei; ta on kaniste kõva `jäoga (kalk), teeb enese nii kõvaks teiste `vasta Juu; kõva kord Amb; `anti kõva käsk kätte VJg; ei ta ööld üht kõva sõna ega teind kurja nägu Plt; ma anni tal kõva käsu, et ta ruttu ärä käü Krk; latsel piab olema kõva kari (distsipliin), muidu lähäp käest ärä ka viil Ran; ei tohi_tälle üttegi kõvambat sõnna üldä? Kan; kõva sõnaga ku `rauda rahi Röp; k õ v a s ü d a (m e g a) kalk, tundetu; julge kova `süämegä inimene Kuu; `Räägid vai ära `räägi, senel on `ninda kõva süda Jõh; kõva südamega - - kivi südame asemel Khk; Kohe loodud üks nii kõva südamega inimene Põi; kõva südamega ja kõva `kääga Emm; tä on kõvada südamega Tõs; ema on neil jälle väga kõva südamega PJg; oli ea kõva südamega, kohe `leikama (verd ei kartnud) JJn; kõva südamegä inime, vede `ilka ei tule tämal silmäss `väl'jä Kod; kõva südamega, järele ei and Plt; küll om kõva süä, ei heidä `armu, kas `palle kui pal'lu Hls; kõva `süämege, ei tunne alastust teise `vastu Krk; kõva süd'amega inime, ei `pel'gä midägi; ei ole nii kõva süät, et

saass talle ärä üteldä Ran; Nii kõva `süüamega nigu mõtsaline Nõo; kõva `süüamega inemine nigu üt's kivi Plv; südant kõvaks tegema ~ panema ~ lööma julgust koguma, end hoolimatuks sundima tien `õige südame kõvast ja lähen `pruovin, kas võib ka jää `pääle `sõitama `menna Lüg; teeb südame kõvaks, pole `armu ega alastust teise `pæele Khk; löö eese süda kõbaks, ää karda kedagi Mar; ma panin südame kõvaks ja läksin ikke edasi Juu; vaja lüüda süda kõvass ja üheldä, et tuadagu tämäle kua kui `vaesile `antse Kod; oli südame kõvast teinud, ei annud järele Pal; kui ikk `pääle tükib, tji süda kõvass Ran; kõva veri ~ verrega julge, kartmatu `tütrigul õli kõva veri, ei tämä pelastand egä `kartand Lüg; siis ma õlin kõva veregä inime küll, `külmä ma ei pel`jänud; mõnda `üeldässe kõva veregä, kedägi ei `pelgä Kod; üt's ol' ni_kõva verega, et is naka [haigus] manu? Har; naistõrahvas iks nõrgahtuss är?, meeste `rahvil um kõvõb veri Plv || ihne kole kõva inimene ja aru `saamatu, ei `andand `mulle mitte `tañjuterägi Lüg; kõba inime, ei `täidu anda Vig; ta nihuke kõba inime, ei tema roatsi üht roasukest teesele `anda Juu

7. tubli, silmapaistev, kange (midagi tegema) `tüürman oli `ästi kova `viina `votja Hlj; sie oli ikke kova `ketraja, kie `naela linu `päavas`vällä `ketras VNg; se poiss õli kõva jahimes, kes nüid suri Lüg; eks ta (isa) old kõva tüemies küll VMr; `inglased on kõvad sõdimas Ksi; [seal peres] ol'id ju `enne vanast kõvad õlletegijäd Vil; `kerkumiis ol'li ta kõva; kõik om kõvad sõõjäd Ran; `ta_lli kõva viinamiis, ei rubla es näe rublat Puh; Ta om nii kõva `juuskja, et pane vai jänessega võstu `juuskma Nõo; mul ol' kõva tuñnistaja, ta is saa mullõ medägi tetä? Har; tju miis ol' maru kõva puu `lõikaja Rõu

8. (hulga poolest, koguselt) suur, tubli, vägev kova kala (rikkalik kalasaak) Kuu; Sai kevade kõva sõnniku; Säelt soab kõva `koorma togisi Põi; lehm annab kõbad `piima Aud; `mulle `anti üks ea kõva kärakas `viina Juu; võ'tis `sirged rukkiõled, kõvad piutäied JJn; kõks õli üks kõva angutäis Trm; pil'l tulep pikä peeru pääl, kusi kõva naaru pääl Krk; mes täl viga elädä, kõva jõud käen Nõo; [meie] `kihkonnan om kõva vili, `raskõ Ote; ma võ'ti kõva käräku Röp || (rõhusõnana) Leevä tainast sõkutess oma kõva puul `tundi - - mud'u jääss jahutüki `sisse Hel || (rahaasjadest) `veikene `torgohvka käis eluaja, `Suomest sai ikke kovad rahad, siin oli `kartul kaks, sääl viis `rupla Hlj; `teenis kõva raha Aud; tütar saab kõvad `pintsi JJn; `maksis obusest kõva raha Koe; `anti kõvad rahad vil'jä ets; kihutab kõva reñdi `selgä Kod; tasu oli kõva Lai; kõva palk iki Krk; kes purju `pääga tolgendap, sellele tuleless nii kõva trahv panna, et õkva `ambaga `salva saab Puh | (kindlast vääringust) siis olivad rahad ka kõvad, viie kopika eest sai ia tükk `asja Lai; õbe `ruubel vanast õigati kõva `ruubel Krk | ta eläss kõvat elu (jõukalt), tal om raha ja `leibä, egät Krk

9. äge, kange; pingeline kova `tahtmine oli `mennä Vai; võrgud `pandi paadi `järke - - vee jooks oli kõva Pha; Vana looma liha tahab kõba `keetmest Han; kõba tuli peab olema [lubjaahju kütmisel] Mih; kõba töö, peab tegema kõbaste Aud; kõva kannatamene ikke PJg; mia `tahtsi ka nooren kõva `lõunu Ran; `jalgu sehen om kõva valu Puh; haañast kasunu_turvass, tuu um kõva `kütmä; ku_ma viil `väega väikene ol'li sõss, sõss ol'liva nuu? sõidu? olnu `väega kõva? Plv; kõva eluga visa hingega kaas om kõva eluga Har || (ilmastikuga seoses) `talvel on ikke kõvad `külmad Lüg; see aasta on kõva tali, sihandust `külmä pole `kooskil olnd Khk; Keik puud `lasti maha ikka kõva tuule `sisse, kas põha või oomiku maa (idakaare) tuule `sisse Kaa; `kange kõba külm Mar; tuleb ku kahiseb, kõva

vihim Kod; nii kõva lumi tul'li siikord, jušt `mihklepäävä `aegu KJn; vahel kõva `pik'sega käevä välgätuse järjest; `kauniss kõva kahu joba, mitu `kraati `külmä Ran; `kange kõva kül'm; kõva lumesadu Kam; nii kõva räese et, maa `õkva lei `valgõss Rõn; sadu lät's järest kõvõmbõss Krl; no^o om mõni kat's nädälit jo_kõva põud ollu^o Har | (kuufaasidega seoses) vana kuu `piedä kovast ajast Vai; siss ku kuu `luvass, siss om kõva aig; nüid ei sünni `rõivit `mõske, nüid om kõva aig, nüid siip ei vatuta ja `rõiva ei lähä `puhtass kah Nõo; väega kõva (kuiv) aig um, nüüd um täüs kuu Plv | tormine `laine oli kova, akkas `triivima VNg; kova ilm oli - - ma jäin `suure `lainete `uoleks Kuu; küll oli kova meri VNg; nii kõvaks mereks oli läind Jäm; kui ta virud `piäle lüeb, siis lähäb kõvadaks jälle Khn

10. vilets, halb (mälust, meeltest) kova `pääga, ei sie votta midagi pähä Hlj; sie on `õige kõva `piaga, ei sie saa midagi `tolku ega rehenu Lüg; Kõva `kuulmisega Jäm; Kõva pea, mitte midagi peha äi jää, kas ta õppeb või mitte Põi; kellel kõba pea oo, see ei saa lugemest kätte mette Mar; Pää ku pudrunui `otsas, kõva, ei akka pähe midagi, Kõva `pääga, `kiinnise `mõistusega Hää; lapsel on kõva pia, ei tal pähä akka Koe; ei suand [koolis] kedagi edasi, siis `üeldi et kõva kolu tal Ksi; kes iast ei kuuld, oli kõva `kuulmisega Lai; kõva `pääga, ei jää pähä Trv; kõva `kuulmisege, ken vähä kuul; kõva vaimuge, ku ta seant tuim om Krk; tu laits `ol'li kõva `pääga, es jää midägi pähä Ran; üt's kõva `päägõ poiss Krl; um taa kõva vaimuga [ehk] kõva pääga, ei võta^o midägi jako Plv

11. kare, lubjarikas (veest) teises kaeus kõvam vesi ja teises `pehmem Pha; pesed paraegu `peätki kõba `veegä, `juussed jääväd `tihkes Vig; Kõvada `veegä pestes lähäb paelu `siepi Khn; Mede kajus on nii kõva vesi et Hää; kõva vett tehasse `pehmemas, `pantse lipet, mud'u on kal'k, ei tji `puhtas Saa; lätten (kaevus) õige kõva vesi, lubjane Hls

12. kange, tugevatoimeline (sõök, jook vm aine) kova viin Kuu; siis [pandi] kala kõva `soola, `lauti üksteise `kõrva Khk; Ta suitsetas alati kõvad tubakad Põi; enne kõva `suula panemist, `pantaks räimed veri `suula; Kärsu ais on kõva Hää; esimäne suul piäb `irmus kõva õlema Kod; kõvep viin olli piiritse Krk; kui kõtust `valla olet, võta `liikvat, egä tälle ei mõjo naline, olgu iki kõva nigu tuli Ran; kõevu puie tuhk om `kange kõva [leelis] Puh; kõvad `viina võib ennembide `juvva, kui toda magusat Nõo; mitu `kraati piiretuss om kõvva San; Kõva kusõ hais Urv; ta om kõva ruhe (rohi), taat piat veidükese `võtma; no_piat sa kõva lipõ tegemä, no^o om pal'lu `vahtsõid `hammõid `mõskõ^o Har; Suullijim pidi õks kõva olõma, sõss lää es liha hukka; vana viin hiigäss, ei olõ enämp nii kõva; tuu õllu^o ol' ni pal'lo kõva et, inemise_käve käpikulla_jo^o Rõu; vehvermeints om kõva hõnguga Rüp || tugev, toitev, tahe ea kõba toit täna Mar; sualast `silku ehk `sinki süed, sie on ike kõva [toit] Iis; ku päiv `aiga om inemine väl'län, siss täl süä om vesine, ta tahab iks nigu kõvemat `toitu Ote; Ku `häste_väke (rasva) seen om, sõss om kapstass kõgõ kõvõmb süük^o Urv; mesi om õks kõva süük^o Har; `herne^o umma^o kõva leib; `herne plüini^o um kõva süük Lut || intensiivne, ergas (värvilt) kõva värv on kumaka `niidil Jõh; sinikauni värv (vasevitriol) - - oli kõva värv, se pialt ära ei läind, vanaduseneni Sim; `purpur punane - - ei ole kollakas ega tume, täitsa kõva punane; aeva sinetas - - niskene kõva sinine et `irmus Lai; Vahanõ om vaest nigu hellemb, vaha `karva, kõllanõ om nigu_kõvõmb Har

13. a. vali, tugev (heli, hääl) `eile oli kova müristämine Vai; melekäl on kõvem ääl kui kodu tuvil Sim; `pikne lõi kõrtsi põlema, kārakas oli vääga kõva Pal; temäl `ol'li ilus kõva

ääl Vil; *üit's kõva laia kõnege inimen* Krk; *kõva plaksak käis* (piksest) Puh; *ta om nii harinu kõva helüga kõnõlamma* Har **b.** (murdekõnest) *tema`rääkis kõva`murdega; Vanad inimesed veel räägivad kova Sagadi kielt* Hlj; *see Muhu inimese jutt o nõnna kõva, na tõmbid sõnad* Muh; *Paatsalu pool oli paelu kõvadam* [keel] Var; *vanadel ikke oo` sõuke kõvadam keel* Tõs; *meie`ütleme nüid`õkva kõvan sõnan ja kõva tähtega* Puh

II. s 1. tahke, vastupidav aine *meskele pannasse kõvad* (kuumaks aetud raudkivid) *sisse`jälle, muidu jääb va`toore maiguga õlut`jälle* Khk; *mia ole arinu kõvaga* (kõva istmega), *mul`patja`perse all ei ole* Nõo || fig *Sagadi kovasi* (põliseid) *enam`kuigi`palju ei ole, seda kielt ei`räägita enam* Hlj

2. euf viin *ma võta üte pitsi vana kõvat* Krk

3. u kõvakrae või -kübar *Mihed olid kohe`uhked, ku neh kovad olid pääss ja; Eks`herrasmihed kävid igä enämiste kaik kovad`kaulass* Kuu; *kõva kaalah, lips`ijh; taat kõvva kand* Se

kõva² → kõvva

kõvadamini kõvemini *ruiga saab`tellida, kas nõörid kõvadamini või`lahkemini* Tõs

kõvadast kõvasti *Sorgo`latvõs`murdis nda kõvadast üle, et puadi valas üle puõmi`purjussõ;`siski piäb alt`maarjaga läbi kiedetud olõma, na kõvadast piäb kollotõt olõma* Khn

-kõvadune Ls ühe-, üte|kõvadune

kõvadus *kõvadus* Lüg Jõh/g *-sse/ Põi Muh Tõs KuuK JMd VJg spor TaPõ, Plt KJn, kõbadus spor L, kõvadus Khk VII Rei, g -e; kõvadu|ss g -se Krk spor T, -sõ Kan Rõu; kovadu|s g -se VNg, -kse Kuu*

1. aine tahkus (koostiselt), vastupidavus (välissurvele) *kive kovadus* VNg; *raudkive kõvadus* Lüg; *katsub vikadi kõvadust* Khk; *kuda [veski]kivi kõvadus on, sedamodi läks ta kallal`aega* Põi; *proovin`kirve kõbadust* Mär; *kõvaduse puolt on kašk küll [parim], aga`käimise puolt on kuušk* KuuK; *raual on suur kõvadus* VJg; *noa kõvadus* Plt; *Sõss inne [leiva]`kastmist`pañti suul ja`klopiti, sõss kastõti nii paras kõvadus, et`pistü`püssü unikuh* Rõu

2. tugevus, vastupidavus *kui kasuka`õmmeldasse, siis`panna`õmblusse vahele üks`kitsukene rihm, sie on kõvaduse peräst* Jõh; *jo sellel (köiel) seda kõvadust on* Khk; *katsun selle kõbadust ja`kangust* Tor; *kui õssad riiet,`vaatad`riide kõvaduss, mes - - kõvem pidädä* Kod; *kõie kõvadus* Plt; *sõl`tpuu oiava`paaré`kinni, et na lak`ka ei lää, kõvaduse jaoss* Ote; *puhka`kaska`vijrde aet, puhka`pañti enämp kõvadusõ peräst, ka moodu peräst* Kan || fig *kestvus Sinu tüül ei ole üttegi kõvadust, nigu pask vajob lak`ka* Nõo

3. jõud, ramm *sel niipaelu kõvadust küll viel* JMd; *teil üits kõvadus, üte kõvaduse sihen* San

4. kangus *kõva viin, tal om raadi`järgi oma kõvaduss* Krk

Vrd kõvvuss, kõvvutuss

kõvadusess adv < kõvadus *kas minä jõõdan lehmä kõvadusess juassa* Kod

kõvakanõ *kõvakanõ kõbus, tugev timä vijl hää kõvakanõ* Se

kõvakas *kõvak|as* JJn Pee Trm Kod Lai, *kõ-* Khk, *kõba-* Kir Juu, g *-a* kõvavõitu, *-poolne`aptegist tuuasse`seokest`rohtu, allika kõvaka olekuga* Khk; *karduled*

olid veel kõbakad Juu; katsutakse - - kui juba lina[kiud] tümad, mõned on natuke kõvakad, siis `lastakse kauem [seista] Pee; Seda vorsti pudru nii väga pehmest ei keedetud, jäeti nii pool kõvakast Trm; kõvakas suab sii leib, pal'ju jahu panin; ju's one - - `niske takune ein, kõvakas ein Kod || ta on kõvaka `piaga, pia ei võta `vasta Lai Vrd kõvalik

kõva|kaul kõva|kaul g -`kaula Lüg Jõh, kova|kaul g -`kauli Jõe Kuu, -`kaula Kuu Hlj Vai/n -`kaula/ (merelind) isa kovakaul on `selja pealt `pruunikas must, kohu alt on puol `musta, puol `valget; kova`kaulid `lennavad siit läbi `Suome `kaljude vahele Jõe; kova`kaulad ehk `aulid Kuu; kova`kaulad on mere`linnud Hlj; kui torm tuleb, siis tulevad kõva `kaulad ja kajakad `maale Lüg; kõva kaul `laulab: kõva `kaula, kõva `kaula Jõh; kevade kui jo ilus, kova `kaulad `kiistavad `rannas; kova`kaula, sie on mere`lindu, `pitka `kaulaga - - `mustakas `kirju Vai

kõva|koorik (kitiinkestaga putukas) kõva`kuorikku `õtsiti `luomidele rohost; kõva`kuorikud `langevad `parside piald maha, ku panema `reie `ahju küdemaie Lüg; Kui õli suur kõva`kuarik säääl [pässi]vihu all, sie siis tähändas miest, siis `tütrik pidi mehele `saama Jõh; kova`kuorikko on `musta pornikka, `metsäs `ellä Vai; kõvakoarik, mustad elukad, [kes] tiap kust nad vahest tulevad tuppä IisK; kõvakoarik, `iakene suur putukas kõva nahaga või koorega Äks || kõrvahark kova`kuorikko `lähto `korva Vai Vrd kovakuor, kõvakuorukene -**kuorukene** = kõvakoarik kõvakuorukesed on suured mustad putukad, `rohkem vesistes, `rõsketes tubades sita` sõnnide `muadi VJg

kõvale kõvale TÜR Trm Trv pingule, trammi kudas ned [voki]nöörid nii kõvale on läind TÜR; `tõmma koorem kõvale Trm || tugevaks ku ommuku `lõune tuul kõvale lähäb, sõss om kolmandel päeväl sadu Trv Vrd kõvali

kõvalik kõvalik San Se kõvavõitu kastõti sääne kõvalik tainass San; Ögass kõrval luud olõ_i?, a? tä_ga? om sääne kõvalik, kõrk om seeh Se Vrd kõvakas

kõvalt kõvana, kõvas olekus `erne suppi ma põle kõvalt süönd Amb; nied linad said `liiga vara, kõvalt `väl'la võtta, nied tahvad kohe `rohkem aiutada Koe

kõvamini → kõvemini

kõvane kõva|ne g -tse Puh; kova|ne g -se VNg kõva kovane leib VNg; kõvane inimene (kangekaelne) Puh

kõvasi kõvasi Jõh IisR Põi Muh spor Pär Ha, JMd Koe Iis Trm Plt, kõvasi S Ris HMD, kõvasi L Nis Rap Juu Jür; kovasi Jõe, g kovasi Hlj, -m(me)e Kuu; kõva|s Põi, g -si Mär Kse Hää(n -s's) Nis, -ss g -sse KJn; kõvas Ris/-b-/, g -e VII Käi; kõbas g -i Mar Aud, -e Aud Tor Kei ihumiskivi, luisk Tie nuga kovasimme pääl hüäst teräväks Kuu; `Aida `laetsa peal on kovasisi, votta sealt moned Hlj; Kõvasi pidi einalisel `seltsis olema Jäm; kõvasi pael kõvastasse vikadid, nuge ja `keiki `sõuksi `asju Khk; kus se kõvasi `jälle jähi, kõvasi `kargas kannu ala Kaa; Võta sealt kõvas ja kõvasta nuga vaheks Põi; Vanast `tehti kõvasid liivast ja vaksist Emm; Ma kautasi ühe kõvase ää Käi; kõbasil on õla `sesse kulond LNg; kõbasid turgati vöö vahele Mar; kõvasi jäi põllale parmata vahele maha Mär; mehed pistavad kõvasi püksi `värble alla Vig; `veise röögatest vajota tulise kõbasiga Kir; Kõbasid tulad märjas tiha, siis oo parem luisata Han; [vikatit] käiati ja luesati ka kõvasiga Tõs; Kui vikat nüridas lähäb, sis anna aga kõvasiga valu PJg; kõbasega luesatase vikatid Tor; tuu kõva'ss `süia, ma kõhutan su nua vahedaks Hää; kõvasiga kõhotakse, tahuga ihutakse Ris;

luesuga soab servaga luesatud, kõvasiga soab kül'lega luesatud; anna `mulle kõbasit, `luiskan vikati ää; naeste kõvasi ja kana ninarätik on üks = põrand Juu; Kõvasiga nühid vikati tera alt üless `puole Jür; kervest ihutasse kõvasi pial Koe; kõvasse piäl teritad nuga KJn Vrd kõvask

kõvask kõvask Saa van KJn, eL(-šk; -b- San Urv Har), g -i kõvasi kui kirvest `aega es ole käiata, siss ätt tegi kõvaskiga teravas Saa; kõvašk om väitse `ihva, tahk `kirve teritã Trv; `väitsã ihvets tahu piäl ja kõvaški piäl kõhudets üle Krk; `niitmise `aigu piab kõvašk iki käeperäst oleme Hel; kõvašk om peenikene tahk Ote; väist tetäss kõvaški piäl terävess San; tuu mullõ tuu kõbašk, ma_taha väist kõbasta² Har

kõvast → kõvasti

kõvastama kõva|stama Põi Koe Plt, kõva- spor S, kova- Kuu Hlj kõvasiga teritama, ihuma `Anna ma kovastan su vikkastid Hlj; nuga kõvastatase kõvasi peel, leheb vahemaks; looma `lahti `ambud piab ka kõvastatama, siis pidavad `kinni `jääma Khk; kõvasta kerves vaheks Kär; Nuge, kervid ja ööli roudu saab kõvasi peel kõvasta; kerves saab ära kõvastat Emm; kõvastan oma `kerve ää, siis lähän `raiuma Koe Vrd kõbastamma, kõvatama²

kõvaste, kõvasti kõva|sti spor L K, Trv Krk KodT, -ste Lüg Jõh Põi Muh L spor K, Trv Hel T, -stõ hv Nõo Võn Ote, V(-õ²), -st u Hlj, Lüg Jõh Muh spor Jä ViK, TaPõ(-ss Kod) Plt Krk KodT Kam; kõvast(i) spor S(-e Krj Rei Phl); kõba|sti Aud PJg HaLä Pil, -ste L(-st Lih Vän Tor) Juu; kovast(i) spor R(-e Kuu Vai)

1. tugevasti, kindlalt, vastupidavalt; tihedalt, tihkelt `mähkega kovaste keik [seoti imikul] `ümber `kinni ja siis `ümber keha Kuu; `kiereti `kruvvid kovast `kinni Vai; äi saa seda `sõlmi `lahti, nõnda kõvasti Khk; siit oli [kampsun] kõvasti `ümber Pha; koorm peab kõvast kinni vädama; kivi oo seal nii kõvaste vahel `kinni, et ta ei liigu mette Muh; topi kõvaste kot't täis Mär; siis nad (linnased) olid nii kõvaste `kämpa `kasvand Kir; Ää kuju na kõbaste; Mo emal oli öö (vöö) na kõbaste pial, et sõrm ei läin vahele Han; puu nuiaga nuiatati `kapsad kõbaste `astjasse Juu; lamma oli nii kõvasti sial laua külles `kinni Koe; lina luud ei läinud ära, kõvast kiinni nagu `searded Lai; nij sõkuve iki kuhja `varda ümmer eenä `äste kõvaste ja teheste `kinni Trv; piip kõvast täüs topit, ei anna `enge läbi Krk; task `olli nõõrdega `ümbre kihã kõvaste `kinni Puh; panõ uiss `kinni kõvastõ, muidu külã peni tuleva `sisse; suur katõ kõrvaga `tuubri `paanti `ainu kõvaste täis ja kijb vesi `pääle Nõo; siss saa kõva aid, kui `saiba kõvast maa sisen om Ote; [tanu] tõmmatass nõõriga kõvastõ kinni Kan; rüã vihk kõüdeti - - kõvastõ kiinni² Vas

2. jõuliselt, jõuga, tugevasti `sovati kovast Vai; [koolmeister] karustas ja ikka kohe kõvast, kas karvad peast ää; Ää `tõmma nii kõvast `õhti, äkist [kõis] `katkeb ää Põi; ta pigistas mend nenda kõvaste Phl; võttis mo käest nii kõbaste `kinni Mar; kui so juuss `paatudund oo, sa või kõbaste tõmmata mete; `tõmmad kammi piid `katki Vig; suru kõvaste Tor; oiab oma põlvest kõvasti `kiinni Amb; [labidaga] sai kõvast taguda, et ta (katus) muedu jäi vedel ja `lahtine Kad; lei kõvass ja valusass minuda; kaks `ärgã vedid kõvass, ies sarvin Kod; siin on niske karestik, siin jooseb [jõgi] väga kõvaste Äks; ta sikutas nii kõvasti KJn; oenass lüüb külländ kõvaste Ran; mul käsi esiki valut, ta pitsit nii kõvaste, et vij võt't sil'mäst `väl'lã Nõo; ärä sa kõvastõ lõõgu tälle Võn; lüü sa kõvast `saiba maa `sisse; mina

`oitse timäst kõvaste `kinni Ote; ärä tirigu nii kõvastõ Urv; mere `lainõ väega kõvastõ lei?
`aknõ `külge Vas

3. järelejätmatult, kõigest hingest; visalt ta kinnits kõvast, et sji asi `seesi piap mineme
Krk; suvel aena aeal, siss piäb `ilma `vahtma kõvaste, et kud'ass aenaga tuleb tetä Ran;
tõotad kõvaste et oled tennu ja nännu Puh; [ta] tõot' kõvastõ, ku sul hädä om, ma avida kah
sinnu Har

4. rangelt, karmilt ta keelis kõbaste ää, et mette ei tohi `rääkida Mar; jökke ega `järve ei
`tohtind neid (linu) [likku] `panna, sie oli kõvasti keelatud Koe

5. valjusti, häälekalt küll `äiekene `kärinati kovast VNg; `norskab kõvast, suu `lahti Lüg;
midä sie `ohkad nii kovast Vai; Siis põmatas nii kõvasti just mo kõrva `ääres Jäm; ää
`reakig nõnna kõvaste mitte Muh; põrsas olnd kottis ja karind kõbaste Mih; siis ta kõhes nii
kõbaste Aud; kägu kukkus eele nii kõbaste sii toa `juures puu `otses Vän; küll karjub kõbaste
Juu; üks `jälle koputand kõvaste `akna `piale KuuK; küll müristas kõvaste Koe; kõvast ei
taha nutta, teised kuulevad VJg; kärätäs ja kisendäs kõvass Kod; `õikab kõvasti KJn; ta
rüük' ninda kõvast, et ta ei saa mitti `enge tagasi kah Krk; naene nakanu äkki kõrval
kõvaste `naardma Hel; õdagu laalat `tassa, kõvaste ei või Puh; aevastab nii kõvaste; kärät'
nii kõvaste, et mul jäivä kõrva lukku Nõo; väegä kõvaste müristäp Kam; mi sa sääil nii
kõvastõ vannut; ma `hõiksi kõvastõ, et oh sa jummal Har; `pikne käräht `väega kõvastõ Plv;
üt's um `oihknu kõvastõ reheh; karusõ? tänitäse? `hirmsa kõvastõ Vas; kõvastõ naard kui
vana hergo; pini nakass kõvastõ `haukma Röp || fig vana `rahva `järgi kõvasti üteldud – sita
ais VII

6. tublisti, rohkesti, palju No oli vade tänä `huomigul kovast kalu; siel old siis ka neil
sedä sala `viina ja siis kovasti Kuu; nad olivad nii kõvast `talve `riides Hlj; `napsutab
kõvast Lüg; `Anti kõvasti naha `peele Jäm; [kreegid] `õitsesid kõvade kõvasti, aga marja
loodust on vähe Rei; meil oli ju enne kõbaste jahu Aud; nende maa oli kõbaste sõniku ramu
saand PJg; eenalene tahab ju kõvast `süia `suada Pai; masindamise aal pidi `jälle kõvasti
`juodama VMr; õige kõvaste nakaás sadama Trv; `siale piad `anma kõvaste `süivä Ran;
leevä ahi piab iks kõvaste kütetu olema; selle kaobaga ole ma kõvaste kahju saanu Nõo;
nahk koometass kõvaste Ote; mul esä peßs `nahku kõvastõ? Urv; no mullõ opati ka `tähti
kõvastõ Krl; Üte süügüse t'ä nakaás õnnõ kõvastõ kõvastõ kõhimä ja talvõl' `kuuligi är?;
ku_toomõ? omma `kõvastõ marah, saa hää rüäsuvi Rõu; rahvast tulõ kõvastõ Se

7. kiiresti, hoogsalt küll `juoksi kovast Vai; küll see kihutab õete kõvaste Aud; ta võis nii
kõvasti aeada, kas obune `lõhki Saa; ärä kõvast aia Krk; obene kõvaste juusk Puh; obese
kõvaste joosiva Ote; ärä aiu? nii kõvastõ; nii kõvastõ joosi ku `jalgu all ol' Har; ta juusk nii
kõvastõ et kijl' ola pääl Röp

8. jõukalt, hästi näd ike kõvass eläsid õma elokõrraga Kod; eläsid kole kõvasti Äks;
kõik `tahtsiva elädä ja kõvaste elädä; [seal peres] käenä pisu and, eläshivä kõvaste Ran; mes
täl viga kõvaste elädä, täl om jo kõva jõud kähen Nõo; mu veli eläss ka no periss kõvastõ
Har; `Ellimi_vanast talu pääl kah õks küländ kõvastõ Rõu

9. (intensiivsussõnana) väga, suurel määral, kangesti a. (tundeavaldustes) mies pelastus
kovast Vai; emä `oitsõ minnu kõvastõ Ote; timä um nakanu `pelgämä kõvastõ; Siss ol' täl
süä kõvastõ täüs Vas b. (seisundist) meri `mässa kovast VNg; õli küll kõvast `aige aga

`vällä ei surd, elo jäi Lüg; `ahjo `lieska kovast; mie olen kovast väsünd Vai; Uks on kõvasti `viltu Jäm; kui vesi kõbasti kees, läks [nahk] `pehmesse küll PJg; `joosja `aigus ka kõbast kallal Tor; nüid on ta (jõgi) kõvasti külmetand, nüid võib üle `minna Juu; magab nii kõvaste et `nuorskab Koe; kas ta (loom) oiab `jalga vähä vai `limpab kõvaste; kõtt valut nii kõvaste, et kraabi vai mätäss puruss Ran; üte kuha pääl om [maa] kõvaste `kül`menu Puh; tuli läits kõvast palama Kam; see küünäl palass ni_kõvastõ, et puul `rasva juusk maha[?] Har; tiä ol' iks kõvastõ `haigõ Vas; tuu ol' jo rikaás kõvastõ Lut || vähemalt, mitte vähem kui tund `aiga `kõrjasin kõvaste vist `mustikaid Lüg; [taludel] olid karjamaad verst, kõvaste üle versta - - `kaugel Äks; nädal `aega, päe päeva kõrval `seisid viisud jalas, nädal `aega `seisid kõvaste Vil; kive läits iki oma tubli `kuurma vai rohkemb, `kuurma kõvaste Ran; `kuulja püdse[?], süle `korgu `ol'li[?] kõvastõ Rõu **c.** (füüsilisest või vaimsest tegevusest) `naaburi kugod `taplesivad üks kerd nii kovast Vai; naste`rahvad kõbaste kedravad lenast `lõnga Kul; teeb kõbaste `eina Vig; Nii kõvast piad `nühkima, et riie `rünsuub Amb; noh sij [vargus] käis ikke kõvasti SJn; ihu om väsinu, ma olli kõvaste ametin Hel; must põrmand, ma kõvaste õõri, ega siin jo elläkeste ei saa Nõo **d.** (adjektiivivi või adverbi laiendavalt) paännime kõvaste suure `kuurma `õl'gi kuhale `pääle Võn; kõvastõ must um pümme must; sääne kablakõnõ, olõ_i[?] kõvastõ jämehhäkene; ei kõvastõ ammu Lut

Vrd kõvastõlõ, kõvva

kõvastuma Pilve lõõvä kõvastuma, `valge taivas ja suure pilve om pääl, kõvastuma lõõnü pilvist ei tule `vihma Ote

kõvastõlõ kõvastõlõ Rõu Lut

1. kõvasti, tugevalt, jõuga repän ummi küüd'siga kõvastõlõ tsäpäss kini[?]; lang lätt kana `kuurdu (keerdu), iibä är isit kõvastõlõ, aõt kana `kuurdu Lut

2. valjusti, häälekalt kõnõlass kõvastõlõ, helüga; vanaesä kärüstäss tuu vuoriga kõvastõlõ (müristamisest) Lut

3. (intensiivsussõnana) väga, kangesti **a.** (verbi laiendavalt) künnät kõvastõlõ - - vai sõõd'at kõvastõlõ, hopõn nakass higovama; habigo_i[?] kõvastõlõ, võit är_läkähä[?]; käsi nakass `haiglõma, tiit kõvastõlõ tüüid, kid'si saa manu; timä sääne `üt'sku olõ_i[?] et kõvastõlõ `hiitü Lut **b.** (adjektiivivi laiendavalt) ma_l'li mitu kõrd kõvastõlõ `haigõ Rõu; kumm um kõvastõlõ pallav; olõ_i[?] kõvastõlõ laisk Lut

Vrd kõvva

kõvatama¹ kõvatama VJg Ran Nõo kõvaks muutuma (peenisest) tol kõvatap ta ütte `viisi Nõo **Vrd** kõvitama

kõvatama² kõvatama teritama, ihuma kui vikatid `luiskad, siis on luisk, kui nuga kõvatasse, siis on kõvasi; nuga `tarvis kõvatada JMd **Vrd** kõvastama

kõvatumma kõvatumma kõvaks muutuma ma_käve ussõn `sijpi `kaeman, joba nakass kõvatumma Har || ilm nakass kõvatumma, õigõ külmäkene om Har

kõvauss kõvau|ss Rõu, kõvahu|ss Vas, g -sõ kõvadus puu kõvau|ss Rõu **Vrd** kõvvuss

kõvavuisi kõvaduselt aga kui [nooda] perä tuleb, siis võtad mõlemad sõhussed ühe kõvavuisi, alt ja piält Kod

kõvavune kõvavu|ne g -se kõvadune ühe kõvavused õlid mõlemad keid õhjal; kassa jahu `sisse et ta leevä kõvavune Kod

kõveldi *kõveldi* Lüg Jõh, *kõe-* Põi, *ko-* Kuu; *koveli* VNg, *kõ(ö)-* Sa Hi lusikanuga `meie omadel on `praiga *koveli*, `millega obuse `kapju siest `vesta VNg; *lusikad ja `kulbid kõik `tehti koveldiga `valmis*; `Ninda ku *kõveldi* - - pikk inimene ette `puole kõveras Lüg; *koosta kõveldi, puu vars taga Jäm*; *kõõveldiga* - - *koosta laba `tehti seest `ööneks Khk*; *Kõõveldi oo nüriks läind, peab püsut käiata katsuma Kaa*; *kõeveldiga tehakse `kulpisi ja puukiõna `taldu Põi Vrd kõverdi*²

kõveldi|nuga = *kõveldi* – Lüg

kõvem *kõvemini* `üttele *kõvem* Rid

kõvemalt (häälidusest) *Mõni `ütleb tämindi (tänavu), mõni natuke kõvemalt tämmindi* Hää

kõvemast *kõvemast* Jõh HJn VMr Sim Trm Lai, *kõvemass, -äss Kod, kovemast* VNg Vai, *kõvõmbast* Kan Röp *kõvemini midä kovemast `kruvvati, sie oli `laiva kippari `miele järele Vai*; *paremaga sa ikke piad `lüema kõvemast VMr*; *pane uks kõvemast `kiõni Sim*; *Vahel [löödi] mõnele kiilule kõvemast, mõnele tasemast ja muudkui [kivi] pragu akanudki minema Trm*; [*vihm*] *kõvib alate kõvemäss sadama Kod*; *nõgi on, kui `kuskile kõvemast `kinni jäänud Lai*; *mi_sa_sobistat, kõõõla_kõvõmbast* Kan; [*ta*] *aase iks kõvõmbast ku tõsõ?*, *täl jo hää?* *hobõsõ?* Röp

kõvembi- → *kõvemini-*

kõvemide *kõvemide* Tõs; *kõve|mbide* TLä Kam Ote Rõn, *kõvõ-* Ran Kam Röp adv < *kõva naese ja viin nakava kõeige kõvemide pähä*; *pannid kõvõmbide `rõivile*; *kui värden täis, siss kääneti üless poole, siss läits kõvõmbide `värtne `pääle tu lang Ran*; *kõnele kõvemide, mes sa piniset Puh*; *vikat kandsust lüügup, säe temä kõvemide `otsa*; *`õika kõvemide, temä_i kuule*; *ku midä kõvemide `ütlet, siss nakap `õkva `ikma Nõo*; *edimäne kõrd `lüüdi [rabamisel] `tassa, perän `lüüdi kõvõmbide*; *sikuta kõvemide, `tõmba äste `trammi*; *nakass jo kõvemide kül`metämä Kam*; *kõõõlõ kõvemide, et ma kõik` aru saa Ote kõvõmbide ku kadonu Maasing ei ole siin `üt`ski opetaija `kärknü Röp Vrd kõvemidi, kõvemini*

kõvemidi *kõvemidi* Aud, *kõvõmbidi* Röp adv < *kõva ristnurk pidas kõvemidi Aud*; *Midä kangast kõvõmbidi kiõni_`peet`e ja langa_`võlla pääle kõvõmbidi saiva?*, *tüü parõmb kangass kuta? ol!*; *Esi? meehega `teime_küll pal`lo kõvõmbidi tüüid ja `seime napimbalt ku_`tjündre?* Röp Vrd *kõvemide, kõvemini*

kõvemine, kõvemini *kõve|mini* Mär Aud Saa Koe Lai KJn Kõp TMr, *-mine* Tor Kad MMg, *-minni* Rid, *-mbin* Trv; *kõvamini* Muh, *kõ-* Khk Mus Pha; *kõbe|mini* Lih Juu(-mine) Pil, *-meni* LNg; *kove|mini* Jõe, *-mmi* Kuu komp < *kõvasti kord`lained - - nied `keige kovemini murravad Jõe*; *einad on nii kohevili, tambi nad kõvamini Khk*; *tõmmame kõvamini, kõis alles `lõõlas Mus*; *vahest tuleb sul kõrist veel kõbemine (õeld karjuvale lapsele) Juu*; *riagi kõvemini, ma ei kuule Koe*; *ma lüen vaia kõvemine `sisse Kad*; *`õika kõvemine MMg*; *`vanker juhab, kui teine juhe on kõbemini Pil*; *nemäd `niit`sid kõvemini, laiemad kaarid Kõp*; [*karjalapsed*] *õletive, kes kiige kõvembin jõus `kirse: õle, õle, õle* Trv; *kihutass siss kõvemini ja siss saeme `linna TMr Vrd kõvadamini, kõvemide, kõvemidi, kõvõbüsi, kõvõmbahe*

kõvend *kõvend* tugi [aiad] *Sai kevadel kohe üle `vaadatud ja kus olid `nõrgad kohad, `sinna sai kõvend `pandud ja tugi `teivas `löödud IisR*

kõvendama *kõvendama* Tor JMd Hag VJg Plt Puh, *kõ-* Khk VII, *ko-* Kuu; *kõvendama* Mär Kse Tor; *kõvõnd|amma* Har, *-õme* San tugevdama, *kõvemaks* tegema *see puús tuleb vähä kõvendada, liiga `pehme teene* Mär; *kõis tahab kõvendada* (pingutada), *see oo naa `lõõgel* Kse; *kõvendas oma rege* VJg; *kõvendab juttu, et teesed kua kuuleks; mis sa sest leevast kõvendad* (lased kõvaks minna) Plt; *see `kuurma om lobõhõdõ kiinni kist, sedä piat kõvõndamma* Har || *karastama kui vikatid tahad kõvendada, pead sepi patta `viima* Tor || *leki kõttu kõvõndamma* (läki sööma), *muudu ei joua tüüt tetä?* Har **Vrd** *kõvima*

kõvenema *kõvenema* *kõvemaks* muutuma *mädä mets on, ei sua ligi enne kui kõveneb ärä, iätäb ärä* Kod **Vrd** *kõvinema*

kõver *kõver* Lüg IisR Põi Muh Var Tõs Tor Hää Saa Juu Amb JJn Koe VMr Kad VJg I VIPõ Trv Hls Krk Ran Nõo TMr San, *kõber* L Ha Tür Plt, *kõver* S Noa Ris, *kover* spor R, g -a; *kõvver* g *kõvera* TLä(*kõvver* Nõo) Kam Ote San(g *kõvera*); *kõvõr* Khn Ran Võn Krl Har, *kõvvõr*, -*r* Võn Ote V, g *kõvõra*; *kõvvõr* Nõo

I. mitte sirge **I.** kaari, jõnkse, lookeid, keerde omav *puud on `vändrikud, on koverad; tigu `karbid - - `kieravad kohe koveraks* Jõe; *postaagi kovera `otsaga `saivad ta käde* VNg; *ega kõvera `vorsti saa `süia* Lüg; *üõ `kulli on kovera nogaga* Vai; *tuhli vaud nii koverad* Khk; *Kulbi vars oli kõver kut keend siajalg* Kaa; *Vardad puhas kõverad, äi tea kudas nendega kojutakse* Põi; *ma_p taha neid kõverid puid mitte* Muh; *Äi pane mette kõverad kõrtgid risdati* (ei tee midagi) Emm; *jõgi oo sii mede koehas kõber* Vig; *kirjusid `koeri, kõberid `kaski, Jürisid ja Marisid oo kõige `rohkem* Kse; *sirged sooned ei ole nii iad kui kõverad* (veskikivil) Var; *kõberad `naaskled oo `õmluse jauss* Tor; *kõvera `noaga tehakse lusikad* Ris; *tugeb, kõber puu* Nis; *mõni on `kasvand nihuke kõber, keerd puu; pää juba soab `otsa, aga ma põle täna mitte kõverad `kõrtki teind, mitte `miškid ei ole teind* Juu; *nuaskel on kõver, kellegä `paslit paegatasse* Kod; *mitmet pidi kõver [puu]; kiver kõver kus sa läät = jõgi* Krk; *suu pääl om pedäjä `jänne, kivera ja kõvera nõnda ku na_m kasunuva* Ran; *pal`k om `kõvver, ei sünni `saina; usse enõg om kõverass `lännu; mõnel `olli kõvera vao, nigu sia vingeld; jalasse puu pidi olema tävveste õgu, ädä `kõrral võis tüve ots olla ütele poole kõvver; ei tohi näpuga toda nõurd ammast puttu, muidu kasvava kõvera (viltused) `amba* Nõo; *siss `laulsiva ike: sirise, sirise sirbikene, kõrise kõver ravvakene* TMr; *kõvvõr naal* Har; *igävene kõur, ta mõni puu um, sääne kõvvõr ja `juñtrik* Rõu; *tүүл ol`l `uhke kõvvõr piip* Plv; *kõvvõr tii* Se || (kehaosadest) *See kõver jalg jääb taal egase `poole ede; Säared kõverad kut käia vändad* Põi; *isa[luik] `lindab `sirge kaelaga, emal on kõver kael* Noa; *näpud on mul nii kõberad* Kse; *mul oo põial kõber, läin `aasta jäi `vankre vahele* Aud; *kõik luukondi `kange ja kõvera* Ran; *täl jala olliva väl`läpoole, põlvist kõvera nigu sirbi jälle* Nõo; *mi hanil om kah armõdu `uhke kõvvõr kaal* Har; *mõnõl kõvvõr nõna; täl ol`l koolih `kävviuh jo_kaal kõvvõr; jala? ol`li kõvõra?* Vas; *hüäl tsial kõ kõvvõr hand* Lut || *mu kõver põld (kõht) nii tühi, tahaks püsut `peale `võtmist* Mus || *sa ei_saa `õkva visada?*, *sul om kõvvõr käsi* (ebatäpne) Har; *kõvera käega tulema külakosti tooma* `Pulma või `juutu ja matustel ikki *tu`l`ti kõvera `käega* Hää; *kui perenaine tuleb, on alati käsi kõver*

(toob midagi) Plt; *või te tulede kõvere`käege siiä,`arvad et miu naisel esi süüvvä`puuduss om Krk*

2. (inimesest) a. küürus, vimmas *Poiss kõver kui`luogapuu IisR; kõver inimene, vana`küürus inimene Jäm; ise oled kui`tuhli ide kõver, aga mörra kallale tuled küll VII; Vana on nii kõver kut kook Pöi; Pikad inimesed oo vanaduses kõberad kui kaelkoogud Han; kas ma olen nisa-ma kõver kui Eina mut`t JJn;`tul`li`mäele, esi valust kõver TMr; sälg om kõvvõr, tuul om kühm sälläl Krl b. kõõrdi, viltu vaatav kõvvera sil`mage mees, vahiss`kõõrdi San; taal poisil omma_kõvera_silmä?, siiä_kaess, sinnä näge Krl; ku jämme kabõhõnõ (rase) jänese lihha süü, saava latsõl kõvõra? silmä? Lut*

3. fig mitteotsekohene, keerutav; vale; valelik *Igä inimene on oma`muodi kover (igal omad vead) Kuu;`Kierutas siin oma kõvera juttuga IisR; Täma jutud on kõik kõberad naagu jänese jäljed Pöi; ära pööra`õigud kõveraks Rei; ta`rääkis na kõberad juttusi, tea kas ta`salgab midagi või Ris;`õigus`tehti kõverast VJg; teie saade nätä`saama vahet`õige ja kõvera vahel Ran; kui sina kõnelat`õiget, temä käänap kõverass tolle sinu jutu; mes tä`kaibleb tõste pääle, iks tõese om kõik kõvera pal`t temä om`õige Nõo; taa lät`i pois om nätä kõvvõr küll; usu ei ma? su juttõ, sul omma alasi na kõvõra jutu? Har; ta tege kõik`õigõ kõvõrast, muutku`kaege ette hinele Se || pej (naabermurdest) Nigula`rahvas, sie on kovera`kielega Jõh; kui vanemad viel elasid, siis õli siäl`uopis kõver kiel Vai*

4. a. süüdi kas sinno mõistõtass kõvõrass; olõ õi sukugi kõvõragi?, a sai? süü sisse Se b. võlgu rahaga um kõvvõr;`tõesilõ raha olõ kõvvõr; vallamajalõ olõ kõvvõr Lut

5. (võrdlustes) *Kover`nindagu paa sang Kuu; kõver kut`upsa kuse rada Khk; Kõver kut koogeraud Kaa; Kõver kut käia vänt Pöi; Kõver justkut kreeka ee Emm; kõber na looga murre Nis; kõver nigu kundi kusi Ran; kõvver nigu looga paene jälle Nõo; kõvvõr om nigu luyk Har*

II. s 1. vanapagan, kurat – Se Lut

2. süüdlane ma olõ õi kõvvõr; tek`k minno kõvõrast, esi jäi`õigõst Se

Vrd kõverik

kõvera *kõvera* Lüg Jõh IisR Muh Han/-b-/ Var Tõs Trm Kod Pal Lai Hls/-e/, kõ- Khk Jaa, ko- VNg Vai

1. kõveras(se); konksu; looka; küüru *liiga`nuorelt on agetu`seljas`istuma [hobusel], siis on`selga`painand kovera VNg;`kõnnib`nõnda kõvera Lüg; näväd (ussikesed)`lüöväd ise kõvera Jõh; võib`olla`sovust tulivadki`sormed kovera;`krampi`aigus sie`kisko`krampi,`kisko kovera Vai;`tõmbas`varbad kõvera Khk; Nüid oo [naine] kõbera tõmman nagu kaelkook Han; lase ennäst kõvera, siis ma soa`selga; kõht sai nii täis`söödud, et ei and kõvera Tõs; Käsi tõmmati kõvera Trm; kikkis kõrvad ei lähe millaski kõvera (lonti) Lai || vea [ennast] kõvera maha (mine magama) Muh **Vrd** kõvõrahe*

2. kõveriti, viltu *ärjäd ei ajand [vagusid] kõvera, aga obused ajasid; tie käib kõvera, ei saa`õtse`mennä Lüg; lähäd mittu`versta kovera,`enne ku saad`oigele`tiele Vai; ruki kippus [parsil] kõvera ülese`jäama lae`alla Var; Iga naela, mis [sepp] sisse lööb [hobusekapja], sellel`tõmbab kõhe õtsa kõvera Trm; need [hangu] arud olid kõvera`murtud Lai; puu om kõvere kasunu Hls **Vrd** kõverdi¹*

3. kaardu`Asti`lauad`kiskuned kõvera IisR

Vrd kõvõradõ

kõverakas *kõverakas* a < kõver Trm Lai *Varn õli üks neske kõverakas puu* Trm; *kael`kookudega`kaantsime vett, kõverakas puu* Lai **Vrd** kõvergas

kõveralõ kõõrdi `sil`mi man `puuduss, *kõveralõ kaess* Krl **Vrd** kõvõrile

kõveras *kõveras* IisR Põi Muh Tõs Aud Vän Tor(-es) Hää HJn JJn VMr VJg Sim Lai Plt Hls, *kõvõ-* Khn, *kõbe-* Mar Mär Vig Aud PJg Kei Rap Juu, *köve-* Ans Khk(-es) VII, *kõbe-* Ris HMD, *kove-* Kuu VNg Vai adv < kõver *Koveras kui`piibusüsi* Kuu; *Ise`lüöbakil ja kõveras igatpidi, aga naist tahab võtta* IisR; *sel`jad läksid`aigeks ning es või änam ösuda kõveras maas mette* Ans; *eitas nii pailu`leili, et karvad olid kõveras; karjub uul kõveras* Khk; *ta oli änam küirakas ning kõveras* [kui mina]; *kõveras nagu päeva koer* VII; *nutu ajal oo mokad kõberas* Aud; *Kõveras kuus kui koerakirp; Küined oma`puüle kõveras* (ahnitsejast) Hää; *kääd ei anna änam kõberas* [painduma], *ei saa`saunes`särki selga änam* Ris; *eit olnd kõberas`sähgis* Rap; *kõberas nagu kõber ee* Juu; *ole kõveras ja kápuli maas ja lahuta* [sõnnikut] VMr; *taássisin nii et kõht kõveras; ús on kõveras* VJg; *vahtis kael kõveras, mis teised tegid* Lai

kõveras(s)e *kõvera|sse* Juu Jür VJg Iis Plt Vil, *-se* Tõs Trv; *kõbera|sse* Mar Kul Mär Mih PJg Juu Tür, *-se* Aud Tor; *kõverase* Khk(-sse) Rei adv < kõver *näd* (naelad) *kõverasse läind* Khk; *ta veab ennast nii kõverase* Rei; *mõnel kesob sõrmed kõik kõberasse, et`lehmi ei saa`lüpsä* Mar; *noor puu annab`easte kõberasse* Kul; *vart on kõberasse koolutud puu* Mär; *selg oo`aige, kisub kõik kõverase* Tõs; *poiss keerand`kahvre arud kõberasse* Juu; *lõi kõverasse enese* (kummardas) Jür; *ús`tõmbab enese kõverasse* Iis; *kõver puu,`kasvand kõverasse* Plt; *eehãmal sis - - paenuti* [kase] *ladu kõverasse ja`seoti`ãl`otsa* Vil; *soa lipi om kõverase aet; angerjass kisup kõverase nagu ús* Trv **Vrd** kõvera

kõverdama *kõverdama* Põi Tor Hää Saa JMD JJn Koe VJg Kod Pal Plt KJn(-ãmã) Trv Hls/-temel/ Puh, *kõber-* Mär Vän Tor Ris Hag; *da-inf kõverte* Pst, *imps kõverdets* Krk; *kõvõrdama* San/-õmel/ Rõu(-mma) Se; *kõverdama* Jãm Khk VII Emm Rei Ris, *koverdama* Kuu VNg Vai(-mma)

1. kõveraks tegema; kõveraks, kõverasse tõmbama *nie koverdetti siestpuold siis ärã, nie`laiudus`naulad* Kuu; *ei saa`polve koverda* VNg; *se`istumise tüö koverda`kaulagi`vãllã* Vai; *tãdimes tegi isi`undasid - - tegi raadist ja kõberdas* äã Vãn; *looka kõberdasime* Tor; *kadeva kuu sehes kõverdats* `luygi (lookasid), *siiss ei`õigu ärã* Saa; *ka`rp olli kõverdet kerest* Hls; *sepã alase aak`raud, kun obese`rauda kõverdets* Krk; *korvi vitsa varusid kõverdada* Puh || *kõverteb`juusid* Hls

2. kummardama; kõssitama *Sããlt äi lähe püsti läbi, piab kõverdama; kis ep saa kõverda, sellel`eettesse kondid kõhus olad* Khk; *ma_p taha senne pisise asja pärast kõverda* Rei; *mis sa kõberdad nii kaua maas, tõuse vahel ülesse* Mär; *kõverdada seal aseme äãre peal* Ris; *istusin ivake, kõverdada seal laval* JJn

3. kõveriti kulgema; looklema *kõverdada kõik nukad läbi, vai sa`õigess suad minnä; jõgi jõngerdab ja kõverdab`mitmet`muudu; sihk on`õige aga tõi kõverdab* Kod; *sis kãrãhhiit`mullõ, mi_sa_tast kõvõrdada, kãü_tüid pite* Rõu || *silmega kõvõrdada* (vaatab viltu) Se || (ebasiirusest, keerutamisest) *kõverdada oma juttega* Trv; *mis sä kõvõrdada taa jutuga?* Se

kõverdi¹ *kõverdi* Hää Trm M/-ti Hls Krk/ Ran San Lei/-e/, *kõberdi* Han, *kõvõrdõ* Krl, *kõverdi* Kaa Rei mittesirgelt, viltu, kõveral *Põldevahel keib tee tükkis kõverdi* Kaa; *Rähä pulgad oo ühna kõberdi sisse pandud*; *Aapsalu tee lähäb kõberdi`ümmer`Kirla kiriku*; *kõib kõberdi kepi naal* Han; *auk om kõverdi`lastu* [puusse] San; *ma panni jaki käise kõvõrdõ* Krl || *valesti sa teed seda kõverdi* Rei; *sij ei mõista`õigest kirjute, kes kõverti kirjuts* Krk; *ma ole kõverdi tullu* San **Vrd** kõvera, kõveride, kõverihe, kõveriti

kõverdi² *kõverdi* Lüg Muh, *kõ-* Jäm Emm Rei, *ko-* Kuu; *koverd* VNg lusikanuga *lusiku`tehti koverdiga* VNg; *koosta kõverdi, misega`koosta`tehta* Rei **Vrd** kõveldi

-kõverdi Ls kiverdi-kõverdi

kõverdik *kõverdi*|k g *-ku* Hää Iis Trm kõverik *`Seuke kõverdik igapidi* Hää

***kõverdis** *kõverdes* Kos HJn, *kõberd*|is Kse, *-es* Juu

1. *kõverus kõberdisi täis puhas* Kse

2. **a.** *õnnal põlve kõverdes* HJn; *`enne oli põlve õõnes, nüid on kõberdes* Juu

b. *tallaalune õõnsus* – Juu **c.** *küünarliiges* – Juu

Vrd kõverdus¹

kõverdis|nuga = *kõverdi*² *kõverdis`nuaga õõnitseti ää ja, kala kauss`olli`valmis* Muh **Vrd** kõverdusnuga

kõverdus¹ *kõverdus* Põi Tõs Vän Tor Jä VJg Sim Trm Kod Plt KJn SJn, *kõberdus* Vän Tor Ris Juu Kos, *kõverdus* SaLä, *koverdus* VNg Vai, g *-e*; *koverdu*|s g *-kse* Kuu

1. *kõverdamine arst`kielas mul ära kõberduse, võib vere suon`lõhkeda* Ris || *fig küll see inimene teeb kõverdust* (toimib halvasti) Jäm

2. *kõverdunud koht, looge tie koverdus* VNg; *tee teeb siin kõverduse* Jäm; *vaul kõverdus sihes; ree jalase kõverdus* Khk; *`Sõuke on juba kena kõverdusega aisapuu* Põi; *juuritud jalased ei saand nii ilusa kõberdusega;`liiga`õige puu ol`li, ei saand kõverdust teha* Vän; *adra kõverdus - - kos tellraud siden* Kod **Vrd** kõverik

3. *kõverdus kehaosa, liiges a. põlveõnnal Kuub võib`polve koverdukseni küll`nuordel inimistel`olla* Kuu **b.** *küünarliiges kää kõberdus`kohtes oo mul särk kat`ti* Tor **c.** *hüppeliiges Jala koverduksess oli kibe`vistrik,`saabas hakkas`hieruma* Kuu **d.** *talla- või varbaalune õõnsus jala kõverdus - - talla all see`õõne koht;`varba kurgu all - -`varba kõverdus* Khk; *jalad karedad kõverduse piält, kure`suapan jalad* Kod **e.** *süli, rüpp jäme (raseda)`kohta`ettesse: kõverdus täis, mis see änam maast käde saab; magavad ükstese kõverduse sihes* Khk; *`vet`sin teise pia oma kõverdusse* JJn

Vrd kõverdis, kõverus

kõverdus² *lusikanuga koosta kõverdus, migea`koosti`õõneks tehta* Rei

kõverdus|nuga = *kõverdus*² *koverdus nuga, sellega teha lusikast siest`tühjaks* Jõe **Vrd** kõverdis-, kõvertse|nuga

kõvereti → *kõveriti*

kõvergas *kõverg*|as g *-a* Kod *kõveravõitu kõvergas laadik ja pulk õlid* [vikati] *lüde siden* Kod **Vrd** kõverakas

kõvergille *kõveras kõvergille muas, ei sua ülesse;`naeris kõvergille muas* Plt

kõver|hõövel *kõver`õövel* (ratta)põiahõövel – Rei

kõveride *kõveride* TLä Kam Rõn Ote, *kõvõ-* Räp mitteotse, kõverdi; kõveras(se) imeliguld kõveride vaht; *ark adral`olli -- tagumane ots kõveride ülevän; kõtt valut nii`ränkä, et`õkva kokku kõveride kišk; kes`künda ei`oska, siss vagu lääb kah vinga-vonga, kõveride Ran; ku`lambal ruttu pää ärä`lõikat, siss`tõmbab`õkva kõveride kaala Puh; ja ku viil lehmäl poig kõveride om vai tagasiperi -- siss toda`irmu ei mõsta kõneldagi; lase pää kõveride, vesi tuleb`väl`lä [kõrvast]; tuu tii lääb kõveride`ümbre talude; nüüd perän`lõikust om täl suu pään kõveride Nõo; aid om kõveride vajunu; voki ratass vänderdäp, käip kõveride Kam; es taha kõveride`minnä, et ma lähä`õkva Rõn || fig minijäss kaeb minu pääle kõveride; temä käänap kõik kõveride mes miä`ütte Nõo **Vrd** kõvõridi, kõvõrihe*

-kõveride Ls kõver-kõveride

kõverihe → kõvõrihe

kõverik *kõveri|k* g *-ku* Pöi Muh L(*kõbe-*) spor K(*kõbe-* Pil), I Hls Krk Ote, *-gu* Hls TLä San, *-kku* Lüg Jõh; *kõvõri|k* Khn Krl Har Se, *kõveri|k* spor Sa, Ris, g *-ku*; *koveri|k* *-gu* Kuu Vai, *-kku* Jõe Hlj VNg; n, g *koverikko* Vai

I. s 1. *kõver* ese või selle osa; kõverus, käänak *no* [paadi] *piida`lauad olid`jälle nisukuse koverikku,ega`pandud* Kuu; *kõrva kõverik;`sirged* [juuksed] *kõik, et ei õle`miski kõverikku* Jõh; *pisukene`Iie oja`juakseb mittu koverikku`siia* Vai; *see üks va kõberik, see sünni tarvitus puuks`ühti* Kse; *tiel on kõverik sies* Iis; *võt`tis sõrme kõberikuga`putru* Pil; *vana ruup, puust kõverik`olli* KJn; *adra kurõd olliva kuusitset,`võeti ütten juurikuga -- kõvõrik`panti ülespoole* Ran; *masina vänt om säält kõvõriku kottalt`kat`ski lännü?* Har || fig (inimesest) *ma ole küüräkus ja kõverigus jäänu* Hls; *ega miä küll serätsele küüräkule ei taha`minnä, serätse kõverigule* Puh **Vrd** kõverdik, kõverdus¹

2. *kiri, muster, silmus kolm kõverikku`aeti`pääle* (särgikrae kaunistuseks) Hls; *kõverik või käänak on`ammel ehen* Krk; *pit`se kõverigu nigu looga* Puh; *meil ka õks vanast`uhkustõdi`kamssõga?*, *ku ummõldi nõõri?* *ette ja`kääneti nuu kõvõriku?* nõõrele`sisse Har

3. *muid tähendusi a. süli laps tuleb so`juure, ütled, tule puke mo kõberikku* Mar **b.** *ussike, tõuk kõverikkud, nävad`lüövad ise kõvera,`veikene ja`pienikene`justkui`niidi õts* Jõh; *koverigud, niisugused`piened`ussid* Vai; *kui konna kude mõne päeva seisab, siss on säääl seaksed mustad kõverikud* (kullesed) *sees* Saa; *kõverik, kõverik, kohe sa lähäd?* *vana parmu matusselle* rhlv Kod **c.** *vigur, konks kas`miski`asja akkad tegemä, on säääl mõni kõverik`juures* Lüg **d.** *sõim oh sa pühäne kõverik* Nõo

II. *a* *kõver*; käänuline *kahte`kümmed kaard lähäb`paadi jauks,`piavad vähä koverikkud olema* Jõe; *vorstil`panna`õtsad kokku, siis on kõverik vorst* Lüg; *see sur kõverik tee* Khk; *see kapa kõru o kõverikust puust`tehtud* Muh; *varnad oo suured kõverikud puupulgad* Tõs; *kõverik kašk olli aua ääre peal* Vän; *kõverik puu olli säääl nagu aavärat üle tee, tüvi olli teispool ja ladu olli teispool teed* Saa; *vikerkaar on ise nisuke kõverik* KuuK; *tie on pikk ja kõverik* VJg; *kõverik ja madal`kalda äär;`istepuu oli tel`je`laiuselt, seest poolt vähä õõnes, või kõverik* Plt; [puulusika] *va`rs olli ka kõverik* Hls; *ta`m kõverik nigu lujuk* San; *puu um kõvõrik kasunu?* Krl || fig ebatõene *sel ei õlegi`ühtha`sirgeid juttusi, sie`räägib aga kõverikku ja vale juttusi* Lüg

kõverite, kõveriti *kõve|riti* Pöi Hag Jür Amb Koe Lai Plt KJn, *kõbe-* LNg Mär Mih, *kõve-* Sa(*-tti* Khk); *kõve|rite* Kse Tõs Tor JJn Kad VJg Kod Plt, *kõbe-* Kse Han Tor TÜR;

kõveritte Lüg Muh Jür, kove- Kuu VNg Vai; kõvereti Var JMd; kõvõ|ridi Se, -redi Röp
 kõveralt, kõverdi, mittesirgelt; mitteotse tie käüb koveritte Kuu; [teie] `istutta `nõnda puol
 kõveritte Lüg; koverad `silmaid, `vaata koveritte Vai; mis sa nii kõveritti künnad; kõveriti on
 pikem tee [minna] Khk; läheb kõveriti `Kandla kauda Kär; Et nad selle tee on `oskand nii
 kõveriti ajada Pöi; tee lähäb `ümmer raba kõberiti Mär; Sa oled kõberite kõimesega ulga
 aega ää raisan Han; tee seal kõvereti pöörab Var; jõgi jooseb küürä käära, kõverite Tõs;
 Su kiri oiab ka nii kõveritte Jür; kippus nagu `kõöksu `kiskuma, kõberasse, `küiru, kõberite
 Tür; [külvamisel] piad otse selle tiku `piale `väl'la tulema, et kõveriti ei lähe Koe; einama
 siht lähäb kõverite, tieb nisukese nälva `sisse Kad; tji tirotab ja jongotab kõverite; tuul
 vajotand truadi kõverite; king pitk, lähäb kõverite kõhe; nüid oo väre (värav) kõverite; kui
 jalg kõverite lähäb, one valus Kod; kui isa tuba lubjas - - last `pintslid kõveriti `käia, siis
 jäid seinad kriima-krääma Lai; kõveriti tee oli, täedetasse ära ja `aetasse otsekohe Plt || fig
 se sõna läks `oopis kõverite; jutt läks kõverite, ei oln `õige Tõs; kui oligi mõni asi kõverite,
 lepime ää JIn Vrd kiveritte, kõvõrihe

kõver|jalg rangis jalgadega kover`jalga jo tule `siiapole Vai; kõver jalg, jalg kindust
 kõveras VJg; kõvvõrjalg - - kõvõridõ `jalguga mijs Se Vrd kõversäär

kõver|kael 1. kõvera kaelaga Kaul kõveras, ühele `puole, `tõise `puole `püöräda ei saa,
 on kõverkaul Lüg

2. (lind) kõverkael, kael on `ästi pikk, `rõngas, kana `muadi pea, elab sua `servas VJg

kõver|kints kõverate jalgadega – Kod

kõver-kõveride väga kõverdi kõver-kõveride `olli [tee] `aetu; ega vesi `õkva ei joose,
 lähäb üks üte aena kandsu takast tõese `taade kõver-kõveride Nõo Vrd kõvert-kõverti

kõver|mokk viltuse suuga [tüdruk] ollus (oleks) ike kõvermokas jäänu Hls
 || hambulised nahatangid – IisR **-noka|mees** lastehirmutis ole vaid, kõvernoka mees viib su
 ära Jäm

kõver|perse (parasiitputukas) kover`perse on mesilase `muodi `mammokane, tulo
 `lehmä naha `alle Vai; kõverperse muneb obesele `tinge Saa **-puu** adervars sõlg on `vanna
 `külges ja kõverpuu `külges ka Mus **-silm** kõõrdsilm Kaess nigu? üt'e sil`mäga? üt'ele,
 tõõsõga? tõõsõlõ poolõ, sis säänest ül'däss kõvvõrsil'm Se **-sõlm** umbsõlm – Hls **-säär**
 rangis jalgadega Ku kenegil kõverad jalad sis `üöldi, et kõversäär lähäb Lüg Vrd kõverjalg

kõvert-kõverti kõverdi jäneés joosep kõvert-kõverti Hls Vrd kiverdi-kõverdi, kõver-
 kõveride

kõvertse|nuga lusikanuga kõbertse nuga, sellega `tehti lusikad ja kulbid seest tühaks
 Mar Vrd kõverdusnuga

kõverus kõverus IisR Muh Tõs Hää JMd VJg Trm Plt Vil Puh, kõbe- Mär Kse Hag, kõ-
 Khk VII Ris, kõverus|s Krk Puh Nõo San, g -e; kõvõru|ss (kõve-) g -sõ Ran V(-ss Se);
 koveru|s Vai, g -kse Kuu(n -ss), g -se VNg

1. kõver koht, looge [paadi põhjapuuks] `täüdüü kuusk `olla `miñjel vähä `juurigas oli
 koveruksega siel `kannu `juuress Kuu; `Painapakkul `antasse `luoga `puule `õige kõverus
 IisR; senel puul on koverus sies Vai; `tuhti koogu kõverus Khk; tjiil `seuke kõverus sijs Hää;
 [jalase] kõberus suab juurikast `tehtud Hag; kaśs magab kuera kõveruses JMd; suure
 kõverusega sirp VJg; tare kõverus (katusealune ruum) Vil; mõni ilus puu om `siuhkjās, ei

olõ kõvõrust sehen Ran; kraavil om kõvõruss Krl; taal naalal om vjil' üt's kõvõruss sisen; säält minnen tei sa_suurõ kõvõrusõ `sisse, mi kaut olõss sa_periss `õkva saanu? Har || koht, kust kehaliige kõverdub kää koveruss; `polve koverus Kuu **Vrd** kõverdus¹

2. fig valskus, ebaõiglus; krutski tegeb koverust Kuu; Kui `kuski `kriiskatakse ja kõverust tehakse, siis täma sial ikke ninamies IisR; poiss kõverusi täis Hää; ta tahab ika kõverust ja undrati teha Ris; tal om üt's kõverus sehen Puh; Kis kõvõrust külv, tu viletsust lõikas Krl; tal umma? kõverusõ? seeh Ply; mis kõvõrust [kubjas] nägi, es jätä? `nuhtlõmada? Räp; tõõsõ päle käänd kõvõrusõ (süü) ar? Se

kõvidus kõvidus (tugevamast toidust) kardulid ja või, kõvidust alla võtta Iis

kõvima kõvima I

1. kõvendama, parandama, kohendama kõvi `kuorem kõvemast `kinni Iis; põle `aega suanud `aeda kõvida; nüid oo teed kõvitud; eelä kõvisin ahaju, täna kõvin pliitada; kõvi minu sukad ärä; vihassajale `antse `vitsu, magajalle kõvitasse piäluss Kod; kis seda maja kõvib ja korraldab MMg || sualast `silku ehk `sinki süed, sie on ike kõva, kõvib südant Iis; võta pobol liha, kõvi südä ärä Kod

2. tugevnema, kõvenema Tuul muudkui kõvib Iis; `aigus kõvib vjil, ei jää maha Kod || majanduslikult kosuma akab kõvima Kod

Vrd kõbima¹

3. manitsema küll kõvitasse et ei tõhi `minnä; mina kõvisin selle lapse emädä, et ärä pese `väägä soja vedega last Kod; kõvinud ku `irmus näid et minge nüid ilust kodo MMg

kõvindus kõvendus rie pakkul on `präiguski `silmussed, `silmussed on `ümbär kõdara, `kie_se (mis see) rie kõvindus on kui pakk ja `silmus Lüg

***kõvinema** (ta) kõvineb kõvenema nisul ei õle õhakad ku küps one, kõvineb ärä piä `sisse Kod

kõvis kõvis väike maakivist luisk, kõvasi Kõvist oli `raske `leida, sest `selleks pidi olema `ästi `peene sõmerane kivi IisR

kõvistama kõvistama Lüg(-mma) Jõh(-mma) IisR VJg Iis Trm, kovistamma Vai; imp kovista VNg teritama kovista nuga VNg; kõvistan `luisuga `kirvest ehk nuga; `enne saab `kääitä, peräst kõvistada Lüg; nuga `ongi jo terav, ei `uoli enam kõvistata; Mehed ikke kõvistasid tera `riistu Jõh; Kõvistasin su vikkati vähe IisR; kõvista kerves teravast VJg; Kõvistasin nuad ää Trm || kovista se nuga kovast Vai **Vrd** kõvastama

***kõvistuma** Laa laps `nämmib, sis `lapse `kiksud kõvistuvad Lüg

kõvitama kõvitama kõvaks muutuma (peenisest) Vanal mehel viel kõvitab, aga enäm ei õle senest `asjaajajat Lüg **Vrd** kõvatama¹

kõvu → kõht²

kõvune kõvu|ne g -tse kõvadune no tule `maadleme, ma kae ka_sa olet miu kõvune mijs; ollim iki mõleb üte kõvutse mehe Krk **Vrd** kõvvu

kõvva `kõvva (kõvva) Hel T V; kõva Kod, kõ- Jäm

1. vastupidavalt, kindlalt, tugevasti aena jäävä `korkveli, sõku `kõvva Puh; pandass jalg vjil kabla pääle sõss, kisutass õigõ_ `kõvva kiñni? Urv; litsu? timä `kõvva `kuurmahe kinni? Räp

2. jõuga meil ol' suur t'akk, paanti massinõ ette, kõvva vedäsi, jäi aigõss Krl; [siibrit] Tuli kõvva kisk Har

3. valjusti, kõva häälega *Alatare puul kärgät* `kõvva Hel; *ma mitte es saa magada, sa norisit nii* `kõvva mu kõrval Puh; *ärä sa* `kõvva kõnõlagu temäga Ote; `väega `kõvva mürist, *kudass sa jullelsit tulla* Rõn; *laulat* `kõvva, *siss om ää olla?* San; *pal'lo ja* `kõvva müristäss Kan; *pini ärisive* `kõvva Krl; *ma_naksi* `ikma `kõvva Har; *pik'ne kärähtäss* `kõvva Rõu; *naaás* `tänni (hakkas kisendama) `kõvva Se

4. (intensiivsussõnana) väga, tugevasti, kangesti *ma paarutasi kõva* Jäm; `Kõvva *satass -- vihm juusk ku uavarrest; Pulmalise* `uhtseve nii `kõvva süvvä Hel; *ku riit* `pešti, *siss toda rihe* `ahjo küteti `kõvva Võn; *rattaga kihutass nii* `kõvva; `oite kurja `kärbläse, *kiüll pureva* `kõvva Kam; *sa lõõdsutõt, olõt* nii `kõvva joosnu Krl; *no nakass kõvva sadama; Jäness juusk ni_kõvva, et pini is joua_* `järgi Har; *piim ol'* `kõvva ar? *hapanu?*; *kui midä* `kõvva *tijt -- hähkätämmä nakat* Rõu; *hobõnõ* `kõvva *sõit* Vas; *edimält lätt* `kõvva, *a ku är vässüss, sis lätt* `astuh Se

Vrd kõvasti, kõvastõlõ

kõvvar *kõvvar, kõ-, kõvvõr* ümmargune puunõu või säilitamiseks – Lei

kõvvu *kõvvu* Har Lut kõvadune *ku inemine ni_pal'lu süü, siss timä os pidänü olõma hobõsõ* *kõvvu* Har; *üt's* *kõvvu* (ühetugevune) Lut **Vrd** kõvune

kõvvudsõlt tugevuselt *Tõõnõ pidi kangast kiñni katõ* `käega?, *et üte kõvvudsõlt langa_võlla pääle saava?* Räp

kõvvuss *kõvvu|ss* Krl, g -sõ Urv, *kõvvusõ* Plv; *kõvvuss* g *kõvudsõ* Har; *kõvhuss* Se kõvadus, tugevus *Taal õllõl om* `kõvvust (kangust) *küländ, taa võtt* `õkva_`purju; *No mis jõudu vai* `kõvvust *and sai vai jäl_klimbi supp* Urv; *kas su kõvvuss ka taa* `vahtrõkõsõ *üles* `kaksass Har; *kõvhuist* `rohkõp Se **Vrd** kõvauss, kõvvutuss

kõvvutuss *kõvvutu|ss* Lut, g -sõ Har = *kõvvuss* *Lina vai kañebi* `hende *kõvvutust proomiti katõ käe vahel* Har

kõvõbüsi *kõvõbüsi* Räp, -büüsi Se kõvemini *veet'kese kõvõbüsi kõnõlõsi?* Räp; *Kõüdü -- naa?* *tsuvvakabla?* *kõvõbüüsi* Se

kõvõmbadõ *kõvõmbadõ* Har Lei kõvemini *tuy lät's ijñn, kiä lei* [rautsiga] *kõvõmbadõ; pit'sidä kätt* *kõvõmbadõ; `Sõl'ma?* *uuõstõ_kõvõmbadõ; ta kasuss* nii igävess, *ei tiiä, kas ta nakass kasuma* *kõvõmbadõ; lek'i üt'en hil'läkeste, ma_i joua* *kõvõmbadõ minnä?* Har **Vrd** kõvõmbahe

kõvõmbahe *kõvõ|mbahe* Kan Har Rõu(-õ) Vas, -bahe Vas Se kõvemini *rõhu_kõvõmbahe* Kan; *ku ma üt'li Kudilõ* *kõvõmbahe, siss lašk nõna* `norgu Rõu; *üt'le_kõvõmbahe, ma_s kuulõ?*; *hüäste lännü inne* *kõvõbahe* `päähhä, *ar ka* `tapnu?; *üt's jalg jo?* *havvah, tõõnõ havva veere pääl, pisu* *kõvõmbahe* *likahhat ni satatki* `sisse Vas; *kuusõpuu* `trik'sva [põledes] *kõkõ* *kõvõbahe* Se **Vrd** *kõvõmbadõ, kõvõmbalõ, kõvõmbihe*

kõvõmbakõnõ dem < kõvem *ma ol'li õks esi_ka viijl* *kõvõmbakõnõ* Har; *tuy kardok, mia* *kõvõmbakõnõ ol'l, tuy* `paanti `sijmness Rõu

kõvõmbalõ *kõvõmb|alõ* Rõu Lut, -allõ, -õlõ Urv kõvemini *Sa panõ_hobõsõl sedruka rihm* *kõvõmbalõ kiñni?* Urv; *Tõmba* *kõvõmbalõ, sõs lätt nüjür* `sirgõss Rõu; *vaja lüvvä?*

kõvõmbalõ, sata_i? hak'k jala päält maha?; kõnõlass vil? suurõmba helüga, vil_kõvõmbalõ
Lut **Vrd** kõvõmbahe

kõvõmbast → kõvemast

kõvõmbihe kõvemini *Kanasälän om lang siss ku isken tõist langa kõvõmbihe hoiat ja tõsõ langa nõrgalt last joosta?* Urv **Vrd** kõvõmbahe

kõvõradõ adv < kõver käänä *sa_kah na kübare`koldõ ilusadõ kõvõradõ üless; saag lõik kõvõradõ, ei_tiiä mis tel viga om; tujü aid om nii kõvõradõ tett* Har || kõõrdi *tujü kaess kõvõradõ* Har **Vrd** kõvõrahe

kõvõrahe *kõvõrahe* Rõu Vas kõverdi *Otsõ `säntse ilusa puu ossa `vällä, kink kõvõrahe ol'l kasunu?* Rõu; *üts väärüss om pikemb, ratta? läävä kõvõrahe* Vas **Vrd** kõvera, kõvõradõ

kõvõralik *lapjul um va's, varrõl kõvõralik luki otsah* Lut

kõvõrast fig ebaausalt *kes saasõ kah rikkass ilmah kõvõrast* Se

kõvõrdumma *kõvõrdumma* Plv Har, *koverduma* Kuu kõverduma *Küll igä o puud koverdunned`luoka sen`kange`tormi`iiligä* Kuu; *tsõõr um är? kõvõrdunu?* Plv; *ku [nael] kõvõrdumma nakass, siss tedä enämb puu`sisse lüüä ei saa?* Har

kõvõrdõllõma *tuigerdama sa olõt nätä`jujubunu?, sul om nätä lağa tii, käüt pääle kõvõrdõllõn ütest veerest`tõistõ`vüjide* Har

kõvõredi, kõvõridi *kõvõ|ridi* Se, *-redi* Räp kõveriti *väit's ol'l käänet`rupkohe, kõvõredi* Räp; *kõvõrusõ võt'i nii suurõ, poolõ`versta lätsi kõvõridi* Se **Vrd** kõvõrihe

kõvõrihe *kõvõ|rihe* Rõu Plv(*kõve-*) Se, *-rehe* Vas Se

1. kõveralt, kõveraks; mitteotse *Nujü`tujura kooridu vitsa_paanutõdi inne kudamist kääsiga_kõvõrihe, sõ'ss ol'l pa'õmb pal'mida?*; *Tujü`saekõnõ ol'l`väega ohukõnõ --`tujuga sai vai ku_kõvõrihe lõigada?* Rõu; *kasunu? kõvõrehe* Vas; *taa (joodik) kõvõrihe kääse; tuvvass`marju nigu kõvõrihe (nii et lookas) kõik' kodo; ta kääse kõõ kõvõrihe, ta ei lää_kunagi`õkva tujid, kõvõrehe`painu; ma käänä su kaala kõvõrehe* Se

2. kõõrdi *kõvõrehe kaess* Se

Vrd kõveride, kõveriti

kõvõrile kõõrdi *kõvõride`sil'miga kõvõrile kaess* Lut **Vrd** kõveralõ

kõvõruisi *kõvõruisi* Krl Vas kõveriti *jõgi juusk kõvõruisi* Krl; *Hammõ puumulk lõika õkva`langu pite, muido nakkass kõvõruisi kiskma; läts kõvõruisi (vale teed)* Vas

kõõ *kõõ, kõõ* VId

1. pidevalt, alati; ikka *siih truuba pääl kõõ* Loñni *hapatass piimä; mi_taloh ol'l kõõ viis hobõst, suurõ_talo`ol'li?; tujul esä kõõ`võlssõ; siih kõõ`tul'ti ja`miñti* Vas; *elopuu sais kõõ hal'a'ss, suvõl ja`talvõ* Räp; *kõõ olõ õi? esädse`aas'tagu?, om imätsit`aas'takku kah; taa ei käü?`õkva tujid, taa kääse kõõ kõvõrihe* Se; *hobõssõl nõlõ? kõõ`juuskva? nõnast; timä kõõ nulgah nulgutass* Lut

2. kõige (väljendab superlatiivsust) *mi_külä um kõõ suurõmb, nel'li tõis'skümmel elänikku seehn* Rõu; *kõõ`otsmanõ om Haro talo* Vas; *pähnä mett peetäss kõõ parembast* Räp

Vrd kõge¹

kõõ → *kõik*

kõõ- → *kõi-*

kõõbakas *kõõbak|*as g -a Kad, *kõe-* Kos; *kõõba|k* g -ku Hel San lahja olend *mõni lehm on lahja ja siis on nisuke kõõbakas, kõõdid nagu lusika pussiga kuabitud* Kad; va *kõõbak om* San

kõõbakõnõ dem < *kõõbakas Ar tege kõik' tüü? uma hobõsõ kõõbakõsõga? Se*

kõõbas *kõõbas* g *`kõõpa õhuke kord, kiht Sii põlegi `niita, nagu kõõbas pial; Einakord nagu kõõbas maas, seda kõõbast tasugi üles võtta* Han

kõõbats *`kõõbats* (väikesest, kõhnast inimesest) *`Kuidas see `kõõbats küll elab ja veel tööd teeb* IisR **Vrd** *kõõbits*

kõõbe *kõõbe* Muh Tõs, g *`kõõpe* Han Var Nõo; *kõõbõ?* g *`kõõpõ* Har

1. kaapimise saadus, kaabe *ma_kõõbidsi `õuna, pañni henele `suuhhõ kõõbõ; toomõ kõõbõ; `pañti pääle, konh `haigõ kotuss ol'; me taha ka paa kõõbõ* Har

2. õhuke kord, kiht *Siit saa `eina kedagi, nagu kõõbe pial, `kaari põlegi* Han; *`piske lume kõõbe o muas, ei sellega või rege taha `panda `ühti; piim oo alva maeguga, kui koore kõõbe piäl* Var || *laha nagu kõõbe* Muh

Vrd *kõõbe*²

kõõberdama *kõõberdama* Lai, -*tem(e)* Hls Krk, *kõõbõrdama* Urv Rõu/-*mma/* vaevaliselt liikuma; *kooberdama, lonkima mis sa kõõberdad* Lai; *joba akkass iki kõõberteme, nüüd ta saa viist iki `tervess; kõõberts üü `aiga edesi tagasi, `sissi ja `vällä* Krk; *käü pääle kõõbõrdõn* Urv **Vrd** *kõõbõndamma, kõõberdama*

kõõberts *sij om küll `seante kõõps ja kõõberõts* Hls **Vrd** *kõõgerts*

kõõbiteme *kõõbiteme* peksma *ma oss ta `kinni võten, ma oss tat kõõbiten* Krk

kõõbits *kõõbits* g -e Hls Krk kõhn olend *küll om sij üit's kõõbits, kuivak ja kõhna* Hls **Vrd** *kõõbats*

kõõbitsama, kõõbitsema *kõõbitsam(m)a* Har Rõu; *kõõbitsema* Khk/*kõõ-* Muh Mar Kse Mih Tor Rap Juu HljK Sim Trm Ksi TLä, -*mä* KJn, -*me* Hls Krk, -*õmõ* Krl; *kõõbi|tsõmma, -da?* Har Se; pr (ma) *kõõbitsõ* Rõu

1. kaabitsema *sõle küljest kõõbitsed `nuaga [hõbedat]; kõõbitse se must [tikritelt] pealt ää* Muh; *põle sa pühäbä kõõbitsend (habet ajanud) `ühti* Mar; *pissi `tassa ikke kõõbitsen (sügan), et `katki ei lähä* Mih; *puu lusikid saab seest õnese kõõbitsetud* Tor; *mis sa kõõbitsed ennast alati* Juu; *akkav kõõbitseme ja abe akkap kasume* Hls; *`kaali kõõbitsõdõss väidsegõ* Krl; *võta_tuü lohedsõ nõlvakõnõ, tuuga om hää pata kõõbida?*; *Unu esä kõõbit's meile üt'te_`puhku `kaali; kõõbidsi siss teräga nikka sai `valgõ puhass nahk; toomõl om alh `valgõ kuuur, tuud kõõbitass* Har

2. vähehaaval töötama (peam niitmisest), *nokitsema kõõbitseb rohi `kiskuda* Khk; *põle `rohto tänakond üht, lähme mudu `metsa kõõbitsema* Mar; *ma kõõbitse mõne `põesaaluse ää* Kse; *Pole kedagi, kes maja kõõbitseks* Rap; *vikati otsaga kõõbitseb põesaste vahelt, kui täie kaarega `niita ei saa* Sim; *kõõbitse vikati otsaga ike `põõsa alt* Ksi; *tasatse maa pääl saat keerute laia kaari, mättit `müüjä piat kõõbitseme* Krk; [metsaheina] *kõõbitsit `põõste vaheld, kõõbitsit nigu said* Ran; *oless pidänu `kartuli kuki sügävambäss `aama, aga temä pall'lald nigu au `teie, veedikese kõõbits `kõplaga* Nõo; *kõõbidsa taa `kirvõ kuuass üle, siss saa tasatsõp; võta väit's ütten, kõõbitsõit jäl taad pliatsit ku sul vaja om* Har

3. aeglaselt liikuma *kõõbitseb`minna* Trm; *taal vanakõsõl omma ka naa sammu`väega`lühküss jäänü?*, *kõõbitsõs* Har; *ma ka kõõbitsõ, ei_saa ruttu edesi`astu*; *Õdagu`ilda kai ku_kõõbit`s är_kodu poolõ* Rõu **Vrd** kõõbitsämmä

Vrd koobitsama, koobitsema

kõõbus *kõõbu|s* Vig Kse Han Tõs Nis JMd Sim(g -kse) Pst, *kõõbu|s* Kaa Krj, g -se lahja olevus *`sõukest kõõbust poleks`maksan`osta* Krj; [tüdruk] *On kui kõõbus, ei sealt ole poistel võtta midagi* Vig; *Seda kõõbust tuleb veel kasvatada* Han; *võt`tis omale va kõõbuse naeseks* Nis; *sa oled kua ni kõõbusest jäänd, nagu surma vari viel* Sim

kõõbõndamma *kõõbõndamma* lonkima *Sõss suigat` ka pisu saána veerehn ja_nakaás jäl`mõisa poolõ?* *kõõbõndamma* Rõu **Vrd** kõõberdama

kõõdsa *kõõdsa* vanake – Har

kõõdsel kõhn olevus *ku üt`is kõõdsel kunagi* Krk

kõõdsik *kõõdsi|k* g -ku kõhn inimene – Krk **Vrd** kõõtsikas

kõõdsutama *kõõdsutama* kiigutama *temä ollu peremel ja`pernasel`tiijndren, last kõõdsutanu põlve pääl ja`väega`tüükass ollu* Nõo

kõõdsuteme *kõõdsutem(e)*

1. suurte sõõmudega jooma *muud ta_i tij, ku kõõdsuts`piimä`sissi; küll kõõdsutiv õlle`juumist* Krk

2. (kaua) magama *na kõõdsutev alle* Krk

kõõgama *`kõõga|ma* Juu, -da Lüg; *`kõõgama, kõõgada?* Har kähisema *kana`kõõgab ku lähäb kõri kedägi* Lüg; *inime`kõõgab, kui rennad`kinni on Juu; nakat`kõõgama, pand`hõngu kiinni?* Har || *koogama kuule, se (laps) akkab juba`kõõgama, ealitsema* Juu || *luksuma ma ka`kõõga vahel* Har **Vrd** kõõkamma, kõõkima

kõõgatamma *kõõgatamma* kiikuma *kõõ`kõõgat`õks;`istu sinnä`kõõgatamma* Se

kõõge → kõige

kõõge → kõik

kõõgerts *kõõgerts* Kõp; *kõõge|rts* g -rtsi Hls kõhn olend; *vibalik küll om naa`kõõgerts, pikä ja peenikse* Hls **Vrd** kõõberts

kõõgetama *kõõgetama* Mär Mih kaagutama *kuked kanad`kõõgetavad koa Mih* || *fig aga täma räägib kõik külas`väl`la, kõõgetab`ühte lugu* Mih **Vrd** kõõgutama

kõõgu- → kõigu-

kõõgutama *kõõgutama* Kse Tõs PJg VJg Trm Kod Puh kaagutama *kana`kõõgutab, tahab munele* Kse; *pardid`pradissavad, aned`kõõgutavad* Kod; *kana`kõõgutap kui munele lääb* Puh || *fig mi_sa`kõõgutad, ega sa munelt tule* Trm **Vrd** keegutama, kõõgetama

kõõk int *kana teeb`kõõk`kõõk* Kod

kõõka *Ta olle endä`kõõka tõmmanu (üles poonud)* Võn

kõõkam *`kõõkam* g -i suur kõverik asi – Krk

kõõkamma *`kõõka|mma (-mma?)`kõõgada?* Urv Rõu; -mõ Krl kähisema; *raskelt hingama`Kes rinnudu inemine, tuu`kõõkass;`Ega_tel inne ta`kõõkamise`häädä maha ei jää?* *ku_kat`s kätt`risti rinna pääl* Urv; *ta õks enge`lõõri lätt, kuiss mud`u`kõõkat* Krl; *ta rinnust`kõõkass`väega, ei_t`ää_kas jo_peräots um vai* Rõu **Vrd** kõõgama

***kõõkima** (ta) *kõõgib luksuma`kõõgib`peale mitu`aega* Muh **Vrd** kõõgama

kõõks *kõõks* g *kõõks*|u Mär Kse Jür Hls TMr, -i Hls Krk; *kõõks* g *kõõksu*, *kõõgsu* Nõo
kõõksuv heli, luks, rõhitis *kõõksud* *käevad*, *mind tõmmati* (räägiti taga) Kse; *Kõõks kipub*
kohe vägise `välja kurgust Jür; *ku ma* `kuiva süü, *siss akka* `kõõksu `tõmbame Hls; *naarat's*
last nõnda_t laits `tõmbass `kõõksi *periss*, *laits jääs engest* `kinni Krk; *nüid om kõtt nii täis*
et, kõõksu käevä alt üless Nõo

kõõksa *kõõksa* Har Se *painduv taa latsõ hällü ors om sul õigõ* `kõõksa - - *hää hällütä?*
Har; *ku häll'lü nõdõrmõt otsit, sis kae sa kua om hõste* `kõõksa Se

kõõksakas *kõõksak*|as g -a *kõõksatus* – Jür

kõõksama *kõõksama*, *kõõksata* *kõõksuvalt* *häälitsema* *Lehm* `kõõksab *pikalt nagu*
tuleks sie värk tal `kuuskilt `kaugelt Jür

kõõksatama *kõõksatama* IisR/ `k-/ Jür mom < *kõõksuma* *Kuiv leib jäi* `kurku `kinni, *äda*
kuhe, siis ühe `korra `kõõksatasin, *ära sain* `lahti IisR

kõõksatus *kõõksatus* g -e *lühike* *kõõks* – Jür

kõõksauss *kõõksa,uss* *kõõksatus* *mul tul'l kešk* `üüise *kõõksa,uss* Kan

***kõõksima** *nud-part* `kõõksin *kõõksuma* *seni olli* `kõõksin *iki, ku akanu suust* `eitme
Krk

kõõksi|tõbi *läkakõha* *kõõksitõbi* *ollu lastel, latse olli nõnda tõmmanu* *iki* Krk

kõõkst, -i *kõõkst* Nõo, `kõõksti Lüg IisR Jür int *Parass* `surma *nokkatäis, tieb ühä* `korra
`kõõksti, `ongi `valmis Lüg; *Suutäis jäi* `kurku `kinni ja `kostas viel `ainult üks *pikk* `kõõksti
IisR; [laps] *tei enne* `pal'lalt *kõõkst* *kõõkst*, *siss jäi vakka; üits vannup miu, kõõkst ja kõõkst*
`tõmbab (luksub) Nõo

kõõksuma *kõõksuma* IisR, (ma) *kõõksu(n)* Tõs Vän Saa Jür JMd Trm Ksi Lai;
`kõõksma Kod Nõo/-õõ-/, (ta) *kõõksub* Saa Kam/-p/; `kõõksme Krk/-k's-/, (sa) *kõõksud* Pst,
(ta) *kõõksub*, -p Hls; (ta) *kõõksub* Muh Kad *takistusega, kõrvalheliga hingama; luksuma*
Kaás akkas `kõõksuma, *akkab* `oksele, *aja ruttu* `õuve IisR; *kui laps* *kõõksub*, *siis tal oo*
külm Muh; *rinnad on kinni, kõõksuvad* *ku* `ingad Vän; *teinekord akkab inimene* `kõõksma,
siss üteldi, et süda tänab söögi eest Saa; *mõni kõõksub puole eluaeg* JMd; *tämäl õllud kaks*
kana, kõõksnud `kõõksnud *ja tõene surend ärä* Kod; *kui kõõksud, siis* `õöldasse, *et taga*
riagitasse Lai; *joo* `külmä vett, *siss jääb* `kõõksmine *perra* Pst; `kõõksme *akkad* *ku sa*
`tõmbad `kanget *tubakud* Hls; *mõnikõrd* *ku ma naka* `kõõksma, *siss* `üttele *et ei tä kes tu miu*
vana inimest nüid vannup Nõo **Vrd** *kieksuma*

kõõkus *vahib* `pialegi *kael* `kõõkus Kad

kõõl *kõõl'* g *kõõli* *jõhvist õngenõör õngõ* *kõõl'* *om* `valgõst *hobõsõ hannast tett* Se **Vrd**
kõõlus

kõõla¹ *kõõla*, -õõ- *sõnnikutalgutel viimase koorma vedaja* *kõõla, tu om kes kõgõ* `perrä
jäi, sitavedämise man; ta_m *kõõlast jäänü, sis valava tõist* [veega] Röp **Vrd** *kiil*⁵, *kõõlass*

kõõla² *kõõla* *osaleja pallimängus* *tuu ol'l* *kõõla, kes üless kuugut',* `palle *kuuguta üless*
Se **Vrd** *kiila*²

kõõlakas *kõõlak*|as g -a *Pee* *Sim* *pikk ja peenike ese või taim* *kõõlakad taimed; vilus,*
suure puude `varjus *lilled lähvad* *kõõlakaks* *Pee; Taim* *on pikk pienike* *nagu* *kõõlakas* *Sim*

kõõland *kõõla*|nd g -ndi *laisk lätt* *ku vana* *kõõland* Vas

kõõlass *kõõlass* g `kõõla = *kõõla*¹ – Röp

kõõlima `kõõlima laisklema Kus sa `kõõlisid päev `otsa, nigu kodu tegemist vähe oleks
IisR Vrd kõõluma

kõõli|võrk *kõõli võrk* tihedam võrk nooda pära alumisel ja pealmisel küljel Se

kõõl|pael pastla ristpael *kõõlpael* köib `risti üle jala Aud Vrd kõõluspael

***kõõlukas** *kõelukas* kõhn inimene – Kad

kõõluma `kõõluma, (ta) *kõõlub* Kaa/-öö-/ spor L, Jür JJn(-õe-) Ann Tür Kad Sim Lai
VIPõ, *kõõlub* Lüg Jõh IisR; *kõõl|ma* Tõs Nõo Rõu, -me M, (ta) *kõõlub*

1. (end) kõlgutama, edasi-tagasi liigutama, rippuma vms *mis sa poiss kõõlud seal tooli otsas* Mär; *kõõlus ukse peal* Tõs; *mis sa ikki kõõlud mu `selgas* Aud; *Ära seal repi peal kõõlu* PJg; *tõmma ennast puu `külgi kinni ja kõõlu* Vän; *sie asemel [unetuna] `kõelumine sie tieb jo vihaseks* JJn; *akkab `kõõluma siel aja peal* Ann; *reisik elajas, kõõlub ala aja `selgas, ei seisa `uskilgi paegal* Pil; *mis te kõõlute siin, õõruvad aga `peale ja nühevad (lambatalled)* SJn; *mis sa kõõlud, kas sa paigal ei või `istu* Hls || fig hinge vaakuma *kõõlub teine, ära ei sure; kauda ma kõõlun, kas võtad inge `väl'lä või tied `terveks* Jür || vanames *`kõõlus mul mõises (käis alatasa mõisatööl)* Plt; *Naanõ sokut `hinde ka'ra lauta, ma_kõõlu tüükua vahet* Rõu

2. tegevusetult lonkima, tööta logelema *Ise suur poiss aga `kõõlub `nindasamate `ringi ega tee midägi* Lüg; *Kõõlub säääl vähä`haaval `mennä* Jõh; *mis sa kõõlud kui `tüele ei saa* Sim; *Mis sa kõõlud ilma tööta, tii näpu vahel midag* Pst Vrd kõõlima

kõõlus *kõõlu|s* Rid Vän, g -se Mar/n -os/ Mär(g -sse) Var SJn Hls; *kõõlu|ss* Hää M spor T, -(s)sõ San(n -sõ) V(n -sõ), *kõõlu|ss* Trm Pal Ksi Lai Plt KJn, g -sse; *kõõlu|s* Hag Rap, g -se Juu Jür Tür Pee Plt Pil KJn, -kse VMr; *kõõlu|s* Mär, -ss Hel; g *kõõlussa* Vil

1. künnap *kõõlused `väl'la venin ja `aiged* Var; *isa `ütles, et kui raiud `jalga, kõõlusse `kat'ki, siis oled jalast ilma* Lai; *lehmäl kui `tooma akkab, lähvad saba ja selgroo vahelt kõõlussed `lahti ja laiali* Plt

2. a. pastla kinnituspael *`paslal oli kõõlus peäl, siit `tärkest ja siit `tärkest läbi* Juu; *`pastla pial olid kõõlussed, käisid `ristameisi üle jala, `kõrvadest läbi* Lai; *`pastla kõõluss, ilus kabel* Trv; b. aas pastlal, kust pastlapael läbi käis paelad käivad *kõõlustest läbi* Plt; *nahast pannasse nõõrid, `pastla kõõlused* Pil; *pane kõõlusest läbi, siis ei tule [pastel] jalast ärä* KJn

Vrd kõõnus

3. (jõhvist) õngenõõr *`valge obese saba jõhvist saab kõõlused; kõõlused pannasse tina või vašk õnge* `kül'ge KJn; *Kõõlussa `otsa pa'nin `kopkalse õngekonksi* Vil; *kõõluss om sikuskil küll'en* Trv; *tolle (kadakaoksa) `ümbre mähiti kõõluss; kõõluss pidi olema nii pik'k, et `põhja `küündusi* Ran; *kõõlu'ss pandass sinnä [vabe] `otsa ja - - naatass kallo õngitsõmma* Se Vrd kõõl

4. semmipuu (villavatkumisriista) keel *paenuta [varb] veedike `lujuka, `tõmba nüür ehk kõõluss tõisest otst `tõisi, om villa`vakmise vibu käen* Nõo; *semmepuu olli kuus `jalga pikk ja kitsesoolikust kõõluss olli säääl pääl* Ote; *kõõlussõge vakuti vanasti `villa, sio o'l'l `lamba soolikust tettü* San; *kõõlussege `seotess ku midägi `kõvva om sidude; Võta_kõõluss ja kõüüdä_kuyüt' varrõ `kül'ge* Urv; *kõõluss tuu om päri soolikust käänetü* Har; *kõõlusõga vak'k*

`villu, villa ol'liiva `ümbre kõõlusõ Se; luoga päle kist kõõluss, `lamba `suolikist säet Lut || linamasina osa kinnitã kõõlust, ei piã kolgat kinni Võn

5. (kõhnast olendist) jusku va kõõluss ära `lõpnu Hää; on üks kuib kõelus, mis `jõudu sihukse kõelusel on Pil; Si_m siante kõõluss, et teku palt lavva veeren midäg, mudu sadab ümmer Pst; temã ei süü, `selle ta om kõhn nigu kõõluss Nõo; vana kujunu inemõni vai luyum om vana kõõluss Krl; ta om taa `haigusõga nii vällä lõppunu?, no? om nigu kõõluss Har Vrd kõõlusk, kõõnuss

kõõluse, -l, -s, -sse kõõluse Pha; kõõlusel Var; kõõluses PJg, kõeluses Vãn Tür(-se) kammitsas(se) Obu kargab aidu, siss pandi pia jala kül'ge kõõluse Pha; kõõluses, pahur loom, pia jala `külge `kinni `pandud PJg; pia kõeluses; pannakse pia kõelusesse Tür Vrd kõõnusel, kõõnuses

kõõlusk kõõlu|sk Plv, g -ski Rãp; kõõluski Rid kõhn inimene ta om no üt's igãvene kõõlusõk, ei tähendã `süümine kah tallõ midãgi? Rãp Vrd kõõlus

kõõlus|kaal Kia pik'ã, kõhna kaalaga?, ül'dãss kõõluskaal Se

kõõluski → kõõlusk

kõõlus|pael hrl pl pastla ristpael pastedel kõluspaelad peal Mãr; kõelus paelad soavad jala pialt `kinni `siutud, et pastel `viltu ei lähe Hag; `talve pannakse kõeluspaelad `piãle, et lund `sesse ei lähã Juu Vrd kõrvus-, kõõl-, kõõnus-, kõõrus|pael -puu kaelkoogud – Võn

kõõluts kõõluts puuoks, mis seoti loomale kaela liikumistakistuseks kõõluts `pandi `kaela, kahearalene PJg

kõõm¹ kõõm g kõõm|a Põi Muh L Kei Juu JMd Pai Koe TaPõ Plt KJn M; kõõm Rãp, g kõõma Nõo; kõõm Noa, g kõõma Jãm VII Kãi Rei

1. kõõm, ketendus kõõma kord peal nagu ahvena soomus; pea oo kõõmal, kiheleb `kangest Muh; nõgese tee on kõõma `vastu Kãi; obo nühib `kangeste, tal oo kõõma kärnad naha sees; einputke `juuri peab keedetama, et see peab kõõma äã `võtma Mar; nãljetud loomadel ka kõõm `sel'ges Hää; `kõõma suiutse peenikse kammiga, siss tuleb puha maha Saa; paks kõõma kord jäi laua `piãle, kui sugesid Juu; `veikse lastel tükib kõõm tulema Plt; siga ajab `kõõma Trv; õõruve `sarvi vahelt `kõõma Hel; ega õre kaõm `kõõma maha ei tuu Nõo; k õ õ m a kõõmaseks, ketendavaks `Tuhkapããval ei tohi pead `kammida, siis peab pea `kõõma `lõõma Jãm; pee leheb `kõõma Kãi; jalg `kõõma lãin Tõs; loom läheb kua `kõõma Ksi; kui pia lãks `kõõma, ikke `võiga määriti Plt; kevãde om tuulege nõgu `kõõma tõmmanu Krk; k õ õ m a s ~ k õ õ m e s ~ k õ õ m a n ~ k õ õ m e n kõõmane, ketendav pia oo nii `kangesti `kõõmas Mãr; loomad `kõõmas Kse; pea oo `kõõmes Tor; vasik on kõõman ja tãian; kui sa `puhtass ei pese, süp jääb `sisse, on kõhe piã kõõman Kod; piã `kõõmas, aas `kangesti sügelemã KJn; ihu om kõõman; mõnel om pãã kah kõõman Hls Vrd kohm³, kõhm

2. (millestki väheldasest, viletsast) Rohe kasvab pial nagu kõõm, põle sialt saada kedagi Tor; [oksad] mis nihuke kõõm ja peenike oli, need said mua kasuks äã põletud Pai; meil kodo rohi nagu kõõm, kuabivad tõiss eenãmul Kod; es saa kedãgi, `vãike kõõm olli, ku `vãikse village; ein om ku kõõm kunagi, niidã ku `kõõma Krk; järve kõõm prãht aet `vãllã Rãp

Vrd kõõme

kõõm² *kõõm g kõõma* Mar Kse Han; kom *'kiemuga* Kuu kiirus, rutt *Tuli 'suure 'kiemuga 'meile* Kuu; *igavene kõõm oli pial kui läks; tuli suure kõõmaga* Kse; *Mool oo kua kõõm sihes, tahas 'tuhlid 'võtma 'minna, põle 'aega 'rääki* Han

***kõõm** p *'kõõma lõõm ega mool põle 'kästud 'sõukest 'kõõma 'alla 'panna* Muh

kõõma|hein (taim) *kõõmaeinä 'viige om kõõmast pääd mõst* Hls

kõõmaline *kõõmaline kõõmane sammaspuu one vesine, 'tõura rüügätus kõõmaline* Kod

kõõmama¹ *'kõõmama, kõõmata* spor L Ha Jä, Trm Plt KJn *kõõma ajama, ketendama 'takjad oo 'jälle ead, kui pead 'kõõmavad, siis peab nendega pesema* Mar; *piä 'kõõmab 'kangeste, tahab arida* Tõs; *'Tuhkabe ei või piad sugeda, siis pidi pia 'kõõmama akkama* Kei; *eks pala 'päike küpsetas mu käsivarred ää, küll nad 'kõõmasid; 'enne 'pesti 'kange lehelesegaga pead, siis võt'tis pea 'kõõmama* Juu; *'tuhka pää siis ei pea 'tohtima pead 'kammida, siis pea peab 'kõõmama minema* Jür; *särlad panevad ihu 'kõõmama* JMd; *ei ari piäd, laseb kõõmata* KJn **Vrd** *kõõmama, kõõmama*

kõõmama² *'kõõma|ma, kõõma|ta* Mar Han PJg Trm Ote, -m(e), -de Trv Krk; *'kõõmam(m)a, pr (ta) 'kõõmass* Plv; (ta) *'kõõmap* Kam

1. *hõõguma, põlema, lõõmama Tulekahud 'kõõmasid 'taeva pial; Pää oo naa pala mis 'kõõmab* Han; *sõed 'kõõmavad ja kuumeldavad* PJg; *tuli 'kõõmass, ku ta suurest palass* Krk; *küll ahi 'kõõmap* Kam; *ahi 'kõõmass, kui tedä kütetäss pal'lu* Plv

2. *kütma ma minevä puul'päiv kõõmssi sanna 'ahjo, sai pal'lo* Plv

Vrd *kõõvama*

3. *Mis sellest kõõmamisest (kihutamisest) kasu oli, nüüd lamab laatsaretis* Mar; *Üks kõõmab (räägib taga) ühte, teine teist* Trm; *ku õige 'raske uni om, küll 'kõõmass (põõnaks)* Krk

kõõmama³ *'kõõmama, kõõmata* Mar PJg paljaks närima *Las ta kõõmab, ega sealt suurt võtta ole* Mar; *maa on pialt ära kõõmatud* PJg **Vrd** *kõõmima*¹

kõõmam *'kõõmam, kõõmate (-de)* Krk kaanima, ahnelt jooma *mis sa iki ütte 'puhku õllest 'kõõmat* Krk **Vrd** *kõõmima*²

kõõmane *kõõma|ne* Khn/-nõ/, g -se Kāi/köö-/ Mar PJg Kei Juu Kod Ksi Plt Hls a < *kõõm sel'g vasikal kõõmane, tahab 'pesta, rohetseda* PJg; *'valge kõõmane lapp one ihu 'piäl, sij one 'tõura rüügätus* Kod; *kõõma 'einä 'viige om kõõmast pääd mõst* Hls **Vrd** *kõõhmane, kõõmene, kõõhmane* || *'Siokõ kõõmanõ (vinene) oli kua, aga metsäd 'paissid jõlusast ää* Khn

kõõma|rohi (taim) – Kod -**tõbi** *kõõm, ketendus sellel pea 'kõõmab ja nahk kesteldab, see oo küll kõõmatõbi* Mar

kõõme *kõõme* Vän Trv Hel Ran Puh Rõn, g *'kõõme* Nõo; *kõõmõh g 'kõõmõ* Vas

1. *kõõm, ketendus mõnel lei kõõmet pähä* Ran; *pää kõõmen* Puh; *om 'õkva küüdsega tuta, et paks kõõme om pään; 'üüse kissi küll kammiga, nüüd kisu küstega, iks tulep kõõmet* Nõo || *kõnts – Vas* **Vrd** *koome*

2. (vähesest, viletsast villast, rohust) *vill ol'li muedu üks kõõme sial 'sel'gas* Vän; *sel ei ole 'villagi piäl, nagu kõõme kunagi; sedä 'eina ei saa viil tetä, sij om ku kõõme kunagi, las 'kasva viil* Trv; *sääl einämaal 'siande kõõme, et tapa üten 'samblage* Hel

Vrd *kõõm*¹

kõõmeldama¹ *kõõmeldama* kõõmama *pea sügeleb, tea kas akkab* kõõmeldama Han
Vrd kõõmendama

kõõmeldama² *kõõmeldama* Mar Han Aud PJg Hää paljaks nārīma (ka niitma) *loomad sööväd roho ää pealt ja kõõmeldavad maa ää Mar; kõõmeldas selle maa nii ää, `niitis nii ää, et muld üsna `väl'jas Han; `Lambad on kõik ära kõõmeldanu, mis sält lehmäl änam võtta Hää || fig tühjaks tegema Minijas `ol'i kõik ära kõõmeldanu - - vanadel `jätnu pal'last neli `seina Hää* **Vrd** küümeldama

kõõmendama *kõõmendama* PJg Vän Saa Kod Ote ketendama, kõõmama [kui] *salakoi on, siis `kestab ja kõõmendab PJg; pidalitõbi peab kõõmendama, nahk peab kõõmendama akkama ja kärnad peal Vän; ku like käsi saab `kül'ma tuult, siis nakkab nahk `lahkema, vöi kõõmendama Ote* **Vrd** kõõmeldama¹

kõõmene *kõõmene* g -tse Hel Puh a < kõõme *keväjü [on vanadel lammastel] kõõmetse villa Hel* **Vrd** kõõmane

kõõmetama *kõõmetama* PJg Tor TLä, *kõõmõ- Nõo Vas kõõmama, ketendama keha kõõmetas Tor; pää kõõmetab Ran; vanast üteldi et, arjassit võtta latsel, siss pää ei kõõmõta; pää nii `kangede kõõmetap, et nigu `putru tulep pääst maha Nõo*

kõõmik *kõõmik* k g -ke, -ku lahja loom *kõõmik on kõõman ja täiän vasika konn; mes te vahita siin kõõmikud küll (hobustele) Kod*

kõõmima¹ *kõõmima*, (ta) *kõõmib* Vig PJg paljaks nārīma *maa on nii kõõmitud, et sealt pole `süia enam midagi Vig; maa `puhtasse ära `kõõmind, `pal'las kõõmitud maa PJg* **Vrd** kõõmama³, kõõmima, kõõnima¹, küümima

kõõmima² *kõõmima*, (ta) *kõõmib* ahnelt jooma *kõõmib koledast `juua Lai* **Vrd** kõõmam, kõõnima²

***kõõmitsama** hv (ta) *kõõmitsab* peksma; hõõruma *sala ta kõõmitsab, peksüb ehk õõrub; kõõmitsamine one kua ku õõrud `kual'ka piält Kod*

kõõmli|hain (taim) *`kõõmli aina? omma? siatse luht aina?, laja lehege San*

kõõmlõma *`kõõmlõma* Urv Vas, *`kõõmlõ(l)õma* Rõu Plv Vas, da-inf *kõõmlõda?*

1. laisklema; lonkima *Ei saisa tüü man, mugu `kõõmlõss Urv; mis sa `kõõmlõlt ku tji_i?; Nuy' müss, tji aig ja tä_ `kõõmlõss poodi man Vas*

2. rahutult tammuma *Hopõn `kõõmlõss pääle, lasõ õi? taossit `kaala panda? Rõu || jalus olema Mugu_`kõõmlõss pääle iin, sõs kõrvalõ saa õi_minnä? Rõu*

kõõmos lahja olevus *laeha nao va kõõmos* Mar

kõõmusteme *kõõmustem(e)* palju jooma, kaanima *ta kõõmušt ennast nõnda täis* Krk

kõõmutama *kõõmutama* T, -eme Trv *kütma sa kõõmudet nõnda, et sa levä är paludet Trv; nüid võeva kõõmutada, nüid om agu küll Puh; selle kõõmutamisega `aava maja palama Nõo; Mis sa sellest pliidist kõõmutad TMr; nüid kõõmutava jälle naid akke Rõn*

kõõn *kõõn* mustus, kõõnts *kõõn `korjab [nõu külge]; ihu ond `kõõnas (kõõntsane) Khn*

kõõna|silm tattnina, väike klaasita lamp *Kõõnasil'm, kümme kopikut `maksis, linadest `tehti isi taht `sisse Hää; ega neid kõõnasil'm `lampisi nüid olegi, nied olid vanast Sim; kõõnasil'mal olli `õige tilluke tuli Pst*

***kõõnatama** tud-part **kõõnatõt (räpased)** *sest nende sil'mäd sienetet, kõrva `iärsed kõõnatõt* rhvl Khn

kõõne|kiri kindakiri – Krk

kõõni `kõõni San Ráp(-e)

1. kõige mä olõ siin `kõõne vanõmb; `Kõõni noorõmp poig Ráp

2. koguni, lausa är^p `võtva mu nime `kõõni maha San; tu_y_m `kõõne pääst jutt Ráp

Vrd kõõni

kõõnima¹ `kõõnima, (ta) kõõnib Koe VMr Kad Plt paljaks (ka paljast maad) nārīma Mis sa kõõnid seda pailast moad Koe; obone kõõnib muad, nārīb pailast muad VMr; ää `kõõnind [maa] nii `pal'las Plt **Vrd** kõõmima¹

kõõnima² `kõõnima, (ta) kõõnib Kad Lai; ipf (nad) `kõenisid JJn ahnelt jooma, kaanima `kõõnisin `kül'ma vett, nüid on kõri `aige; sai väga suolane kiedus `tehtud, nüid kõõnivad vett `sisse Kad; nüid on ennast `viina täis `kõõnind; kusi õösse `alla, `õhta `kõõnis seda teed; loomad pal'lu joovad, küll kõõnivad õmmetegi Lai **Vrd** kõõmima², kõõnima¹

kõõnuke `kõõnuke g -se kõhn, kleenuke `Kõõnukesest jäänd ja vanast; No küll on `jäänud ta `pääle tõbe `kõõnukeseks IisR

kõõnus kõõnu|s g -se Han PāLo, -sse Muh, -sõ Khn

1. **a.** kinnituspael (tanul, sääristel) kõõnus muidu pisike nõõri jüpp kõib `kukla takka läbi, siis tanu_p tule peast ää; kõõnus `olli searisse all, kõis jalatalla alt läbi; paneme kõõnussed `alla, searistele, neil ei oln `põida all Muh **b.** linadest keerutatud nõõr – Aud **c.** pastla ristpael – Pär **d.** pastla aas `väike aas kust [pastla] põeguspael läbi läheb oo kõõnus Han **Vrd** kõõrussed

Vrd kõõlus

2. kammit – L

kõõnusel, -e kõõnusel Var Aud(-e) kammitas(se) panen obuse kõõnusele, et ta ei saa üle aea üpata; lehm on kõõnusel, pael `pañti sarvist läbi, pea esimese jala `külge `kinni Aud **Vrd** kõõluse

kõõnuses, -(s)e kõõnuses Var PāLo, -e Aud, -se Mih Tõs PJg kammitas(se) `seoke alb loom, kis pahanduse `peale kippus, `pandi kõõnusesse, `pandi ohelik `sarbi, teene ots `seoti esimese jala `külgi; kui ta kõõnuses oo, sis ta_i saa jo järel `tulla mette, pissi `tassa astub Mih; pahur loom pannasse kõõnusesse, et täl mitte na ia `minna_i oln Tõs; ärjad `pañdi kõõnusese mis pahurad olid Aud; loom on kõõnusesse `pandud PJg **Vrd** kõõluse

kõõnusi, -s kõõnusi Tõs, -s Tõs Khn kammitas(se) obu `tarvis kõõnusi `panna Tõs; obo ond kõõnusi Khn

kõõnus|pael Muh Kul Mär Vig Aud **a.** kinnituspael (tanul, sääristel) pane se kõõnuspael koa pähe Muh **b.** pastelt põia pealt kokku tõmbav pael, pastla ristpael kõõnuspael, et ei tule soppa sesse mete Vig; meestel o kõõnuspaelad Mär; kõõnuspael kõib `risti üle jala Aud **Vrd** kõõvus-, kõõlus-, kõõrus|pael

kõõnuss (kõhnast olevusest) kehva ku kõõnuss Pst **Vrd** kõõlus

kõõnustama kõõnustama Kse Mih kallistama mis sa must kõõnustad; tüdrukud ja poisid kõõnustavad Kse; akkab `kaela `kinni ja kõõnustab Mih || küünistama küll ma kõõnustasi ja kõitistasi teda, aga ta ei kartnd Kse

kõõpame `kõõpame, kõõbate lonkama Maalil olli jalg juba latsest saantik vigane, kik aig kõõpass; Kui ruttu ta oma vigase jalage iki kõõbate jõvvp Krk

kõõpima `kõõpima Häa Juu Jür(`kõe-) VJg Trm Pal Lai Plt, `kõõpma Vig KJn, `kõõpme Krk, (ma) `kõõbi(n); da-inf `kõõpi Vän; ipf (ta) `kõõpis Muh, `kõe- JN; imp `kõõbiti Har

1. (kokku) kraapima, (puhtaks, siledaks) kaapima `kõõpis päeva läbi, ahvenal tugev soomus Muh; naha `parkimene `ol'li - - sai ära `kõõpi Vän; Kõebid midagi `parka kokku mua pialt või laudapõrandalt; Kõõbi aga nägu puhtaks, nää karvad juba kasvavad moka pial Jür; kõõbib kloasi tükiga lusika põhjaalust Trm; pia sügeleb, kõõbi nat'ike; `kõõpis pulga päris siledaks Plt; küll kõõbib ja kaabib (ahnitseb) KJn; na kõõbiv pada Krk; [soolikaid] `kõõbiti `väitsiga² Har || (viletsat heina) niitma sai `kõõpi koa, ei saand seält suuremad `ühti Vig; mine kõõbi ta säääl vikatiga üle, maa tämiñdi ju pal'las Häa; Kõõpima piab, kust sa eina saad Jür; pal'jast eenamad `kõõpima Lai || paljaks närima `veised olid nii kibedaks `kõõpind selle moa Juu

2. fig peksma Täna said kubja käest kõõpida Pal; sai teise käest `kõõpida ~ `kõõpi; oli teist rusikaga `kõõpind Lai

3. fig (aeglaselt) liikuma, minema mõni lähäb sedasi `tassa, [siis öeld] mis sa kõõbid, võta jalad kõhu kül'lest `lahti; mis sa mud'u kõõbid, kui sa `käidud ei soa Juu; `kõõpis jala kiriku VJg; sai sialt `kõõpima Trm

Vrd kõõpima

kõõpjalg sõim – Trm **Vrd** kõõpjalg

kõõps `kõõps g `kõõpsi kõhn loom sij om küll seante kõõps Hls

kõõpsikas sõim kuradi kõõpsikas Ptl

kõõr¹ `kõõr g `kõõre Rid Mär Vig

1. rattavits olid kõõretega rattad; kõõr oli piäl, puurattal oli `väike raudvits piäl Mär

2. põõn paadi põhjas – Rid Vig

kõõr² `kõõr g `kõõri Krj/-öö-/ Phl/-ee-/ Ksi; `kõõr g `kõõru Nõo kaunistuspael `enne olid suured kõõrid piäl (naiste jakkidel) Krj; keerid ömmeldi kuue `peelee Phl; `kuubedel olivad punasest nõõrist `tehtud käpad, käpa arud tulivad piha `poole, neid `kutsusivad kõõrid Ksi; noil (mulkidel) olliva ravvutedu `kaska ja musta särgi - - verevä kõõri piäl Nõo

kõõr³ `kõõr g `kõõru meekärg mesilane `lendas toñnisse, säält läks kõõrusse kah Saa

kõõr⁴ `kõõr on (kana häälitsus) kanad kõõrutavad kõõr kõõr Trm

kõõra `kõõra Mar Juu JMd Ann Tür Koe(`kõera) Trm Lai Plt kõõrdi mõni obo `vaatab koa `kõõra Mar; kui on `kõõras sil'm, siis `voatab `kõõra, se on loomo viga Juu; muidu nääb mõlemi silmaga, aga `kõõra `vaatab Ann; vahib `kõõra - - teise silmaga vahib `leiba, teiseaga `silku Lai **Vrd** kõõrda

kõõras¹ `kõõras g `kõõra (kangastelgede osa) kõõra om nõy, kos `nitse kül'len käevä Ran

kõõras² kõõrdis teese silmaga `voatab `sit'si, teesega kakku, kui on nihukesed `kõõras silmad Juu

kõõra|silm kõõrdsilm `kõõra silm kui `voatab teine silm `teisalle Jür

kõõrastama `kõõrastama toidu üle nurisema ei kõõrasta tühi kõtt, tyy võtt `vasta kõik', olgu agana vai kaara Võn **Vrd** kõõrastama¹

***kõõratama** pr (ta) `kõõratass (kana häälitsemisest) kana kõõrass sõss ku kõõratass Ráp **Vrd** kõõrutama¹

kõõrd taa sääne vana `kõõrd, `kõõrdu `kaeski, ar `kaehtas Se

kõõrda kõõrdi *kõõrd silm vahib* `kõõrda Juu **Vrd** kõõra, kõõrdu

kõõrdi `kõõrdi Mär Khn Aud Vän Hää VJg Plt KJn SJn M(-ti) Ran Nõo/-õõ-/, `kõõrdi Hlj Han Tõs Var JMd Tür VMr VJg, `kõõrdi Jäm Ris(-ti)

1. kõõrdi, viltu *vahib* `kõõrdi, *silmad vigased* Mär; *Ega keegi taha kõõrdi vaadata, aga põle kedagi tiha* Han; *Mõnõl silmäd* `kõõrdi piäs Khn; *vahib* `kõõrte Ris; *kui ema ehk isa juba* `vuatab `kõõrde, siis `vuatab laps kua VMr; `vaatab `kõõrde, `vaatab puul vildakile KJn; *silmä* `vaateve `kõõrte Hls; *mõni om jumalast* `luudu *kõõrd* `sil`miga, *vahip* `kõõrde Nõo **Vrd** kõõra, kõõrda

2. fig ebasõbralikult, pahakspanevalt viltu *Peremehed* `vaatasid teenijatele `kõõrde, *kui need liha* `võtsid Han; *põle ea loomuga inime, voatab tešte* `peale ala `kõõrde Tür; *Mis sa vahid* `kõõrde, *mina põle* `sulle kedagi `kurja teind SJn; *ärg vahib* `kõõrte Hls

Vrd kõõrdu, kõõri, kõõriti

kõõrdis `kõõrdis IisR KJn adv < kõõrde `Kuidas küll `naine `sellisega elab, *kui ta iga päev on nii* `põrnis ja `kõõrdis IisR; `kõõrdis *silmad tesel* KJn **Vrd** kõõrildõ, kõõris

kõõrd|silm kõõrde vaatav silm, kõõrdsilmadega inimene *Nüid pidi kõõrd* `silmi lõigatama, *akate siis otse vaatama; Kõõrdsilmad oo äbelikud* Han; *kõõrd silm* `vaatab pool `viltu, *aga ikka näeb otse* Tor; *kõõrdsil`mal teine sil`m vaadas rahako`ti, teine räimepüt`ti, meil* `õelti nõnda *kui kõõrd* `sil`ma `nähti Saa; *kui üks silm* `vaatab kiriku `torni, *teine* `vaatab liha `karni, *siis see on kõõrtsil`m* Plt; *kõõrtsilmä, temä tõisess kottel vaats, tõisess kottel näge* Krk; *tol olliva kõõrdsil`mäd, kui taht* `vahti, *siss käänd sil`mäd* `tõiste `kül`ge Ran; *kõõrd* `sil`miga *inimine, ütega kaess liha, tõsõga* `leibä Har **Vrd** kaard-, keerd-, kõõra-, kõõr|silm

kõõrdu `kõõrdu VMr/`kõõ-/ VJg Sim Lai, `kõõrdu Rõu Plv(-o) Vas Se(-o) kõõrde tema *luomus on sedasi, et ta* `vaatab `kõõrdu VMr; `kõõrdu *vaatamine on vist* `sündind viga Lai; *mõni* `sündimisest *saani_kaess* `kõõrdu Vas || fig kadedalt, sallimatult *Taa vahis sullõ* `kõõrdu *pääle ku_vana susi* Rõu; `kõõrdu `kaeski, *ar* `kaehtas Se **Vrd** kõõrda

kõõrduma → kõõrduma

kõõrdus `kõõrdus Var VJg a. *kõõrdas ta na* `kõõrdus Var b. kõõrdis `kõõrdus *silmad* VJg **Vrd** kõõros

kõõreldi kõõriti *Küll se poiss aga vaata tüdrikudele kõõreldi otsa* Mar **Vrd** kõõrildõ

kõõretama → kõõrditama²

kõõri `kõõri (-õõ-) San Krl Röp Lei Lut kõõrde, viltu *mis sa* `kõõri *vahit; mõni kaess* `kõõri, *tuul om* `sil`mi *man puuduss* San; k õ õ r i v e d a m a *jonnima nakašs* `kõõri *vidämä* Röp || fig kurjalt, sallimatult *ta kaess nü* `kõõri *ja alvastõ, tä om esi kuri; vihanõ inemõni kaess* `kõõri Krl

kõõrik *kõõri|k g -ku* Ran Nõo Kan; g `kõõrigu Lei

1. kõõrdine (silm, vaade) *kõõrik sil`m; mõni inimene om serätse kõõriku* `vahtmisega Ran; `kõõrigu_`sil`mä[?] Lei || kurjalt vaatav inimene – Kan

2. a. puikleja *õlli kah üits kõõrik mijs, tollega es saa* `asju `aada Ran b. söögiga pirtsutaja *igäne kõõrik, pal`lu* `süüke *mes temä ei võta suu* `sissegi; *mia nü kõõrik ei ole et ei taha, mia süü kõik* `nahka Nõo

kõõrikad pl *meie nõmme`ääres oo puud kõik seest kõõrikad ~ kõõrikased* (pehkinud)
Mär

kõõrikas *kõõrik|as* LÄPõ(köö- Noa) Vig, *kõrik|as* Kul Var Ris/kö-/ Nis, g -a kõrkjas [lastud linnud] *kukkuvad pimedas kõõrika ja pil'liroo põesaste`sisse* Noa; *Ma pean ikka minema kõõrikaid tooma, istme põhjad on katti läind* LNg; *kõõrika mättad`lähtvad tükkis suures kui vesi`mõõnab* Rid; *kõõrikas kasvab`rooga`seltsis, karvane tut't`otsas; va kõõrika parts, seda aab`mäele* (randa) Mar; *kõrikast korv* Kul; *kõrikad`kasvavad jõe sies* Ris

kõõrikased → kõõrikad

kõõriklene *kõõriklene* pehkinud, pehme sisuga *kõõriklene*, *see oli kuusepuu ehk männä puu; kõõriklene põld seest kõva enam`ühti* Mär

kõõrildõ *kõõrdis vahiss kõõrildõ`sil'miga* Kan **Vrd** *kõõreldi*

kõõring → kõõring

kõõris *`kõõris* Vig Mih *kõõrdis silmad oo`kõõris peas ja vahib`peale* Vig

kõõristama¹ *kõõrist|ama* Hää Saa Trv TLä Kam Rõn, -amma Plv Röp, -eme Hls Krk Hel

1. *kõõritama kui* [pullid] *kõõristavad, siss on sil'ma`valged pal'lalt* [näha] Saa; *ku ta kuri om ja vahib, siss ta kõõristeb* Hls; *kait's`ärge ku na kokku saave, sõss kõõristev; enne kõõristev, sõss paneve`sarvige kokku* Krk; *laits edimäld kõõrist, siss`tul'li iki manu; pull kõõristab, tahab sulle`säl'gä`tulla* Ran; *kae kui kõõristass, inemine vahiss`kõõrdi tõsõ`pääle, kui süä täüs om* Kam; *Mis sa_tah kõõristat* Röp

2. *toidu üle nurisema, toitu valima kõõristab, ei taha sedä, ei taha toda* Ran; *temä om serände kõõristaja, täl ei lähä süük`nahka* Puh; *mut't es kõõrista sugugi, uss läits kaalast`alla ku`lipsti* Nõo; *küll ta söögiga kõõristab, ei lähä`nõnna kõik* Rõn **Vrd** *kõõrastama*

3. *sõbrustama na* (poiss ja tüdruk) *kõõristev, ei lää`vijil`paari* Krk

***kõõristama**² *kõõristeme* Hls; ipf (nad) *kõõristasid kõõrutama Met'siste kari ol'li sääil, isad`kaklesid ja kõõristasid, emad ol'id kavemal ja vaadasid* Saa; *kana kõõristeb, otsib pesa* Hls **Vrd** *kõõritama*²

kõõristõlõma *kõõristõlõma* *kõõritama na? kõõristõllõsõ? mu pääle?* Plv

kõõritama¹ *kõõrit|ama* Plt Nõo Kan Urv, -amma Har, -õme San, -õmõ Krl; (ta) *`kõõritab* IisR **a.** *kõõrdsilmalisena vaatama kõõritab`ühte`silma pidi* Plt **b.** *põrnitsemä Nagu vana sõnn`põrnitab ja`kõõritab* IisR; *vihaga kõõritab* Plt; *ku tõese sällän* [uhkeid rõivaid] *näeb, siss om nõna`viltu, siss kõõritap* Nõo; *juba pulli? kõõritõse* San; *pulli? kõõritõsõ? tõni tõse pääle; täl ei olõ hääd näku kaia?, tä kõõritõss* Krl **Vrd** *kõõrutama*³

kõõritama² *kõõrit|ama* Ran Kam Har Vas Lut, -amma Kam Urv Se, -õm(m)õ Krl Har; *kõõretama* LNg Mar Mär Vig Tõs Ris/köö-/ Nis Rap Juu, *kõe-* Var Juu Jür

1. *kõõrutama* (kana, hv muu linnu hääliitsusest) *mis sa kõõretad ja krääksod* (kanale) Mar; *kui metskukk kõõretab, siis tuleb`kuiva* Mär; *kana kõõretab, tahab munele* Tõs; *kui kana munema lähäb, siis kõõretab, pärast munemist kõõretab* Nis; [kana] *jooseb`õues edasi tagasi ja kõõretab, mina ei tea kas ta muneb koa või* Juu; *enne munemist kõõritass, aga kui jo ärä munõnu, siss kaagutass* Kam; *kana kõõritõss orrõl* Krl

2. fig (laulmisest) `laulge ikke mis laul on, aga see on ikke muidu nihuke kõõretamene Juu; `laulu kõõritama Ran

Vrd kõõristama², kõõrutama¹

kõõritama³ kõõritama villase ehisnööriga silmusekujuliselt kaunistama noil (mulkidel) olliva ravvutedu `kaska ja musta särgi, vereväga kõõritedu Nõo **Vrd** kõõrutama²

kõõriti kõõriti Mar Hää Plt, kõõriti Kaa Pha kõõrdi Vaatas nii kõõriti Pha; Las ta vaatab kõõriti, ega mina teda karda; See laps on loodud kõõriti vaatama Mar; kõõriti `vaatab, vihaga kõõritab Plt

kõõritöllöma¹ kõõritöllöma Har; pr (ta) kõõritöllöss Se; `kõõritöllöma Lei kõõrutama (kana häälitsusest) kanakõnõ käü küüni iihn kõõritöllön, tyy taht `luyuma Har; ku [kana] ot's pessä, siss kõõritöllöss Se

kõõritöllöma² kõõritöllöma kõõritama ku eläje keväjelt `ussõ lastass edimält laudast, siss kõõritöllössõ² ja tükise `pusklömma Har **Vrd** kõõrutöllöma

kõõro kõõro kõõritaja taa ku kõõro vahiss sullõ pääle, ku`rastõ vahiss ku kõõro Plv

kõõros kõõrdis `oostel oo koa `kõõros silmad peas Mar

kõõr|silm kõõrdsilm kõõrsilm, teine silm `vaatab `teisale Mar; kes imeliguld kõõveride vaht, toda kutsuti kõõrsil'm Ran

kõõrti → kõõrdi

kõõru|kiri (kinda- või sukakiri) kõõrukiri see olli seande `lehtline, läits ümäriguss, nigu lehe olliva Trv; ribasuka [on naiste] `valge pikä suka, potisinitse kirjä sehen, tibu kirjä, kõõru kirjä Krk

kõõruline kõõruli|ne Hää, -le|ne Hää Saa, g -se auklik Kõõruline on `aukline maa, `seuke nägu `lainete `muudi igavene `mätlene, `künkline; ilus kõõrulene sai; mijj kärg on kõõruline Hää; leib on kõõrulene Saa

kõõrus|pael hrl pl pastla ristpael kõõruspaelad käibad `ärkest läbi, pannakse `piale `sõlme ehk `voasa Nis; kõõruspael käib peal, siis `mulda ei lähä `sisse Juu; kõõruspaeltega tõmmatakse `pastlid kokku pealt, jala pealt Amb; pane kõõruspaelad `piale Iis **Vrd** kõõrus-, kõõlus-, kõõnus|pael

kõõrussed `kõõrussed, Jõh, kõõru(k)sed Jä ViK, kõõrussed Lai pl pastla aasad või ristpaelad kõõrused käisid `pasli pial, `pañdi viel kõõruspaelad ja tõmmati kõvast `kiñni Amb; `pasle kõõruksed Koe; kõõruksed nüerist ehk `pienest rihmast, muidu passel läks küñni aal `mulda täis; eks `paslidel käind kõõruksed, sialt `pañti pael läbi VMr; kõõrussed pannasse kahele `poole tärgete `sisse; kõõrustest `pañdi nõõrid läbi, need `oitsid `kiñni Lai **Vrd** kõõnus, kõõrussed

kõõrutama¹ kõõrutama Põi Lih(kõõro-) Kse Vän Tor Hää Saa spor K I, Trv Puh Nõo Rõn Har Rõu, -eme Hls Krk Hel; `kõõrutama Lüg(-mma; `kõõro-) Jõh IisR; kõõrutama Muh Aud PJg JMd VMr Lai KJn, kõõru- Koe, kõõru- Jäm

1. (kana häälitsusest) Noored kanad akkavad juba kõõrutama, akkavad `varsti munema ka Põi; kanad kõõrutavad, tahavad munele `soaja Muh; sii ei ole kedagi, ei kana kõõrutamest ega kuke `laulu kuulda Hää; [link] `kriiksus - - üst nagu kana kõõrutas KuuK; kanad kõõrutavad ja kuked laalavad Juu; kanad kõõrutavad ja kõõrutavad JMd; kana jua kõõrutab, `omme akab munele VJg; kes ei sua leevatükki, sijj muku kõõrutab; kana kõõrutab

tõesed kokko Kod; kaagaga kaagaga, nõnna ta kõerutab Lai; kana kõõruts, taht munel Krk; kana kõõrutess, kui ta ärä munenu, sis kaak Hel; vanast kui kana kõõrut, siis üteldi et kana kasvatab `munne; kana süüp `terri ja `tennäb, kõõrutap ja muneb muna Nõo; Kana kõõrutass siss ku_taht `luuma minnä? Har || krooksuma konnad kõerutavad vee `loikude ja raavide sees kebedi PJg **Vrd** kõõratama, kõõritõllõma¹

2. fig **a.** laulu jorutama; halvasti laulma sie on üks suur ja jäme `kõõrutamine, nõnda `irmus on `kuulda kõhe Lüg; ta kõerutab küll koa `lällis `peaga Muh; vanaeit kõõrutas laulda `terve pääva VJg; põld ia ega ilus laul, üks kõerutamine oli Lai; tüdrukud kõerutavad `laulda KJn **Vrd** kõõritama² **b.** kaasitama teine `laulis ikka, tegi ikka `pruuti maha ja teine tegi, pruudi_bolt `tehti `peimest maha ja, ja sedasi nad kõõrutasid `piale Lih; olli kateksi küll kõõruten, kateksi kokku `laulen Hls **c.** laterdama, lobisema Tuleb ja `kõõrutab, ei `määrä akkada menema Jõh; kõõrutab `piale, juttu `kangest aab, `tühja juttusi Kse; `sulle nüüd vanainimesele kõeruteta (räägitakse mitu korda) seda VMr; `tüt`rigu õdagu kedranuva, ja `pernane kõõrutanu siss vana `aatsit jutte et, `tüt`rigu `suikma ei jää; miä kõõruta kõik üless (räägin välja) Nõo; kõõrutap `sulle ette, ja sina usu et `õige om Rõn || lipitsema, keerutama Kõõrutas juba ammu selle [mehe] `õmber Põi **Vrd** kõõrtama²

kõõrutama² kõõrutama Puh Rõn ehisnõõrist silmustega kaunistama vanast olliva kõdardega `kampsoni, musta ehk sinitse, siss olliva nõnda punatsega ärä kõõrutedu tõese; `ümbre kaala olli tyy `kampsun sedäsi ärä kõõrutedu vereväga Puh; vanast olliva pikä_särgi, verevä paelaga olliva ärä kõõrutedu; rinna iust ja `puuse pääl olliva kõõrutedu Rõn **Vrd** kõõritama³

kõõrutama³ kõõrutama Kan, -mma Rõu põrnitsema pul`l kõõrutass ja mürisäss ku võõrast `pul`li vai eläjät näge Kan **Vrd** kõõritama¹

kõõrutis kõõrutis Põi; kõõrutes g -e Plt fig (lehtsabast) Kus see kõõrutis sellega (vana mehega) rahul on, sellel peab ega päe uus leit olema ja ega `õhta uus mees Põi; va kõõrutes, muud ei tee kui aab `tühja juttu Plt

kõõrutus kõõrutus Põi VJg Trm Puh, `kõõrutus g -e Jõh

1. kana häälights tänä oli pailu kuulda kana kõõrutust VJg; kana kõõrutus Trm

2. fig **a.** laul `Kõõrutusi oli `ukse taga, ega `muidu `sisse ei `lastud Jõh **b.** jutt Millal nende kõõrutus siis lõppeb Põi

kõõrutõllõma kõõrutõllõma kõõritama Mingu õi_lähembälle õi?, kae_kuis taa pul`litük`k kõõrutõllõs; mis sa tan kõõrutõllõt Rõu **Vrd** kõõritõllõma²

kõõsi `kõõsi kõverasse, kägarasse Hää Saa ole ilusti `sirge, ärä `kõõsi kisu Hää; sa oled kül`mägä `kõõsi kisnu Saa **Vrd** kõõtsi²

kõõsitama kõõsitama kõssitama `Vihma sadab, [karjane] kõõsitab kuhja `varjus Hää

kõõski `kõõski kunagi en minä õle `kõõski näht sedä Lüg **Vrd** kooskid, kuoski

kõõstikas kõõstikas as g -a kõhn olend kas tä vähä süüä saand, aga ike kuib nagu kõõstikas Vig **Vrd** kõõtsikas

kõõtsa¹ kõõtsa Röp, kõõtsa Urv kõbus, elujõuline taa õigõ_kõõtsa viij, taa või tüüt külät tetä? Urv || ilus, rammus hää kõõtsagõnõ om tõõhõ; õigõ kõõtsa jo om Röp

kõõtsa² kõõtsa küll om tüütegemisega `kõõtsa jäänu Kam

kõõtsakas *kõõtsak|as* Mär Hää, *kõõt'-* Pil, *kõe-* Pöi, g -a; *kõõt'sa|k* g -gu Saa, g -ku Puh
kiitsakas *kõetsakas* *oled ikka koa, pole rammu äga jõudu mette* Pöi; *sain omal kõõt'sagu*
naise, kas sij mõni tüütegija Saa || *sõim vana kõõtsak* Puh **Vrd** *kõõtsakas*

kõõtsamp *kõõtsamp*, *kõõtsamb* parem, kõbusam; kenam *Ann om õks* *kõõtsamb* *ku ma*
olõ, tel om jõudu rohkömb; sukele te'ti kah iks mõni viku' *taadõ, ja kirja kah_iks, et sõss*
ol'l tiä är_iks nigu_ *kõõtsamp* vaih Urv

kõõtsi¹ *kõõtsi* (lahjast lehmast) – Vig

kõõtsi² *kõverasse* *Inimene on kõõt'skael, ku ta ennast sedasi* *kõõt'si viab, on küll* *seuksi*
kõvera kaeldega Hää **Vrd** *kõõsi, kõõtsi*

kõõtsikas *kõõtsik|as* g -a Mar Tõs *Aud/-t'-/ kõhn, lahja olevus oo üks kõõtsikas koa, mis*
see koa on, va laha loom; aga see peenikse säärdega, va kõl'psäär ja va kõõtsikas Mar;
aiglene tüdrek oo ää põdend kõõtsikas Tõs **Vrd** *kõõdsik, kõõstikas*

kõõtsis *kõveras, viltu* *Inimese kael on* *kõõt'sis, kui nii`muyudi ete`puule kõver on;*
Inimene isi ka on *kõõt'sis, kui ta ete`puule kõveras on* Hää **Vrd** *kõõtsis*

kõõts|kael *kõverkael* *Kui inimesel on kõõt'skael, siis pää ei seisa otse* *püsti* Hää || *fig*
mahakirjutaja *Kõõtskaal ei viisi esi rehkendusi arvutada, siss kõõlub salamahti tõeste päält*
Nõo

kõõtsu *lõdvale, lõdvaks* *Kui nüür jäetäss kõõtsu, siss kui sinna like rõiva pääle laotat,*
siss vajob otsani maha Nõo

kõõvama *kõõvama*, *kõõ-*, da-inf *kõõvata* Räp

1. *lõõmama* *tunglõ* *kõõvasõ viil; tuli* *kõõvas nigu hirmuss* Räp

2. *kütma* *mis sä tarõ nii kuumast* *kõõvatõ ja lämmäst ajat; mis sa* *kõõvat taha tuld*
ala, `eski pada keese; sann om ka nii kuumast ärä kõõvat kui Räp || *kuumutama ta* *kõõvass*
nii armõto kuumah umma ihho (saunas) Räp

Vrd *kõõmama*²

kõõ|viimädse *alatasi* *Mis tä no kõõviimädse irra* (iriseb) Vas

kõõvine *kõõvine* *kasepuust hällü nõdrõ?* *inämbäst iks kõõvine* Räp **Vrd** *kõivune*

kõõvo → *kõiv*

käba *käba* S L(-ä) *Ris(ke-)* *Kei* *Rap* *Juu(-ä)* *Tür* *VJg* *Trm* *Trv/-ä/*

1. *taime vili, käbi porssadel* *käbad peel, nee o* *kangesti vihad; vanast oli* *laultud: umal*
uitas utikus ning porsa käba kätikus Khk; *Kus olid ikka suured käbad* [humalatel], *just kut*
suured *põila otsad* Pöi; *männi käbad* Phl; *Ei käba kuku kannust kaugel* Han; *käbad oo*
kuuse otsas, käbad ei kolba maeale mette kusagile Mih; *kuuse käbadest tuli täitsa pruun*
[värv] Tõs; *kui kuusedel iaste käbad otses on - - sis olle ia kardule aasta* PJg || *pähkle*
käba Vig **Vrd** *käba*⁴, *käbal*¹

2. *puu (peam männi) korp männil va paks käba* Jäm; *Suurdelt mändidelt saab käba; me*
tegime lapselt ikka käba obussi Khk; *kasel toht, männal käba, kuusel koor; Põikliga raiuti*
männi peelt seiksed suured käba lombid äe; käbast tehti vahest ka pudeli ja lähkri punnid
Kaa; *Käbast oolivad karjalapsed laevi* Rei; *vanadel puudel oo korbane koor, see oo käbä*
Var; *mõnikord lõigati männa käbadest ka need pul'lud* Kei; *vanasti tauti käba peenikeseks*
ning riiviti ankru pragudesse Juu; *pedäje käbä* Trv **Vrd** *käbakas, käbas, käbjas*

3. võrguujuk, pull nooda reidel on ka käbad peel; suure rüsa tiivastel on käbad peel Khk; võrgu `peelmise nõõri `kül`ges oo ka käbad Mus; Käbad on `kerged ja `oidvad `võrgu vee sees `püsti Emm; männi koorest `tehti võrgo ja mörra käbad Käi; võrgo käbad kadond, võrk ei seisa vee peal Mar; `võrkudel oo teis `ääres kibid, teis `ääres käbad, kibid `vaotavad `põhja, käbad `oidvad `peale Kse; egä ühel olid tähed piäl käbädel kus käbäd olid `nuõtõl piäl Khn; käbäd `oidvad võrgu laiali Saa

4. pabul `sõnna (seasöögile) `toodi obuse käbasi ka `sisse Mus; obusel ja `lammal on käbad Phl; mitte üks õun ei ole, õuna käba Ris

5. tudi, kõbi va inimese käba tene veel Muh; vana käbä juba, al'l, põle änam kedage Var; `sõuke vana käba, mis sji änam jõuab Hää

6. oherdi päraosa – Kse Vrd kaba¹

Vrd käbi

käbakas käba|kas Ans, g -ka Khk Nis; pl käbakad Kul

1. a a. paksu korbaga See vana suur puu, see nõnda käbakas Ans b. käbirohke `sakjad männid on nii käbakad puud, säält saab pailu käbi Khk

2. s männikorp käbaka puru `panði puu riista `uurdesse Nis || puukoorest võrguujuk – Kul Vrd käba, käbas

käbal¹ käbal g -a LNg; käbäl Hää humala õisik omala käbalad LNg Vrd käba

käbal² käbal g -a Lüg Muh Kse Han Aud VJg, käbäl g -ä Kuu Lüg Vai Tõs hum käsi kudas käbäläd `käiväd Kuu; kuidas käbalad kõevad koa Muh; käbalad keivad läbi `käise Kse || loib `ülge käbalad Lüg Vrd käbar¹

käbal(as) käbal(as) Kse Var Han Pä(käbäläs Tõs) murakas sai käbalul `kõia Kse; tä oli pailu käbälu koo tuun (koju toonud) Var; käbalad oo `säätsed kärnitsed, männa käba `moodi; esite käbalad oo `seoksed kõbad, kui punatses `lähtvad, siiss `lähtvad lutsusse Mih; käbala moos on ia, kõege parem; Tänuva aasta oli raba käbalatest päris tühe PJg; memm lääb `metsest `marju `tuuma, üle jõe jõhvikiida, üle käära käbaliida rhlv Hää

käbalasse kängu, kiduraks läks käbalasse nõnna teine (loom) VJg

*käbama (sa) käbat katsuma missa iki kobat ja käbat must San

käbar¹ käbar g -a Jõh IisR S(g -e Phl) spor L K, IPõ; käbär g -ä RId(n käbärä VNg) Mar Saa Juu Kod KJn Kõp spor eL(-r Se; pl -e Hel Har Rõu) hrl pl, hum käsi `santi `tantsis, taha `vahtis, `kuida käbäräd kohe `käiväd Vai; pese käbarad `puhtaks Ans; Käsi, käpud, käbarad, see on üks käsi ikka kõik Põi; Laski aga nüüd käbarad käia (töötage kiiremini) Emm; Kas käbarad külmetavad Han; kuidas käbarad käivad kuidas käsi käib, kuidas elad kuda käbäräd `käiväd Jõh; Kudas siis so käbarad käivad Põi; kui teretasse, sis küsitasse, kudas käbarad käivad PJg; kudas so käbäräd käiväd kua Juu; mõni `ütleb nal'ja peräss, et kuda käbäräd siis käeväd Kod; kuiss käbäre käivä Hel; Vanast iks küüsüti et no kuiss sul käbärä_käivä? Urv; Üt'li `pindremehele et kuiss käbäre_käivä?. Tyy üt' et nigu_`toukat nii lätt Rõu; kuiss sul käbär k'äu – kohe panõt, sinnä k'äu käbär Se Vrd käbal²

käbar² käbar Vil Pst, g -a Saa VJg; käbär San, g -e M(-ä Trv)

1. kähar, säbrus Villa koerad (puudlid) on käbarad Saa; käbaras (kaharad) oksad VJg; Tallekestel on ilus käbar vill Vil; mede `lambal om `säände käbär vill; mõnel om käbäre

`juuse Hls; *temäl olli libeve ja `sirge `juuse, nüid akkass kábäress kasume; kábär karu oo koeral; `väege ülearu kábär ja peenike [vill] Krk*

2. silmusekujuline nõorkaunistus särgil *`panti punatse nõöri kábäre `pääle Pst Vrd kábärik¹*

kábar³ *kábar g -a Lüg Pee; -as Aud Mih; kábär g -ä Juu Kod Vil*

1. *kobar `sõstrad ja `pihlakad on `nõnda kábaras Lüg; `pähkli kobaras või kábaras; kábalad oo marjad, `val'kjad punased, kábaras koos `kinni Aud; umala munad one kua kábärän Kod*

2. lähestikku, tihedalt koos *`lammad olid aa `iäres kábäräs koos Juu; `Müisleri küla on kua kábaras Pee*

kábar⁴ *kábar g -a Jõe Hää Iis tábar asi on kábar Iis || `ütlete nii kábaraid (teravaid) sanu Jõe*

kábara *kábara VJg Iis, kábärä Lüg*

1. *kängu minu põrsas sõi ja kábara ei jäänd Iis*

2. *kõverasse Kääd ja jalad `kiskus kábärä Lüg; kisub kábara juo kui inime on vana VJg; `tõmmas ennast nii kábara kõhe et Iis*

kábarane *kábara|ne VNg, kábärä|ne KJn Nõo Krl, g -se; kábärõ|ni g -sõ Krl kortsuline; mügerlik lil'lkapst om ka kõbäräne ja kábäräne Nõo Vrd kábärik², kõbäräne*

kábaras¹ → **kábar³**

kábaras² *kábaras Kse, kábäräs Mar kängus olevus `väike pulli kábaras Kse*

kábaras(se) *kábaras VNg Lüg/-ss/ Jõh VJg Iis, -sse VJg Iis; kábäräs VNg(-as) Lüg(-as) Vai Juu/-as/ KJn, -sse KJn*

1. *krimsu(s), kortsu(s) kase toht on kábäräs, kui poleb VNg; `Riided on `täitsa kábaras Jõh; riie on kábäräs koos, ei soa `sirgeks teist Juu; õõnapu lehed kisuvad kábärässe KJn Vrd kábärän*

2. *kõveras(se) inimene on `nõnda kábarass `endast kokko vedand kõhe; Õlin kábäräs maas Lüg; küll tama maga kábäräs Vai; uis on kábaras (rõngas) VJg*

kábarik *kábari|k g -ku Hää; kábäri|k g -gu Ran Puh vilets, kidur nõmmes on paelu kábarikki puid Hää; põõsäss om vähämbäss jäänu, kábäriguss jäänu Ran; kärn kõevu - - ega nüü suuress ei kasva, kábäriku lehe om Puh*

kábar|käpp *kobakäpp – VMr*

kábas *kábas g -e puukoor kábase `moodi kivi LNg Vrd kába*

kábastama¹ *kábastama kuluma, vanuma riie kábastas ära Rei*

kábastama² *kábastama Põi Muh Vig, kábästämä Mar deskr Vana oli sääil pirekse kábastand (vihastanud) ja tulnd äe Põi; kábästáb (kaanib) `kangeste õlut Mar; kui talvel kül'm oo [rukki] ää kábastand (võtnud), akkab uieste `võrsuma Vig Vrd kábistama¹*

kábastama³ *kábastama Jaa Hi Kse Hää, kábä- Mar Var; kábästämä LNg Khn*

1. *anuma uurdeid puukoorepuruga tihendama kala anum kábastakse `kinni, kalad pannakse hiñje `alla Phl; kui nõud `enni `joosid, siss neid kábästati Mar; ma kábastasi silgu nõu Kse; `kábästakse `uurmes ärä, siis ei jookse änam vett läbi Var; Muõdu `tuõrid viksiks ei sua, kui mtõ kábästä Khn Vrd kábistama¹*

2. võrguselisele pullusid külge panema *Ma käbastasin omal ka ühe võrgu ära* Hää **Vrd** käbatama

käbatama *käbatama* = käbastama³ `tahtsin akata täna uut mut'ti käbatama Aud

käbe *käbe* Vän Trm Pst, g *käbe* Sa Juu, -da IisR Tõs Tor Hää Saa Ris Kos, -dä Lüg Mar Khn Kod Ran Nõo, -jä Kuu; n *käpe* Se Lei/k'-/, g *käpe* San Kan Urv Krl Vas, *käbe(h)hä* Lut

1. tragi, kõbus; kärmas, nobe *Käbejääd kääd ja läbi'saaja iseloom* Kuu; *käbedäd inimesed mõlemad* Lüg; *Ta oli pisine käbe inimene* Jäm; *se üks `kange käbe inimene* Mar; *oli `õige käbe tööd tegema* Tõs; *alles käbe eit, käib iga päe `karjes* Vän; *vanad naesed on käbedad, käevad `mööda tied, suka `vardad `lendavad näppude vahel* Kos; *sij one inimese `kiitus et tä käbe one* Kod; *esi ollu til'luke, aga käbe `olli `juuskme ja tei tublisti tüüd* Pst; *käbe inime, küll täl tüü käib käen* Nõo; *latsõ omma_põra_käpe_ja katõkõ-istõ `laskva?* San; *Ta_m käpe ja kärmäss inemine, tüü pääle_ja jutu pääle?* Urv; *Käpe? jala?* Vas; *ku ma ol'li nuur, ol'li? käbehä? käe?, nobõha? jala?* Lut || *käre üits ommuku `olli nii käbe kül'm* Nõo; *sääne käpe külmäkäne, `võt'ja, mano võtt* Se **Vrd** *kebe*², *kõbe*¹

2. kena, korralik, nägus *käbed kiijjad; pätid püsut käbemad kut vatugad* Khk; *Kõik see [sõiduvankri] puu värk oli pisike käbe* Põi; *`jalga panin sukad siledäd, `otsa panin kehgäd käbedäd* rhvl Khn; *sääne käpe, illošs inemine* Se; *käpe palõ?, sääne illoss nägo* Lut

3. peenike; väike *tõmbab suu käbeks* Khk; *Üks reha on nii käbe, seike veib `kergesti katti `minna; Saapad oo püsut justkut käbest kääst (väiksed, kitsavõitu) tunda* Kaa

Vrd *kabe*¹

käbedalt *käbedasti* Ei *temal* (pottsepal) *`olnud harutamist, iga kivi läks käbedalt `paika* IisR **Vrd** *käbedaste*

käbedaste *käbedaste* Saa SJn *käbedasti kašs `kargab puu pääl, vat `tõmmab sialt käpudega, `tõmmab nii käbedaste* SJn **Vrd** *käbedalt, käbehehe, käbehäle, käbesti*

käbeduss *käbedu|ss* g -se *kärmus, kiirus ku ta tüü man `ol'li, siss `õkva tüü vajoss, temä kätel `ol'li nii suur käbeduss* Nõo

käbehehe *käbedasti käbehehe* k'äu Se **Vrd** *käbedaste*

käbehäle *käbehäle* *käbedasti* – Lut **Vrd** *käbedaste*

käber *käber* Urv/-r'/ Har, *käpr* Krl Har(k'-), *käbõr* Vas Se, g *käbrä* korts *käbrä?* näo *pääl* Krl; *sul omma jo käbrä otsa iihn, joba olõdõ vanass jäänü?*; *taa naanõ om küll jo_vana, taal om suu pääl suurõ_käbrä?* Har **Vrd** *köber*

käberdama *käberdama* VNg, -ämä Kuu, -eme Hel; *käbärdama* VNg, -ämä Se, -deme (-teme) Hls Krk, -õmõ Krl

1. kortsuma; kortsutama *Midäs sa hull sest `puhtast paberist `ninda ärä käberdäd* Kuu; *moni `riide `kardab `kortsumist ja käberdamist; nahk käbärdab* VNg; *käbärdägu_i?* (ära kortsuta); *mi_sa tah käbärdät peiaga?* Se

2. kähardama; käharduma *tüdruk käbärteb `juusid* Hls; *näe ku peenikse käbärtet villag[a] ta om, `juštku e'lme; nüid om neil käbäre `juuse puha, lääve `linna, laseve ärä käbärte* Krk; *tohk käberdes kokku* (kiskus rulli) Hel

käberduma *käberduma* Kuu(-ümä) VNg; *käbärdümmä* Har; pr (ta) *käbärdüss* Se kortsuma, kortsuliseks muutuma *`riie käberdub* Kuu; *kase `tuohud käberduvad* VNg; *ma*

ol'li kah mitu `kõrda kripi `haigusõ käen, selle ma olõ nii ärä kãbãrdünü? Har; rõivass kãbãrdüss Se

kãbesti *kãbesti Khk(-st), -e hv Saa, kãpest Võn kãbedasti astub nii kãbest; kãbest rãägib Khk; Anna kãpest siia Võn || ilusasti, kenasti ema õppend kodu, et `ütte tirr-lipp, siis suu jääb kãbesti Khk Vrd kãbedaste*

kãbi *kãbi R(g kãvi) hv Mus Põi Emm, L K I M spor T; kãbu Pst Hls Krk Ote(k'a-); kãbü Kuu(g kãvi, kãü) Vai(g kãvü) Krk San hv V(k'- Se; k'abu Vas Se; g k'ãö Rõu); kãvi VNg*

1. a. *okaspuu kãbi ega kãbi `kannust `kaugele kukku; kuda kand, sedasi kãbi Hlj; kuusk kãbisi täis nõres; kui on `metsã `kuusel on pali kãbisi, siis on ia `kartuli saak Lüg; kus `metsades kãbi on, sinna oravad joosevad Vãn; kãbid kuevatati ja siss õeruti [seemned] `väl'la Tor; Kokku jäänud nagu kãbi (inimesest) Saa; vahest kuused on nõnda kãbisid täis, nad üsna `pankas nendega Ris; kuuse kãbisi korjatakse `siemne jäuks Kos; Noored kãbid olid, siis jäi punakaspruun värv Amb; kuuse kãbid on kartulde iest (nende järgi ennustati kartulisaaki) VMr; kuuse `siemned, eks nied ole kãbi sies, kãbi sies kasvavad Kad; kãbi tõuseb kannust, kãbi kannust `kaugelle ei kasva VJg; kuuse kãbidega värvitasse ilusast pruunist Iis; viis või seetse kãbi ühe õksakese kül'jen, s'j õli inimese õhn; ku kãbid `kõrgel kuuse õtsan, siis suab `kõrge mua piäl kartulid, ku kuuse kãbid madalal, suab madala mua piält kartulid Kod; kui kuuse kãbid on ladvas, siis tulema kuiv suvi Åks; orav ei süü muud kui kãbisid KJn; mõtsa kãbidest sai õege ilust `pruuni Trv; pedãje kãbu Krk **b.** lepa, humala vm taime emasõisik umala kãbid kasuvad vääne `kül'ges Mär; [humal] `keerleb ja `veerleb, ku `otsa saab siis muneb, siis akkab kãbi kasvatama Ris; tapu kãbid keedetakse äã ja vesi pannakse õlle `sisse Juu; timatil (timutil) on kolm `tol'li kãbi pikk, `ma,i-lma seeme tuleb Trm; kui lepal on pikad urvad, `narmad tilgendavad, siis on ilus `aasta, kui on kãbis urvad, siis tuleb nõl'la aeg PIt; umalel om kãbu otsan; lãrsi (lehise) kãbu; sügüse pannass [talisibul] maha, tõine `aaste tulev suure kãbuse `otsa Krk; humala k'ãbü? ku `lipnõ; kãbü? omma ollõ `seh Se || pãhklitupp, -kobar `pãhkle kãbi Kir; `pãhkle kãbuse; `pãhkle om kãbun Krk || kãbisarnane moodustis emakoea kül'les on kãbid VMr || hum õun mitte ütte lehepuu kãbi ei tuu `miule Hls*

2. *mãnnikorp, sellest tehtud võrguujuk `laudadest oli ja kãbidest oli ka [võrguujukeid] Mus; Mãnni kãbidega suitsetati [kala] Põi; mãnni korbast `tehtasse kala `võrkudelle kãbisid Kad; pedãje kãbi `panti `võrke `kül'gi, õige vana pedãje küllest piält võets, kuur jääp ala `terves Hls*

3. *võrgunõel, hui kãbi on nii, et tal on kand ja kiel ja nina, kãviga parandatta `verku; kãbige kuon `kammila `verko Jõe; Odin kãü ja `lãksin `verku parandama; Tein `kaigile kãbü,ele `mergid `pããle; kãbü kus `kalsi, kala kudu jo `rannas (laisast kalurist, kes alles püügi ajal hakkas võrku kuduma) Kuu; vüed `kuati kãbige, viseti `loime läbi VNg; meil `rãime `vergu kãvid `tiate `niskesed pisikesed Lüg; võrgu kudumise kãbi -- ots on kahe aaraline HJn; kãbige sai siis `puetada [lõnga läbi vaheliku] VMr; sie on kãbi kellega `kuotakse põranda riidet ja `võrku ja Kad; `veike kãbi on kuslapust; kõrd kãbige `ümber laadiku, siis saab [võrgu] silm tãmast Trm; kãrsi kãbi, kellegã `kãrsi kudotasse; kãbigã pissã läbi [lõngade], mõõgaga lüüd `kiinni Kod || alus, mille ümber keriti unnanõõr `keeras unna nõõri kãbi `ümber Trm*

4. oherdi või vindla teravik *ajas uherdi käbi* `puolest Lüg; *pane uherdile käbi* `külge Vai; `tolli kaks on käbi pitk, kes `löikab, täl o õts teräv Kod; *oherti käbu om sji*, kellege puu `sissi lastass Pst; *oherti käbi om oherti ots* Hls; *käbi om kulbi otsa* `muudu; vingeldil `olli käbi `vašt puultõi-st `tolli pik'k Ran; *ega suurõl oherdil ei olõ k'apu* Ote; *mul ol' mõni neli käbüga uherdit, no^o ei olõ enämb ku üt's* Har; *oherdi k'äbü, mis tu sääne peeñokanõ kruvviots lätt puu `sisse pöörteh* Se || oherdiga puurimisel eralduv puutükk või -puru See (oherdiraud) `käänab suure käbi sialt `väl'la Kei; *oherdikäbi, see mis oherdi august* `väl'la tuleb Plt; *uherti nina `löikap käbi või selle puru* `vällä sehest Krk

5. fig (inimesest) *vana inimese käbi* Kse; *Tolle käbi (ihnusko)* käest ei saa sa midägi Rõn **Vrd** köbi

6. junn, pabul `mustus on käbis, kui `mustus on kõva ja kõht on terve VJg; *jänesse käbid* KJn

Vrd käba

7. (kartulisort) *käbisid võtid, `valged pitkäd kartulid* Kod

käbi|kartul (kartulisort) *ühed õlid pitkäd käbi kartulid, `valged, jušku kuuse käbid, aagud siden; käbi kartulid eelitsäväd* Kod

käbike(ne) dem < käbi

1. taime vili *kuuse käbikesed neari kuuse* `kül'ges Kos; *männil one* `veiksed käbikesed Kod; *kuuškel punatse käbikse otsan* Trv; *humala k'äbükäse^o* Se

2. fig (vanast inimesest) *vana käbikene* Koe; *vana inimene justkui käbike; kokku jäänu ku va käbike* Trv **Vrd** köbike

käbi|küla *käbikülas* `käima ehal käima – Kad **-lind** *käbilinnul pidi olema juba pojad* JJn

käbiline *käbili|ne* Mär, *-le|ne* Plt, g *-se* käbisid täis *tänabu kuused käbilised, tuleb pal'lu kardulid* Mär; *käbilene puu, pailu käbisid külles* Plt **Vrd** käbine

käbimä *käbimä* võrku kuduma akka `verko käbimä Vai

käbine *käbi|ne* g *-se* VNg Juu VJg Plt = *käbiline käbine puu* VNg; *teräv ning käbine metsaalune* Juu; *maa kõik käbine, käbisid täis* Plt

käbi|närija

1. *õrav on käbinärija* Lüg

2. *ihnus, üks käbinärija oo koa* Mär; *os_s* va *käbinärijä* Juu; *käbinärijä kutsuvad, mölõjäs poišs one* Kod; *om üits igavene käbinärija* Pst

käbi|oherdi kaha-, lusikpuur – Võn spor V

***käbisema** (sa) *käbiset* deskr *mis sa kibiset ja käbiset* San

käbisse *üks lõng jääb käbisse* (kudumisel jääb üks lõimelõng kanga peale) Kei

käbistama¹ *käbistama näpistama külm käbistas kardulid* Rid **Vrd** *käbastama*², *käpistama*

käbistama² *käbistama* võrguüle lõnga kerima `Este *akkasid käbistama, `kierasid, panid `niidi `otsa üle* `kiele Lüg **Vrd** *kävistamma, kävitama, käütämä*

käbistelemä *käbistelemä* ”teineteist näbima” – Lut **Vrd** *käpistelema*

käbitama¹ *käbitama* Mus Pai puunõu uurdeid männikoorega tihendama *põhad`jooskevad õlle kehal, käbitasse ää, käba puru lükatasse vahele* Mus; *käbita ää see riista põhi* Pai **Vrd** *käbastama*³, *käbjastama*

käbitama² *käbitama* Hlj, imp *kävidä* VNg võrguüle lõnga kerima *kävidä`niiti käbi`pääle* VNg **Vrd** *käbistama*², *kävitama*

käbitämä *käbitämä* köit, nõõri jätkama *kui köis`kat`ki lähäb, käbitätse kokko; ma sõlmasin, aga käbitet köis on tasane* Kod

käbi|vasikas emakoda; emaka väljalangemine *käbivasikas oli tal kole suur, ega ta elämä põleks jäänd* Juu; *käbivasik tule lehmäl seest`vällä, ku tal vasik om* Krk **Vrd** *kuusevasikas*

käbjas *käbjas* g -e männikorp *käbjas, mis männal`ümmer, männa kuor; käbjasest`tehtakse võrgu`pul`lud, et võrk vie peal oiab; nõu`uured`taoti käbjast täis, se käbjas ikke peab`märga`kinne* Ris **Vrd** *käba*

käbjastama *käbjastama* = *käbitama*¹ nõu *`põhjas,`uurded käbjastadi,`taoti* [koorepuru] *uurete`sisse, et vett ei lase läbi* Ris **Vrd** *käbastama*³

käblik *käbli|k* Pil Kam Ote Kan, g -ku Saa VMr KJn SJn Trv(-k) Hls Krk Ran Nõo San, g -gu Krk Hel Krl *käblik; lehelind`suuga teeb suure linna, aga kätega ei tee käbliku pesa ka`val`mis* Saa; *Käbliku muna on`erne tera`suurune* VMr; *käblik om ilus ja`väike linnuke, pesäl kuüm pääl* Hls; *käblik laulap hü`üt`t, hüü`üt`t, ku mõni ää maja tege, siss ütelt: ninda iluss maja ku käbliku pesä; käblik om ku üt`s päiel`* Krk; *käblik tjj pesä kas vai keset tjj rada* Nõo; *käblik`väike ahk,`väega kärmäss, [laulab] tsj̄ik-tsj̄ik* Ote; *käbliku omma lepestikun, tekkiv pesä perve`sisse* San

käbr → *käbru*

käbras¹ *käbras* g -e Khk *käbe, tragi, kõbus käbras ning`kerge terava jalaga, käbras veel; on nii käbras`keima, käbras vanamis* Khk

käbras² *käbras* g -e tüüri osa – Phl

käbras³ *kipras* *kui kuju liiga pikale lähäb, siss kuivavad need käbras lehed peris ära* Saa

käbroh kortsus *ots* (otsaesine) *om`k`äbroh* Se **Vrd** *käbrän*

käbru *käbru, käbr* g *käbru* Põi Muh *meremadalik käbr paestab`eemale ää, laine`näitab`välja; Mõnes kohas on`sõuksed käbrud mere sihes* Põi; *meri`olle nii samma`käpra täis nagu maa peal; to`rm olli laeva käbru`otsa aan* Muh || *kõrgem koht mere ääres`lambad magasid käbru peal* Muh

käbräkene dem < *käber mi?* *Marin om ka muka üte vanu?, ei ole üttegi käbräkeist suu pääl* Har; *mõnel omma?`sil`mi man käbräkese?* Se

käbräl kortsus *taal om otsa esine käpr,`väega käbräl* Krl **Vrd** *käbrän*

käbrän *käbrä|n* Kod Krk Har Rõu, -h Vas Se(k'-), -hn Rõu kortsus *`kapsal kiilid all, käbrän* (mügaras) Kod; *ta om nätä_vana inemine, suu nahk om nii käbrän;`rõiva omma_käbrän* Har; *kui kartokass vai upin um kuionu?, um kah käbrähn* Rõu; *vanalimäl käbräh nago* Vas; *nägogi käbräh, tä om jo vana; sul ta papõr`k`äbräh* Se || *keerdus, krussis purganti päälise olliv käbrän; küll om s̄j̄`pehme vill käbrän* Krk; *lang om käbrän* Har **Vrd** *käbroh, käbräl, köbrän*

käbräne *käbrä|ne* g -dse Vas Se kortsuline, krimpsuline *käbrädse[?] käe[?]* Vas; *tõdsõl`omgi sääne käbräne ots* (otsmik) Se

käbrä|nägo (kortsulise näoga inimesest) – Se

käbu → käbi

käbältem *käbältem* kobama küll *ma käbälti`seinä`müüdä*; küll *ma käbälti enne*, *ennegu ma ta kätte löüsi*; *või sa käbälten egäkõrd kätte saat* Krk

käbären *käbären* kortsus – Har **Vrd** *käbärigun*

käbärigun *käbärigun* = käbären – Har

käbärik¹ *käbäri|k* g -gu mulgi kuue aasakujuline nõorkaunistus Trv **Vrd** *käbar²*

käbärik² *käbäri|k* g -ku Hel; pl *käbäri|ku[?]* San, -gu[?] Har kortsuline *nuu* (kevadkogritsad) *omma armõdu_hää_magusa_seene[?]*, *nuu omma_`säantse käbäri[?]* Har **Vrd** *käbarane*, *köbärik*

käbärikun *käbärikun* kobaras [marjad] *ühen käbärikun, muku võta aga* Kod

-**käbäri|Ls** küütskäbäri|Ls

käbäräde kortsu *säält om särk käbäräde jäänü[?]* Har **Vrd** *köbäräde*

käbäräle krimpsu *kui umalõ[?] valmiss saava[?], sõss`tõmbasõ[?] ennast käbäräle kokku* Krl

käbärän *kängus põrsas kui kõhna, one käbärän ja rakku jäänud* Kod **Vrd** *käbaras(se)*

käbärüss *käbäri|ss* Krl, g -se Har korts, *voldike sa olõt siist ütelt kottalt kõvõmbadõ ummõlnu[?], taha tõmbass käbäri[?] sisse* Har

käbü → käbi

käda|kaela üle *kaela ma kukkusi käda`kaela maha* Muh

kädam¹ *kädam* g -a Jäm Khk Mus; *kädäm* g -e Var hülge jäse *`loomade liha kohe`eetaste kints, aga`ülgel on kädam Jäm; ees o kädamad, taga loivad*; [hüljes] *lopitses kädamatega üsna ranna`ääres* Mus; *ülge kädämed oo tagumised jalad*; *kihnlased teevad kädärest`paslad* Var

kädam² *kädam* g -a Jäm Khk(g -i) Pöi Hi Juu(-äm g -ä) *käntsakas suure kädama`leiba, liha`andas; koes selle suure kädamaga lihad Jäm; aeab seantse suure kädami suhe; koer saand sihantse liha kädama käde; sääl oli midu leva kädamad* Khk; *Lairohi ja`taaliad tulad maa seest`välja suure juure kädamaga* Emm; *tõi suure kädama (hunniku)`einu ää* Juu **Vrd** *kägam*

kädamus¹ *kädamus* g -e Mih, *kädä-* KJn

1. *kandam, pakk suur kädamus käe; tõin`jälle suure kädamuse tuppa* Mih

2. *salk, kobar`lammad vihмага metsa all kõik kädämuses küüs; vihm aab loomad kädämusse kokko* KJn

kädamus² *kädamus* g -e riiakas *Mardi naene oo üks igavene kädamus* PJg

kädarik *kädarik* kobar *maailma kädarik kasvab* Pil

käden → käen

käde|suu varrukasuu *`hammõ kädesuu palistõdi; Kädesuu tii[?] häste apar, om hää käüst üles kändä* Vas; *kädesuu joonõ[?] (kirjad) omma[?] kitsaba,`käüssidõ otsah* Se **Vrd** *käesuu*

kädin *kädin* Pöi Muh, g -a Khk VII Hää Saa Juu(g -ä) Plt KJn *sädin, vadin, kägin keib sur laste kädin* Khk; *Maripute sihes oli korra`sõuke [haraka] kädin* Pöi; *Kaeostki tõmmadi*

vett tassa ilma vinna kädinada väl'lä Saa; ma kuulen õues araka kädinad; laste kädinät kõik kohad täis Juu || a kädisev allid `räästad, laulab kädina, kodina äälega VII **Vrd** kätsin

kädinal kädinal Muh Lai, -äl KJn adv < kädin käristab nigu arakas - - kes kõvast ja `kärrest riagib, kädinal või kärinal Lai; `vanker sõidab kädinäl KJn || me `mõtlesime et tuleb kädinal `alla [majaka otsast] Muh

kädine¹ kädine hädine üks kädine alati kigiseb ja kägiseb peal Mar

kädine² kädi|ne g -sse kädissed, nee oo `sõuksed `sõrmedeta `kindad Khk

kädine³ kädi|ne g -dse käepide leht adral o'li_kädidse[?] Vas

kädi|räästas hoburästas Obu räästas on sammu mis kädi räästas, õhel obu räästas, teisel kädi räästas Pöi

kädis kädi|s(s) g -sse Trm Kod(`kät'se) MMg, -se Lut varrukas, käis `puhked õlivad vahest nastel palitutel ja kasukatel kädistel ja kaela `ümber Trm; `kät'se perä `piäle panid vol'did; perena õli `veikene ja pienikene nõnnagu kuvve kädis Kod || mansett – Lut **Vrd** kätis

kädisema kädisema Khk Mar Hää Ris Juu Plt, kädise- Lüg Pöi Tõs Saa Trm Pal Pil, -mä Kuu KJn, -mma Vai

1. kägisema `tuoli kädiso Vai; `jäites sajab, puud kädisevad naa et Mar; `vanker kädiseb ka vahest, kui ta `võidmata on Ris; talvel regi kädiseb Trm || kihisema piim lähleb kokku, kidiseb ja kädiseb teene, vesi on peal ja `mañti `peale ei tule Juu || apu piim, nii et `ammad võt'tis kädisemä KJn **Vrd** kädisemä

2. kädistama vares noagib, `kiitsakas kädiseb Pöi; keharangas võtab aga `peale, kädiseb aga `peale Mar || (heleda häälega) kiiresti rääkima mis sa kädised siel Kuu; Kädiseb just noagu kiitsakas, ega täma suu ei seisa Pöi; Sa kädised kui paskreastas Pal

Vrd kädisisemä

kädis|rätt käterätt kädisrätte kangas õli täieteräne; kädisrätet, kellegä pühid `silmi Kod **Vrd** kätserätt

kädistama kädis|tama Lüg Vai/-mma/ IisR spor Sa, Rei L spor K, Pal, -sämä Kod, -tämä Kuu Juu KJn

1. kädisevat häält tegema (haraka vm linnu häälotsusest) `linnud kädistäväd Kuu; Näe kus kädistajad `platsis, kui siga tapetasse IisR; allid `räästad - - suure käristi äälega ta kädistab VII; Va kiitsakas kädistas sii sammus maripute sihes; Just kut varetikk oleks kädistand, täks täks täks täks Pöi; mustad pikä tiivadega ja pikä nokaga [linnud] - - kädistavad, ei laula Var; kiitsakas kädistab Tõs; kevadi akkavad linnud ikki kädistama Saa; aragas kädistab, temal on suur kära `juures ikka Ris; kui arakas kädistab tua ligidal, siis tuleb `kirja JMd; kui arakas kädistab, üks siis tuleb külaline Ann; arak kädissäs aia `teiban Kod; arak kädistab kuuse ots KJn || käginat tekitama älä kädista `tuoli Vai; orav kädistab käbisid närida Plt

2. kiiresti ja palju rääkima või naerma `Naised kui kokku `trehvavad, akkavad kädistama nigu arakad IisR; mis sa kädistad nairda `ühte `jooni Khk; lapsed kädistavad `peale, siss oli seal kisa ja kädistamist Kse; kädistab ku arakas Hää; lapsed kädistäväd `kamris Juu; mis sa kädistad ja valetad nii paelu Kos; ää akka `jälle kädistama Jür

Vrd katsatama¹, kätitsema

kädistes *kädistes* kädistaja tema on nisuke kädistes Jür

kädistuma¹ *kädistuma* paranema [haav] *kädistub vähä kogu* Kuu

kädistuma² *kädistuma* hapuks minema on jo vähä kädistund Kuu

käditsema *käditsema* itsitama – Khk

kädsin → kätsin

kädsinä pl *kädsinä*[?] ristsed – Plv

kädsisama → *kädsisämä*

kädsisemä *kädsisemä* TLä Ote, -eme Hls Krk Hel San(-d-); nud-part *käd'sisnü* Urv kägisema; krudisema *ihu kädsisess puha, nüid om ninda puhass ku kädsisess* Krk; *kui `riija kül`mägä sõedad, siss regi kädsiseb* Ran; *uś käd'sisi, ei_tiiä_kes tul'l* San; *sõss ol'l tä* (nahk) *pehmekene, `mutku käd'sisi inne* Urv **Vrd** *kädisema, kädsisämä*

kädsistama *kädsistama* Trv, -ämä Ran Puh Se, -ämmä Plv/-d-/-

1. (linnu häälitsemisest) *pajoarak kädsistäp nii `ränkä* Ran; *t'sirgu käd'sistäse*[?] Plv

2 kriuksutama *mis sa kädsistät* [voodit], *jätä maha kädsistämine* Se

Vrd *kädsisämä*

kädsisämä *käd'sisäm(m)ä* Kan Rõu; *kädsisama* Trv, -õmõ Krl Plv; *kät'sisõmma* Rõu

1. kriuksuma *värät' kädsisap* Trv; *keriku tsuvva*[?] *`jalga panniva*[?], *sõss lätsi*[?] *ku kädsisi inne; ratta_käd'sisäse*[?] Kan; *ällü vahru*[?] *kädsisivõ*[?] Krl; *ratta tükü_kah käd'sisäse*[?] Rõu **Vrd** *kädsisemä*

2. (elusolendi häälitsemisest) *kui `väikene lat's joñn ja ikk sis ül'täss: ta mugu käd'sisäss inne* Rõu; *rot'i puja kid'sisõsõ*[?] *ja kädsisõsõ*[?] Plv

Vrd *kädisema, kädsistama*

kädsä *kädsä* (heide-, niine- vm) kera, pundar *villa kädsäse; kädsä põhjak; nüid'se kädsäse, säält tetti `viise, pangi `kanmit ja ütte tõist; villa om kädsän; ku `villu `veske pääl kaariti, sõss `aeti `kätsä* Krk || *rõngas(se) uisk* (uss) *om `kätsä `kiskun ennast; olli suur uisk kädsän, pää üleven* Krk **Vrd** *kada*¹, *kadsa*¹

kädsätämä *kädsätämä* Trv TLä, -ämmä Plv, -eme Hls Krk; (ta) *kädsätäp* Rõn kädistama **a.** (haraka häälitsusest) *arak kädsäteb, tõise ei kädsäte* Hls; *arak kädsätess kääts, kääts* Krk; *joba arak kädsätäb, ei tiia mes sõnumit ta nüid tuub* Nõo **b.** kiiresti rääkima, vadistama *naise kädsäteve ku araku* Trv; *mis sa ike kädsäted, kurda vahel vait; kädsätess ku arak aia `teibän* Krk; *kädsätämine om `rohkemb naeste muud* Ran; *tõese naese nakassiva kädsätämä, et kudass sul nii koorene piim om* Nõo **Vrd** *katsatama*¹

kädu *kädu* naru pastel – Ans

kädu|jalg (viletsate pasteldega inimesest) *mis sihand kädu jalg `sõnna lihab* Ans

käe *käe, kää* Hlj eP(kēē S)

I. adv 1. valduses, kasutusel, olemas *keik asi läheb ukka mis kēē sandiks läheb; `päitsed pole mo kää täna olnd* Khk; *Korvid on keik kää, kadund pole ühtegid; See ju vana kää keind* (kasutusel olnud) *riist juba; `kessel aga jalad kēē on, mis siis viga `keia* Kaa; *Kui vähegi `tamme kää oli, siis `tehti ikka [tuuliku] aripuu tammest; Kes vähegi peremees oli, sellel seisis üks sulane oort `aasta `viiti kää* Põi; *taal suured maad kēē Käi; tä mõja inime, tääl kardulid ja `kõike käe küll; rikkus `otses, `vaene, põle käe kedägi* Vig; *Oia see labidi oma kää* Han; *Mis viga ninastada, ku küll käe on* Hää; *vanemal vennal oli ikke suur koht*

kää VMr; `mõisa kää olid niid maad Pal; oles sul sedä `aega käe oleva; isä aeg `olli ta (tubakakast) käe (tarvitusel), miu aeg on ta `seisnud mud'u mälestuses Vil || (tööhobusest) see pole veel kee keima obu, sälg alles Khk; kolm kää käima obust (teised on välja õpetamata); kaks obust ikka käisid kää (tegid tööd) VII; kolm `olli käe `kõijad oost, üks `olli sälg Muh

2. (märgib mingis seisukorras, olukorras, mingites tingimustes olekut) taal on kitsas kää Jäm; mureta elu kee, mis taal viga Khk; äda `varsti kää Krj; Vanadus on kää, tee änam midagi Pöi; minul o paergust teris käe Muh; üsna tüdimus kää Mär; kui suurem kitsas käe oo, siis `naabrid tulad jälle `meitele abisse Mih; `püsti äda kää Ris; tulel suur võim kää Kei; `puudus kää Juu; tüdrukul on `püsti äda kää JMd; `ongi näl'g kää Äks; minnes `olli ädä käe, tuul `olli nõnda maru Vil || ta `sõitis nii tulist et, `vankre rattad `kiunsid käe KJn

3. kätte saadud; saavutatud lähäd üle `kopli ja siis o Tulesu [tal] kää Mus; Selle lehmäl on ikka `kerge sünnitus olnd, `korda kaks kanjutab ja on kää; Nii laiad lauad olid, kaks `lauda ja ukse `laius oli kää Pöi; tal kasu kää, mis ta `naiste kääst `püides Phl; `käärbud keisid `rinki niikaua kui `kanga `laius kää on Rid; `kinda pikus käe, aeg oo ahendama akata Vig; Siss laud (laod = kood) ikki ratastrinki - - niikavva ku säär käe (sukka kududes) Hää

4. (ajaliselt) saabunud, tulnud või vahetult ees mai on kää juba Ans; `põimisid `pääle üksteist sõnni kut `lõõmine oli otsaga kää Krj; `jälle rahutimad aad kää Jaa; Kui udu korra maha eidab ja `jälle öles veab on vihm kää Pöi; nüid oo ju ammu `põlgaag käe Muh; rugi `leikamene `varsti kee Käi; nüid juba sui käe Vig; kaessa `kümne teine `aasta kää (saab 82-aastaseks) Lih; Puuri päävä pärast eenätüe lõpõtus käe Khn; surma käsk käe Vän; suurt valu ei ole, aga ta juba akatus kää Ris; `õhta oli kää Tür; kevade vetelagu aal on ikke ots käe, põdurid siis ikke surevad Kad; kanad eila sabitsesid ja näe vihm `ongi käe VJg; no mina olen neid `mõldrid siin ära seitse tükki pidand, kahessas on kää Äks; vanaduse päeväd on käe KJn || `lasvad siis na `valju [laulu] et karimine käe Tõs

5. selge (millegi oskamisest) Meite lapsel oo lugu kää, oskab lugeda Kaa; lugemene oli mool `ammu kee Käi; [lambad] `tahtvad üle üpata, kus madalam aed oo, korra amet kää Mär

II. postp 1. kellegi valduses, omanduses, kasutada maa `ilma kruut on jo tema kää Hlj; maad `mõisate kee; ühe korra on ühe kää, teise korra on teise kää `tuupida (halvast töölisest) Khk; nad (vorstid) olid - - ikka apud küll nende kee Rei; jumala sõna liigob inimeste käe Mar; minu käe olid viinad Kir; sinu käe ei `kesta mette `keegi Kse; see maa oo `metme riigi käe olnd Mih; kõik raha mu käe Aud; koht oli nende kää pooletera pial HMd; vabadiku lehm old pere `rahva kää söõma peal; see asi on nüid `kohtu kää (kohtusse antud) Juu; se oli kõik `mõisnikude kää se Pal'timaa Pee; `mõisa kää olid niid maad Pal

2. millegi mõju, toime all; millegi mõjul, toimel kas `seisas `terve `aasta päävä (päikese) kää, ta_s lehe teist nägu (potisisest värvist) Ans; loomad `ambuvad jänu kää; ta `aiguse kää nenda ε löppend Khk; sül't kallerdab külma kää ää Kär; pole suure mere kää tormiga nalja asi `olla Mus; sõrmed jäävad külma kää `künti Jaa; `kange valu käe maas karis Muh; tuule kee võivad rugikõrred `lõnki küll `murduda Käi; ärä näbräständ üsnä `niiske käe Vig; `Riästäd akkavad päävä käe `tjõlkma Khn; lootsik õõtsub tuule käe Vän; Judrad `paisusid kaste käe `lõhki Hää; tukkusin `päikese kää Amb

3. kellegi võimuses, meelevallas *ma akka karima kärbeste käe* Muh; *ma olen pulli käe* onld Vig; [ta] *lõuan nende käe naa et Kir; lehm tahsib kärbeste kää, ei lase`lupsta* Koe || *see jutt on ilma kää laial* Khk

4. kellegi tehes *raudlukid, nee_s ole ta (varga) kää midagid* [lahti teha] Jaa; *Kibe mees oli leki katust`lõõma, see_s ole ta käe midagi* Pöi; *minu kää läks see kudumine`ästi edasi* Rid; *see ei lähä edassi ta käe* Mär

Vrd käen, käes

käe|ader hitsmeader – Trm **Vrd** käsiader

käe|alune 1. kaenlaalune [särgi] *kääaluse lapp`leigeti kää`alle,`nelja`kandiline* VNg; *Käealused puha märjäd* Tõs; *käealust tegema käevangus kõndima; kurameerima tegad keealust, nee kus`lähtavad kee alt`kinni* Khk; *Tikkus muudkut keealused tegema* Emm

2. kellegi abilisenä töötav inimene; *õpipoiss sina õled minu kää alune, sa et`pääsi minust kuhugi* Lüg; *Meite Juku läheb sügise rätsepa juure kääaluseks* Kaa; *kääalune tieb`lihtsamaid töid* Kos; *see pidi üks suurem töö olema, kui võt`tis kääalustest mehed`sinna (ehitusele); põllutööl kääaluseid ei old* Lai; *Roobärt ol`l ka`rätsepä käealunõ, seenis ku joba uma käepäält nakaás`umblõmma* Urv

3. vemmal, malakas *võta kääalune,`tõmma* JõeK; [oleks] *mul ollu üit`s ää käealun, ma annass tal* Krk **Vrd** käeperäne

käe|and 1. kosjad – Phl

2. ”isiklik jutuajamine kirikuõpetajaga enne leeriõnnistamist” *enne`leeri käisid keeanil, ükskaavalt käivad* Phl

käe|and(m)ed pl -`anded S L, -`andmed HaLä KJn kihluspidu *kui pruut esimene kord kuulutati, siis`peeti pruudi majas - - kää`anded* Krj; *kää`nded, nee olid siis kui maha`ööti* Jaa; *`tehti sured kää`anded, siis kutsuti siis pidule* Pöi; *kui ruut ja`peimes läksid käe`andele (lugema), siis`ollid üksiti obuse`selgas, teine teisipidi* Muh *kui koõsad olid`vastu`võetud, siis tulid`varsti kää`anded* Han; *nel`labe`õhtu olid kosjad ja`lauba olid käe`anded* Mih; [reede] *Õõsse sai käe`andmed`pietud,`laube`mindi kirikärä`juure pruudiga`kihlama; Sõrmused`aanti kää`andmede aeg kätte* Kei || kaasavara – Krj **-andjad** lugemisele minejad – Vig **-andjatsõ** pl *käe`andjatsõ`raha, mis antakse enne kosja minekut`* Plv **Vrd** käevaldjatsõ **-andme|kakk** kosjasai *käe`andme kakk, see on päris sai* Vig; *käe`ande kakk,`tehti nisu`leibä ja`viidi pruudi perese* Var

käe|andmine kihluspidu *käe`anmese viina`joomene; käe`anmese raha makseti käe`anmesel`kõimese`aegu ära* Vig **-ase** käepide *aeda üksõl puust käeasõ; Mio sõrmõtõ jaoks aeru käeasõ paelu jäme* Khn; [võrgukudumise] *lipits`ol`li õhuke, käease sehen* Ran

käe|hakat käepide *Iga ukse ees peab kääakat olema* Rei; *lüpsigul tori, sang peel ning keekat taga* Khk **-hakati(s), -hakats, -hakatus** käepide **a.** vanemat tüüpi ukse link *`vaskne ukse kääakadis oli ning, see sur link, mis käib`samba`sisse, see oli ka`vaskne* Ans; *ma`katsusi käsikaudu ukse kääakadist üles löida* Khk; *Panime uksele uie kääakatise* Kaa; *käe akatis oo ää lagun* Muh; *Uksel peab kaks keekadust olema, kumbagi külgis üks* Emm; *uksel on käehakats ära tuln* Phl; *usse käe akatuss, mis`äärbänidel om,`allapoole litsut* Krk **b.** sang, kõrv vms *`kapli (kühvli) kää akatisest`vööti`kinni* Kär; *Kohvri ma vetta kääakatist*

pidi käde Kaa; [kätki] otsa`laudadel olid `otstes kääakatised, teine auk oli teis ots VII; [pesurullimise] kurik, alt sile, kee akadus `otsas Emm; adra kääakatus LNg; lina `rookimese jaoss olid nisust puumõegad, käeakatus oli `kül`ges Rid; [lõuguti] käeakatsist oiab `kinni Vig

Vrd käe|hakat, -hake, -haket, -hakkamine, käsihakatus

käe|hake, -haket käepide ukse kää `akmed; kää ake `katki; vaka küljes on ka kää akedid, millega tõstetasse; `laekal on ka `otsas kää akedid Khk **-hakkamine** käepide `seuke kää akkamene oo koo [voolmetel], kellega tõmmatse Kse **-joot** kosjad käejoodu ette kõivad `viina `viimes ja `vaatamas kas `vasta `võetasse Vig

käe|kaartses = käekaats kää `kaartse tee Mus **-kaasuke** pl kääkoasused = käekaats – Rap **-kaats(as)** -kaats g -kaatsa S(-oa- Pöi; pl -katsad Krj) Lä(pl -katsad Kul, -`kaatsed Lih); -kaatsas Jäm hrl pl nurmenukk kääkaatsad, pitka sääre `otsas `koltseid ödremed Khk; kää kaatsad on vara `väljas Kaa; kääkaatsad kasuvad einamal, neid põllal äi ole Krj; käekaatsad löövad pool vildakili laiali, kollased `õitsed ripuvad alatspidi Pöi; keekaatsa tee -- se peab olema kõho rohi kut kõht `lahti on Käi; Ma noppisi `soole püütäie kää`kaatsasi Rei; kääkaatsad oo `koltseid -- metu õit ühõ varre ots Mar **Vrd** käe|kaartses, -kaasuke, -kaitse, -kalts, -kaste, -katse, -katus, käokaats **-kaeja** käetark `mustlase `kaeva kätt, nyy olliva periss käe `kaeja Ran; tark käe `kaeja `ol`li küll, kõik mes tä ette kuulut, sij kätte kõik `tul`li Nõo **-kaindlõn** käe alt kinni [vanemad] `tuydi käe`kaindlõn sinna Har **Vrd** käekõvõrah **-kaitse** pl kää`kaitses = käekaats – Kul **-kalts** -kalts, pl -kal(t)s|ad Rid Mar, -ud Kul Var Tõs = käekaats käekalsa teed tehasse Mar; käekalts oo [nurmenuku] sõimunimi, lastel õpetati käekaltsud Var **Vrd** käo-, käsi|kalts **-kandli** kaenal käe`kandli alt võtt kiinni? Vas **-kaste** pl -`kasted Han = käekaats **-katse** pl -`katsed Mär(-`katsmed) Vig Kir Kse = käekaats käe `katsed ja sõrm`kindad, nee o ühüd Kir **-katsuja** käetark kää`katsuja `räägib elo luud läbi, `milla `tütrik mehele saab Lüg; kää `katsojad on `mustlased Vai; kää`katsujad ning kaartipanijad Jäm **-katus** pl kääkatused = käekaats – Kul **-kaudu** käsikaudu mis sa kää`kaudu, kobada ei saa, piab ikke `silma ka olema HMd **-kaut** käsikaudu käe kaut `kiskusin õma poesile `marju Pal

käekene dem < käsi **1.** kas so `käeke sai `aiged Mär; kudas su `käeke käib kah Hää; veike lapse `kääkene VJg; anna `käekes kah Hls; sel ammu `käekse `risti rinna pääl (surnud) Krk; küll nij `käekese om tüüid tennuva ja `vaiva nannuva Nõo; tsõdsõmihel ol`l ka_`käekene vällä`hålvät Har; mul `käekese umma_kül_väsünü? Rõu; timä `käekese es saisa_paigal sukugi?, kõik` tüü_timä tek`k Vas

2. pl **a.** voki lühipost, sammas – Urv Krl Lut voki `käekese? Urv; `keekese? kohõ pandass siib `sisse Lut **b.** `käekese? niiekolgid – Vas

käe|kinnas pl käe`kindad nurmenukk – Pär **Vrd** käokinnas **-kiri** isikupärane kirjutamisviis ilus kääkiri Lüg; nii irm saht kääkiri Khk; siis otsiti kõik mõisa rahvas läbi et kelle kääkiri Kir; se kiri põle `moole, põle mo laste kääkiri Tõs; ää käekiri tal Krk; tuyul om hüü käekiri; vanast tiiak`is tut käe `kirja Se || käejoon `kaeja kaess käe `kirjä ka? Se **-kirves** mi_`poiissi suñnit nigu käe`kirvõga (väevõimuga) Har **-kivi** käsikivi käekivil `ümbre kivi puu vits Har; kel ol`l käekivi, tuyu jahvat` käekiviga Se

käe|kohaline, -kohane a. a käepärane *poiss`leidas kääkõhalise kive Lüg b.* s sobiv vits või malakas *Ma olisin`selle`härjäle`andand, olis mul old paras kääkohaline; Sain paraja kääkohase käde ja`pluhtisin`toised`laialla Kuu*

käe|kolla|lilles = käekolnõ – Khn

käe|kolnõ *käe`kolnõ* nurmenukk – Khn **Vrd** käekollalilles **-korv** väike, käe otsas kantav korv *Nie kää`korvid olid`pirgust ja`mieste oma`tehtud Kuu; pisine kää kori Jäm; kää`korvisid tegivad siit meiegi rahvass Äks; panõ mu pakikõnõ kah käe`korvi Vrd* käsikorv **-kott** kandekott kõrgestest tehasse *istme`põhju - - ning kää kottisid Khk; kääkot`t peerust ja paju niidedest Mus;`Õlgedest`tehtud käe kotid olid Pöi; märss oli üks kiinine nagu nüid kääkot`id on, serv käis ka`peale Äks; käekot`t mia`tütrekõl käen om Har* **-kumpmiisdõ, -kumpmisõ** käsikaudu käe *kuumpmiisdõ ~ käe`kuumpmisõ Se* **-kõrva** käekõrvale *vottasin ka`Liidi kää`korva ja`läksimä`metsä VNg; võta laps kää`kõrva, kukub muidu maha Khk; võtad lapse kee`kõrva ja lehed Käi; võttis teese oma käe`kõrva Tõs; kui ta [hobused] rakkest`lahti võt`tis, võt`tis kää`kõrva, siis`käitas neid Juu Vrd* käeperrä, kättkõrva **-kõrval** *Ema kää`kõrval`tõngärdasin Jõh; läks meilt`mööda, laps oli kää`kõrval Lai; võt`t kaits obest, sõss tõsõlõ`iste`säl`gä, tõnõ`ol`li käekõrval Rõn Vrd* käe|kõrvan, -kõrvas, -perän **-kõrvan** käekõrval *läits kirikuse, laits käekõrvan Trv; om`Villemige käe kõrvan (käe alt kinni) kateksi lännu Hls; tyy käe kõrvan oben kodu Krk* **-kõrvas** käekõrval *lapsed`onvad kää`korvas Vai; taal on ikka laps kää`kõrvas`seltsis Khk;`käitab oost kää`kõrvas Plt Vrd* kättkõrvas **-kõrvast** käekõrvalt *mis sa lehed kää`kõrvast ee, kukud maha Khk* **-kõrva** *Võttis teisel käealt ja astusid käekõrva Pha*

käe|köverdus a. küünarliiges kää kõberdus *kohtes oo mul särk kat`ti Tor;`uadrid`lastse käevarre piält, käe kõverduse piält Kod b.* randmekoht – VMr **-kõvõrah, -e** käe alt kinni *käävä käekõvõrah; võtat käekõvõrahe Se Vrd* käekaindlõn

käel¹ *käes ja onegi äda käel Kod; rahast om nap`p käel Krl*

käel² → käsi

käeldämä *käeldämä* tülitsema, sõnelema *ta tükiss iks`käeldämä Ote*

käele käsile *poiskõsõ`ol`li võttunu iilä hommugult`käele,`tennü`purdõ [üle jõe]; egass`kärbläse ei`tohe mihiläse taru manu minnä?, nyy`pandava (nõelavad) na`tüketümmäss, nyy`võttava na`käele Har*

käeline *käeline Trm Lai Nõo San Vas;`kää|line Kuu VNg Jäm Khk Sim,`-lene VII Emm(kee-) Plt,`-leine Rei*

1. (liitsõna järelõsana) **a.** käega, kätt omav *Eldekäelene inimene Emm; üte`käeline inemine San b.* käelaiune *mul oli`seitsme`kääline vikat, lõin pal`lu korruga Sim;`seitsme`käeline õli täitsa suur vikat juba Trm Vrd* käene, käsine

2. sületäis *Tuo viel üks`kääline`olgi Kuu Vrd* käetäis

3. käealune, abiline – Rei **Vrd** käsiline

käelt *Mari nakaás`hindä`kotsõlt elämä vai`hindä`käelt (omal käel, iseseisvalt) Röp*

käe|luu *kää`sies on kää`luud, neid on`paljo neid luid Jõh; Käe luud valutavad Pöi; keeluid ju väga müto tükki Käi; käe luu akab käe`ranmest`piale, lähäb küenasukini`väl`la PJg;`kuknud maha ja`murnud käe luu`kat`ki Kod; sätte redeli pääl`d`alla, mu`rs käe luu`kat`ski Ran; kõik jalaluu ja käeluu valutava, väst`albu`ilmu`näevä Nõo; käeluu?*

ol'li kōik' kat'ski murrõldu? Vas -mees tunnistaja, usaldusmees; käendaja ku sie kie võlga võttab ei jõua tasuda, siis käamehed maksavad Lüg; Kedagid pole tahtand käamiheks akkada Kaa; ma lähe raha lainama ja võta käemehe koa omale Muh; käameeste peale anti raha välla Mär; käamehed pidid laalatse aeges kõrves olema Vig; [kirikusse kihlama] läksid pruut' ja peimes ja kaks käameest Rap; seal (kohtus) peab koa käamees kõrvas olema Juu; pruudi poolt oli käemes, peigme poolt isames Amb; mul ei old viel pereme õigust, siis isa oli minu iest viel käämes ühe aasta Rak; ei taha käemeheks minna, see sihuke tülikas asi Plt; mul ol' kat's käemiist raha lainamisõ man Krl; ku ma perremihe manu sulasõss lepe, siss võt'i ma kat's käemiist manu? Har; kes käe vallalõ võtt, tu om käemiiss Rāp Vrd käsimees, käsiniik

käen käen Kod(käden) eL(kään Krl, käeh Vid, käehn Har Rõu Plv)

1. adv 1. omanduses, valduses, kasutada kud'a käen, nõnna suun Kod; suur talu käen, aga kui vaeselt ta eläss -- lõegass nõõriga leibä; vai nõnda siss inimestel raha käen olli pildu ku nüüdsel ajal Ran; esäl olli suur laga nurm käen, aga temä and väimehele kolme vaka maa Nõo; uune omma käen, a maa võeti käest ärä Ote; no taluinemisel ol'li toda põldu rohkemp käen Rõn; Ega tujud piimägi no? alasi olõ õs tävvehn käehn Rõu; ku üks uma majakõnõ käeh ol'l, siss el'li üks hüäste? Vas; aig käeh, siss tege mis taht Se || tarvitusel meilgi um vil põra? (praegu) viil ahi ni parrõ? käehn kohe riik paanti üless parsi pääle; meilgi viil um tuj sari käehn Rõu || alles kanapoja om käen kōik, kul' ei ole üttegi ärä viinu Nõo; ala_ka, otu sa jäl'gi vällä? ei, hoia õks na jäle_käen Har

2. kätte saadud vanast võeti aava pakk, kajoti sehest vällä, ja ol'li suur mol'd käen; emä aard sällätakast kiini -- ja siss ol'li nahuk käen kah Nõo; nemä tõmmassiva tolle silmusse rebäsele kaala ja, ol'l rebäne käen TMr; nüüd olõt sa poiss mul käen Rāp

3. kellegi või millegi tegevuse või mõju all kisendab nõnna ku maja elgub käen; kuvve vokigä kedräsima, tuba jõrisi käen Kod; tõenekõrd ol'li serände toim, es tohi purju liigutada, vene tañts käen; vingi tuul, võtab kõhedass, kui täl kavva käen oled Ran; al'l kana raputab endä, nii et saba tuutleb käen; laits röögip käen Nõo; ma anni tälle kuradile üte ää kooseri, nii et ta unnass käen Kam; lask püssä niku? mõts kärähhäss käeh Vas

4. (ajaliselt) saabunud, vahetult ees õsta käen, mes sa enäm rabeled Kod; nigul needäb, toomass tinutab, siss ommegi tal'v käen Ran; es ole mitte midägi enämb nättä, õtak pimme käen Puh; sij' aasta ei naka [maja] lupjama, sügiss om käen Nõo; kartoli panõk om käeh, vaja korve ot'si; vana aasta õtak um käehn ja sul um kerigu masski masmada? Plv; ku tuul jo üle nao lätt, om mul jo_t suhkmine käeh Vas

5. (märgib mingis seisukorras, olukorras, mingites tingimustes olekut) ädä käen Kod; kui terviss käen om, siss saad egät pidi endä arbeldada; sul om kõva järg käen, sul om rõevast kōiki ja, süvvä ja juvva Ran; miul omalgi napp käen, mes ma tõesele anna Puh; kui mul vana järke iijn ei oless, siss oless kitsass käen Nõo; kos siss sõbra jäävä, ku sul kitsass käen om Rõn; napp um käeh, vaja tüüd ot'si Plv; Kullõ_s kedäge, nüüd om [õnnetus] käeh Rāp; sul om hindäl naar käeh, no hinnäst naartass Se

6. käsil, tegemisel käbe inime, küll täl tuj käib käen; tuj ei irgne ei argne käen Nõo; meil om haina tüü käen Har

II. postp 1. kellegi valduses, omanduses, kasutada *vald õli selle käen, kelle käen `mõisa õli Kod; siss `olli jo võim nende käen, nemä olliva rikka Ran; nüid om järg miu käen, ärä tüki vahele; miu pada `olli Manni käen Nõo; rendi taluse `ol'iva `mõisa ärräde käen Kam; üt's vikahti last ol' `Osval'di käehn alahn; mul ol' üt's siidi pluusõ tõõsõ `umblõja käehn ummõlda? Rõu || üü käen om võim, üü om pikä ja päävä om lühikse Puh || otsustada, teha seo asi om `kohto käeh Se*

2. kellelgi tehes, sooritades *om ike mõni inimene vali küll, temä käen käib nigu käki tegu kõik' Nõo; [pärast isa surma] tul'l kõik' `hindä käen (ise) `künda ja `külvä ja `äestä ja Plv*

3. millegi mõju, toime all riie *`pehkib päävä käen Kod; jaheda käen [toit] nii ruttu ei `vaidu; rõevass kuivab ruttu, ku_d'a päeva ja tuule käen om Ran; mes sä sääl kügelet kül'mä käen Puh; latse `vaivleva näl'lä käen; kae kudass akan läegib päevä käen Nõo; tsuidsu käen aap läpästämä ja kõhimä Kam; ol' `juudaline nii laisk, et es viisi_kül'mä käehn väristägi? Rõu; ol' suurõ valu käeh Röp*

4. kellegi, millegi võimuses, meelevallas [laps] *`rüükse nii `irmsade nigu `tapja käen Nõo; mis inemine om ma'ssina käen Kam; hopõn t'sipõl' `parma käehn Rõu || ma olõ ni ilma käeh kui kana putsai tuulõ käeh (inimeste arvustada) Se*

Vrd käe, käes, kähen

käene `kæ|ne g -se käelaiune võsu vikat õli natuke lühem kui see kuue`käene eina vikat Trm **Vrd** käeline

käe|paar kätepaar *Kõige viimane töö õli sügise linaropsimine, iga käepuar õli tere tulnud Trm -pealne käe selg `sormi ei old `tehtu [kinnastele] - - aga kää `päälne oli siis sue VNg; Põletas kää`päälise `kievä `viega; Mehele `näita kää`päälis, mitte pihu siest (pole vaja kõigest aru anda) Lüg; Käe `pealne puhas `suuri tule loasisi (ville) täis Põi -peri käepärane, käepärast noede `pošte `pääle `aetass `kanga vee, piab nii `säädmä, et sul käeperi `aada om; temä_m joodik, temäl piap käräk alati käeperi olema Nõo; Panõ? alasi tüüriista_käe peri, nii et hää võtta om Har; Sul [viina] kaldamine käeperi Röp -perrä käekõrvale võta no_niisama [hobune] käe`perrä, mis toolõ vana `rõipõlõ `sälgä istut Har; ma võt'i lehmä käe`perrä ja lät'si kül'li `kaudu `Pihkvahe Rõu; võt't uma naasõkõsõ käe`perrä ja vei kodo Vas*

käe|perä a. käepärast *`Sauna`nuustik õli rogosist - - ka õlivad `niinest ja `riüdesed `nuustikud, kuda kenelgi kääperä õli Lüg b. käetagune käeperä man ol' `käässel mulk, ussõ konks jäi sinnä_`taadõ Plv*

käe|peräline 1. käepärane *Too `mulle üks üvä kää peraline malakas, et ma `neile `kelmidele `õige `anda võin Jõh Vrd käeperäne*

2. käepide ärjä kara tettu ärjä soorist, mes ärä kuevatedu, jo siss mõni käeperäline ka meisterdedi `sinna `kül'ge Nõo

käe|perän -perä|n Röp, -h Vas Se, -hn Rõu käekõrval sõsar lät's kodo minemä, kraam ja latsõ? ol'li_rät'il ja lehmäkene käeperäh Nõu; no om Alma ka pümme - - mijs veid `vällä käeperäh Vas; käe perän vidi [hobust] `laato pit'i Röp; kaval'eeriga lätt käeperäh (käsikäes); [hobune] käeperäh k'au `hõste Se; k ä e p e r ä h k a n d m a hellitama käe peräh `kandõgi, nii hoit timmä Se

käeperäne 1. käepärane *Mul om väega käeperäne t'soloknas Vas*

2. (löömiseks sobiv) vits või malakas *Kui`eite siit kau, ma valadan hüü kääperäse Kuu Vrd* käe|alune, -kohaline, -kohane, -peräline

käe|pide eseme osa, millest käega kinni võetakse või hoitakse *käepide on`kummuti`sahtlil ja`uksel;`varre`õtsa`panna labidal kää`pide; kää`pide on tõispuol ust, link on tõispuol ust;`vaskised kääpidemed löi`uksidele Lüg;`aero kääpide Vai; kui uksel pole kääpident mette, siis ep soa ust`lahti VII; Mõõgal oli suur tore käepide taga Pöi; [linalõuguti] Peelmene pool mikel kääpide otsas liigub ühte otsa pidi üles alla Emm; kääpidemed oo [saha] käsipuude`otses Mär; kui tal käepide on, siis on`toober Var; [vikati] lüel`tehti käepided`juure Hää; adra kured olid vanast kõverad kuusejuured -- kuhu käepidemed kiinnitati HJn; sarra kää`pidemed olid pihus kui tuulati Sim;`vüülmete käepide Kod; ammiline puu oli -- käepide oli taga,`riide`rul`limese puu oli Plt; tol (puuluisul)`olli oma käe pide Ran; Suurõrihä (looreha) käepide ol`l ravvast Vas || käevõru kääpided käsivarde`ümber ja kudas vähegid viel`ehiti annab Muh Vrd käe|pidim, -pinde, käsipide **-pidim** käepide usse käepidim är tullu kül`lest Krk; käepidime iks ummava lehtadral kah Plv; **-pinde** käepide` sõitse jalgrattaga, siss`olli käe`pindide`pantu jala, nigu käe`pinde om, kost kätega oietass Rõn **-post** käsipost ma_saadil kirjja käepõstiga, näüss, kas saa kätte Har*

käe|puu 1. käepide niukst pikad lõugutid olid ja siis sial`otsas oli nihukene kää`puu; obuse`rautamise kaštil on kääpuu ehk sang`kül`ges Kos; kangaspuudel on ka kõrvas kääpuu Amb; vikati löe küllen om kaits käepuud, neist`võetess`niitmise`aigu`kinni; jüroots om lühikse käepuuge vikat` Hel; käepuul olliva otsad, et paras jagu`piiu võtta Ran; puu püür`ol`li egäl ussel -- pöörä kääpuu`ol`li ussest läbi Kam

2. silla, trepi käsipuu siis`lauditi [põikpuud]`õrside`pääle, kääpuud viel kahele`puole; nüüd`onvad juo`lendrid,`enne õlivad kää`puud Lüg; kus on suurem jõgi,`tehti käepuud [purdele] kõrvale Amb; repi kääpuu Krk; silla käe puie`otsõ man olli tulba? maa`sisse`lüüdü Har

3. adrakäsipuu arksahal muud põlegi kui aisad, vannas ja kää`puu Kse; vanal saksamua adral oli puu`tiisel ja puu käepuud Sim; [raud]adra käepuud kos`kiñni oiad one puuss Kod; [kurgede] Kõvõridõ`otsõ`kül`ge`pañti kääpuu, tuust oiõti`atra käen Urv

4. püstpuu voki pingis koonlalaua või takuhargi kinnitamiseks voki kääpuu kos linalaud oo`otsas Mar

5. lasila aja hopõñ`sinna`kääpuu manu? ja pane`kiñni? Har

Vrd käsipuu

käe|pärist (kätte)saadaval, otsekohe olemas [tal] *Oli küll teräv`kirves kääperäst,`miñnegä vois`kärmest`köüe läbi`lüüä Kuu;`Itkeme kääperäst,`ühtälugu`lõuad lämäs Lüg;`Kangeste`uolitseja mies on, keik on`naisel`ninda kääpärist sättind IisR; se on üvä tüö küll, kää`pärist (meelepärane) Vai; pole sehandust pudelt paes kää`pärist Khk;`Meistril olid tööriistad keik kenasti kääpärist`pandud Kaa; Mool pole`praegu seda`kirja kääpärist Rei; ei ole parajad kibi kääpärist Mär; Kui obuseid vahest kääpärist põld, siis`pañdi`ärjad koa [äkke] ette Kei; kündla kašt pidi ikka kääpärist olema Sim; Mõnel inimesel ongi see nii kääpärist, nii kui pikali laseb, nii magab Trm; kui tõene sae ühe sõna`üeldä, siis`tämäl õli jo kümme kääpärist Kod; kik`k om miul kääperäst, puha lähiksen*

Krk; *pane sa nij tiku nüid käeperäst; temä om üits tubli abimijis mul, alati käeperäst võtta* Nõo; *vanast es olõ^o nii `villa käe peräst, süngü tek'k `koeti mõni `paklanõ `juuni ka `sisse viil* Kan; *sjõ om mul käeperäst võtta^o* Se **Vrd** kätt|muga, -mööda, -pidi **-pühe** käterätik *Kää`pühked `kuoti igä takkused ja linased* Kuu; *käe`pühkme kangas -- õli õtstakuss* (otstakust) Kod **Vrd** käerätt **-raha** käsiraha käerahast `andas `peigumies `kümme `rupla Lüg; *tamal jo `kaupa ja kääraha kääss* Vai; `suilise kääraha üks ainukene rupl `anti Jaa; [teenijate] `tel'mise aal andass käe raha; käeraha ma ei `arvagi palgass Krk; *sulanõ ol'l tuu kõgõ alatump, sait tuu `ruubli käeraha, tollõga ol'lit endä ärä möönü^o* Võn; *ku luum ostetess, andass käeraha* San

käe|rakk *sabarakk mis käärakk sa mo `kõrvas jooksed* (õeld lapsele) Rei **-ramme, -ranne** käeranne *käe `randme on nigastand* Vai; *kää `rande liige* Ans; *mool narr (nari) `mitmed `aega kää `randmes* Krj; *koer `kargas käe `rande kinni* Muh; *käe `randed oo venind, siis tuleb nare `sesse* Mar; *tegi kää rannele `aiged* Kse; *käe `ranmel rodi sihes* PJg; *lõi `vastu kää rannet* JMd; *täna olen tüed teind nõnna et kää `rambedki valutavad* VMr; *kää rammed valusad* Lai **Vrd** käsiranne

käe|raud 1. *rauast käepide uksel ja vakal ja igal pool oo kääraud* Mär; *uksel oo trikkel kui põle mette kää`rauda* Kse; *käeraud on ukse `kül'gis, `võetakse `kääga `kinni, trikkel tõstab lingi üles* Nis; *`kohver, `neskesed nagu kastid, aga kua^s oli kumerik ja lukk oli ies, kää rauad olid ots kus `tõsta sai* VMr; *Kellele antakse tuppä tulles kõige enne kätt – ukse käerauale* Trm; *reheussõl ol'l käeraud, [mis] lingi `pääle käve* Har

2. purjeõblemise tööriist – Khk

3. pl rauad vangi käte aheldamiseks – Põi Mar Mär Juu

käe|raud|sepp õöbik – Aud **Vrd** käöraudsepp

käe|rätt käerätt *`pruutid tegid ikke `silmirätte `kangad ja siis käärätte `kangad* Lüg; *Käärätte vanast erälde es `koeta^o, nyu_`võeti `kääise`rõiva otsast* Rõu **Vrd** käepühe, käsirätt

käes *käes, kääs* R eP(*kæs* Mus Hi)

I. adv 1. *valduses, omanduses, kasutada* Ei `täüdü `anda, *omalgi `kallilt kääs* Kuu; *`muona`miestel oli alaldi kaks obust kääs, suvel kui `talvel* VNg; *taal (härjal) pole mune äga midaid taga, aga pullid, nende värk on ika kõik kääs* (alles) Jaa; *`piima pailu kääs* Ann; *kui sul ikke maalapp kääs, siis on maks ikke sul pial* Pee; *kaks suurt `ärge kääs ja sis nendega sis `küündis* Kad; *kueda käes nõnna suus* Kod; *`mõtles nende kruunid mis olid `mõisatel kääs; `ulka `karja on kääs* (talitada) Äks || *pois^s läks uilakaks kääs* JIn || *käes`käijä obene* (pidevalt rakkes) KJn

2. *kätte saadud ära `enne`aegu midagi rõemusta, põle ta sul viel kääs* Sim; *rabati sedasi nüid terad `väl'la sijst -- ja nüid tuulati väravi pial nad `puhtas ja siis olid rukkid ja vili käes* SJn

3. (ajaliselt) saabunud või vahetult ees `eidel `surma valu kääs Kuu; *sinu unenägu on nüüd kääs -- `meie maja tuli ikke surm* VNg; *`kiire `eina aig on kääs* Lüg; *Ots* (elu lõpp) *on käes sel vägeval vanamel* IisR; *`õhtu on käes juba Saa; teine `õhta jäi [haige] ja teine `õhta oli juba surm kääs* HMd; *`omme old `kohtu pää kääs* Kos; *ja oligi lapse sünnitamine*

kääs JJn; kui päev `vierend, on `õhta käes Kad; ei `oldki `paari kuud, oligi sõda käes Sim; `seitsme `kümnes [eluaasta] käes, ei saa kõegega jüt'ti Vil

4. mingis seisukorras, olukorras, mingites tingimustes Kui `tervis kääs, siis `olgu alade `leivätükk `poigitte `ammaste vahel Kuu; `miestel õli ramu kääs, nied `niitasid ühe nasargaga (vikatiga, millel üks lõepulk) Jõh; Rahaga on meil `kitsas käes IisR; mul ni suur jänu kääs, et üsna keel `püsti suus Rei; noore inimesel oli ju `jõudu, siis oli ju jõud kääs HMD; meil on `püsti näl'g kääs Koe; tal kitsas kääs Plt || millegi mõju all minul üks kõrd õli ka `painijas, `liigutada mitte ei saand - - nii `raske on omal `õlla sääil kääs Lüg Vrd kael¹

5. (millegi oskamisest) selge üks vaname osa oli tal kääs (näidendis) JJn; mõni õpib ammetid, tal on `varsti kohe kääs, teene ei saa elul aal akkama Ann; ega sie tüö mul viel päris kääs küll ei ole VMr; lapsel juba tähed käes KJn

6. käsil, teoksil; tegemisel mul on `tõine tüö kääs Lüg; taal oo taime istutus kääs Kse; mul kääs ei edene enam [töö] JJn; nua teritus on `paerga käes VJg Vrd käsis

II. postp 1. kellegi valduses, omanduses, kasutada Kene kääs, sene suus Lüg; nüid oo pikk ots meite käes Kse; pliiats oo mo kääs Kul; on ikka korralik naine, ei ole meste kääs ilbendada JJn; `sakste kääs oli ju võim Pal; kõrtsi mehe käes `ol'li sji eenäm; minu kääs on kord `sinnä `minnä KJn; minu käes ol'lid maja `võt'med Vil || Kui loomal kusemise kääs viga oli, siis sene `vastu olid kuseküüsigud Rei; suurem võim oli püt'tide kääs, `kaussa oli vähe Ann

2. millegi mõju, toime all puud `painuvad `tormi kääs `luoka Lüg; kass `kräunub `külma kääs IisR; kee selg vahel tuule kees lööb kebeks vei `luhki Käi; mitu `kärblast `soetas seina pääl päeva käes Saa; `Päikse kääs on soem Jür; `riided lehisevad tuule kääs HJn; põllumies jo elab `luoduse kääs, ega tema oma võimaga sua kedagi teha VMr; luok `õigub ära päeva käes Kad; kase puu, kui vihma kääs `seisnud, `tõmbab `valgest Äks; mis värvitud asjad, need `luituvad, kas `valguse kääs või vihma kääs Lai

3. kellegi võimuses, meelevallas Pää jusku lammaste käes olnud (juuksed ebatasaselt lõigatud) Hää; nüid on see saabas juba koera käes Saa; obust (hobused) liiga `parmude kääs ei kannata Tür; lehm palavaga kärbeste kääs tammub `jalgade pial, ei lase `lupsta Koe; kõvad `kärpsed `jälle valusast ammustavad, siss loomad `siplevad nende kääs; mis kukk koera kääs on, võtab üks kõrd kaelast `kiñni ja `ongi ots Äks

4. kellelgi tehes, sooritades Sii (töö) ta kääs kut käki tegu Pha; anna siia, sji on minu käes käkitegu Saa; lõnga kedramene ja `kanga kudumene, sie on `jälle minu kääs läind (edenenud) kõik JJn; ei sie asi `vuoda (õnnestu) su kääs kedagi Sim; see oli saamata inimene, tema käes `ükski asi ei läind Lai

Vrd kää, käen

käe|sang käepide vukssaag on lühike, kel seande käesang on järel SJn; käesang om puust ustel, kus `kamres `minti Krk Vrd käsisang -sangas käevangus Käe `sangas `kiñni, kõru astuvad Hää -silguta|ja lehelind – Tor

käest käest, kääst üld (keest Khk Hi, käess Kod, keest Lut)

I. adv 1. valdusest, omandusest, kasutusest, teoksilt Sie `olla kohalt `lahti `lastud, nüid leib käest läind; Sie kole tüö on `valmis ja käest ära IisR; ma `antsi maja kääst ära Jäm; laada loomad, nee keivad ühe kääst teise käde Khk; Seikest eed töötsa äi vei mette kääst

ää anda Kaa; ta ei anna oma `õigut käest ää Muh; tääl `võeti ammet kääst ää Mar; maead laguvad käest ää, põlõ_mte miest `kõrvas Khn; kõik [varandus] oo käest läin Aud; `viskan selle tüö kääst ää Koe; lasin korra tüö otsa kääst ää `minna Sim; südä nutap verd, ku miul sij koht ärä läits käest Krk; sa_let nii `elde, annat vai viimätse käest ärä; oppet tõese targass, tõene võtab sul leevä käest; ega egä üits ei tij kah kõvad `saina, ruttu tijb et tä käest ärä saab Nõo; `uune omma käen, a maa `võeti käest ärä Ote; `t'siga hamps, tiä `pel'gäss tõist, et tõnõ süü är_käest Rõu; ku kõik' käest ar? annadõ?, siss `jääde ihoalastõ? Vas; Vihõm võtt tüü är? käest (töö tuli pooleli jätta) Röp; tol lätt kõik' tüü käest Se || (millegi otsasaamisest, lõppemisest, kadumisest) aeg nappis käest ära Jõe; `Terve [nooda] `luoma sise `raiumine ott oma puol `päivä kääst Kuu; mis sa `kaudad luu järje kääst Khk; kirju vati, need ma ise kudusi taale - - see kadus ää kääst Muh; Ma `üütsi sini_gu et ääl kääst ää Rei; ja se agana leib, se oli ka käest `otses ond Mär; `kõnges ää kääst vägise Ris; suvigi kaob kääst ära, põle tast kedagi saand Lai; `luumade õnnetust on `ühte `puhku, lõpevad ärä kääst KJn; sij (raha) lähäp käest nigu vesi kaob ärä Nõo

2. silmapiirilt, nähtavalt kadus `metsas kääst ε Khk; kuer ei pidand `jäl'gi, `kaotas kääst ää Mär; tie kadus kääst ää Koe

3. võimusest, meelevallast, küüsisist latsen mia es püsi pütin, es saesa kotin, nigu ma käest `väl'lä `pääsi, nii `õkva panni minekut Nõo; nuu ol'li_t'sibsanu_hobõsõlõ piidsaga ja_pagõnu_käest Vas

II. postp 1. kellegi valdusest, omandusest, kasutusest tema `kiskus `aerud minu kääst ära ja akkas ise `soudama Jõe; pettab `väl'lä `tõise kääst `luoma Lüg; voda minu kääst, miä `annan Vai; kessel on, sellele `antakse, kessel pole, selle kääst `võetse `seegid, mis tal on VII; vasigas imeb lehma alt ja laps vetab ema käest Emm; siis sai selle laenu teise käest kätte; ead kanad olid, nüid näd saavad `otsa mo kääst Mar; Ei eit anna `otsa oma kääst ää `ühti Han; kis seda sinu käest on küsinud Saa; tallatud soo rohi kõik, mis `piima sa lehma kääst tahad Ann; tema kääst põle ma sõrme `ümbergi `miskid suand VMr; mõisa kääst oli meil vaka maa maad Rak; õss (ostis) meie käess vasika Kod; `tahtsin temä käest sedä eenämä tüikki `osta KJn; kelle käest varastedu `kraami löedäss, sij pannass `kiinni Ran; viis miu käest kundi, ta `endä kuht `olli `aigess jäänu Puh; mia süü mes mul om, a tõese käest musteldama ma_i lää; kes serände ää lõvvamijs, võtap naese käest pulli `väl'la nigu lõhn Nõo; võt'noore `tüt'rigu käest poesi ärä, nüid eläp tollega Rõn; no_ku sa ei_taha_mu_`süüki, siss süü `endä käest San; tuu mehe käest ostõti põrss Rõu; timä kõõ `tahtsõ tõõsõ käest, a tõõsõlõ ilmah es anna? Vas; mino käest ostiva_Piirissaarõ mehe? alati `kaaro Röp

2. millegi mõju alt ära käed `künsitavad, kui `tulla `külma käest tuppä Jõe; ta sai vihma kääst `räästa ala Khk; too `väl'lest vihma kääst see ämmer `sisse Mär; tule külma kääst ää tuppä Juu; minge suitsu kääst `kamri Plt; läits vihma käest `varju Puh

3. kellegi võimusest, meelevallast, küüsisist kes `konna `päästäb `ussi kääst, sie `seitse pattu `andeks saab Kuu; `pääsisin viel eloga - - `rüövli kääst Lüg; sai tama kääst `lahti Vai; aja loomad `parmude kääst ε Khk; kus sa mo kääst pääsed Mär; Kus ta mu käest pääseb, ei seda ole PJg; Ära kardä, ega see su käest ära ei jookse (ega ta tulemata jää) TÜR; katsu sa kuerte kääst viel midagi kätte `suada VMr; tuu kihut ki'tse minemä, nii `pääsi miä

ärä *ki'se* käest Nõo; *tullu siss`nuaga kodo, ütelt kae ku sain nua vil undi käest kätte KodT; kana`pässi iks rebäse käest är?* Vas

4. märgib mingi tegevuse, arvamuse, teate jne lähtumist kelleltki *peremes küsis minu kääst et kus sina täna`üösse olid VNg; sai`toise kääst`klohmi Vai; sai meie küla poiste kääst`jälle udida Jaa; Tahab mo vana inimese käest veel`pulmi`soaja Pöi; küll sa saad`tuupida ta kääst Mär; mina olen ussi käest ammustada saand Mih; vanaeit küsis mio käest, kas mia näin nende anõsi Khn; õppisin`õmblema juba ema käest Vän; see jutt käib ühe kääst teese kätte Juu; poisikeste kääst sie tuli`lahti läks VMr; tulen teie käest`tarkust`otsima VJg; ma saan`pekse nooremate kääst Pil; miu esä -- olli üte arsti käest õppin`rohte ja siast`tarkust Krk; ennemb saad`kuulja`persest peeru kui seräte mehe käest sõna Ran; temä oless miu käest pidänu küsimä, mes iist ma temä käest lää küsimä Puh;`poiske ütelt et, kuul`meistre om`väega`rummal,`kõiki küsip miu käest Nõo; sõss näet tul`iijdmine`he'rri käest, et maja lätt`ostmise ala Urv; olõ õi`küsinü`kinki`käest (kelleltki) Vas;`vällä`umbloimine tul`l maa`rahvallõ`seto käest Röp*

käe|suu varrukasuu *Jakku kääsuud nägüväd`tolgendama`jälle Kuu; kää suu, sie sai jälle kaks kord veel läbi tikitud Amb; panin seda kohe õuks, et varruka käesuu narmendas teisel Kad Vrd kädesuu`-süld käsisüld suur talve nuut`olli`kõrge kaitsteist käe`süldä Ran`-süüli käsisüld kää`süüli, sie on`mieter kuus`kümme Vai`-tark käejoonte järgi ennustaja kää tark vaadab kätt -- siis seelt kuuludab ede Khk; mine kätarga`juure, las kaalib ülese Mus; va`mustlased oo ned kätargad Mar; linnan piäb õlemä`niskeisi käe`tarku, käejoonede piält kõik ärä`ütleväd Kod; kätark,`mustline või sji kes kätt vaats, kes kätt tunnep Krk Vrd käe|kaeja, -katsuja, -tundja, -vaataja*

käetsimmi *käetsimmi Har Rõu käsikäes Pääkoolin`lätsi leerilatsõ`kerikudõ ka`käetsimmi Har; Na käävä? ka nigu pruut ja peigmijs käetsimmi Rõu*

käetu n, g *käetu KJn TLä Kam(-tü);`käetu Hää,`käetu Kse VJg, g`-ma*

1. ilma käeta, kätetu *ma nägi seda`kätumad, tal põln`kässu`ühti; küll ta oo ka`käetu (saamatu) Kse; meil olli talve üks miis`käetu, sõjas olli käsi ära`lastu Hää*

2. korratu, hooldamata; kasimatu [ta] *om`käetuss jäänu, temäst`kiägi ei ooli; nehe majapidämine om väegä`käetuss jäänu,`kiäki enämb ei oolitse; maa om maha`jäetu, periss`käetuss`jäetu Ran; ku ta (vanainimene) ütsindä eläp, sääl ei ole midägi`immess panna kui ta käetuss jääb Nõo;`käetu taluse -- kehväst`peetäss; mina nii`käetut talu es`piäki; maa tük`k om kah`käetiiss`jäänü, es ole äste`väl`lä aritu Kam*

Vrd käsitu

käe|tulp randmesoojendaja, sõrmeotsteta kinnas *käetul`bid one käen, tuul ei lõhu nõnna käe`selgä ärä kui võtad kardulid Kod; käe tul`bi -- temä olli`siante ku`kinda viir, pitsits esi ennast kokku ja olli kähen Krk; meestel om villatsest langast`koetu käetulbi Puh; siss tet`ti`kinda veere?`kitsa?, käe tul`bi`ka kätte Har Vrd käevars`-tundja kätark kää`tundija vaadab kätt ning siis rägib, käte peelt siis seelt kuuludab ede Khk*

käe|täis mõõt **a.** käsivarrele mahtuv õlgede, linavarte vms kogus; peotäis *vihud korjati siis seelt moast põrandalt ärä, teene see kätäis`pañdi teisipidi, siis`pañdi side`ümmere (õlevihule) Juu; kui õlõ ärä puistati,`pañti kätävve`kaupa maha, tõnõ kõrd tüve, tõnõ kõrd ladva, sai kubu; kätäis olli nii suur, nigu kuu`käänjä`võtse; kui ernet koristedi,*

`võeti tsirbiga üless, juurõst `valla, käetävve `viisi Kam; Käetäüve `viisi puistati ja kääneti kuppu; Mõlõmba_pañni? uma_käetävve? ütte kuppu; Selle `ol'gi kubun õks ütlet käetävvel pääotsa? üttenpuul, tõsõl tõsõlpuul Rõu; kat's käet'aut ni saa peo Se || (mitte midagi tegemisest) Ta pole mitte käe täit koa liigutand Põi; sa põle kää `täitki täna tööd tein Ris **Vrd** käeline **b.** peo, labakäe laius – Lüg **c.** käe ulatus Mool paar käätäit on veel pärandad `pesta Rei || noor tüdruk - - `õblend, pitkad keetäved olnd end Käi

käetõhe `käetõhe Rõu Vas Se lohakile, hooletusse adõr vai ägil, tünn, kolmjalg kui ar? `kiäki es paranda?, ol'l käetõhe Rõu; Sul om aid väega käetõhe Vas; ka_goss om mijs, jätt käetõhe tüü Se **Vrd** käetüh, -e

käe|tõõ käsitõõ; kätetõõ tämal ei õle maad, kää `tüögä piab `toitama oma peret Lüg; vanass egä mijs tegi käetüüd Kod; temä mõist ilust käetüüd tetä Krk; kas nimä_sääl käetüüd ka_medägi_tegevä?, kodava_medägi vai `umblõsõ?; ma_lõ uma käe_tüüga seeni `aoni? uma pere elu `hoitanu? Har; Tüü mõist no_vijl mõnõ käetüü tetä_vai Rõu; Ahna `ol'le käetüü oppaja Röp

käe|tüdrik pruutneitsi käetüdrikid õli tükki kolm neli; laalataja naene ja käetüdrikud kañnid pruudi kleedi saba Kod

käetüh, -e `käetüh, -e lohakil(e), korrast ära tu om laisk mijs, tüü käetüh; jätt `hindä käetühe Se **Vrd** käetõhe

käe|vaataja käetark `mustlased oo need käe`vaatajad Mar; Üks õde `ol'li tal käe`vaataja, ütles `mulle kõik ärä KJn; käe `vaatje ütles puha ette Krk **Vrd** kätevaataja **-vaim** pulss käävaim peksab, äi ma sure veel Rei; kääd on nõrgad, käävaim on kadunud Juu; `tohter `katsus kää `vaimu Koe **-valdjatsõ** pl käeval`djatsõ käsiraha (kosjas) – Plv **Vrd** käeandjatsõ **-valge** surnupesijale, ravitsejale, looma ostmisel selle hooldajale jne (maagilisel eesmärgil) antav raha või and ei tõhi `luuma teesele `kinki, võta või kümme `señti käe`valget, näe `añtsin kaks kana `tütrele, kul'l `murdis kaks kana ära Pal; siss käe`valgõt ka_ks `añti [surnupesijale] -- muido et vaest jääse käel nii nigu midägi vika Rõu; `kuul'ja `mõskjat jäta äs kiäki ilma, iks käe`valgõt `añti; Ku? elo `luuma läät `tuuma, anna sa? õks käe`valgõt kah, siss lätt luum edesi Vas; ilma [nõiale] käe`valge `andmalda? saa ai `tervest Se **Vrd** käevalgus **-valgus** = käevalge tüü käe`valguss saa toolõ, kes `laut'si ni `rõiva? `vällä vij; hoobiss vanast ol'l `antu hõpõ raha käe`valguss, ült et `tjimi_käsi `valgõss Rõu; ko määne el'läi kotost müvväss, sis `ostja piät `pandma eläjälle rahha pää pääle käe`valgussõst Se

käe|vang käepide `üüvil on kua käevang, käevanguss võtad `kiñni; `surnu kerssole `pantse käevangad `külge Kod; [vikatilõe] käevang tetti pajo puust, paenutadi `ümbre varre Ran; Serände tamõ, käevangu katel puul, siss `lүүidi tollega [savipõrand] `kiñni Rõn; [ukse] luku ommavõ är_lahutuvõ ja_käevangu_kõik kakutuvõ San; vot kus mul tubli mõõk, käe vang man ja_rihm perän Har; ma võta ussõ käevangust kinni? Plv **-vangu** käe alt kinni sa võta oma naine ka käe`vangu Saa; jovva as ma_`kävvi?, üt's naañõ võt't käe`vangu mu? Vas **-vanguh, -vangun, -vangu** käevangus, käe alt kinni [ta] käib ikki oma emaga käe`vangu Saa; jaluteve käe vangun tõine tõisel Hls; nuurpaar käve kah pidu pääl armõdu armun puha käevangun Har; käe vanguh käävõ? tsuraga? Se **-vant** käe lihased, sooned küll mul käe vañdid olid `aiged Aud || lähvad paaristikku, üheteise käevandist (käsivarrest)

`kinni Hää **-vars** käsivars *Olen vähä`haaval oma kää`varre ramuga kaik teht Kuu; inimesed`käisid kohe`korvid kää`varres VNg; kuda`kiegi`suovis`õlla [heinamaal], mõni`palja kää`varsi ja mõnel kleit`seljäs ja; Kää`varre tuum (käsivarre lihas) Lüg; mis sa`juoksed`palja kää`varsidega Jõh; [angerjas]`ninda ku käävars jäme Vai; käävarre kõverdus (küünarliiges); Massagad käävarssi sool ää söomas Khk; käevarre nukk (küünarnukk) Muh; Angu nii et käevars aige Vig; ega käevars ometi või pal`las`olla mette,`päike paestab ää jah Aud; valusa käevarrega ei saa midagi teha Saa; küll kasu naised käisid isa kää`varden`kiinni ja`tahtsid isad meheks`saada Ann; varrukad puolest käevarrest soadik Kad; üks käävarre jämedune puu Pal; tul`bid (randmesoojendaja) käevarres; peeniksed kää`varred nigu piitsa varred Lai; ku`käästest`juusk tuul käevarre päält`siissi, siis olli kül`m Krk; jämedä käe varre nigu võlli Ran; käe varre olli jämedä nõnda kui tõese inimese kindsu Puh; sul om käe varre`kõik`kanaihun Nõo;`näl`günü?`latsõkõnõ, käevarrõ_`piini_nigu`pilpakõsõ? Vas || randmesoojendaja käevarred olid villasest lõngast kujutud talve jaos käe`varde`ümmer Aud; ma kua käe varrõkõisi henele Har; käevarrõ? nigu sukašeere?,`kitsa? Se || käepide sirbil`olli terä,`ambad, käevar` Ran **Vrd** käetulp **-vits** pl käevitsa? käevarrekate – Se **-võru** pani kää võru kätte Jõh; käävõrud`ollid`sakstel kää`ümber, kulla ja õpe kord`olli üle Muh; ega`enni teistel maainimestel põlnd käevõrosid,`muutkui mõisa`sakste prõuadel olid need käevõrod Mar; käevõru, see`rohkem`uhkuse asi, kes teda maal ikka kannab Hag; käevõrusid`tehti õberahadess; piinikesess truadiss käevõru tuli muass`väl`jä Kod*

kägal kägal g -a VJg; kägäl Jõh pabul obuse kägalad, obuse sitt VJg || tükike, klimp – Jõh
kägam kägam g -a Krj, -i Rei

1. suur tükk, kantsakas suure liha kägama saan käde Krj **Vrd** kädam²

2. koorem, hunnik`Reega saab`tuua suure kägami Rei

kägar kägar S spor L K, IPõ, kägar|as Muh L Jür, g -a; kägär g -ä Kuu VNg Lüg Mar/-äs/ Var Tõs Juu(g -a) KJn Trv Ran(-g-) Puh Kam Vas, -e Hls Krk; kākär g kägärä Plv; k'agr (käger) g k'agra Urv

1. (kõva) tükk või pabul; tomp, nutsak`lamba sitta kägärä Lüg; saue kägerad nii kõvad, p`lehe`katki; ader`ajab suuri kägerid ees;`pabri käger Khk; Mis`moodi`sõuksed kägerad (mullatükid)`peeneks soab, mis teeb ägi nendega;`Õhesi`suuri kägerid (masinaosi) sealt`autu pealt moha kikerdati, mina_s soa aru mis nee olid Põi; pahkpuul kasvab puu kägeras (mügar) kül`le`piale`väl`la Lih; inime oli nagu käger maas Kse;`korjas maast sita kägäru Tõs; kui laps teeb kägerad, siss lapse kõht on kõba Kei; obose seta kägär; suured mulla kägäräd Juu; Kägerate`kaupa sialt looma`perssest tuleb Jür; [haige inimene]`istus nagu veke käger plita ies JJn;`lamba kägäre ku`aavle, neid ei saa kudaki`laote; kül`mäge kokku`kiskun ku kägär Krk || mudamättalise põhjaga koht Võrtsjärves kägär om`umbess poolen järven -- sääil om pori kühmud vai mättäd; kägärä pääl mutiga tõmmassime,`olli ahunit sääil Ran || kobar`pähkla kägär Juu ||`enne kui vaemud`mõises käind siis puhand ja teind sedasi vaemu kägäräd, teese pea ja teese perse, sedasi`rõngas Juu **Vrd** kagar¹

2. vilets, kidur (olend, taim)`lamba talled ku need jäävad nihukseks vähikseks`jälle, küll oo aga kägäräd Mar; tal põld`ühthki ead`looma, kõik va viletsad looma kägerad Mär;

see ei ole `miski loom, oo üks kägaras Tõs; vilets loom, nagu va kägar Nis; sügisene `lamba tall jääb kägarast; tänavused kvalikad on kohe nisukesed kägarad et äbi näha Kad; vana kägärä pedäjä siin Undisyun kasvasse Kam; `põrsa k'agr Urv || äda kägaras (hädaldaja) Kse Vrd kigar

Vrd kägrats

3. kähär, kähardatud kägäräd `juuksed Kuu Vrd käbar²

Vrd kägarik, käkar

kägara kägara Iis Trm, kägärä VNg

1. kortsu, käkru; kõveraks `riie `lähte kägärä VNg; Aga neid `raudu põle jõudnud kägara keerata ega õigest tõmmata Trm

2. kängu põrsas jäi kägara Iis

kägaras, kägaras(s)e kägara|s VNg(kägä-) Jõh(kägä-) Khk VII Muh Rei spor L, Ris Kos Jür JMd VJg Sim Iis Lai Plt, -se Khk VII Põi Rei Aud Tor, -sse Jäm Khk Rei Mär PJg spor K, Trm; kägärä|s Kuu/-ss/ Vai Saa Vil, -se Tõs Saa, -sse Kuu Mar Juu

1. kõveras(se); kerra, krõnksu(s); rõngas(se) sajuga sai kägaras `pöösa all `oldud Khk; [hobune] Ajand tagasi, `muljund vana[mehe] rataste otste ja seina vahele kägarase Põi; mis sa sii kägaras istud Muh; äi, äi pole mena nii kägaras `ühti, mool sii `ruumi küll Rei; uús oo tõmmand eese koa kägärässe Mar; koer magab kägaras PJg; ta oo seal `nurkas üsna kägaras Kse; luom on na `aege, seisab üsna kägaras Ris; küll sa oled ete kägarasse vajund Jür; `eitsin kägarasse magama, siest valutas, ei võind `sirgel `olla Kad; istud nagu siil kägaras VJg; aand enese kägarasse Plt Vrd kägarus

2. kortsu(s) Küll se kuub oo sul `oide kägäräss, ei `senga `ilge kuhugi `puole samate `mennä; [voodi] `Riided olid linust ja tagust - - ei `menned kägärässe ega koverasse Kuu; `riided kägarase läind Tor; ärä jätä tekki kägäräse Saa; lõrts riie oli kägaras Kos; `kieras paberi uoletumalt kägarasse Kad

Vrd kägrus²

3. tihedalt koos, lähestikku; kobaras puud olid kägaras koos Kos; küll on ia õuna `aasta, näe kägaras kuos kohe; `luomadel on kül'm, näe kõik tersed kägaras kuos Sim; õied o'lid kiik kägäräs otses, kägäräs kuus Vil || `Esteks lapati linapihu pihu `sisse kägarasse ja preßsiti kõvasti kokku Amb

Vrd kägärän

4. krässus, lokkis; salku(s) `juuksed on kägäräss Kuu; `juuksed olid kägaras, arimata; kui `juukseid ei kammi, siis `tõmbavad kägarasse Sim

5. tükki(s), pank(s) tina lähäb kõvas, kägäräse kõik Tõs; sita unik oo kägaras koos Tor

kägarik kägari|k Lüg Jõh, g -ku Khk Põi LNg Kse Kos Jür Koe VJg Plt Pil Urv; kägäri|k Krk Nõo, g -ku Kod KJn Har/-g-/ Plv, -gu Kuu Ran/-g-/; k'agari|k g -ku Kan

1. tükk, pank; pabul `milli `mallikas - - üks nisukene libe kägarik Lüg; obuse sita kägarik Kse; kilduline maa, nigu nij madala savi kägäriku siin Ran

2. ebatasane, tükiline nii kägarik põld Khk; kibi kägarik (kivine maa) LNg; leib `tahtis nii silitada - - muedu ta (tainas) on juba kägarikkus kui tõstad Pil; kui `võrku `sisse `viidi - - keset `järve `rohkest `oiti, säääl om serände kägäriku maa (mügarlik põhi) Ran

3. kängus, kidur, vilets (olend, taim) Ega kägäriku [inimesele] `palju `riiet ei lähä Kuu; kukepuu üks kägarik on Kos; kägäriku one luum ehk puu kui ta viletsäss kasvab Kod;

üit's kägärik puu Ran; suun omma_k'agariku_pedäjä[?] Kan; üts vana kägärik [põrsas] om, kõrva[?] ligi pääd Urv; kõevo kägärik Plv

Vrd kagar

kägarus rõngas, kägaras *uss on kägarus* Emm

kägas|kaela *kägas`kaela* käkaskaela – Hää

kägatelema *kägatelema* Kse Han

1. kaeblema – Kse

2. virelema – Han

kägeldis *kägeldis* ebakindel isik *Äi* [teda] *vei uskuda kuskilt äärest, see oo seike kägeldis et oitku* Kaa

kägelema *kägelema* Jäm Kaa Pöi Kse

1. riidlema, nägelema *nee kägelevad ühtelugu* Jäm; *Mis sa kägeled, see pole sinu mure mis nad teeavad* Pöi; *mis te kägelete seal* Kse

2. ebalema, põiklema *Jaak kägeleb peele, et ta ka otse ütleks, mis ta mõtleb* Kaa **Vrd** kägetlema

kägetlema *kägetlema* Khk Kaa ebalema, kahtlema *kägetleb selle jutu kallal* Khk **Vrd** kägelema

kägi *kägi* Jaa Emm, g *kägi* Kuu spor L Ha, *käe* Muh; *kägi* g *k'äo* Har *kägu* *Kägi* *kukkumine küläss tähendäb`aeva paha* Kuu; *kägi kukub, se_o kukulinnu poeg* Jaa; *kägi kukkus ikke veel, otr juba loond* Kir; *Kägi`minne sügüse kul'liks* Khn; *tänavu tuli illa ikke kägi`väl'lä, mets oli`raagus viel* Ris; *Kui kägi kukub`roagus`metsa, siis see`oasta tuleb`pal'lu tüdruku`lapsi* Kei; *kägi kukkus kolm suutäit, esimest kord`kuulsin, kolm`oastad elan veel* Juu; *k'ägi kuuk* Har

kägi|king (lill) *Obuste`koplis kasvab pailu kägi`kingi* Han **Vrd** käoking

kägin *kägin* Krk, g -a IisR Sa Rei Kse Han Tõs Hää Saa Juu Koe VJg Iis Trm Plt, -ä Kuu Vai/n -ä/ Juu Kod KJn Nõo, -e Hls; *käkin* g *käginä* Nõo Se/-k'-/

1. (puitesemete) *tuhm nagin Kolina ja käginaga sie puu`telgedega`vanker läks* IisR; *`tuoli käginä vaid`kuulda Vai; keribude kägin* Khk; *ma`kuulsi jo`kaugelt`vankri käginad* Tõs; *pañnin [ukse] ingedele eli`pääle, nüid ei ole`änam kägint* Saa; *`talvel regi kägiseb kül'ma lume peal, käginad on kuulda* Juu; *mua`ilma kägin õli,`kuuldus kohe`ilma ärä, karuäkke vitsad ja pinnud`kuivsid ja kägisesid* Kod; *mõni vanger om serände, tjiib igävest käginät, lähäb nigu käginägä* Nõo

2. vaikne (hädine) *häälightsus`Üksi titte käginad oli`kuulda* IisR; *Pane sitikas püu sisse - - siis kuuled, et tal on kogu aeg üks kägin juures* Rei; *`Kätkest oli lapse käginad kuulda* Han; *latse kägin* Hls; *kuuli sääl [laste] käk'in om* Se || *kägin ääl* KJn

3. haiglane, põdur, virin inimene *mõni laps ka`sõuke kägin* Khk; *Ma ole selle talve läbi seike kägin olnd, pole aige, pole terve* Kaa; *Mine pisike kägin eest ää; see on muidu pisike lapse kägin* Pöi; *see põle lapsest saadik`terve olnd, üks kägin ja pirin oli* Rei; *Käginatega oo`raske elada* Han; *on ike üks va kägin, asemel muas`ühte`puhku* Plt

käginäl adv < *kägin Eks ta (vanker) kudagi käginäl käi ikke* IisR; *uks kõib üsna käginäl* Muh; *kuiv vanger lähäb käginäl* Tor; *viletsad tied möda käginäl tema (puutelgedega vanker) - - käib nõnda* KuuK

kägis piänikene võllas testod kaevul nagu kägis Kod

kägisema kägise|ma (-mä) üld (-mma Lüg Vai, -mmä Vld, -me Hls Krk San; k'ä- Har)

1. nagisema; krigisema; krudisema Maja vana, `uksed kõik kägisevad IisR; `tuoli akka jo kägisemma Vai; kennel sedised kägisevad jalad (jalanõud) olid, selle `pihta sai `eetud, ons sool `saapad `võlgu Jäm; rammutu (kidi) võtab [randme] kägisema Khk; Kui kääid `puhtaks läksid, kägisema akkasid, oli seep `õige Pöi; vanast puu ijhed ühna kägisem kohe; mu kondid üsna kägisevad `kange `tööga Muh; Lapsed kiikuvad, juuksed liikuvad, kätki äärelaavad kägisevad rvl Rei; Vanaste puu `tel'gedega `vankrid kägisesid ja `nutsid Han; viisad kägisesid `jalgas PJg; `vankri rattad on kuevetand, kodarad `lahti, muud kui kägisevad Kos; äes kägiseb; kidi kidiseb ja kägiseb käe siden Kod; me uss kägisi ütte puhku, nüid om kägisemine rahu jäänu Krk; kui `riija kül'mäga sõedad, siss regi kädsiseb, laolab, kägiseb Ran; noorõ lumõga tii kägisõss Rõu; Määri ratta kõrraperäst, muido nakkasõ jäl kiidsma ja kägisemmä Vas; Põrmand kägisess `kääümise all Röp; sääng kägisess Se

2. vaikselt (hädiselt) häälitsema siga sei `vatsa täüs et kägisi VNg; `aige kägiseb Jäm; kassi pojad kägisevad Khk; ma vii `siale `süia, kägiseb `peale `aidas VII; [rähni] Pojad kägisevad puu sihes; Just uni tuli peale juba, [laps] akkas kägisema jälle Pöi; Laps kägisem öö läbi Rei; vähid kui eläväd, siis kägiseväd Juu; laps kägiseb, viil iält `väl'jä ei lahe Kod; `põrsad `riidlesid, kägisesid Lai; kägiseje ääl, kägisess oma äälege Krk; pojal om vähk, nüid om eli ärä, ei saa `miuga suguki kõnelda, mugu kägiseb enne Nõo; hiire kägisem õnnõ Se || (hingamisest) `aige inimene kägiseb ja kähiseb, kut rinnad `aiged Khk; Rinnad on `rasked, kägisevad kut suured kossid Pöi

3. (hädaldamisest, virisemisest) Kägiseb ku rattas `vankri all, ei õle rahul Lüg; mis sa kägised, tee param midad ää Khk; igavene virepil'l, iga asjaga kägiseb kut `kaapsu kot't Mus; `justkui täi kärna all kägiseb, omal `kõiki `asju küll Muh; Kägiseb ja vägiseb just kut vähi kott Emm; Põle ta aige ühti, kägiseb naa sama Han; mis sa kägisem ku vana ratass kunagi Krk

Vrd kigisema, kägisämä

kägistama¹ kägistama Jäm Käi Rei spor L, Ris Juu(-ämä) JMd JJn Koe Ote Lei; kägistämmä Plv Se; kägistama Jäm Khk VII Pöi Muh VJg Iis Trm, kea- Muh Kos; `käägist|am(m)a VNg IisR Vai, -ämä Kuu Lüg(-ämmä); käkistama Saa Vil Trv, -ämä Kod/-ss-/ KJn Vil spor T, V(-k'-; -mmä), -eme Hls Krk San(-k'-), `käk'stämä Se

1. kõrist pigistama, hinge kinni pigistama; lämmatama Sa rumal puod jo `toise ärä ku `käägistäd korist Kuu; karu votti `kinni ja `käägisti miest Vai; oli lapse ära kägistand Jäm; pidi tese pea `aegu ää kägistama Khk; Kas käägistab teise ää, änam `lahti äi lase Pöi; kut teisel kõri `kinni pead, siis kägistad Käi; tä pidi tä ää kägistämä, selma `valged olid pahampidi teesel Mar; kägistas oma lapse ää Vän; akkab narra pärast kägistama ja kägistab ära kah Hää; `Mihkel käkissäs karja `poissi `irmsass, kaal õli kõik `kat'ki Kod; riie kägistab KJn; võt's kurgust `kinni, tahts ärä kägiste Hls; käkist kaalast `kinni, ma ei saa mitti engäde kah Krk; ommiku ollu ta säängi pääl ärä käkistedu, tuj vanamüis käkist tä ärä Ran; siss ta `olli tedä sääil käkistanu ja mañdsutanu `ruškaga Puh; ku ma täl päk'kä `säl'gä kääändä ei oless saanu, siss oss ta mu ärä käkistänü; ai kaala üless ja, käkist `kinni, ja `kuuli

laits ärä Nõo; nakass minno lõõrist kāk'istämä; kāk'ist vihaga naisõ är^p Kan; sa `tahtsõ minnu är^p kākistõ Krl; minno taheti üt'skõrd är^p kāk'istädä^p Plv || pooma käägistas ennast ää VJg; om nii abläss et, kas vai kākistäb `endä `süümisega ärä Nõo; kākistäss är `hinde, kabla pand hinele `kaala ni kāk'istäss är^p Se || rõhuma nii minnu kāk'istäse^p, juvva_i inäp `ellä^p Lut || kuiib käägistab `taimed ää PJg || [pargitavat nahka] nakati `õõrma, `sõkma, pitsitämä, kāk'istämä, siss läits `pehmess kui närts Ran

2. maha murdma õli `kassi `vällä `käägiständ Lüg; koer oli [lamba]talle εε käägistand Khk; Kaśs sai kohe `jäule ja käägistas [roti] ää koa Põi; koer kāk'istab jänese ammastega ära Saa; käägistasid `luomasi ää Ris; käägistas kassi poja ää Juu; pini ol' kaśsi är^p käägistänü^p Plv

3. kokku tõmbama, kitsaks tegema pihtsärk olli `äste `pihtapidi `kinni käägistedu Ote; mul ol' ka üt's kāk'istet kaalda `otsõga_kuht Plv || (jõekitsusest) `kāk'stet uja ku om laja ja äk'ki lät ahtakõsõst; sääil om sääne kāk'istet [oja], sääilt `saie üle Se

4. hullama, möllama poisid käägistavad tüdrugid `joomade peel Khk; akkame `ühte teist käägistama üle kaela Muh; käägistad (väntsutad) `kaśsi Var

5. ahnelt sööma, kugistama – Juu

käägistama² käägistama IisR Khk VII Rei Tor Saa KuuK Amb VJg, -ämä Tõs, -ämmä Vai, -ssämä Kod

1. käginat tekitama Ega ta oma vana `kaarikuga `julge pühabä keriku `tiele käägistama `menna IisR; älä käägistä `tuoli Vai; mes sa käägissät sängin, säng käägiseb Kod || vingutama poisid `aksid `pilli käägistama; käägistab paigal seda pisemad (ajab lapse nutma) Khk; on vana orilarisu siin viel ja käägistad seda ja KuuK

2. (elusolendi häälitsemisest) metskaśs käägistab VII; kiit's arakas käägistab: kiira-käära, kiira-käära Tor; arak käägistab, saab `sahti sõnumid kuulda Saa; meil neid (harakaid) käib alate siin õues, käägistavad teesed Amb; veike laps `kätkis käägistab VJg

käägi|sulane lehelind käägisulane, laulab üks silk-solk, silk-solk Ris **Vrd** käosulane

käägisämä käägis|äm(m)ä Har Vas, -ama Trv; (ta) käägisäss Se

1. nagisema `vankri^p käägisäse^p Vas

2. (elusolendi häälitsemisest) käägisap ja nagisap tõine (haige inimene) Trv; tu `naksi käägisämmä (kõhima) ja `rüüstämmä Har

Vrd kigisema, käägisema

käägi|ummis|king (lill) käägi ummisking kasvab suure `kõrge varre `otsas, kaks `poari `pruunisi siidi `paelu on, elekollane õis Juu

käägor kõver asi on käägor Käi **Vrd** käägru

käägr → käägar

käägra käägra pudrumänd pudru käägra aralene, kuuse puust `tehtud; käägraga segataks pudru Ris

***käägratama** k'agrataama kõhnaks jääma `põrsa omma^p är_ k'agratanu Urv

käägrats käägrat's Ote(-ät's), k'agrāt's Kan, g -i kõhn, vilets (olend), kidur (taim) puu ku käägrätsi; käägrät's puu, ei ole `sirge, kiduralt kasunu Ote; põrss om nigu vana k'agrāt's inne, ei elä^p, ei_koolõ^p; tan pedäjä k'agrāt'si_kasusõ^p Kan **Vrd** käägar, käägri, käägrus

***kägratsine** *k'agrat'si|nō g -tsō kidur ta om k'agrat'sinō mōts, tan puu^o ei_kasuki suurōmbass Kan*

kägri *kägri, kākri* armetu olend *Teab kudas see (lehm) `sōuke kägri on; See pisike talle kākri Pöi Vrd kägrats*

kägru *kägru Kaa Pöi Muh Käi/-o/ kākru* asi [jalgratas] *puru sodi, muidu üks igavene kägru veel Pöi; riie oo `mōlkis, `mōlki läin, kägru, ei sünni `selga aada Muh || Meite vanamees oo kõveras kasuka all just kut va kägru ess (s-täht); Lepiku Ats oo ju seike kut va kägru ess (väikesekasvuline) Kaa Vrd kägor*

kägruma *kägruma Khk Kaa Pöi kortsutama mis sa kägrud see `papi nii kogu Khk; Lapsed oo tuneltse (üleilse) lehe nõnda ää kägrund, siit pole änam lugeda üht Kaa; Ää kägru raamatud mette; kui sa `riide sedasi kogu kägrud, läheb alletama Pöi Vrd kākruma*

kägrun *kägrun kortsus kokku mütsüdet, visat `nurka, kägrun kogusen Krk Vrd kägus²*

kägrus¹ *kägrus g -e Jaa Pöi väike vilets olend pisike kägus, `öötse pisikse looma `kohta, mis sedavisi `kākru jäänd on Jaa; Mis loom `sōuke on, muidu looma kägus; `sōuksest kägusest `õiged `looma äi tule Pöi Vrd kägrats*

kägrus², -e kägus *spor Sa, Muh, -e Khk Kaa VII*

1. *kõveras(se), krõnksu(s) koer magab kägus Jäm; mis sa sii külmaga kägus kuulad, kasi tuba; `varbad kägus, p_saa sukka `jalga; vana inimene tarib aga tagant küiru `selga ning jääb käguse Khk; Sii oo nii kitsas olemine, ma kudagid viiti kägus sii ole Kaa*

2. *kortsu(s) Kes selle uie lehe sedati käguse tegi Kaa; leidid kui sa istud jääb vahest käguse; rätik on kägus ning `rūmpus VII; Kus sa `sōuksega (kleidiga) änam lihad, see on ju kägus Pöi Vrd kägrun*

Vrd kägeras, kākru

kägu *kägu (-o) g käo R(kägō g käō Vai) eP(g kägu, käu) M T hv V; n, g käägu spor S, Kse; k'ägu (-o), k'a- g k'äo, k'ao San V lind (Cuculus canorus) kägu kukkub `õhtast üöd ja `ommiku vara Jõe; kägo muneb `tõiste `lindude `pessä Lüg; kädōd kukkud, `tiedād `suoja `ilma Vai; Kul'l, kukulind ja kägu, kõik kolm olid `õhte nägu Pöi; käägu akkab `karjuma ehk kukkuma Rei; kui see kägu kukub `raagus puus, tuleb näl'la aast Rid; õnnetuse `tooja kägu Kul; käägu kukub nii kaua kui odra loon saab Kse; kui ta kag-kag-kag t̄j̄ib, kui `kukmise lõpetab, siss `öeltse, kägu naarab Saa; kägusid põle selle kebädi suurt nähä old Juu; kägu pet'tis mo ää, ommiku vara lähen `väl'la, silmad pesemata ja leib `võtmata Kos; kägu jäi tänavu `aeksaste ära (lõpetas kukkumise) KuuK; mina põle mitu `aastad enam käu kukkumist kuuld Amb; kägu läeb pärast kullist, tema loobib teste munad `väl'la ja läeb ise `sisse VMr; käul läeb õdra õkas `kurku - - näd sūgise poole enam kägu ei kuku Trm; üheldässe `surma õlema kui kägo kukub; kägo `lendäb `akna `alla ja kukub kolm sõna kõhe `kamri Kod; võta suutäis `leiba `enne kui `väl'la lähed, kui kägu ära petab, siis kuivad ära Lai; kui kägu kukub `enne jūri`pääva, siis tuleb alb `uasta, undid murravad `loomi Plt; kägu ol'li munend `senna (linavästriku pessa), käo poeg `vääksus ja lina `västrik mutku sööda SJn; ku kägu `usse `kukme tule, siis saap `surma; ku sūȳk' ärä allidet om, tõine `ütless, sul o kägu kapin; puder om käoss kasunu (halvaks läinud) Krk; ku kägu ninda vara `vällä tule, et mõts vitsan om, siss [saab] `leibä, ku `urba, siss `ohku, `lehte, siss `leinä; kägu om kel'm, ku `kukmise rahu jätt, siss nakass kannu `kojame ja `tõisi `linde `sūȳme*

Hel; *kägu ku ta ärä om munenu, siss naarab, võtab nigu üits kogin, et las nüid `väike lind avvub `väl'lä Ran; kägu kuk'ärä mõne suutävve ja läits jälle, ega ta kavva es kuku kah Puh; muu linnu `ütsegi `pik'se `peñne ei söönä, aga kägu söönä Nõo; ommugu `ol'le oole kägu, õdagu õnne kägu, `lõuna`aigu leina kägu, süüma`aigu surma kägu Võn; ku`kägu jääss `varra vak'ki, siss tulõ ruttu sük'üss San; ku edimädse `kao kuulõd, siss raputa_rahakot'ti ja `hõika?: kae_k'ago, mul raha ku rapa, siss saat tuul `aastal pal'lo raha; Ku_sa_süü ei?, sõs sa_joht kevjä k'aku kuulõ õi? (sured ära) Rõu; ku_k'ago jo uss`aida nakkass `käämä, siss om pahandu's kah Vas; k'jago `vasta jüri`päivä tulõ `vällä, sis tä kuuk mõtsah ilma ilosahe Se; käol `perse? `kül'mi kinni, kuugu_i? soo kül'mägä Lut || (võrdlustes, vanasõnades, kõnekäändudes jne inimese kohta) Just nagu kägo muneb `tõise pesä (mees teeb võõrale naisele lapse) Lüg; [ta] Äi räägigid muud juttu, kut ajab paljast kägu (luiskab) Kaa; Inimestest `õeldaks kah, `ühte nägu jusku kukulind ja kägu Hää; üstku vana kägu kukub teine, tahab alati `rääkida VJg; kõneleb ku vana kägo kukub alate; `suuga teeb suure linna, käed ei tee käo pesägi Kod; vahib justku va kägu Trv; Kaugelt on kägu kuulus, saab lähedale, on kull Pst; poesi `isteva nigu käo kapi pääl Nõo; Poiss kui kägu, aga sõbra nägu Rõn; `suuga tege suurõ liina, kässiga tji ei käo pessäge Ráp; [laisk inimene] istuss kui k'ägo tah mulgah ja kuuk Se*

kägu|raud|sepp (lind) – Mär Vrd käoraudsepp

kägutama *kägutama* kõhklema – Khk

kägutis *kägutis* kõhkleja – Khk

kägä *kägä* pasknäär – IisR

***kägärdämä** tud-part *kägärdetud* kähardama, lakkima `Karvad (juuksed) on *kägärdetud* Kuu

***kägärdümä** nud-part *kägärdünd* kooku, kõverasse tõmbuma *Joba nüid oled kägärdünd, mes siis kui vanaks saad* Kuu

kägäride *kängu üt's kägärik puu kägäride jäänu* Ran

kägärikku kõverasse, krõnksu, kerra kül'mäss `tõmmad ennäss kägärikku; `sinnä piäd *sa kägärikku `jäämä* Kod

kägärikun kobaras; hunnikus *pihlike marjad one kägärikun; kui vanger lähäb ümmer, siäl ta on kägärikun kõege täiegä* Kod

kägärikune kähär Küll on monel igä kägärikused `hiuksed Kuu

kägär|pää kräsupea säkkär pää ja kägärpää, mõlemad üks Lüg

kägärstik *kägärsti|k g -ku* kivine koht – Ote

kägäräde *kägäräde* Puh Nõo

1. *kängu küll om kägäräde jäänu* Puh Vrd kägärähe

2. *kägarasse, känkresse laits `kangede rabeleb, sāngi `rõiva om kõik' kägäräde kokku `aetu; temä `viskap ligeda `rõiva kägäräde kokku, oless ta orre pääle `pannu kujuma* Nõo

kägärähe kiduraks, *kängu põrss um kägärähe jäänu* Plv Vrd kägäräde

kägärän *kägärän* Krk Puh, *-en* Krk Hel *kägaras teil om jo rahvass kägärän kogusen (tihedalt koos)* Krk; *latse makasse kägären* Hel; *uß om kägärän (rõngas)* Puh

kägäräne kägärä|ne Kan, g -se Kuu, -tse Nõo kidur, kängus Kägäräse `kaulaga, käüb pää olanukkie vahel Kuu; tõene om iluss `sirge, aga tõene [puu] om kägäräne Nõo; ta sääne vana kägäräne kõiv, ta ei kasva ei midägi Kan

kägärüss kägärüss väike inimene – Kuu

kägö → kägu

kähar kähar hv IisR, Rei Mär PJg Vän Hää spor K, Trv/g -e/, -er IisR Kse Tor Hää Ris(pl *kehered*), -är VNg Muh Emm Käi L(-as Han) Ris Juu Kad VJg Puh, g -a; *kähär* Äks Kam Krl(-r), g -ä Kuu RId Var Tõs Khn Ris Juu Trm KJn Kõp Krk Nõo San, -e Hls Krk; *kähär* Nõo Lut, -r Rõu Räp, g *kähärä*

1. lokkis, krussis *Kähera* `karvaga kuer IisR; *kähäräd* `juused Käi; *elos kähära* `peaga tüdrik Mar; *Tüdrükud* `tahtvad ennastele kõik *kähärud päid* Han; *kähäräd* `krõmpsus villaga kui talled sünnivad Var; *Tüdrükud* pidäväd *kähäri* `juusi jõlusaks Khn; *juudi ja mustlaste* `rahva sias oo `rohkem *kähära* `juusega inimesi PJg; *tüdrükud* käherdasid, *tegid omal* `juuksi käheraks Hää; *kellel* `piened *kehered* villad, *sie on* `piene, tüma villaga *lammas* Ris; *tüdruk teeb* `juused *käharasse* Juu; *kähära* karvaga [põrsas] TÜR; *puudle* koer on *kähärä* villaga `niigu *lammas* KJn; *säbäre* `juusse kisuve lokki, *kähäre* nagu kadaje *puhmass ümmer* Trv; *kähäre* `pääge Krk; *kähärä* `pääge `poiske aab metsast sigu `väl`lä = *sia arjastest pää ari* Nõo || (keerdus süüga) `okslene ja *kähär* [puu] *ei joose* PJg || *kihar*, *lokk mõnel* [pea] *kohe* nagu *põõsas lai*, *suured* *käharad* PJg **Vrd** *kähür*

2. *kahar kähäräd* `oksad Kuu; *kähär* puu, *tal paelu* `oksi Var; `sioksõd *suurõd kähäräd* puud *maja* `otsõs, *siäl all tañsiti* Khn; *türnapuu on* *sehuke lühike ja kähär* Tor; *kähar* kuusk Kos; *särände matal*, *kähär* - - puu Kam; *kui kuusõl ladva är lõõgut*, *kauss kähärä* Räp || *Kuht* `keskelt o`l `häste `ümbre iho, *alt o`l kähärä* Räp

Vrd *käbar*², *kähärgäs*, *kähärik*

käharas *käharas* Muh PJg HMD Kei Kos VJg Sim Plt, *kähäras* VNg Käi Phl/kähe-/ Han Mih Ris Juu, *kähäräs* Lüg Jõh Emm Trm lokkis, krussis *kähäräs* `juuksed, `säkräs *kõik ehk kähäräs* Jõh; *nii kenad* *käharas* `juused Muh; *kähäräs* `pääge inimene Emm; *Mõnel* `lambal oo *kähäras* vill Han; *pea on* *kähäras ja* `kräñsis `otses Juu; `lamma vill on *käharas* Kos; *mõnel naiste* `rahval oli *kähar* pia, `juuksed *juba* `kasvand *käharas* Sim || *kähäras* *tera*, *noal kahekorra* *tera* Ris; *käharas* puu, *kui ei ole* `sirge, on *kõverik* VJg

kähardama *kähar*|*dama* Rei Tõs PJg Hää Saa/-rt-/ Kos Plt, *kähär-* VNg Lüg Mär, *käher-* IisR Kse Tor Hää; *kähärd*|*ämä* Kuu Tõs Juu KJn, -eme San, -õm(m)õ Krl krussima, lokkima *kähärdab* `juuksid VNg; *vanaste ei* *kähärdud* `juusi, *nüid kähärdätse* küll Tõs; *rauadega* *käherdase* `juusid Tor; *talü tüdrükud* *oraga* *kähärdavad* `juuse `karvu Hää; *nüid* *akkavad* *juba* *lapsed* *pääd* *kähartama* Saa; *noorik* *kähärdas* ja *lokkis* *oma* `juukseid Kos; `juuste *kähärduse* *muud* KJn; *mis sa* *kähärdet* *noist* `juussist San **Vrd** *kähardama*

kähardus *kähardus* g -e lokk lokiti `juuksed ära, *naised* *teevad* *nisukesed* *kähärdused* Plt

kähar|*pea* *kräsupä* mul õli ka `nuorematte *kähärpää*, *kui vähä* *pikkemäst* *said*, *kõhe* `kieräsid Lüg; *kähärpiä* *tüdruk* Juu **Vrd** *käharpea*

kähe¹ *kähe* *kähisev* *nisukene* *kähe* [hää] KuuK

kähe² *kähe* g -da *kärmas* – Kse

kähe³ *kähe keind* (halvasti käima läinud õllest) Pha **Vrd** kihe

kähe- → *kähi-*

kähen *kähen* M Ote San

I. adv **1.** omanduses, valduses, kasutada *ku rügä lõigati, egäl olli vagu* (esi) *kähen* Hls; *tal om kikke kähen* (kõike küllalt) Krk; *Õlut muudku uha ku aga kähen om* Hel || tarvitusel *sij iki vaga ja vana obene, ken ütte`puhku kähen* Krk

2. ajalisel saabunud või vahetult ees *tühü* (tööle) *mineku aig om kähen* Pst; *senigu`sinna saat, vihm kähen jälle* Krk; *sääl olli õdak kähen, pidi ma`üüsess`jäämä Rebäse`kõrtsi; Nüüd kevvai kähen* Hel

3. mingis seisukorras, olukorras, mingites tingimustes *vat nüid om alle peenike kähen;`püsti näl`g kähen* Hls; *naisel ollu irm kähen, et nüid ääd ei oole; raamadu ots joba kähen* (lõpp käes) Krk

4. kätte saadud *joba ots kähen* (midagi on teada) Hel

5. mingi tegevuse mõjul *täkk`irnun nõndagu mõts kõlanu kähen* Krk

6. selge (millegi oskamisest) *mis ta kõrra olli ärä kuulu, sij olli tal kik`k kähen; miul o viis päätükki kähen* Krk

II. postp **1.** millegi mõju, toime all *rõõvass vihma kähen ärä abrasten; päev`otsa väl`län tuule kähen* Trv; *lehmä kuuma päevä kähen, tahave`villu* Hls; *kästäss päeva kähen olla* Krk

2. kellegi võimuses, meelevaldas *temä om -- mõrtsukside kähen ollu* Krk; *tõne`aaste olli ma jälle obese kähen, obene vedäsi`minnu perän* Hel || *sedä ei saa änäp oida salussen* (saladuses), *sij om`rahva kähen* Krk

3. kellegi tehes *temä kähen tüü edeness, temä om tubli tüü inimene* Hel

Vrd *käen, käes*

käher¹ → *kähr*¹

käher² → *kähar*

-kähevel Ls *kihevil-kähevel*

kähin *kähin* g *-a* IisR Khk Emm Rei Hää Ris Nis Juu VJg Iis Plt, *-ä* Kuu Jõh Kod Vai/n *-ä/* Juu Kod KJn; *kähen* PJg Tor

1. kahisev heli või hääl *`aima kähin on, ei saa`äälega`rääki* Vai; *ons tuult oues, sihand suur kähin keib; paja keema kähin keib käde; õlle keima kähin* Khk; *vee kähin* Rei; *`siuke tasane ääl, kähin on kuulda* Hää; *kui supp tõuseb siis teeb suurt kähinad; pal`las kähin käib üle tua,`riäkis kähinägä* Juu; *kihini ja kähini õli kusilasse pesän; ku mesiläse pesä löödäd,`vaata`meske kähini akab* Kod **Vrd** *kähine*

2. judin, võbin *nagu üks kähini läks läbi keha kui`miski`ehmatab* Jõh; *ehmatasin nii et,`kange kähini käis üle ihu* Nis; *ehmätuse kähini käis läbi ihu* Juu

Vrd *kahin*

kähinal *kähinal* IisR Kse Ris VJg Plt KJn/*-äl/*, *kähe-* Tor PJg adv < *kähini Kähinal`ingab,`rinnad`kinni* IisR; *ta läheb naa kähinal ja kõhinal* Kse; *`ingas kähinal* Tor; *rägig kähinal, pole tal äält ega* Ris

kähine *kähi|ne* g *-se* kahisev *kähise äälega`rääkis* VJg

kähisama → *kähisema*

kähisema *kähisema* RId Jäm Khk hv Muh, Rei L(*kähe*- Khn PJg Tor) Juu Kos JMd Koe Kad VJg Iis Trm Plt Trv/*-ama*/ Ote San/*-me*/ Ráp, *-mä* Kuu Juu Kod KJn Puh Nõo, *-mma* Lüg Vai

1. kähinat tekitama (rääkimisel, häälitsemisel) `rinnad kähisevad Kuu; *kui ääld ei õle siis kähiseb `vaide; ääl akkab kähisemma ja `kustumaie Lüg; siä jo kähised, siul on jo `krossi `külles Vai; `aige inimene kähiseb Khk; ääl oo ära läind, käheseb veel Tor; köhitas oma kähiseva rinnaga Kos; riagib kähiseva jaalega JMd; `tiiskuse `aige muud kui kähises viel Koe; kähiseb, nõnnagu puñnib jäält Kod; võt`tis ääle kähisema Plt; temäl eli kähiseb, ma_s saa edimäld `põrmu aru, mes tä ütäl Nõo; obõnõ kähisess, om nõlen San || kahisema aganine leib kui kähisi käen Ote; ku sül`lem tulõ `väl`lä, siss nõsõss suur` kahhin, kihisese[?] kähisese[?] õnnõ Ráp **Vrd** kahisema*

2. kihisema õlut keib ning kähiseb; *sia sööma aeg kähiseb ka kui ta `apneb Khk; piim paelo apu, kähiseb juba Vig; kui sa soodad õlle `sisse paned, siis kähiseb Juu; vuadiss võtad õlut, kähiseb Kod*

kähistama *kähistama* IisR Muh Sim, *-ämmä* Vai kähinat tekitama *muud ku kähistä, äält ei ole `ühtä* Vai; *nõnna kähistab tuult Muh; meie aga kähistasime `naeru* Sim

kähisti *kähisti* KuuK Kad *kähe `viimsel aeal ta (kåo) kukkumine jääbki sedasi nagu oleks midagit kurgus olema tal, nisukene kähe või kähisti* KuuK

kähk *kähk* Mar Kul Kir Kod, g *kähu (kåho) Mår Vig PJg Tor kiire, kärmas se oo üsna va kähk mees* Mar; *pikäldäse `väoga obone, põle na kähk mete; Küll on kähk mees lööma Vig; `ärgega oli parem `töötada, need olid pikaldased, sedasi läind kui mõned kähod obosed; kähk `käima PJg; Ku oo kähk obu, jõuad ka ruttu edasi* Tor || *åkiline rabandus suretab åkiste åå, see üks vägå kähk tõbi Vig* **Vrd** *kåhku¹, kåhu¹*

kåhka *kåhku minge `kåhka åå* Krj

kåhkam *kåhkam g -a SJn Trv, -i Hls; `kåhkåm g -i KJn Nõo, -e Krk*

1. hoop, lõök *ånd åå `kåhkama Trv; mea `andsi talle üte åå `kåhkami Hls; `ke`rge kåtege, and üte `kåhkåme ärå* Krk; *anna `talle üits åå `kåhkåm, küll ta siss tiåb* Nõo

2. pihk; kamalu täis *üits `kåhkam teri; ands `kåhkamege kanule teri* Hls

3. suur tükk, kantsakas *`antsin tal ea `kåhkama liha* SJn

kåhkar *kåhkar g `kåhkra Tõs; `kåhkar g -i IisR; pl `kåhkrad Pha kamakas `Suured kivi `kåhkarid* IisR; *aab [jää] `kåhkrad ülese, ku merd lõhub* Tõs

kåhke *Huomigul oli `kaunikane `kåhke iåtuul - - ei usutud `sirgeld `Mohni `pååle [kurssi] otta* Kuu

kåhkem *kiiremini, rutem teeme kåhkem* Pår **Vrd** *kåhkum*

kåhkevill *kåhkevill* *elevil, årevil Küll olid `lapsed `kåhkevill `ennegu `küündlåd `kuuses polema `pandi* Kuu **Vrd** *kehkvel, kåhkvile*

kåhkima *kåhkima, (ta) kåhib* Kse Han

1. riidlema, kärkima *`kåhkis nii kurjalt* Kse; *`riidleb õhöga, `riidleb teisega, kåhib `ühte `inge* Han

2. kärsitult sundima, kiirustama *Isa oli suur `kåhkija, åga tä omal åga teistel rahu ann; Küll peremees `olle `kåhkin tööd tiha enne `vihma; Kõik panid `kåhkides minema; Mis sa kåhid edetsi-tagatsi, åga me il`las jää* Han

kähkrane `kähkrane a < kähkar `kähkrane põld, mulla kängid ehk `kähkrad on ülal Pha
kähku¹ `kähku (kähko) üld(-ü Kuu Vai; `kä- San V[`k'a- Rõu Se]); täiendina komp
`kähkum Jür, -mp Hel

1. kiiresti, ruttu käi siis `kähko, älä pali `aiga `viedä Lüg; miä jo `uodan, tule `kähku
Vai; saab `kähku sellega akkama Ans; läks nii `kähku meitelt εε; pane ennast `kähku
`valmis Khk; paneme `kähku einad labuse VII; üsna `kähku paneb piliseks Muh; et sa
`kähko keid, et sa vedele `kuskis mette Mar; ma `kähku `keia ei või, kein `luusadi `luusadi
Kul; ema suri nii `kähku ära, aga isa oli `tõsta Aud; mul tule naa `kähku `meele mette PJg;
mina seda `vinnamist ei sal`li, tүүд peab ikki `kähku tegema Saa; `kähku `kähku [töö] ää
lõpetada; vahest tuleb müristamise vihm `kähku üles Ris; pane kääd `kähku [töö] `kül`ge
Kos; mine `ästi `kähku, suad rutem tagasi Juu; ega kaua sial old, tulin `kähku tulema JMd;
`kärnel inimesel lähäb tüö `kähku Iis; tegi `kähku minekut Kod; tee `kähku, ära viida `aega
Lai; `kähku käis nii et Vil; Nindagu `kamre usse link lõnksaten, siss tidruk `panden `kähku
mineme `jälle Hls; teeme äste `kähku Nõo; teke `kähku ja olge virga, vihm om tulekil Ote;
mispärast sa nõnda `kähku lähät, kas sul `aiga minna ei ole San; tii? õigõ_ `kähku et,
innembi är^p saa Kan; ma lää `õkva `kähku minema Plv **Vrd** kähka, kähkult, kähkust

2. kärmas; kiire küll tama on `kähku inime Vai; nii `kähku käimaga Ans; [lambatall]
`Kõpsab jalaga `vasta maad, sie on niisuke `kähkum oop Jür; `kähku mies Iis; sji oo `kähku
kõnege Krk; temäl om `kähku latse, vanembe ka `kähku inimese mõlembe; ole vähä
`kähkump Hel; ta_m `sände `kähku vanamu`t, tedä saap sinna ja siiä Nõo; sa olet
väg_ `kähku mineme San **Vrd** kähk

kähku² sie naesterahvas on natuke edevad `kähku (edeva võitu) Kad

kähku³ piim om `kähku lõõnu (kokku läinud) Trv **Vrd** kähku²

kähku⁴ ma ei kuule `kähkugi (mitte midagi); põld `kähkugi kuulda Juu **Vrd** kihku,
kõhku

kähkult kiiresti, kähku kuda sa nõnna `kähkult tagasi said Iis **Vrd** kähkust

kähkum kiiremini kui põle naa paelu `peetuste `juures tikkumest, siis tuleb [buss]
`kähkum Aud **Vrd** kähkem, kähkumini

kähkuma `kähkuma hapuks minema piim `kähkuma minnu, `kähkunu Trv

kähkumale = kähkumini söö `kähkumale PJg

kähkumini kiiremini, rutem tii `kähkumini, mis sa `jaurad Hää **Vrd** kähkum,
kähkumale, kähkupidi, kähum, kähumast

kähkum(p) → kähku¹

kähkupidi kähkumini kule sa piat `kähkupidi tegeme, ega tүү man laiselte ei saa Krk

kähkus erksus nemä om puha `seantse pikä sita, neil ei ole kellekil `kähkust Krk

***kähkust** kiiresti, kähku tii_ `kähkust Rõu **Vrd** kähkult

kähkvile `kähkvile elevil, ärevil `ma_lli nii `kähkvile, ma_ss saa `konnegi `olla Rõn **Vrd**
kähkevill

kähkätämä kähkätämä klähvima koer akab kähkätämä, võtab jalass `kiinni Kod

kähm kähm Jäm Kaa Rap Amb Trm Plt, g kähma Khk Hää Kei Kos, -ä Kod(n kähäm)
Krk, -i Põi Hää, -u Ris tükk, tomp, pank kubese kasus sedine suur kähm kut ruusik oleks
olnd Jäm; Liha oo nii soolaseks läind, et paljas soola kähm Kaa; Piima kiha on `talve
nõnda ää roostetand, et paljas rooste kähm Põi; [toit] jusku soola kähm Hää; leib vahest on

kähm, alva maiguga, `tainane Kei; mulla kähm; agana kähm (aganane leib) Amb; leib vedel ja muss nõnnagu kähäm Kod || kiht, kord Kui enne suitsetamist kala soolvett veega ära äi pese, võtvad kalad kähma (soolakorra) kohe peele Khk; siis lei muss kähäm `piäle, akasid `juuksed tulema Kod Vrd kähmakas¹

kähmakas¹ *kähmak|as Emm Mär Tõs Hää Nis Juu KuuK Koe VMr Kad VJg Plt Pil, `kähmak|as Jõe Jõh IisR, g -a; kähmäk|äs g -ä Mar, `kähmä|gäs g -kä Kuu, `kähmä|kä g -gä Vai; kähma|k Jür Kad, g -ka Käi(ke-) JMd, -ku Aud; kähmä|k g -ku Kod KJn TLä Rõn San*

1. suur tükk, kantsakas; pahmakas *sain üvä `kähmäkä liha; jo tuled taas `leivä `kähmäkä kääs Vai; `Leikas ee kähmaka `leiba Emm; suured kähmäkäd `teitel `leibu käe Mar; sai kähmaka maad Tõs; Neelus, sij on `seuke `ahne `süüja, nägu `tõmmab - - suure kähmaka - - ja läheb Hää; vat sõrmusest pidi läbi tulema siis suur kähmakas `lõnga Juu; siis olivad nisused ümmargused suured villa kähmakad KuuK; sain suure siebitüki nagu kähmaka Kad; leib kua `nätske ku vara ahjuss `väl`jä võtad, nagu kähmäk jäeb ammasse `külge Kod Vrd kahmakas¹, kähm*

2. salk, trobikond; kobar *loomad läävä kokku kähmäkude Ran; `pähkme kähmäk Nõo; kähmäkun säl na kyyun olliva Rõn*

kähmakas² *kähmak|as g -a Jäm Mär Mih Kos; kähmä|k g -ku Puh, -gu Se hoop, löök annab kähmaka üle näo Mär; `tõmmas `talle ia kähmaka Kos; and talle üte kähmäku Puh; and kõrva pääle hüä kähmägu Se*

kähmakas³ *kähmak|as g -a Jäm; kähma|k g -ku Iis*

1. tragi, kärmas *kähmakas, terava kähmaka olemisega inime; töö `peele kähmakas akkama Jäm*

2. järsk, terav – Iis

Vrd kahmakas²

kähmama *`kähmama, kähmata Khk Kaa Pha Muh spor L, Kos Koe HlJK Iis Krk/-me, -del, `kähmada VNg Jõh IisR; `kähmämä, kähmätä Juu Kod KJn Puh, `kähmädä Lüg Vai*

1. kahmama, haarama *Kes `jõuvab, `kähmagu aga omale `suuremb tükk IisR; `kähmäs `leivä käde Vai; Kähmas eesele keige suurema maki püüse Kaa; ma `kähmasi sealt omale koa ühe tüki `leiba Muh; tä oo `ahne, tä `kähmab paelu ette ~ ede Tõs; `kähmas eenad kokku Tor; ta `kähmas miust kápuga `kiinni; poisid on siit ikki `ernid kähmanud Saa; `kähma aßsad moast ülesse Kos || äigama Pole suurt riidu olndgi, kui juba kähmas teisele Pha*

2. näppama, varastama *`Küllap tämä `kähmas `selle `kirve omale `õlma `alla Jõh; kui aga saab, siiss `kähmab Mih; `sõuke suur varas ta ei ole, muidu `kähmab nõndasammu, kus saab Hää; sel om `seante müüd, ta kaess ku ärä kähmade saa Krk*

3. ahnelt jooma *`kähmas suure pitka `seeme õlut Khk; `kähmäs iä lõua täie õlut Juu*

Vrd kahmama¹

4. teravalt ütleva, nähvama *Ega sie oma sõnu ei valitse, `kähmab `teisele `ninda_t IisR; `kähmab kõhe teisele `õelda, mis sül`g suhu tuob Iis Vrd kahmama²*

Vrd kähmima, kähvama

kähmeldämä *`kähmeldämä ahnitsema Mes sa omale `kähmeldäd kaik paremad `asjad alade; `Heinä `kähmeldäd ka `toiste iest ärä Kuu Vrd kahmeldama*

kähmerdama *kähmerdama* Var(-ämä) Mih kohmitsema ää *kähmerdä na kaua* Var; *kähmerdab sii ees peal, ei saa `mendod* Mih **Vrd** kahmerdama

kähmima `kähmima, (ta) *kähmib* Muh Kse Hää Lai Plt San/-mel; `kähmimä, (ta) *kähmib* KJn, `kähmib Kuu Vai

1. haarama, kahmama; ahnitsema *Moni inimine `aeva vade `tahtub kaik `kähmidä omale* Kuu; `kähmis kaig oma `süüli Vai; *ma kähmi ka tüki `leiba ää* Kse; *nemäd kähmiväd teese `asja `ühte `puhku* KJn **Vrd** kahmima

2. äigama, lööma *ma kähmi seda* (õlgkatuse äärt) *natuke* Muh; `kähmis möda nägu Plt; *kae kuda kähmiss* (pillub) `ainu San

3. teravalt ütlema, nähvama *teine kähmib ära, lähäb üle, aga teine `vindub, ta piab kaua viha* Lai

Vrd kähmama

kähmus¹ `kähmus Jäm Ris tihedalt koos, kobaras `ühmus `kähmus riietega (paksult riides) Jäm; *nagu `kähmus `kasvan teised* (õunad ümber oksa) Ris

kähmus² *kähmus, `kähmus*

1. lohakas inimene –Var

2. pahane `kähmus teine, ei tunne ää *kua änäm mette* (ei tee tundmagi) Var

kähmä `kähmä kobarasse *mehe leive üt`te `kähmä; mesi linnu, ku na `eitme akkav, siss lööve na ütte `kähmä kokku* Krk

kähmäkude *siss lännuva looma kähmäkude* (hulgana) kokku Ran

kähmäkun *kähmäkun* Ran Puh Rõn lähestikku; kobaras *mehitse pere om kähmäkun; Aki tehti kähmäkun* Puh; *kähmakun säääl na kuun olliva, mes nä teivä säääl Rõn* **Vrd** kähmän

kähmäku|täis *kamalutäis kähmäku täüs `erniid* San; *kähmägu tävve võti* Se

kähmän *kähmän* kobaras *ulk inimesi olliv ütten kähmän, aive juttu; `uibul lõigats `vällä kun `väega kähmän, oksa kokku kasunu* Krk **Vrd** kähmäkun

kähn *kähn* paksem koht, tükk *lõhjal kähn sihes, jäme koht* Jäm

kähr¹ *kähr* u Hel, TMr Võn, g *kähri* TLä V(-h-; k'- Se, *kärh* Har), -ä Räp; n, g *kähri* spor T(k'a- San), Krl Har; *käher Räp mäger kähr olna nigu siga jälle, sia arjasse olnava; kähri nahast paneva `saapa seere `vүүdre, tүү olna `lämmi* Nõo; *kähri eläp maa sehen urun* Kam; *tүү ei_kannatõv suku inemist, tu_kähri* San; *kähri? eläse? maa sisen, umin hoosõn, nu? hoosõ? omma_täl kaabitu? Kan; Sa_lt tõsõlõ inemisele nigu kähr* (teravalt ütlejast) Urv; *kähr um `väiku nigu matal' pini, pää pääl musta? ja haha? joonõ?; kähril um väega viguritse? oosõ?, näid ei saa_`kuigi kätte* Rõu; *tä väega hais tu kähr* Se

kähr² *kähr* g *kähru* Mar Mär Vig

1. hoop, lõök *`andis `kämlega mitu ead `kähru* Mär; *tegi `tääle paar `kähru `näosse* Vig

2. tugev pauk, kargatus üks *`kange kähr keis, kibä lõhutasse; küll müristab aga val'luste, `kanged kährud keiväd* Mar

kährakas *kährakas* mürakas *suur kährakas oli, nagu üks väike saun, päris raudkivi oli* HMd

kähratama *kähratama* Mär, *kährätämä* Mar kargatama *kährätäs nii val'lusti* Mar; *kähratab - - et kõik kohad värisevad* Mär

kähri|liiv *verevät `liiva kutsutass viij rebäse liiv ja kähri liiv, tolle liiva sihen om rebäse ja kähri uru* Ote **-peni** taksikoer *kähri peni `olli karvanõ `väike peni kõvõride `jalguga* Ran;

`väikese_kähri pini[?] omma[?], kes nä (mägrad) säält hoosõst `vällä toova[?] Kan; kähripini, tuu aase kähri oosõst `vällä ja rebäse aase oosõst `vällä Se || (käredest inimesest) kui kähri peni jälle, aab `vasta kõõgõlõ asjalõ Ran

kährutama kährutama paugutama kährutab seda va `püssi `peale Mär

kährä kähras täl uma[?] hiussõ `kährä alt Rõu

kähtama → kehtama

kähu¹ kähu (käho) kiire, tragi; äkiline teene oo pikameeleline, teene oo kähu ja kärmas; tääle ei tohe `vastu midagi ütelda, ta `seoke kähu, süda saab täis Mih **Vrd** kähk, kähvakas

kähu² piim om kähu (hapu), ärä süvväss ike Trv **Vrd** kähku³

kähum kiiremini, rutem tee vähä kähum Mär **Vrd** kähkumini

kähumast kähkumini, rutem teiss `kohtes läks kauem se [linade] `liutamene, teiss `kohtes läks kähumast Vig

kähus lokiis kähärad `juuksed ehk kähus pea Kad **Vrd** kahus

kähv kähv g kähvi Ran Nõo Vön Har/-hiv/ hoop, löök `antu serände kähv tagu `otsa et ta üless `virgeni; kui `rivo-lvrega lased, sis käip kah kähv (pauk) Ran; pañd mulle serätse kähvi siit kindsu pääle, `õkva tuli käis silmist `vällä Nõo; või_ku ma_toolõ `poiskõsõlõ añni kat's kol_ `kähvi Har **Vrd** kahv⁴

kähvakas kähva|kas g -ka Jäm Khk Muh, -gas g -ga Rei; kähvä|k g -ku Nõo tragi, kärmas nii kähvakas `keiki `tõõsid tegema Khk; ta_m nisuke kähvák inimene, temäl lähäp kõik' tüü ruttu ja ruttu Nõo || terav meni vikat on nii e kähvakas Khk || (äkilisest inimesest) mine selle kähvakale midagid `itlema, siis kärin taga Khk **Vrd** kähu¹

kähvama `kähvama Lüg(-ie), kähvata Jäm Khk Kaa VII Muh Rei(`ke-) Mär, `kähvada IisR; ipf (ta) `kähvas Trm MMg; nud-part `kähvand Vän; `kähvämä, kähvätä Puh Nõo; `kähveme, ipf (ma) kähväse Hls; imp kähväti Kod; (ta) kähvääs Trv

1. teravalt ütleva, nähvama `Teisele `mõistab `kähvada küll, aga oma `puega ei näe IisR; [ta] `kähvas kohe vahele Muh; ma `kähvasi `talle käde `õelda Rei; ta `kähvas `mulle kohe `vasta ütelda Trm; kähväti siis `vasta `sil'mi: sitta sinu sõna järele, jumalariisike minu luama `juure (õeldi ärasõnumise kartusel) Kod; emä kähväss penile, kasi `usse, mes sä tan jalun ribelet Puh; ta `kähváp sulle serätse sõna, mes sa_j mõesta aematagi Nõo

2. (järsku) lööma, äigama `katsu kui `kähvan ühe [hoobi] Lüg; `kähvas `moole `pihta Jäm; `kähvab `kergest teisele `pihta, pole sääil pailu `aega `ühtid Khk; `kähvas taale ühü üle näo Mär; kähvääs ärä `müüdä `põski Trv || `ambast `kehvas [valu] läbi Rei | ükskord ette kõbaste müristand - - `kähvand taevas pläu ja pläu Vän

Vrd kähvima

3. haarama; näppama `kähvas nenä iest `vällä Lüg; `kähvas liha küljest tüki e Khk; `kähvab `sõrme `kinni VII; `kähvas salaja ühü tüki ää Mär || (kiirest tegemisest) `kähva sa säält `leiba leigata, sool vahe nuga Khk

kähvatama kähvatama Jäm Kaa VII Jaa Muh LäEd Tõs Tor Juu Kos JMd; kähvätämä Juu KJn Puh Nõo, -mmä Plv; (sa) kähväte Hls

1. kargatama, lööma (hrl piksest) kou kähvatas puu `sisse; püss kähvatas kaks `korda Jäm; vali ilm oli, kähvatas korra `kangest VII; `pikne kähvatab, kähvatas `järsku majasse `sisse Tor; kui müristab siis kähvatab `järsku Juu || Kähväte (viska) paar kibu täüt keresele, lõunu om vähä Hls

2. teravalt ütleva, nähvama; kätatama *kähvatas vahele* Kaa; *kähvatas nii valjuste teise kohe et* Muh; *Kui Aadu sõna ütles, naa Mari kähvatas `vasta* Han; *ta kähvatas nii kõvaste, kui ta tige on* Juu; *kähvät' mulle `vasta et, pia suu `kihni* Nõo || *laps kähvatas `naerma* Kos

3. võpatama; kihvatama, sähvata ma üsnä *kähvätäsin, ku sedä nägin* Juu; *valu kähvatas läbi ihu* Kos

kähvatus *kähvatus* g -e Kse Tõs Juu *kärgatus kui müristab, siis käib kõba kähvatus* Juu
Vrd *kähväkäs*

kähvel, -ä *kähvel* IisR Vai, g *kähvli* Lüg(*kähveli*) Jõh(n -äl); n, g *kähvelä* VNg Vai
tragi, kärmas; *kõbus emane `kassi one `kähvelä aga isane `kassi one `laiska; sie one jo igand inimene aga üvad jalad ja viel `oige `kähvelä* VNg; *`õige `kähvel inimine viel, ei õle vana egä vigane; peris `kähvel `tütruk kõhe* Lüg; *`oige `kähvel `ihmine, tämä tekko kaik `kiirest `valmist; `kähvelä tüöd tegemä; `kähvel `käimä* Vai **Vrd** *kähver*

kähver *kähver* = *kähvel mina õlin `siie `maani viel `kähver* Lüg

kähvi *läks `kähvi* (ehale) KJn

kähvima *kähvima* Muh Mär Juu Kos KJn/-mä/, *`kähvmä* Nõo, (ta) *kähvib*

1. *korduvalt lööma `kähvis kõrvad kuumass* KJn

2. *teravalt ütleva sa_i `saagi tälle midägi üteldä, ta kähvib `vasta sullõ* Nõo

Vrd *kähvama*

3. *klähvima koer augub ja kähvib* Juu; *kuerad `kähvisid `aukuda* Kos

kähviste *kiiresti* Nigu *ta kuuleb koskilt midagi, siss kähviste piab ta toda kuumalt ja palavalt edesi loputama* Nõo **Vrd** *kähvlist*

kähvitämä *kähvitämä* pragama, söimama Küll *vana Mari kähvitäs kua* Khn

kähvka *kiiresti, kähku* Kes *oskab, selle kää keib keik asi kähvka; Teeme oort kähvka ää* Kaa **Vrd** *kähka*

kähvlist *kiiresti `kähvlist `kõnnib* Jõh **Vrd** *kähviste*

kähväk, -äs *kähvä|k g -ku* TLä; *kähväk|äs g -ä* KJn; *Kähvak* Võn

1. *sähvatus; pauk küll `õlli neid välgu kähväkid tänä paelu; nii kui si kähväkäs käis, `õlli ka müristämene järel* KJn; *kuulin kui kähväk käis* Ran **Vrd** *kähvatus*

2. *hoop, lõök aänd üte kähväku* Puh; *mia anni `kärbläsele ää kähväku, aga vjil läits `lendu* Nõo

kähärgäs *kähärg|äs g -ä* kähär *`natke kähärgä mussa `juuksegä* [mees] Kod

kähärik *kähäri|k g -ku* Kod, -gu Puh; *ill kähärikku* TMr

1. *kähär piä one kõik kähärikun* (lokkis), *nagu sõrmüssid täis* Kod; *`juusse om kähäriku* Puh || *haraline, jändrik madal aruline puu ei kasva pitk egä `sirge, one üks kähärik; kähärikud kased, jässäku* Kod

2. *kobar vahel lehmä nisäde küljen õlid suured nassud, nõnnagu kähärik; palju `tästi kuun nigu kähärik; ühen kähärikun nijd umala munad, võta kõhe kamaluga* Kod; *`lambad tõmmassiva vahel kõik `ühthe kähärikku* TMr

kähärikku *kähärikku* Lüg Kod TMr *keerdu(s), krussi(s) mõned* [lambad] *`jälle õlid kähärikku `villaga* Lüg; *kjird* [lõng] *juakseb kähärikku ja lähäb `sõlme* Kod

kähärmus *hunnikus, kõveras koos* – Lüg

kähür *kähür, kähür* kähär *se on nii `kähüra `pägä* Vai